

**HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ**

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

**YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMİŞ TARİHİ YAPILARDA KAPSAYICI TASARIM
YAKLAŞIMI: ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ BİRA FABRİKASI HAMAMI ÖRNEĞİ**

Sinemcan ÜSTÜNCAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
GÜZEL SANATLAR ENSTİTÜSÜ

İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Anabilim Dalı

YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMİŞ TARİHİ YAPILARDA KAPSAYICI TASARIM
YAKLAŞIMI: ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ BİRA FABRİKASI HAMAMI ÖRNEĞİ

Sinemcan ÜSTÜNCAN

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMİŞ TARİHİ YAPILARDA KAPSAYICI TASARIM YAKLAŞIMI: ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ BİRA FABRİKASI HAMAMI ÖRNEĞİ

Danışman: Prof. Dr. Meltem YILMAZ

Yazar: Sinemcan ÜSTÜNCAN

ÖZ

Son yıllarda Dünya'da bazı önemli tarihi yapılara engelli bireyler için ulaşım imkânı sağlayacak kısıtlı mimari düzenlemeler getirilmiştir. Fakat yapılan bu uygulamaların özellikle farklı yaş ve yetkinlikte olan; görme, işitme, bedensel ve zihinsel engel kategorilerindeki bireylerin ihtiyaçlarını karşılamadığı görülmüştür. Dolayısıyla 'restorasyon' ve 'evrensel tasarım' gibi net kuralları olan iki kavramın ortak paydada buluşturulması, ulusal ve uluslararası alanda akreditasyonu sağlanması ve kapsayıcı tasarım yaklaşımı ile çağdaş restorasyon gerekliliklerinin belirlenmesi önem arz etmektedir. Kapsayıcı tasarım temelli bir tasarım gerçekleştirme konusu; yaş, eğitim, dil, cinsiyet, (bedensel) fiziki durum, her türlü engellilik durumu, ekonomik ve kültürel farklılıklar vb. gibi durumlara bakılmaksızın, mümkün olduğunca çok kişiye hitap eden, ihtiyaçlarını eşit şekilde karşılayabilen, erişilebilir ve kullanılabilir bir şekilde tasarlanan mekânlar, ürünler ve hizmetler sunmayı ifade etmektedir.

Bu tez çalışması kapsamında, 1930'lu yıllarda Ernst Eğli tarafından Atatürk Orman Çiftliği'ndeki Bira Fabrikası işçileri için yapılmış Bira Fabrikası Hamam yapısı örnek olarak seçilmiştir. Tarihi binanın özgün işlevi, tarihi ve kültürel değeri göz önünde bulundurularak çağdaş sanat müzesi olarak yeniden işlevlendirilmesine karar verilmiştir ve kapsayıcı tasarım doğrultusunda restorasyon tasarım projesi hazırlanarak öneriler getirilmeye çalışılmıştır.

Bu doğrultuda bu çalışmanın amacı yeniden işlevlendirilmiş tarihi yapıların kapsayıcı tasarım prensibi doğrultusunda erişilebilir şekilde restore edilebilirliğini örnek alan olarak seçilen “Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı” özelinde irdelemek ve restorasyon tasarım projelerini hazırlamaktır.

Bu amaçla bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılarak, veri toplama aracı olarak gözlemden yararlanılmış ve saha çalışması yapılmıştır. Bu kapsamda, öncelikle restorasyon ve evrensel tasarım hakkında detaylı literatür taraması yapılmıştır. Ardından Ankara’da Atatürk Orman Çiftliği yerleşkesinde bulunan Bira Fabrikası Hamamı tarihi yapısı hakkında yazılı kaynaklara ulaşılmıştır. Yapının saha çalışmaları gerçekleştirilmiştir ve fotoğraflama, video kaydı, rehber eşliğinde tanıtımı ile yapı için veriler toplanmıştır. Toplanan veriler ışığında tarihi yapının özgün hali mimari anlamda; eski işlevi, plan ve kesit çizimleri, özgün malzemeleri, mekânsal organizasyon şeması, tarihi ve kültürel özellikleri analiz edilmiştir. Kapsayıcı tasarım yaklaşımı ile çağdaş sanat müzesi olarak yeniden işlevlendirilme modeli çıkarılarak restorasyon ve çözüm önerileri getirilmiştir.

Sonuç olarak evrensel tasarım ya da kapsayıcı tasarım konuları son yıllarda sıkça konuşulan konular arasında olmasına rağmen yapılan uygulamalar konusunda yetersiz kalındığı ve sadece sınırlı bir kesimi kapsayan tasarımlar gerçekleştirildiği görülmüştür. Tarihi yapıların yeniden işlevlendirilmesinde ise yapıların mevcut işlevi kullanılarak restorasyon çalışmalarının yapıldığı görülmüştür. Bu çalışma, kapsayıcı tasarım anlayışıyla tarihi yapıların farklı işlevde kullanılmasına olanak sağlayacak şekilde tasarlanabilirliğini ve yeniden işlevlendirme mantığını birleştiren bir çalışma olması ve örnek teşkil etmesi sebebiyle önem arz etmektedir.

Anahtar sözcükler: Tarihi yapı, koruma, iç mekân restorasyonu, yeniden işlevlendirme, kapsayıcı tasarım, evrensel tasarım, AOÇ Bira Fabrikası Hamamı, engelsiz müze, engelli bireyler için temel mekânsal gereksinimler.

INCLUSIVE DESIGN APPROACH IN RE-FUNCTIONALIZED HISTORICAL BUILDINGS: ATATÜRK FOREST FARM BREWERY HAMMAM BUILDING AS A SAMPLE

Advisor: Prof. Dr. Meltem YILMAZ

Author: Sinemcan ÜSTÜNCAN

ABSTRACT

In the historical buildings, which are restored with a new function day by day and extant, the access and visit of everyone to the building is still not fully ensured in the national and international arena. In recent years, limited architectural arrangements have been introduced to provide access for people with disabilities to some important historical structures in the world. However, it has been observed that the implementation can not meet the needs of individuals in different age and competence categories such as vision, hearing, physical and mental disability. Therefore, it is important to bring together two concepts with clear rules such as 'restoration' and 'universal design' on a common ground, ensure national and international accreditation, and determine contemporary restoration requirements with an inclusive design approach. The subject of inclusive design-based design is to offer spaces, products and services that appeal to as many people as possible, meet their needs equally, and are designed in an accessible and usable way age, education, language, gender, (physical) physical condition, all kinds of disability, economic and cultural differences, etc. regardless of circumstances.

Within the scope of this thesis, the Brewery Hammam built by Ernst Eğli in the 1930s for the Brewery workers in Atatürk Orman Çiftliği was chosen as an example. Considering the original function, historical and cultural value of the historical building, it was decided to reuse it as a contemporary art museum, and suggestions were made by preparing a restoration design project in line with an inclusive design.

Accordingly, the purpose of this study is to examine the accessibility of re-functionalized historical buildings in accordance with the inclusive design principle and to prepare

restoration design projects, in particular, "Atatürk Orman Çiftliği Brewery Hammam", which was chosen as an example.

In accordance with this purpose, observation was used as a data collection tool by using qualitative research method in this study and a field research was conducted. In this context, first of all, a detailed literature review on restoration and universal design was made. Then, written sources about the historical structure of the Brewery Hammam located in the Atatürk Orman Çiftliği campus in Ankara were reached, and the field studies of the building were carried out; Data were collected for the building with photography, video recording, and presentation with a guide. In the light of the collected data, the original state of the historical building is architecturally; Its old function, plan and section drawings, original materials, spatial organization chart, historical and cultural features have been analyzed. With an inclusive design approach, a re-functioning model as a contemporary art museum was created, and restoration and solution suggestions were made.

As a result, although universal design or inclusive design issues have been among the topics that have been discussed frequently in recent years, it has been seen that the implementation made are insufficient and designs covering only a limited segment are realized. In the re-functioning of historical buildings, it was seen that restoration works were carried out by using the existing functions of the buildings. In this study, the inclusive design approach is important as it is an exemplary study that combines designability and re-functioning logic in a way that allows historical buildings to be used in different functions.

Keywords: Historical building, conservation, interior restoration, reuse, inclusive design, universal design, AOÇ Brewery Hammam, accessible museum, basic spatial requirements for disabled individuals.

TEŞEKKÜR

Akademik çalışmam boyunca engin bilgi ve tecrübeleri ile tezime ve hayatıma değerli katkılarda bulunan, sadece eğitmenliği ile değil kişiliği ve anneliği ile kendime örnek aldığım, sevgili ve kıymetli hocam Prof. Meltem YILMAZ'a,

Hayatımın her aşamasında en büyük destekçim olan, fedakarlığı, merhameti ve sevgisi ile yolumu aydınlatan Sultanım; Annem Özgül ÜSTÜNCAN'a,

Her daim elini omuzumda hissettiren, maddi ve manevi destekçim, gördüğüm en tonton dede, kahramanım; Babam Murat ÜSTÜNCAN'a,

Her zaman bir abladan çok daha fazlası olan; arkadaş, sırdaş, neşe kaynaklarım hayatımda tek ve biricik olan ablalarım Özlemcan BAĞRIAÇIK ve Gizemcan ÜSTÜNCAN BİNGÖL'e,

Varlıkları ile ailemize değer katan ve maddi-manevi hayatımın her aşamasında bana abilik yapan, sevgili yeğenlerimin babaları, abilerim Cihan BAĞRIAÇIK ve Murat BİNGÖL'E

İyi günde ve kötü günde elimi sımsıkı tutan kardeşlerim; Merve ÖZTÜRK ve Semahat Merve TOP'a

ve

Bana Dünya'nın en güzel duygusu olan 'anneliği' tattıran, sabrı, sevmeyi, şefkati ve merhameti yeniden öğreten, sevgisi ile ömrüme ömür katan, Yol Arkadaşım, Oğlum, KEREM FAZIL 'a

Şükranla.

Sinemcan ÜSTÜNCAN

OĞLUM KEREM FAZIL'A...

İÇİNDEKİLER DİZİNİ

ÖZ	i
ABSTRACT	iii
TEŞEKKÜR.....	v
İÇİNDEKİLER DİZİNİ.....	vii
TABLOLAR DİZİNİ.....	x
GÖRSEL DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	xx
GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: KÜLTÜREL MİRAS VE KORUMA KAVRAMLARI	13
1.1. Kültürel Miras ve Kültür Varlıklarında Kavramlar	13
1.2. Koruma Kavramı, Gelişimi ve Kuramsal Temeli	19
1.3. Tarihi Yapıların Bakım ve Onarım Teknikleri	24
2. BÖLÜM: KAPSAYICI TASARIM	35
2.1. Engelli Tanımı	35
2.2. Sosyal Dışlanma	37
2.3. Evrensel Tasarım ve İlkeleri	38
3. BÖLÜM: YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMİŞ TARİHİ YAPILARDA KAPSAYICI TASARIM YAKLAŞIMI.....	48
3.1. Restorasyon ve Ulaşılabilirlik.....	48
3.2. Akreditasyon.....	53
4. BÖLÜM: DÜNYA'DA ve TÜRKİYE'DE KAPSAYICI TASARIM YAKLAŞIMI UYGULANMIŞ TARİHİ ÇEVRE VE YAPI ÖRNEKLERİ.....	65
4.1. Dünya'dan Örnekler	66
4.1.1. Louvre Sanat Müzesi (Paris, Fransa)	66
4.1.2. Dresden Hijyen Müzesi (Dresden, Almanya)	69
4.1.3. Metropolitan Sanat Müzesi (New York, Amerika)	72

4.1.4. Vatikan Müzesi (Roma, İtalya)	77
4.1.5. Victoria ve Albert Müzesi (Londra, İngiltere)	78
4.1.6. Britanya Müzesi (Londra, İngiltere).....	82
4.2. Türkiye’den Örnekler.....	87
4.2.1. Anadolu Medeniyetler Müzesi (Ankara, Türkiye).....	88
4.2.2. Topkapı Sarayı Müzesi (İstanbul, Türkiye)	90
4.2.3. Antalya Müzesi (Antalya, Türkiye)	93
4.2.4. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi (İstanbul, Türkiye)	95
4.2.5. İstanbul Arkeoloji Müzesi (İstanbul, Türkiye).....	98
5. BÖLÜM: ÇALIŞMA ALANI.....	103
5.1. Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı ve Çevresi	103
5.1.1. Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı'nın Konumu ve Mimari Tarihi	103
5.1.2. Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı'nın Mimari Özellikleri	111
6. BÖLÜM: ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ BİRA FABRİKASI HAMAMI'NIN, AOC HAMAM MÜZESİ OLARAK KAPSAYICI DÜZENLEMELER İLE YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ	124
6.1. Hacettepe, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Öğrencilerinin, AOC Bira Fabrikası Hamam Yapısını Müze Olarak Yeniden İşlevlendirme Fikir Projeleri	124
6.2. AOC Hamam Yapısının Çağdaş Sanat Müzesi Olarak Yeniden İşlevlendirilmesinde Kapsayıcı İç Mimarlık Restorasyon Tasarımı Önerisi	127
6.2.1. Zemin Kat İçin Kapsayıcı İç Mimarlık Restorasyon Tasarımı Önerisi	130
6.2.2. Asma Kat İçin Kapsayıcı İç Mimarlık Restorasyon Tasarımı Önerisi.....	158
6.2.3. Bodrum Kat İçin Kapsayıcı İç Mimarlık Restorasyon Tasarımı Önerisi....	164
SONUÇ	167
KAYNAKLAR.....	174
EKLER	182
ETİK BEYAN	189

YÜKSEK LİSANS TEZİ ORJİNALLİK RAPORU	190
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT.....	191
YAYIMLAMA VE FİKRÎ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	192

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Olası Ziyaretçi Profili	9
Tablo 2. Mekânsal Tasarım Gereksinimleri.....	10
Tablo 3. Türkiye Geneline Tescil Edilmiş Taşınmaz Kültür Varlıkları Dağılımı	18
Tablo 4. Akreditasyonun İki Temel Görevi: Kalite Geliştirme Rehberliği ve Kalite Takipçiliği.....	53
Tablo 5. Uluslararası Ulaşılabilirlik Rehberleri ve Standartları	56
Tablo 6. Türkiye’deki Ulaşılabilirlik Norm ve Standartlarından Bazıları	60
Tablo 7. Tarihi Yapıların Korunmasına Yönelik Ulusal ve Uluslararası Tüzükler, İlke Kararları ve Rehber Dökümanlar	61
Tablo 8. Türkiye’de Taşınmaz Kültür Varlıklarında Ulaşılabilirliğin Sağlanamamasının Nedenleri	62
Tablo 9. Bakanlıkların Konuya Dahil Olma Önem Sıraları,Bağlamları ve Görevleri...	63
Tablo 10. Dünya’da Turistik Açından Önemli ve En Çok Ziyaret Edilen Tarihi Müzelerin, Engel Kategorileri İçin Erişilebilirlik Durumu.....	86
Tablo 11. Türkiye’de Turistik Açından Önemli ve En Çok Ziyaret Edilen Tarihi Müzelerin, Engel Kategorileri İçin Erişilebilirlik Durumu.....	100
Tablo 12. AOÇ Bira Fabrikası Hamamı Restorasyon Tasarımı	168

GÖRSEL DİZİNİ

Görsel 1. Hamam Mekân Organizasyonu Şeması	3
Görsel 2. AOÇ. Hamamı (1937) Zemin Kat Planı	4
Görsel 3. Yeniden İşlevlendirilen Ortaköy Hamamı	5
Görsel 4. Restoran Olarak Yeniden İşlevlendirilen Ortaköy Hamamı	6
Görsel 5. Ilıklık Bölümüne Açılan Pencere	6
Görsel 6. Restoran Olarak Yeniden İşlevlendirilen Ortaköy Hamamı	6
Görsel 7. Yöntem Şeması	11
Görsel 8. Sivas, Divriği Ulu Camii Cephe Perspektifi	16
Görsel 9. Eski Ankara: Roma Dönemi Ancyra'sı Kale ve Çevresi, Eski Kent Mekanı	17
Görsel 10. Ankara Kalesi.....	17
Görsel 11. Ankara Kalesi Görünümü.....	17
Görsel 12. Restorasyon Projesi Ön Hazırlığı Yapılan Avusturya - Petronell Carnuntum, Heidendor Gate 'in Restitüsyon Çizimleri	23
Görsel 13. Taşkınlar Sonucu, Edirne - II. Bayazıd Camii'nin Cephe'deki Pencere Kapaklarındaki Serenlerin Alt Uçları Çürümüştür	25
Görsel 14. Sivas - Divriği Ulu Camii'nin Batıdan Görünümü.	26
Görsel 15. Sivas - Divriği Ulu Camii İç Mekânı	26
Görsel 16. İstanbul Karasurları Koruma Alanı Sınırları.....	27
Görsel 17. İstanbul Karasurları	27
Görsel 18. 13 Mart 1983, Tarihi İstanbul - Beylerbeyi Camii Kubbesi Yangını	28
Görsel 19. 29 Mayıs 1983'te Restorasyonu Yapılarak Tekrar İbadete Açılan Tarihi İstanbul- Beylerbeyi Camii.....	28
Görsel 20. Mısır - Aswan Barajı'nda Gerçekleştirilen Taşıma İşlemi.....	30
Görsel 21. Mısır - Aswan Barajı'nda Gerçekleştirilen Taşıma İşlemi.....	30
Görsel 22. Venedik- San Marco Meydanı ve Çevresinin Genel Görünümü	31
Görsel 23. Ankara- Sulu Han'ın Yıkılmadan Önceki Hali	32
Görsel 24. Ankara- Sulu Han'ın Restore Edilmiş Hali.....	33

Görsel 25. İstanbul - Cafer Ağa Medresesi Avlusundan Genel Görünüm	34
Görsel 26. Amasya - Hazeranlar Konağı'nın Onarım Öncesi Durumu	34
Görsel 27. Kamusal Alanlarda Herkes İçin Eşit Kullanım Sağlayan Detay Tasarım....	40
Görsel 28. Kamusal Alanlarda Herkes İçin Eşit Kullanım Sağlayan Detay Tasarım...	40
Görsel 29. Hem Sağ Hem de Sol El Kullanımına Esneklik Sağlayan Makas Tasarımı	41
Görsel 30. Yüksekliği Ayarlanabilir Bilgisayar Masası Tasarımı	41
Görsel 31. Basit ve Sezgisel Tasarım	42
Görsel 32. Mobilya Kurulumunu Basit Bir Şekilde Anlatan Mobilya Kurulum Kitapçığı.	42
Görsel 33. Konuşan İşaret Sistemi.....	43
Görsel 34. Japonya, Nanakuma İstasyonu'nda Metro Kapı Önlerini Vurgulayan Işık Tasarımı	44
Görsel 35. Düşük Fiziksel Çaba ile Herkesin Kolaylıkla Erişim Sağlayabileceği Bankamatik Tasarımı	45
Görsel 36. Yaklaşım ve Kullanım İçin Uygun Boyut ve Mekân.....	45
Görsel 37. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidinde Ulaşılabilirlik	50
Görsel 38. Sağlıklılaştırma Çalışmaları Sonrasında Kurşunlu Cami Sokak.....	52
Görsel 39. Sağlıklılaştırma Çalışmaları Sonrasında Kurşunlu Cami Sokak	52
Görsel 40. Bedensel Engellilerin Yana Uzanma Mesafeleri	55
Görsel 41. Bedensel Engellilerin Dikey Uzanma Mesafeleri	55
Görsel 42. Ulusal Park Hizmetleri'nin Tarihi Yapılar İçin Sunduğu Bazı Ulaşılabilir Tasarım Çözümlerinden Örnekler	58
Görsel 43. Ulusal Park Hizmetleri'nin "Derby Evi" nin Ana Girişine Sunduğu Ulaşılabilir Çözüm Önerileri	59
Görsel 44. Ulusal Park Hizmetleri'nin Tarihi Yapılarda Merdivene Getirdiği Ulaşılabilir Çözüm Örneklerinden Biri	60
Görsel 45. 1469, Louvre Müzesi.....	66
Görsel 46. 2021, Louvre Müzesi Piramidi ve Görünümü.....	66
Görsel 47. Louvre Müzesi, Piramit Yoluyla Ulaşılabilir "Tüp" Adlı Asansör.....	67

Görsel 48. Louvre Müzesi, Sesli Kılavuz Turlar	68
Görsel 49. Louvre Müzesi, Görme Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik	68
Görsel 50. Dresden Şehir Merkezinin Yakınlarındaki,1930 Yılında Wilhelm Kreis Tarafından Yapılan Hijyen Müzesi'nin Ana Binası.....	69
Görsel 51. Dresden Şehir Merkezinin Yakınlarındaki,1930 Yılında Wilhelm Kreis Tarafından Yapılan Hijyen Müzesi'nin Ana Binası.....	69
Görsel 52. 2006 Yılında Restorasyonu Tamamlanan Dresden,Hijyen Müzesinin Ana ve Ek Binalarının Cephe Görünümü.....	70
Görsel 53. Dresden,Hijyen Müzesinde Görme Engelli Bireyler İçin Replika Eserlerin Sergisilenmesi,Sesli Rehber ve Köpek Rehber Sisteminin Uygulanması	71
Görsel 54. Dresden,Hijyen Müzesinde Görme Engelli Bireyler İçin Replika Eserlerin Sergisilenmesi,Sesli Rehber ve Köpek Rehber Sisteminin Uygulanması	71
Görsel 55. Dresden,Hijyen Müzesinde Herkes İçin Erişilebilir Sergi Tasarımı, Eserleri ve Müze Hizmeti	71
Görsel 56. Dresden,Hijyen Müzesinde Herkes İçin Erişilebilir Sergi Tasarımı, Eserleri ve Müze Hizmeti	71
Görsel 57. Dresden,Hijyen Müzesinde Herkes İçin Erişilebilir Sergi Tasarımı, Eserleri ve Müze Hizmeti	72
Görsel 58. Dresden,Hijyen Müzesinde Herkes İçin Erişilebilir Sergi Tasarımı, Eserleri ve Müze Hizmeti	72
Görsel 59. 1870, Metropolitan Sanat Müzesi'nin Görünümü	72
Görsel 60. 2000' li Yıllar, Metropolitan Sanat Müzesi'nin Görünümü	72
Görsel 61. Metropolitan Sanat Müzesi Galerisi.....	73
Görsel 62. Metropolitan Sanat Müzesi'nde Görme Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik	74
Görsel 63. Metropolitan Sanat Müzesi'nde Görme Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik	74
Görsel 64. Metropolitan Sanat Müzesi'nde Görme Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik	74
Görsel 65. Metropolitan Sanat Müzesi'nde Görme Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik	74
Görsel 66. Metropolitan Sanat Müzesi'nde Engelli Ziyaretçi Grupları İçin Sağlanan Özel Hizmetler	75

Görsel 67. Vitoria Yerleşimi Tarihi Merkezinin Erişilebilirliği	75
Görsel 68. Vitoria Yerleşimi Tarihi Merkezinin Erişilebilirliği	75
Görsel 69. 1870, Metropolitan Sanat Müzesi'nin Görünümü	76
Görsel 70. 1870, Metropolitan Sanat Müzesi'nin Görünümü	76
Görsel 71. Vatikan Müzesi Çevresinin Genel Görünüşü.....	77
Görsel 72. Vatikan Müzesi, Sistine Şapel Galerisi'ne Giriş İçin Kullanılan Platform Asansör	77
Görsel 73. Victoria ve Albert Müzesi 'nin Genel Görünüşü.....	78
Görsel 74. Victoria ve Albert Müzesi ' nin İç Bahçesi	78
Görsel 75. V&A Exhibition Road Quarter	79
Görsel 76. Victoria ve Albert Müzesi ' nin İç Bahçesi	79
Görsel 77. V&A Exhibition Road Quarter' ın Herkes İçin Erişilebilir Giriş Kapısı	79
Görsel 78. Victoria ve Albert Müzesi 'nin Genel Görünüşü.....	80
Görsel 79. Victoria ve Albert Müzesi ' nin İç Bahçesi	80
Görsel 80. 1847, Britanya Müzesi'nin Giriş Cephe Perspektif Görünümü.....	82
Görsel 81. Britanya Müzesi'nin Kuş Bakışı Arazi Görünümü.....	82
Görsel 82. İngiltere, Britanya Müzesi Hokusai Sergisinde Sağırılar İçin Özel İşaret Dili Rehberli Sergi Turu	84
Görsel 83. İngiltere, Britanya Müzesi'nde, Güney Afrika'ya Özgü Ahşap Sanat Eserini Nesne İşleme Yöntemi Deneyimleme İmkânı.....	84
Görsel 84. İngiltere, Britanya Müzesi'nde Mısır Heykel Galerisinde Dokunma Sergi Turu	85
Görsel 85. Anadolu Medeniyetler Müzesi Giriş Kapısı.....	88
Görsel 86. Tarihi Anadolu Medeniyetler Müzesi'nin Üstten Görünümü.....	88
Görsel 87. Anadolu Medeniyetler Müzesi, Sesli Rehber Sisteminin Bulunduğuna Dair Bilgi Panosu.....	89
Görsel 88. Anadolu Medeniyetler Müzesi, Dokunma Turları İçin Sergi Mekânı	89
Görsel 89. Anadolu Medeniyetler Müzesi, Sergi Hakkında Djital Bilgilendirme.....	90

Görsel 90. Anadolu Medeniyetler Müzesi, Sergi Mekânındaki Korkuluksuz Merdivenler	90
Görsel 91. Topkapı Sarayı Müzesi Saltanat kapısı, Bâb-ı Hümâyûn	90
Görsel 92. Topkapı Sarayı Müzesi'nin Üst Görünümü	90
Görsel 93. İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Konut Yapısı Örneği	91
Görsel 94. İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi, Kubbealtı	93
Görsel 95. Antalya Müzesi ve Çevresinin Görünümü	93
Görsel 96. Antalya Müzesi'nin Ön, Giriş Cephe Görünümü	93
Görsel 97. Dansöz Figürü, Müzenin Hediyelik Eşya Bölümünde Satışa Sunulan Kopyalarının Da Olduğu, Önemli Parçalardan Biri	94
Görsel 98. Diyonysiak Lahiti, Antalya Müzesi	95
Görsel 99. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi'nin Genel Görünümü.....	95
Görsel 100. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, Mustafa V. Koç Binası / Tarihi Lenger Hane Binası.....	96
Görsel 101. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, Tarihi Hasköy Tersanesi	96
Görsel 102. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, Açık Hava Sergi Alanı.....	97
Görsel 103. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, (1952) Fenerbahçe Vapurunda Nostaljik Haliç Turu	97
Görsel 104. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, Hasköy-Sütlüce Demiryolu, Nostaljik Tren Turu	97
Görsel 105. İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Ana Bina /Arkeoloji Müzesi.....	98
Görsel 106. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Broşürü, Vaziyet Planı.....	99
Görsel 107. İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Eski Şark Eserleri Müzesi	99
Görsel 108. İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Çinili Köşk Müzesi.....	99
Görsel 109. Jansen Planı	104
Görsel 110. AOÇ. Sınırları ve Jansen Planı.....	104
Görsel 111. Jansen Planına Göre AOÇ.'nin Haritada Gösterimi.....	105
Görsel 112. Yücel- Uybadin Planı	106

Görsel 113. AOÇ. Arazisi ve Ankara Yerleşim Planlarına Göre Değişimi.....	107
Görsel 114. Bira Fabrikası Hamamı'nın Konumu ve Çevresindeki Yapılar.....	108
Görsel 115. Bira Fabrikası Hamamı	109
Görsel 116. Bira Fabrikası Hamamı ve Konutlar, Genel Görünüm	110
Görsel 117. AOÇ. Bira Fabrikası Hamamı'nın Harap Olmuş Durumu	110
Görsel 118. Güçlendirilmesi Yapılan Bira Fabrikası Hamamının İç ve Dış Cephelerden Görünümü.....	111
Görsel 119. Güçlendirilmesi Yapılan Bira Fabrikası Hamamının İç ve Dış Cephelerden Görünümü.....	111
Görsel 120. Bira Fabrikası Hamamı'nın Özgün Malzemeleri.....	111
Görsel 121. Bira Fabrikası Hamamı'nın Özgün Malzemeleri.....	111
Görsel 122. Bira Fabrikası Hamamı Yapı Malzemeleri	112
Görsel 123. Bira Fabrikası Hamamı'nın İlk Halinin Çizimleri 1937.....	113
Görsel 124. Hamam Ana Giriş Kapısı	114
Görsel 125. Hamam Bodrum Kapısı.....	114
Görsel 126. Bira Fabrikası Hamamı Bodrum Katı	114
Görsel 127. Bira Fabrikası Hamamı Bodrum Katı	114
Görsel 128. Bira Fabrikası Hamamı Bodrum Katı Su Tesisat Boruları	114
Görsel 129. Bira Fabrikası Hamamı Bodrum Katı Su Tesisat Boruları	114
Görsel 130. Bira Fabrikası Hamamı'nın İlk Halinin Çizimleri 1937	115
Görsel 131. Bira Fabrikası Hamamı'nın Soyunmalık (Soğukluk) Bölümü	116
Görsel 132. Bira Fabrikası Hamamı Ilıklık Bölümü.....	116
Görsel 133. Bira Fabrikası Hamamı Sıcaklık (Yıkanma) Bölümü	117
Görsel 134. Bira Fabrikası Hamamı Sıcaklık (Yıkanma) Bölümünün 44 Fil Gözlü Kubbesi	118
Görsel 135. Bira Fabrikası Hamamı, Kafeterya Bölümü.....	118
Görsel 136. Bira Fabrikası Hamamı'nın Özgün Asma Kat Planı Taslak Çizimi.....	119
Görsel 137. Bira Fabrikası Hamamı, Güney Cephesi	120

Görsel 138. Bira Fabrikası Hamamı, Batı Cephesi.....	120
Görsel 139. Bira Fabrikası Hamamı, Batı Cephesi.....	120
Görsel 140. Bira Fabrikası Hamamı, Doğu Cephesi	121
Görsel 141. Bira Fabrikası Hamamı, Doğu Cephesi	121
Görsel 142. Egli'nin Projesi Olan Hamam Binasının Türkiye'nin Seramik Sanatı Duayeni Olan Hamiye Çolakoğlu Müzesi Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi Sergi Afişi.....	124
Görsel 143. Hamiye Çolakoğlu Müze Önerisi, Asma Kat Planı	125
Görsel 144. Hamiye Çolakoğlu Müze Önerisi, Zemin Kat Planı	125
Görsel 145. Hamiye Çolakoğlu Müze Önerisi, Bodrum Kat Planı.....	126
Görsel 146. Hamiye Çolakoğlu Müze Önerisi, A-A' Kesiti	127
Görsel 147. AOÇ. Hamamı Kesiti Üzerinden Katların Gösterimi	128
Görsel 148. AOÇ. Hamamı Asma Kat Mekânsal Dağılımı.....	128
Görsel 149. AOÇ. Hamamı Zemin Kat Mekânsal Dağılımı.....	129
Görsel 150. AOÇ. Hamamı Bodrum Kat Mekânsal Dağılımı	130
Görsel 151. Bira Fabrikası Hamamı Özgün Zemin Kat Planı Taslak Çizimi.....	130
Görsel 152. Bira Fabrikası Hamamı Zemin Kat Planı 2020 Yılı Restitüsyon Taslak Çizimi	131
Görsel 153. Bira Fabrikası Hamamı Fuaye Alanı, İç Mekan Restorasyon Önerisi.....	132
Görsel 154. Bira Fabrikası Hamamı Ana Giriş Kapısı, Güney Cephe	132
Görsel 155. Bira Fabrikası Hamamı Ana Giriş Kapısı, İç Mekan Restorasyon Önerisi.....	133
Görsel 156. Yapıda Soğukluk Bölümündeki Galeri Boşluğunu Referans Alan Kot Farkı	134
Görsel 157. Zemin Kat Özgün Hali (1937) Kot Farkları.....	135
Görsel 158. Müze Giriş Alanı, Soğukluk Bölümü İç Mekan Restorasyon Önerisi.....	135
Görsel 159. Müze Sergi Alanı, Ilıklık Bölümü İç Mekan Restorasyon Önerisi	136
Görsel 160. Zemin Kat Kot Farkları Tasarımı.....	137
Görsel 161. Yapıdaki Merdiven İç Mekan Restorasyon Tasarımı	138
Görsel 162. Yapıdaki Döner Merdiven ve Merdiveni Tarifleyen Yıkılan Duvar İzi ..	139

Görsel 163. Yapıdaki Döner Merdivenin Müze Ziyaretçilerinin Kullanımına Kapatılması, İç Mekan Restorasyon Tasarımı	139
Görsel 164. Döner Merdivenin Tuğla İle Örülen Yan Duvarı, Restorasyon Önerisi ..	140
Görsel 165. Yapıdaki Asansör Tasarımı	141
Görsel 166. Engelliler İçin Özel WC Tasarımı, Plan Çizimi.....	142
Görsel 167. Engelliler İçin Özel WC, İç Mekan Restorasyon Tasarımı.....	142
Görsel 168. Bay & Bayan İçin Özel WC Tasarımı, Plan Çizimi.....	143
Görsel 169. Müze Fuaye Alanı İç Mekan Restorasyon Tasarımı	144
Görsel 170. Müze Fuaye Alanı, Braille Yazılı Yönlendirme Tabelaları, İç Mekan Restorasyon Tasarımı	145
Görsel 171. Müze Sergi Giriş Alanı, Braille Yazılı Kat Planı, Restorasyon Önerisi ..	146
Görsel 172. Yapıdaki Braille Yazılı Merdiven Tırabzanı, İç Mekan Restorasyon Önerisi	147
Görsel 173. Müze Danışma Alanı, İç Mekan Restorasyon Tasarımı	148
Görsel 174. Yapıda Soğukluk Bölümündeki Doğu ve Batı Cephesinde Tuğla Örülerek Kapatılan Doğramalar.....	149
Görsel 175. Yapıda Soğukluk Bölümündeki Doğu ve Batı Cephesinde Tuğla Örülerek Kapatılan Doğramalar.....	149
Görsel 176. Yapıda Sıcaklık Bölümündeki Kot Farkını ve Su Oluklarını Belirleyen Gizli Led Aydınlatma Tasarımı.....	150
Görsel 177. Asma Kat Galeri Boşluğu İç Mekan Restorasyon Tasarımı	151
Görsel 178. Zemin Kat Orta Alan Heykel, İç Mekan Restorasyon Tasarımı	152
Görsel 179. Müze Sergi Alanı, Siyah Ses Yalıtım Panelleri, İç Mekan Restorasyon Tasarımı	152
Görsel 180. Stabilize Yosun Bitki Örnekleri	153
Görsel 181. Stabilize Yosun Bitki Örnekleri	153
Görsel 182. Müze Sergi Alanı Girişi, Stabilize Yosun Bitki ve Tuğla Kullanımı.....	153
Görsel 183. Müze Sergi Alanı, Ilıklık Bölümü İç Mekan Restorasyon Tasarımı	155

Görsel 184. Müze Sergi Alanı, Sıcaklık Bölümü İç Mekan Restorasyon Tasarımı	156
Görsel 185. Müze Sergi Alanı, Sıcaklık Bölümü İç Mekan Restorasyon Tasarımı	157
Görsel 186. Bira Fabrikası Hamamı Özgün (1937) Asma Kat Planı Taslak Çizimi ...	158
Görsel 187. Bira Fabrikası Hamamı Asma Kat Planı 2020 Yılı Restitüsyon Taslak Çizimi	159
Görsel 188. Müze Asma Kat Galeri Boşluğu İç Mekan Restorasyon Tasarımı	160
Görsel 189. Müze Asma Kat Sergi Alanı İç Mekan Restorasyon Tasarımı	161
Görsel 190. Müze Kafeterya İç Mekan Restorasyon Tasarımı.....	162
Görsel 191. Bira Fabrikası Hamamı Özgün A-A Kesiti Taslak Çizimi	164
Görsel 192. Bira Fabrikası Hamamı Bodrum Kat Planı 2020 Yılı Restitüsyon Taslak Çizimi	164
Görsel 193. Müze Ofisi İç Mekan Restorasyon Tasarımı.....	165
Görsel 194. Müze Depolama İç Mekan Restorasyon Tasarımı	166
Görsel 195. Müze Atölye Mekan Tasarımı, Restorasyon Önerisi	166

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

AOÇ: Atatürk Orman Çiftliği

ÇEKÜD: Çevre Kuruluşları Dayanışma Derneği

TDK: Türk Dil Kurumu

ICOMOS: International Council on Monuments and Sites

UNESCO: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu

ICIDH: International Classification of Impairments Disabilities and Handicaps

WHO: World Health Organization

ICFDH: International Classification of Functioning Disability and Health

INDS: Integrated National Disability Strategy

ADA: Americans with Disabilities Act

NPS: National Park Service

DIN: Deutsche Institute für Normung

VDI: Verein Deutscher Ingenieure

TS: Türk Standardı

SHPO: State Historic Preservation Offices

KTVK: Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma

ADAAG: Americans with Disabilities Act Accessibility Guidelines

The MET: The Metropolitan Museum of Art

V & A: Victoria ve Albert

A_LA: Amanda Levete Architects

İSTKA: İstanbul Kalkınma Ajansı

TC.: Türkiye Cumhuriyeti

TTA: Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri

TMMBO: Türkiye Mühendisler ve Mimarlar Birliği Odası

GİRİŞ

Kültürel mirasın toplumu doğrudan etkileyen kültür değerleri, şüphesiz taşınmaz tarihi anıt ve yapılarıdır. Tarihi yapılar, geçmişten günümüze kadar uzanan, yapıldıkları döneme ait sosyo-kültürel, ekonomik, tarihi ve mimari değerler hakkında izler barındıran ve bilgiler sunan, belge niteliğinde yapılardır. Bu tarihi yapılar yansıttığı mimari sanat ile geçmişin ruhunu günümüzde yaşatan özel ve önemli yapılar olarak toplum için büyük öneme sahiptir. Özellikle hikâyesi olan yapıların topluma kazandırılması ve yapının kullanıma açılması, her anlamda yaşamı köklerinden bağlayan ve derinden etkileyen değerlerdir. Kültür varlıklarının özgünlüklerini korumak, tarihin izlerini duygularla taşıyabilmek ve yaşatmak adına oldukça önemlidir.

Tarihi yapılar yıllandıkça değer kazanmasının yanı sıra yıpranmaktadır. Bu noktada renovasyon ve restorasyon çalışmaları daha da önemli ve ihtiyaç duyulan bir durum haline gelmektedir. Fakat unutulmamalıdır ki bu çalışmaların öncelikli amacı, tarihin özünü, orijinalini koruyarak yapıyı günümüze kazandırmaktır. Çünkü yenilemek, yapıyı güçlendirmek vb. gibi adımlar yapıda yapılacak her bir modern yanlış dokunuş tüm tarihin ruhunu kaybettirebilir. Tarihi yapının ayakta kalması ve yenilenmesi için yapılan modern çalışmalar ancak kültürel miras varlığının sürdürülebilirliği açısından bilinçli olarak seçilebilecek mecbur kalınan ikincil bir yöntem olabilir. Bu noktada da ek bileşenlerle yapılan onarım ve restorasyon çalışmaları özgün malzemeye uyumlu ve bütüne bakıldığında kültürel geçiş anlamında ayrı bir tarihi değer niteliği taşımaktadır.

Yeniden işlevlendirme, statik anlamda güvenliği sağlanmış tarihi yapıların kullanıma açılarak topluma kazandırılmasıdır. Ayrıca bu durum sosyal ve kültürel anlamda toplumun yaşam kalitesini arttıran bir unsurdur. Özellikle, tarihi yapının ilk fonksiyonel işlevinin korunmuş olması, geçmişten günümüze bir zaman tüneli, adeta bir köprü niteliğindedir. Son yıllarda tarihi yapılar genellikle müze, kamu binası, tiyatro binası vb. kamusal işlevler ile yeniden işlevlendirilerek koruma altına alınıp, günümüze kazandırılmaktadır. Eski fonksiyonunu yitiren yapıların yeni işlev ile koruma altına alınması ile tarihi yapıların sürdürülebilirliğinin sağlanması hedeflenmektedir. Bu durum ancak tarihi esere verilen özgün ve çağdaş bir tasarımla yapının daha çok birey tarafından ziyaret edilebilmesini sağlamak ile gerçekleşebilir.

Hatta tarihi özgünlüğü korumanın ötesinde, önceliği toplumun hiçbir ferdi dışlamadan, insanlığın menfaatine öncelik tanıyan tasarım anlayışını benimsemek ile mümkündür. Bu

bağlamda, yeniden işlevlendirilen tarihi yapılar; her yaş ve yetkinlikteki bireylerin özellikle de yaşlı, çocuk, bebek arabalı ve engelli bireyler gibi toplumun dezavantajlı kesiminin bağımsız olarak hareket edebilecekleri, eşit şartlarda, rahat, konforlu ve güvenli bir şekilde ulaşılabilir ziyaret gerçekleştirebilecekleri kapsayıcı tasarım yaklaşımına uygun olabildiğince çok insanın kullanımına olanak sağlayan bir yaklaşımla gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Kapsayıcı tasarım felsefesi önemlidir, çünkü amaç kullanıcı engellerinin veya eksikliğinin bir sonucu olarak birçok farklı mekân varyasyonuna sahip olmak değildir. Aksine, amaç kullanıcı çeşitliliği hakkında bilgi edinmek ve zorluklarına uygun şekilde cevap veren mekânlar tasarlamaktır. Sonuçta dünyanın en önemli kültürel varlığı ve eseri her biri doğuştan özgün insanlardır ve her materyaller insanlığa hizmet etmektedir. Bu bakış açısıyla tarihi yapılar işlevlendirilirken fonksiyonel unsuru özünden farklı olabilmektedir. Asgari düzeyde dahi olsa tarihi eserin mimari dokusu yansıtılmalı, tarihi yapı planı, varsa süslemeleri değiştirilmemelidir.

Kapsayıcı tasarım konusu bugün birçok bilim dalının araştırma konusudur. Mimarlık, Eğitim Öğretim, Bilim ve Teknoloji, Uluslararası İlişkiler, Çalışma Ekonomisi, Endüstri İlişkileri, İletişim Bilimleri, Coğrafya, Turizm, Peyzaj Mimarlığı, Müzecilik, Şehir ve Bölge Planlama, İç Mimari ve Dekorasyon vb. gibi pek çok dalda araştırma yapılmaktadır. Bu bağlamda kapsayıcı ve önemli bir konudur.

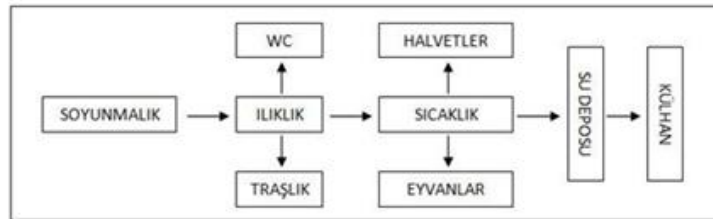
Kapsayıcı Tasarım anlayışı;

- Herkesin güvenli, kolay ve saygın bir şekilde kullanabildiği,
- İnsanların ihtiyaç duyduklarını ve istediklerini söylediklerini dikkate alarak düzenlenen (duyarlı),
- Farklı insanların farklı şekillerde kullanabildiği (esnek),
- Herkesin çok fazla çaba harcamadan kullanabildiği (kullanışlı),
- Bazı insanları dışlayabilecek hiçbir engelleyici engel olmadan,
- Herkesin ihtiyaçlarını dengelemeye yardımcı olacak birden fazla çözüm sunan ve tek bir çözümün herkes için çalışmayabileceğini kabul eden,
- Yaşları, cinsiyetleri, hareketlilikleri, etnik kökenleri veya koşulları ne olursa olsun tüm insanlar için tasarlanan mekânlar oluşturmak konusunda geniş bir çerçeveden tasarım gerçekleştirmeyi ifade etmektedir.

Tezimin de konusu olan ve akademide güncel olarak ele alınan "tarihi yapılarda kapsayıcı tasarım yaklaşımı" üzerine çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle tez çalışmam, ülkemizdeki tarihi yapıların tasarımının kapsayıcı olması için önemli bir kaynak olacaktır.

Çalışmanın Problemi: Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı Neden Müze Olmalı?

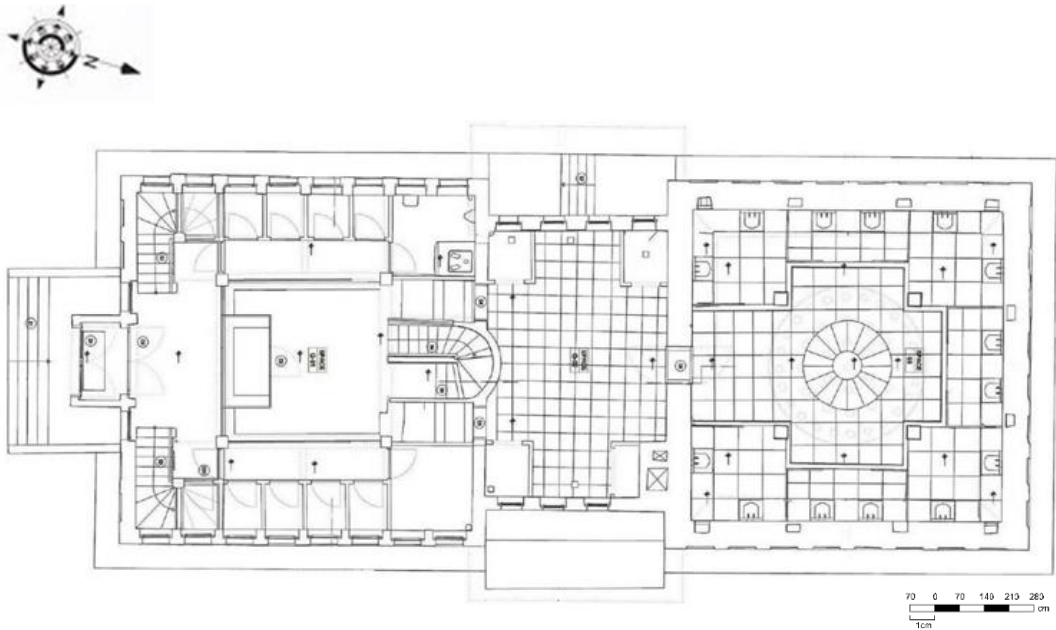
Hamamlar, kültür varlıkları arasında yeniden işlevlendirmesi en zor yapılardır. Bu yapıların ıslak hacim olması yeni işlev verilmesini zorlaştırmaktadır. Hamamların kendilerine özgü mekân ögeleri vardır ve bunları bozmadan yeni işlev yüklemek gerekmektedir. Yeni işlevin amacı yapının varlığını devam ettirmek olduğu için, bu işlev yapının özgünlüğüne zarar vermemelidir (Demirdal, 2014). Hamam yapılarının mekânsal organizasyonunda soyunmalık, ılıklik, sıcaklık gibi alanlar bulunmaktadır (Alpagut, 2010). Girişte ilk olarak soyunmalık bölümü bulunur ve bu bölüm yıkanmaya hazırlık bölümü olarak adlandırılır. Aynı zamanda bu mekân hamama gelen insanların da toplanma alanıdır. Arkasından ılıklik bölümü gelir ve bu bölüm soğukluktan sıcaklığa geçerken bir ara mekân oluşturur. Görsel 1’de görüldüğü üzere en son gelen mekân sıcaklık olarak adlandırılan yıkanma alanıdır (Alpagut, 2010). Bu mekân organizasyonundaki sıralama hamama giren kişinin vücudunun ısıya yavaş yavaş alışması ve bir sağlık sorunuyla karşılaşmaması için yapılmaktadır (Demirdal, 2014). Bu iç mekân organizasyonunun korunması yeni verilen işlev içinde dahi hamam yapısının okunması için gereklidir.

Görsel 1. Hamam Mekân Organizasyonu Şeması (Demirdal, 2014).

Yeniden işlevlendirme yapılırken korunması gereken en önemli şeylerden biri de yapının özgün malzemeleridir. Çünkü yeniden işlevlendirilen iç mekan restorasyon uygulamalarında iki odanın birleştirilmesinden tutun doğramaların kapatılmasına kadar bir çok değişiklik yapılabilir ancak, yapılan bu değişiklikler yapının özgün halini işleyerek yani, yansıtarak yapılmalıdır. Bu yansıtma özgün malzemelerin yerinde kullanılması ile sağlanmaktadır. Bundan dolayı mekâna yeniden verilecek olan işlev yapının malzemelerine uygun olmalıdır. Geleneksel Türk hamamları kâgir malzemedan yapılmakla birlikte bazı hamamların soyunmalık kısmı ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır (Demirdal, 2014). Geleneksel Türk hamamlarında hamamların ısıtma sistemleri zemin ve duvardan geçer (Alpagut, 2010). Aydınlatma, kubbe açıklıklarından gelen ışık sayesinde doğal yolla sağlanır. İç mekânda kullanılan mermer malzeme ve tavanında bulunan kubbe, hamamların akustiğinin başarılı bir şekilde oluşturulmasını sağlamaktadır (Demirdal, 2014).

Ernst Egli tarafından 1936-1938 yılları arasında yapılan hamam geleneksel Türk hamamlarına çağdaş bir yorum getirilerek tasarlanmıştır (Kaçar, 2015). Egli, hamam tasarımına getirdiği çağdaş yorumu kullandığı malzemelerle yaratmıştır. Geleneksel Türk hamamlarında kullanılan kagir ve ahşap malzemeler yerine, beton, demir, tuğla gibi malzemeler kullanmıştır (Kul, 2012). İki mekânı birbirinden ayıran malzeme tuğla iken, hamamın kolonlarında ve konstrüksiyonunda beton malzemesini tercih etmiştir (Kul, 2012). Yıkama eyleminin yapıldığı alanların duvarlarında seramik ve mermer kullanılırken, yıkama eylemi dışında kalan alanlarda sıva ve saman sarısı boya kullanılmıştır (Kul, 2012).

Görsel 2. AOC. Hamamı (1937) Özgün Zemin Kat Planı (Kul, 2012).

Atatürk Orman Çiftliğindeki hamam kuzey-güney yönlü inşa edilmiştir. Uzun kenarı yaklaşık 25 m, kısa kenarı yaklaşık 10 m uzunluğundadır. Bodrum, zemin ve birinci kat olmak üzere üç kattan meydana gelmektedir. Bodrum katında yedi mekân, zemin katında üç mekân ve birinci katında iki mekân bulunmaktadır (Kul, 2012). Geleneksel Türk hamamlarından farklı olarak 1.katında tasarlanmış bir kafe bulunmaktadır (Alpagut, 2010).

Hamamlara yeniden işlevlendirme verilirken, bir ıslak hacim olduğu ve mekân organizasyonlarının buna göre tasarlandığı unutulmamalıdır. Bir hamam yapısının yanlış işlevle yeniden işlevlendirilmesi o yapının zarar görmesine neden olur. Buna verilecek en iyi örneklerden biri Görsel 3’de de görüldüğü üzere Ortaköy Hamamıdır (Demirdal, 2014).

Görsel 3. Yeniden İşlevlendirilen Ortaköy Hamamı (Demirdal, 2014).

Ortaköy hamamının restoran olarak yeniden işlevlendirilmesini, mobilya, aksesuar ve aydınlatma bölümleri ile ele alabiliriz (Demirdal, 2014).

Restoran olarak yeniden işlevlendirilen hamamın soyunmalık ve ılıklik bölümlerine masa-sandalyeler konmuştur. Konulan mobilyalar hem tasarım hem de sayıca fazla olmaları sebebiyle hamamın genel havasının kapanmasına sebep olmuştur. Aksesuar olarak perdeler ve nişler içerisine yerleştirilen objeler kullanılmış, duvarlara televizyonlar asılmıştır (Görsel 4.). Bu perdeler hamam duvarlarını kapatarak özgün işlevi unutturmuştur. Aydınlatma

olarak kullanılan elemanlar ise mekân tasarımıyla tamamen farklı ve aykırı durmaktadır. Görsel 5’den de anlaşılacağı üzere hamam mekân organizasyonlarında ılıklik bölümünde pencere olmaması gerekirken, yeniden işlevlendirmede pencere açılmıştır (Demirdal, 2014). Bu yeniden işlevlendirilen kültür varlıklarında yapılmaması gereken bir uygulamadır.

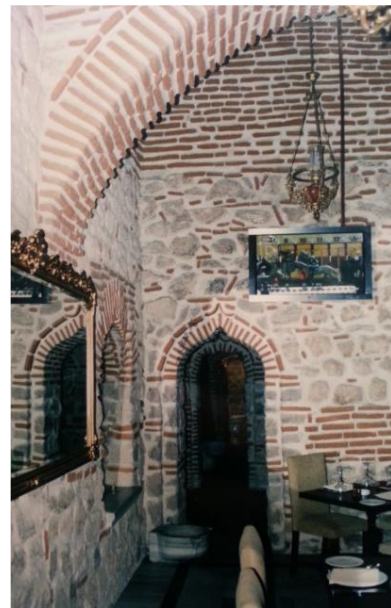
Ortaköy hamamı restoran işlevlendirmesi ile uzun süre varlığını devam ettirememiştir. Sonrasında tasarım atölyesi olarak kullanılmaya başlanmıştır. Hamam yapısının restoran olarak işlevlendirilmesi örnekte de görüldüğü gibi çok doğru bir uygulama değildir.

Görsel 4. Restoran Olarak Yeniden İşlevlendirilen Ortaköy Hamamı (Demirdal, 2014).

Görsel 5. Ilıklik Bölümüne Açılan Pencere. (Demirdal, 2014).

Görsel 6. Restoran Olarak Yeniden İşlevlendirilen Ortaköy Hamamı. (Demirdal, 2014).

Atatürk Orman Çiftliği içinde bulunan hamamın yeniden işlevlendirilmesi konusu için restoran fikri ortaya atılmış ancak gerçekleştirilmemiştir. Bu işlevlendirme Ortaköy hamamında görüldüğü gibi AOÇ hamamı için de doğru değildir. Kuban’a göre hamamların yeniden varlığını sürdürebilmesi konusunda yapılabilecek en doğru işlevlendirme müze ya da kültür merkezi işlevidir.

Müze tasarımlarında, mekânın duvarlarının, zeminlerinin yapılacak sergiyi kapatmaması önemlidir. Müze tasarımının ihtiyaç listesi içinde kalıcı ve geçici sergi salonları, okuma salonu, kafe, açık alan düzenlemesi sayılabilir (Uysal, 2013). Bu ihtiyaç listesindeki mekânlar, hamam mekân organizasyonlarına zarar vermeden hamam yapılarında kolaylıkla işlevlendirilebilir.

AOÇ hamamının konumu, özgün işlevinde kullanılmış olan malzemeleri ve strüktür özelliklerinin sağladığı katkıyla bu hamamın ‘AOÇ Hamam Müzesi’ olarak yeniden varlık bulması uygun olacaktır.

Çalışmanın Amacı

Yeniden işlevlendirilen tarihi yapıların “Kapsayıcı tasarım” prensibi doğrultusunda tasarlanabilirliğini, AOÇ Bira Fabrikası Hamamı özelinde irdelemek ve bu tarihi yapının özgün işlevi, tarihi ve kültürel değeri göz önünde bulundurularak, çağdaş sanat müzesi olarak iç mekân renovasyon projesini hazırlayıp, öneriler getirmektir.

Çalışmanın Hipotezi

Tarihi yapıların kapsayıcı tasarım prensibi doğrultusunda yeniden işlevlendirilmesiyle; ulaşılabilir, hareketli, konforlu, uyarlanabilir, kontrol edilebilir, anlaşılabilir, kültürel anlamı olan, güvenli, ziyaretçisine kaliteli sosyalleşme imkânı sunan herkesin erişebildiği mekânlar tasarlamak mümkündür.

Çalışmanın Yöntemi

Tez konusunun belirlenmesi ve çalışmaya örnek olan tarihi yapının seçilmesinin ardından çalışmanın amacı tanımlanarak, yöntemi belirlenmiştir. Bu çalışmada nitel araştırma

yöntemi kullanılmıştır. Veri toplama aracı olarak gözlemden yararlanılmış ve saha çalışması yapılmıştır. Bu bağlamda bu çalışma altı aşamadan oluşmaktadır.

I. Çalışmanın ilk aşamasında anahtar kelimeler belirlenmiş ve araştırmaya temel oluşturacak kuramsal çerçeve irdelenmiştir. Bu kapsamda konu ile ilgili yerli ve yabancı kaynakların yer aldığı literatür taraması yapılmıştır.

II. Araştırmanın ikinci aşamasında, Dünya ve Türkiye’de bulunan erişilebilir müze örnekleri irdelenmiştir.

III. Araştırmanın üçüncü aşamasında çalışmaya konu olan AOC Bira Fabrikası Hamamı hakkında yazılı kaynaklara ulaşılmış ve yapının yerinde ziyareti; fotoğraflama, video kaydı ve rehber eşliğinde saha çalışması gerçekleştirilerek, mekânsal analiz verileri toplanmıştır.

IV. Araştırmanın dördüncü aşamasında iç mekân tasarım projesinin temelini oluşturan kapsayıcı tasarım prensibine dayalı mekânsal gereksinimler; olası ziyaretçi profillerinin günlük yaşam beceri seviyeleri, mekânsal olarak nelere ihtiyaç duydukları dikkate alınarak belirlenmiştir. Tasarım projesi için mekânsal gereksinimlerin nasıl belirlendiği aşağıda detaylı bir şekilde anlatılmaktadır.

Kapsayıcı tasarım temelli bir tasarım gerçekleştirme konusu; yaş, eğitim, dil, cinsiyet, (bedensel) fiziki durum, her türlü engellilik durumu, ekonomik ve kültürel farklılıklar vb. gibi durumlara bakılmaksızın, mümkün olduğunca çok kişiye hitap eden, ihtiyaçlarını eşit şekilde karşılayabilen, erişilebilir ve kullanılabilir bir şekilde tasarlanan mekânlar, ürünler ve hizmetler sunmayı ifade etmektedir. Bu doğrultuda, bu tez çalışmasının tasarım aşaması gerçekleştirilirken, önce üç hedef soru üzerinden yola çıkılmış ve sonrasında mekânsal veriler ile literatür taramasının kapsamlı analizi sonucu en ideal erişilebilir iç mekan tasarımına ulaşılmaya çalışılmıştır.

Cevap aranan sorular aşağıda yer almaktadır:

Soru 1: Yeniden işlevlendirilme ile çağdaş sanat müzesi olarak tasarlanacak bu tarihi yapının ziyaretçi kitlesini kimler oluşturabilir? (Tasarımı kim için yapıyoruz)

Soru 2: Herhangi bir özel durumu bulunan kişiler için neler yapılmalıdır?

Soru 3: Tarihi yapının kültürel karakterine uygun, ziyaretçisinin ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılayabilen ve en az müdahale ile mimari çözüm olabilecek nasıl bir restorasyon tasarımı gerçekleştirilmelidir?

Cevap 1: Olası Ziyaretçi Profilleri

Sağlıklı Bireyler	- Eğitim farklılığı olanlar (Okur yazar olmayan kişiler), - Ekonomik farklılığı olanlar, - Turistler, - Her kesimden sağlıklı kişiler
Beden ölçüleri standartların üzerinde olanlar	- İri ve şişman kişiler, - Çok uzun kişiler, - Hamileler
Beden ölçüleri standartların altında olanlar	- Çocuklar, - Çok kısa kişiler (Cüceler)
Hareket etmekte zorluk yaşayanlar	- Yaşlılar, - Hamileler, - Yük ya da eşya taşıyanlar, - Bebek arabalı ebeveynler, - Geçici ya da kalıcı ortopedik rahatsızlığı bulunanlar
Görme rahatsızlığı bulunanlar	- Yaşlılar, - Geçici görme rahatsızlığı bulunanlar, - Görme engeli bulunanlar (az ya da hiç görmeyen kişiler),
İşitme rahatsızlığı bulunanlar	- Yaşlılar, - Geçici işitme kaybı yaşayanlar - İşitme engeli bulunanlar
Zihinsel ve Ruhsal olarak bir rahatsızlığı bulunanlar	- Depresyon, - Anksiyete ve kaygı bozukluğu yaşayanlar, - Zihinsel engeli bulunanlar

Tablo 1. Olası Ziyaretçi Profili (Üstüncan, 2022).

Cevap 2: Özel durumu bulunan kişiler için mekânsal tasarım gereksinimleri

Özel Durumu Bulunan Bireyler İçin Temel Mekânsal Gereksinimler	
Sağlıklı Bireyler	1. Okuryazar olmayan bireyler için sesli ve görsel rehber sistemleri ile sergi hakkında bilgilendirme 2. Turistler için farklı dil seçeneği bulunan kılavuz, tabela ve sesli ve görsel rehber sistemleri 3. Ekonomik farklılığı bulunanlar için uygun fiyatlı bilet imkânı

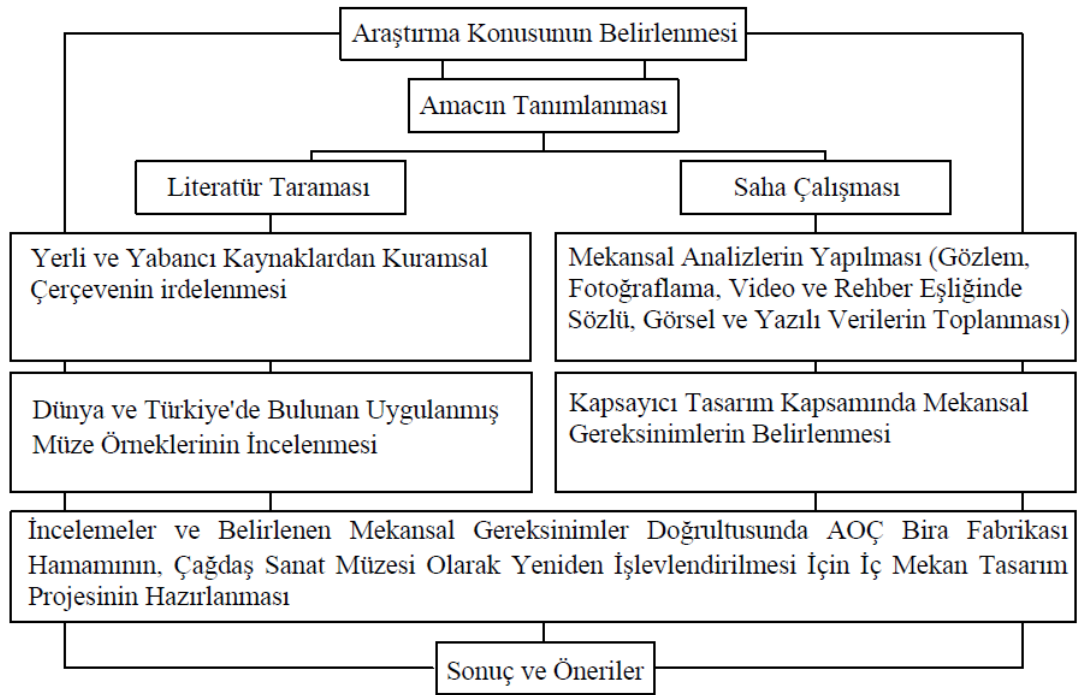
Beden Ölçüleri Standartlarının Üzerindeki Bireyler	1. Mekân içi kolay dolaşım sağlayacak ergonomik ölçülerde koridorlar 2. Mekânlar arası geçiş kolaylığı sağlayacak ergonomik ölçülerde kapı açıklıkları 3. Mekân içi ergonomik donatı elemanları
Beden Ölçüleri Standartlarının Altındaki Bireyler	1. Erişilebilir özellikli banko tasarımları 2. Erişilebilir özel tasarlanmış oturma elemanları 3. Özel tasarlanmış lavabo ve tuvaletler
Bedensel Engelliler İçin	1. Antropometrik ölçüler (rampa, geçiş, dönüş ve manevra alanları için) 2. Tekerlekli sandalyeli bireyler için özel ıslak hacim 3. Güvenli mekân 4. Merdiven olan her yere rampa veya asansör ile ulaşım sağlama 5. Sabit ve hareketli donatıların tasarımı ve yerleştirilmesi 6. Nesne, obje, mekân kullanımı için uygun boyut ve yaklaşım imkânı
Görme Engelliler İçin	1. Bağımsız hareket özgürlüğü 2. Beş duyuya dayalı mekânsal işaret ve ipuçları 3. Rota takibi 4. Algılanabilir biçim, renk, malzeme ve mekân 5. Yeterli aydınlatma 6. Elektronik araç ve gereçler ile sesli rehberlik sağlama 7. Güvenli mekân
Zihinsel ve Ruhsal Rahatsızlığı Bulunanlar	1. Tutarlı bütünlüğe sahip uyarıcı çevre 2. Öngörülebilir, sade ve kolay okunabilir mekân 3. Geri çekilme, sığınma alanı ihtiyacı 4. Sosyal etkileşim için etkinlik alanları 5. Duyusal duyarlılık 6. Agresif davranışlara karşı güvenlik 7. Endirekt aydınlatma ve ışık kontrolü 8. Gürültü ve yankıyı aza indirecek akustik tasarımı
İşitme Engelliler İçin	1. Görme koklama, kinestetik ve dokunma duyusuna dayalı mekânsal işaret ve ipuçları 2. İşaret dili tercüme hizmeti hem dijital hem insan kaynaklı 3. Duyusal erişim 4. Mekân ve yakınlık 5. Hareket ve yakınlık 6. Işık ve renk 7. Gürültü ve yankıyı aza indirecek akustik tasarımı

Tablo 2. Mekânsal Tasarım Gereksinimleri (Üstüncan, 2022).

Cevap 3: Kapsayıcı tasarım temelli, erişilebilir restorasyon tasarımı yapılmalıdır. Bölüm 6’da bu sorunun cevabı kapsamlı olarak anlatılmaktadır.

V. Araştırmanın beşinci aşamasında AOÇ Bira Fabrikası Hamam yapısının plan ve kesitleri üzerinden tüm bireylerin kullanabileceği bir müze restorasyon tasarım öneri projesi hazırlanmıştır.

VI. Toplanan veriler ışığında tarihi yapının kapsayıcı tasarım yaklaşımı ile ‘AOÇ Hamam Müzesi’ olarak yeniden işlevlendirilmesi için restorasyon tasarım önerileri getirilmiştir. Saha çalışması sonrasında belirlenen kapsayıcı tasarım ölçütleri doğrultusunda; tarihi yapıda yaşanan zorluklar ve getirilen tasarımsal çözüm önerileri ile 2d tasarım proje çizimleri ve Sketch up ve Lumion programı yardımıyla hazırlanan 3d modelleri hazırlanmıştır. Çalışmanın yöntem şeması Görsel 7’de yer almaktadır.

Görsel 7. Yöntem Şeması (Üstüncan, 2022).

Sonuç olarak; AOÇ Bira Fabrikası Hamamı’nın, belirlenen kapsayıcı tasarım gereksinimleri doğrultusunda ihtiyaçlara cevap verip veremeyeceği sorgulandığında ise büyük çoğunlukla cevap verdiği görülmüştür. Yeniden işlevlendirilip kamu hizmetine açılan tarihi yapıların,

kapsayıcı tasarım anlayışı doğrultusunda tasarlanması ile bu mekânları ziyaret edecek olan her bireyin fiziksel yeterlilikleri doğrultusunda ihtiyaçlarına hizmet edebilecek, erişilebilir ve ulaşılabilir mekânlar tasarlamak mümkündür. Ayrıca renovasyon çalışması gerçekleştirilen tarihi yapıların yeniden kullanılması, yapının korunmasına da katkı sağlayarak, hem topluma hem de yapıya kattığı değer ile iki yönlü fayda sağlanmaktadır. Restore edilip çağdaş sanat müzesi olarak işlevlendirilen AOÇ Bira fabrikası hamamı tarihi yapılar hakkında yapılacak sonraki çalışmalara da örnek teşkil etmesi açısından önem arz etmektedir.

1. BÖLÜM: KÜLTÜREL MİRAS VE KORUMA KAVRAMLARI

“Bir şehri imar etmeden evvel; şehrin tarihi, içtimai, örfi ve kültürel anlamda nerede durduğunu, hangi medeniyetin unsurlarından meydana geldiğini ve nelerden beslendiğini bilmemiz gerekiyor ki, bir şehre yapılacak imar, o şehrin kendi mevcudiyetinde bulunan kültür ve medeniyete yabancı, çirkin ve kaba durmasın” (İnci, 2018).

Bir şehri ya da yapıyı imar etmeden veya inşa edilmiş olan mimariyi koruma altına almadan önce Taha İnci'nin de bahsettiği gibi esas alınan mimarinin maddi ve manevi hangi unsurlardan beslendiği incelenmelidir. Koruma ile medeniyetin izlerini geleceğe ışık tutacak eserin tarihi ve kültürel değerinin farkına varılmalıdır. Eğer bu inceleme yapılmazsa şehrin kültürüne uygun ne yeni bir mimari eser ortaya konulabilir ne de miras kalan tarihi eser öz değerlerini yitirmeden koruma altına alınabilir.

Tarih boyunca, birçok kültürel varlık geleceğe miras bırakılmak üzere koruma altına alınmıştır. Her geçen gün ‘koruma’ başlığı altında kültür, kültürel miras, kültür varlıkları, tarihi yapıların korunması ve koruma yöntemleri tekrar irdelenerek çağdaş koruma için yeni tanımlar ve standartlar geliştirilmektedir. Bu nedenle koruma kavramını ve günümüzde tarihi yapıların korunmasında en çok kullanılan yeniden işlevlendirme yöntemini incelemekten önce ‘kültürel miras ve kültür varlıklarında kavramlar’ başlığı altında kültür, kültürel miras, anıt, tarihi anıt, eski eser ve tarihi çevre gibi kültür varlıkları kavramlarına değinilecektir.

1.1 Kültürel Miras ve Kültür Varlıklarında Kavramlar

Geçmişten günümüze birçok medeniyetin varlığını sürdürdüğü coğrafyalarda, atalarımızdan miras kalan tarihi eserleri, değerlerini yitirmeden korumak ancak kültür ve kültürel miras kavramlarını içselleştirmek ile gerçekleşebilir. ‘Latineden dilimize giren kültür kavramı, tarihsel ve toplumsal gelişimin içerisinde oluşturulan maddi ve manevi değerler bütünü ve bu değerleri geçmişten içinde bulunduğumuz ana ve geleceğe ileten bir araç olarak tanımlanmıştır. ’ (İnci, 2018).

Kültürel miras ise geçmiş nesillerden günümüze kalan ve koruma ile gelecek kuşaklara aktarılan, evrensel anlam taşıyan, kültürel bir geleneği sembol ederek sanat ve mimari stil gibi belirli bir uygarlığın bir ya da daha fazla dönemini temsil etmek gibi belirli ölçütlere sahip eserler ve değerler olarak tanımlanabilir. Kültürel mirasın bir başka işlevi, toplumlara ortak geçmişlerini yansıtmak ve toplumların tarih boyunca oluşturduğu gelenek ve deneyimlerini sürdürmelerini sağlayarak toplum üyelerinin aralarındaki birlik ve beraberlik duygularının devamlılığını sağlamaktır (ÇEKÜD, 2019). Tabiatı değerli zenginliklere sahip, kültürel olarak önemli olan yer altı ve yer üstü tüm doğa varlıkları doğal kültürel mirastır. Aynı zamanda, doğanın kendisi, dil din, örf ve adetler de kültürel mirasa örnek verilebilir.

‘Kültürel varlıklar’ kavramı genel olarak tarihi sanat, eskilik, kıymetlilik ve kullanılma gibi birçok değerlere sahip taşınabilir ve taşınmaz çeşitli nesneleri kapsamaktadır (Madran, 1976). Tarih öncesi veya tarihi devirlere ait, sosyal yaşama konu olmuş, kültürel ve bilimsel yönden eşsiz değerler taşıyan, yer üstünde ve yer altındaki tüm taşınabilir ve taşınmaz varlıklar kültür varlıklarıdır. Kültür varlıkları, içinde bulundukları dönemin tarihi, siyasi, sosyal, ekonomik, mimari ve benzeri maddi-manevi bütün değerlerini günümüze yansıtan en iyi mirastır. Kültürel varlıklar taşınabilir (menkul) ve taşınmaz (gayrimenkul) olmak üzere ikiye ayrılır.

Taşınabilir kültür varlıkları; heykel, çini, deri eşya, dokumalar (kilim ve halı gibi), seramik kaplar, resim, elyazması kitap ve benzeri eserlerdir. Bu eser ve belgelerin bakım ve onarımları yapılarak müze veya özel koleksiyonlarda koruma altına alınır. Doğa ve insan kaynaklı zararlı etkilere karşı açıkta olan mozaik, heykel gibi eserler ve değerli yapı birleşenleri müzelerde koruma altına alınan taşınabilir eserlerdir (Ahunbay, 1996).

Taşınmaz kültür varlıkları anıtlar ve sitlerdir. Anıt kavramının birçok tanımı bulunmaktadır. Emre Madran’a göre restorasyon konusu Dünya’da ve Ülkemizde ‘bilinçli’ ve ‘bilimsel’ olarak yeni ele alınmakta olduğundan, koruma ile ilgili anıt, tarihi anıt, abide, eski eser vb. gibi sözcükler tam tanımlamaları yapılmış kavramlar değildir. Fikir olarak aynı şeylerin farklı şekillerde dile getirilmesi ise kavram kargaşası yaratmaktadır (Madran,1976).

Bu nedenle taşınmaz kültür varlıklarından ‘anıt, abide, tarihi anıt ve eski eser’ kavramları, aşağıda çeşitli kaynak ve kişilerin tanımlamaları ile açıklanmıştır.

“Önemli bir olayın veya büyük bir kişinin gelecek kuşaklarca tarih boyunca anılması için yapılan, göze çarpacak büyüklükte, sembol niteliğinde yapı anıttır, abide” (TDK Sözlükleri, 2019).

Abide sözcüğü sözlüklerde anıt kelimesinin Osmanlıcası ve eş anlamlısı olarak gösterilmekte ve abide, “bir hadiseyi, gelecek nesillere hatırlatmak için inşa edilen büyük yapı veya heykel” olarak tanımlanmaktadır (Büyük Türk Sözlüğü, s.11).

ICOMOS tüzüğünde ise anıt ve tarihi yerler kavramları şu şekilde tanımlanmıştır:

Madde 3 a’ ya göre anıt kavramı, içinde yapı olması fark etmeksizin, mimari, tarihi, arkeolojik veya etnografik değere sahip ve içinde korunmuş eşyaların da bulunduğu tüm mülkü içinde barındırır. Madde 3 b’ de ise tarihi yerin tanımı “onarılması halkın yararına olacak, tabii, insan yapısı veya ikisinin karışımı olan bir elemanlar grubu” olarak yapılmıştır. Bu iki tanımlamaya müze koleksiyon parçaları, müzelerdeki arkeolojik koleksiyonlar ve açık hava müzeleri girmemektedir (ICOMOS, 1965).

Sanat ve insanlık tarihi açısından önemli olan ve bu tür konulardaki çalışmalara ışık tutan eserlere de ‘tarihi anıt’ denilmektedir. Tarihi anıt kavramı içerisinde ‘eski eser’ terimini barındırmaktadır. Tarihi, arkeolojik veya sanatsal değere sahip olan ve korunarak geleceğe miras bırakılması kamu yararı olan tüm taşınabilir ve taşınmaz nesne ve yapılar ile belgeler eski eserdir.

Örneğin, UNESCO tarafından 1985 yılında “Dünya Kültür Mirası” listesine alınan Sivas-Divriği Ulu Camii ve Darüşşifası yukarıda tanımlamaları yapılan kültürel varlıklardan taşınmaz kültür varlığı olarak kabul edilmiştir. Cami, darüşşifa ve türbeden oluşan külliye, anıt (abide), tarihi anıt ve eski eser terimlerinin hepsine örnek temsil olacak tarihi ve kültürel açıdan değerli bir eserdir.

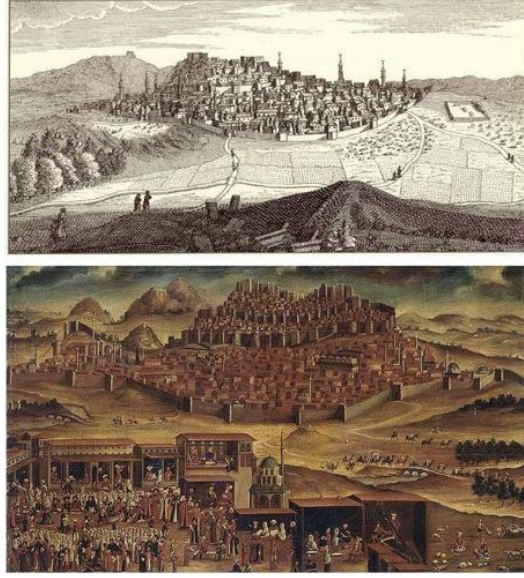

Görsel 8. Sivas, Divriği Ulu Camii Cephe Perspektifi. Erişim: 03.01.2020, http://www.divrigiulucamii.com/tr/Sivas_Divrigi_Ulu_Camii_Genel_Bilgi_1.html.

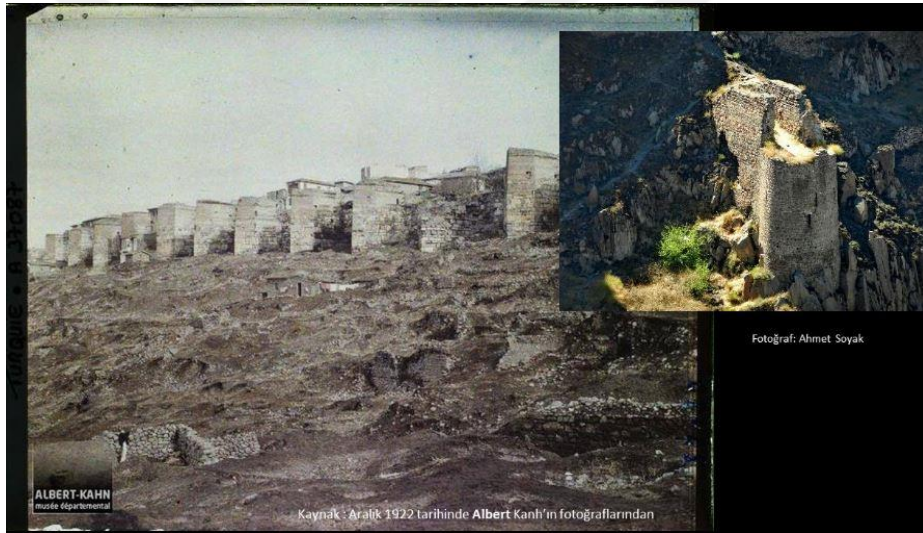
Geçmiş ile gelecek arasında köprü olan, kültürel sürekliliğin devam etmesini sağlayan kültürel varlıklar bir kentin ve çevrenin kimliği açısından da büyük önem taşımaktadır. Anıtların tek başlarına yansıttıkları tarihi ve kültürel değerlerin yanı sıra, çevreleriyle birlikte düşünüldüklerinde, sahip oldukları değerlerin arttığı gözlenmiştir. Bu nedenle bir anıt bulunduğu tarihi çevre ve yerleşmelerden bağımsız olarak düşünülemez.

“Her toplumun değişik evrelerde yarattığı kent mekânları, o toplumun kültürel yapısının maddesel kalıntısını oluşturur ve çeşitli aşamalar ile son zamandaki görüntüsü değişik çağların izlerini taşır. Bu izler toplumsal, ekonomik ve kültürel yapı özelliklerini simgeleştirir ve tarihi çevreyi oluşturur” (Güçlü, 1990).

Eski Kent Mekânları olarak da adlandırılan tarihi çevre terimi zamanla değişen ve şekillenen bir terimdir. Bu nedenle zamana göre bir sınırdan söz edilemez. Fakat ‘tarih’ kavramı içerisinde, geçmiş zamanın değerlendirmesinde bulunurken sınırlamalar getirilebilir. Şu andaki çevre içerisinde, tarihi çevre sınırlaması ancak bu şekilde çizilebilir (Güçlü, 1990). Buna örnek olarak Ankara Kalesi ve Çevresi eski kent mekânları olarak gösterilebilir. Mevcut Ankara kenti düşünüldüğünde, ‘Kale ve Çevresi’ kelt kökenli Galatlar halkının, Roma Dönemi Ancyra’sının ve benzeri birçok medeniyetin toplumsal, ekonomik, tarihi ve kültürel izlerini taşımakta ve Ankara’nın en eski yerleşimlerinin gerçekleştiği çevre olarak bilinmektedir.

Görsel 9. Eski Ankara: Roma Dönemi Ancyra'sı Kale ve Çevresi, Eski Kent Mekânı (Tunçer, 2018).

Görsel 10. Ankara Kalesi (Albert Kanh arşivi, 1922).

Görsel 11. Ankara Kalesi Görünümü (Ahmet Soyak arşivi).

Tarihi çevreyi oluşturan en önemli unsurlardan biri, bireysel özellikleri ile kentin tarihi ve kültürel yapısını yansıtmada büyük rol oynayan taşınmaz (gayrimenkul) kültür varlıklarından tarihi yapılardır.

Eski Eserler ve Müzeler I. Danışma Komisyonu Çalışmaları'na göre ise ‘‘Eski eserlerden taşınmaz (gayrimenkul) olanları içinde tarihi ve mimari değeri olup da korunması kamunun menfaati icabı olan yapılar ve tesisler’’ tarihi yapılardır (Madran,1976). Tarihi anıt ile tarihi yapı kavramları birçok dilde aynı anlamda kullanılmaktadır. Tarihi yapılar da birer tarihi

anıttır. Ancak yine tarihi anıt olarak sayılan bir heykel veya resimden tarihi yapıları ayıran şey tanımlamadaki ‘mimari değeri olan ve korunması kamunun menfaati olan, taşınmaz yapılar ve tesisler’ tamlamasıdır.

Tarihi yapı teriminin en önemli özelliği korunmasının gerekliliğidir. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü tarafından yapılan 2018 araştırma verilerine göre Türkiye’de birçok kültür varlığı bulunmaktadır. Bu verilere göre Türkiye’de 69104 adet sivil mimarlık örneği, 10147 dinsel yapı, 12530 kültürel yapı, 2985 idari yapılar, 1252 askeri yapı, 375 anıt ve abide, 2702 kalıntı ve 71 adet korunmaya alınan sokak olmak üzere toplam 108.813 adet tescil edilmiş taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır (Kültür Varlıkları Resmi Sitesi).

Tablo 3. Türkiye Geneline Tescil Edilmiş Taşınmaz Kültür Varlıkları Dağılım Tablosu. Erişim: 03.01.2020, <http://kulturvarliklari.gov.tr/TR-44798/turkiye-geneli-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi.html>

Yukarıdaki veriler incelendiğinde, belirli ölçütlere göre tescil edilen 108.813 adet taşınmaz kültür varlıkları arasından 96.018 tanesinin tarihi yapılar olduğu sonucuna varıyoruz. Bu sonuçlar doğrultusunda, korunması gerekli taşınmaz kültür varlıklarının büyük bir çoğunluğunu (yaklaşık %88.25’ini) sivil tarihi yapılar oluşturmaktadır.

Tarihi yapılar geçmişteki tarihi ve kültürel birikimi geleceğe taşımamızı sağlayan önemli kültürel miraslarımızdandır. Günlük yaşamımızda kullanılma değeri ve birçok özellikleri ile bakım ve korumaları insan doğasının bir sonucu durumuna gelmiştir. Bu nedenlerle,

günümüzde tarihi yapıların koruma altına alınarak güvenle geleceğe aktarılması devrimizin büyük önem verdiği mimarlık konularından biri olmuştur.

1.2 Koruma Kavramı, Gelişimi ve Kuramsal Temeli

Çağımızdaki varlığını sürdüren eski yapılar ya da kazı sonrasında ortaya çıkan antik yapılar incelendiğinde, bu yapıların ek ve onarımlar ile veya bir kısımları yenilenerek yaşatıldıkları gözlenmiştir (Ahunbay, 1996).

Geçmişte yapının fonksiyonel devamlılığını sürdürebilmesi belli aralıklarla bakımının yapılarak yaşatılması, yapının işlevsel değeri için bir ilke haline gelmiştir. Yani ‘mimari koruma’ sadece yapının işlevselliğinin korunması amacıyla kullanılan bir araç olarak görülmüştür. İtalyan koruma uzmanı Piero Gazzola’nın bu konu hakkındaki düşünceleri şöyledir: “Bir mimari anıt artık yapıldığı amaca hizmet edemiyorsa, korunması pratik bir gereklilik olmaktan çıkar, kültürel bir görev haline gelir. Bu konuya verilen önem gelecek kuşakların kültürel olgunluğuna ve kültürel miraslarını koruma konusunda duyacakları ivediliğe dayanacaktır” (UNESCO Paris, 1972; Ahunbay, 1996).

Eskiden yapılarda yıkılan yerlerin yeniden yapılması ile biçimsel bütünlük koruma altına alınmış ve gelişen istekler doğrultusunda yapılan yeni ekler ile yapının ayakta kalması tek amaç olmuştur. Günümüzde ise bir tarihi yapı veya çevre, mimari bilgisi ve yapım teknikleri ile döneminin tarihi, siyasi, ekonomik, sosyal ve kültürel yaşamını günümüze aktaran ve Prof. Dr. Zeynep Ahunbay’ın dediği gibi ‘ciltler dolusu yazılı tarihten daha aydınlatıcı ve öğretici olan’ kültürel bir mirastır. Bu nedenle, yapı ne kadar strüktür ve malzemesi ile birlikte özgün bir biçimde korunursa mimari koruma da o kadar başarılı olur ve günümüz koruma amacına en iyi şekilde hizmet eder.

Koruma kavramının kavramsal temeli, gelişimi ve tarih boyunca yapılan koruma çalışmaları ile günümüzdeki restorasyon uygulamalarının arasındaki farklılıkları anlamak için öncelikle korumanın (konservasyonun) tanımından, kısaca bir tarihçesinden ve sonra da yöntemlerinden bahsedeceğiz.

Korumanın (Konservasyon) Tanımı

Koruma, kültürel olarak değerli olan nesneleri koruma eylemidir (Muñoz Viñas, 2005). Kavram, yerine tekrar konulması mümkün olmayan herhangi bir nesnenin bütünlüğünün tehdit altında olması gözlemi sonucunda doğmuştur.

Hasol (1976,2010) 'a göre tarihi veya kültürel değeri olan yapıların varlıklarını devam ettirebilmeleri ve sürdürülebilirliklerinin sağlanması için gerekli onarım ve bakıma ilişkin alınan tüm önlemler koruma tanımına girmektedir.

1976'da UNESCO'nun yayımladığı belgede koruma terimi "tarihi veya geleneksel alanlar ve çevrelerin tanımlanması, onarımları, sağlamlaştırılmaları, bakımları ve yeniden canlandırılmaları" olarak açıklanmaktadır (UNESCO, 1976).

Yapılan tanımlamalarda genel olarak yapıların bakımı, onarımı ve çevresi ile birlikte canlandırılarak sürdürülebilirliğinin sağlanması üzerine daha çok vurgu yapılmıştır. Bunların yanı sıra koruma kavramında önemli olan özellikle vurgulanması gereken terimlerden biri de özgünlüktür. Yapının tarihi ve kültürel değerini korumak için yapılacak olan bakım ve onarım gibi tüm koruma işlemleri ancak yapının özgünlüğünü tehlike altına atmadan gerçekleştirilebilir. Bu nedenle yapılacak olan tüm restorasyon müdahalelerinde öncelikle eserin özgünlüğü göz önünde bulundurulmalıdır.

Bilişim çağıyla gelişen koruma teori ve pratiğinin yeni yöntemleri de içine alarak düşünüldüğünde, 'koruma' eylemi, aralarındaki farkın zor tespit edildiği rehabilitasyon (iyileştirme), yenileştirme, restorasyon, yeniden inşa ve yenileme gibi kavramları da içinde barındırmaktadır.

Koruma Tarihi

Eski zamanlardan hiç bozulmadan özgün bir şekilde günümüze ulaşabilen çok az tarihi yapı olmasından yola çıkarak, restorasyonun tarihini ve koruma kavramını çok eskilere, yapı biliminin başlangıcına kadar dayandırabiliriz.

Koruma çalışmalarının başlangıcı çok eski olmasına rağmen, onarımların belirli ilkeler ile kuramsal bir temele dayandırılarak bilimsel bir yol ile uygulanması 19. yüzyılda başlamıştır.

19. yüzyıldan beri kapsamı genişleyen koruma ya da konservasyon kavramının önemi özellikle Rönesans ve Endüstri Devrimi ile birlikte artmaya başlamıştır.

Yüzyıllar boyunca yüksek sosyal statüde bir mesleğe sahip olan mimarlar, kültürel verilere erişimi diğer mesleklerle oranla daha iyi olduğundan güçlü, ulusal ve uluslararası birimler oluşturarak koruma felsefesi ve pratiğinin öncülüğünü yapmışlardır.

19.yy. da mimarların öncülüğünde kurulan bu ortamda, mimari koruma uygulamalarında temelde farklı iki yaklaşım olan “stilistik restorasyon” ve “konservasyon” kavramları ortaya çıkmıştır. 19. yüzyılın ortasında Avrupa’da yaygın biçimde uygulanmış olan Stilistik Restorasyon, Fransız mimar Eugène Emmanuel Viollet-le-Duc’un çalışmaları ile konservasyon yaklaşımı ise İngiliz eleştirmeni John Ruskin ve ünlü İngiliz tasarımcı William Morris ile ilişkilendirilmektedir (Töre, 2010).

Ünlü Fransız mimar Viollet-le-Duc’ın stilistik restorasyon yaklaşımına göre bir bina restorasyonunda amaç koruma değildir. Yapılan her bir restorasyonun bir sonraki dönemlerde yapılacak olan koruma müdahalelerine göre döneminin mimari stilini en iyi şekilde yansıtacağını savunmaktadır. Bu düşüncenin uygulanması içinde restoratörlerin çok iyi stil ve mimarlık tarihi bilgilerine sahip olmalarının gerekliliğine inanmıştır (Jokilehto, 1999).

İngiliz sanat eleştirmeni John Ruskin ise Mimarlığın Yedi Lambası (The Seven Lamps of Architecture) adlı eserinde antik yapıların, sanatçıların eşsiz eseri olduğunu ve yapının özgünlüğünün ancak kendi dokusu ile sağlandığını, koruma amacıyla yapılan restorasyonun onarımdan ziyade bir yıkım olduğunu öne sürmüştür. William Morris’te John Ruskin’i destekler bir bildiri ile korumak için taklit üretimlerden kaçınmayı, stile değil binanın özgün strüktür ve malzeme dokusunun korunması ile konservasyonun gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Earl, 2003).

Eski çağlardan, eş zamanlı olarak, günümüze dek gelen bu iki farklı yaklaşım, ülkelerin izlediği koruma politikalarına göre varlıklarını sürdürmektedirler. Jokilehto’ya göre Fransa’da restorasyon yaklaşımı benimsenmişken İngiltere ve İtalya’da konservatif onarım uygulamaları daha çok tercih edilmektedir (Jokilehto, 1999).

20.yy.da korumanın, bireysel görüşler ve dönemin mimarlık akımına bağı olmadan, Uluslararası standart ve formüller ile kuramsal bir temele dayandırılma girişimleri ilk (1932) Atina Tüzüğü ile başlamıştır. Atina Kartası’nda stilistik restorasyondan vazgeçilerek tarihi

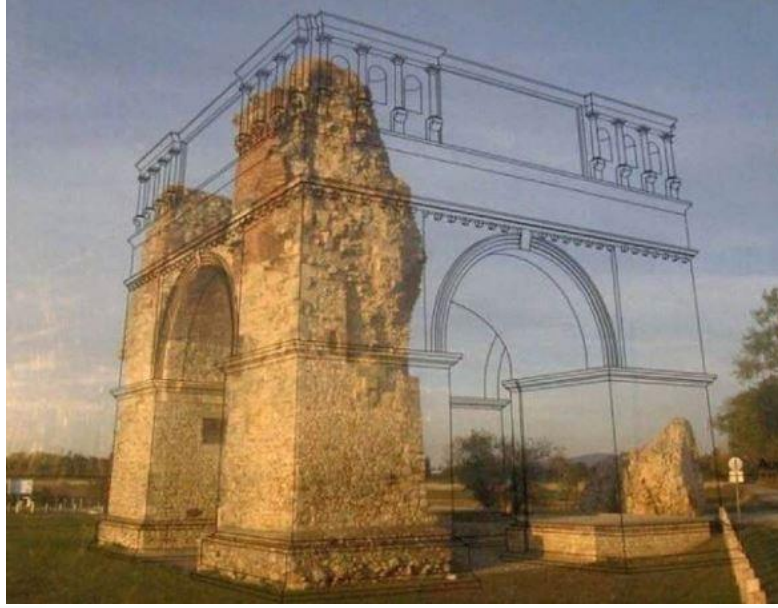
yapıların var olan dönem stillerinin ve özelliklerinin muhafaza edilmesi savunulmuştur. Bir sonraki gelişmede, 1965 'te kurulan Uluslararası Anıtlar ve Sitlerin Korunması Konsey (ICOMOS) tarafından Venedik Tüzüğü esas doküman olarak kabul edilmiş ve konsey tarafından herhangi bir 'bakış açısının' dayatılmaması gerektiği ve çoğunluk tarafından kabul edilebilir, uluslararası standartlarda bir anlaşma sağlanması vurgulanmıştır (Pendlebury, 2009).

Son olarak ülkeden ülkeye farklılıklar gösterse de daha baskın olan ideoloji konservatif onarım görüşü olmuştur. Bu koruma yaklaşımı ile birlikte günümüzde sıklıkla stilistik restorasyon çalışmalarına da rastlanmaktadır.

Koruma Yöntemleri ve Restorasyon Teknikleri

Restorasyon, eski, tarihi, özgünlük ve kültürel değeri olan eserin, yapıldığı malzeme, yapım tekniği, mimari stili ve özgünlüğü göz önünde bulundurularak aslına uygun en az müdahale ile korunarak onarılmasıdır.

Restorasyon öncesi, onarımı yapılacak olan yapı fotoğraf ve video gibi teknikler ile detaylı bir şekilde belgelenir ve ölçeklendirilerek çizimleri yapılır. Yapının tarihçesi ve arkeolojisi, teknik özellikleri (malzeme, yapım teknikleri ve taşıyıcı sistemleri), estetik özellikleri ve yasal statüsü araştırılarak incelemelerde bulunulur. Yapılan bu araştırmaların yanı sıra yapının mevcut durumu ölçekli olarak (plan, kesit ve görünüş çizimleri) çizilerek öncelikle yapının rölevesi hazırlanır. Daha sonra da binanın ilk yapımındaki fotoğraf, çizim veya belgelerinden ya da yapıdaki izlerden yararlanılarak binanın sonradan değişmiş, kısmen yıkılmış veya yok olmuş kısımları çizilerek restitüsyon projesi yapılır (Ahunbay,1996).

Görsel 12. Restorasyon Projesi Ön Hazırlığı Yapılan Avusturya - Petronell Carnuntum, Heidentor Gate ‘in Restitüsyon Çizimleri. Erişim:05.01.2020, <http://www.restoraturk.com/index.php/restorasyon-nedir>.

Bu araştırma ve uygulamaların her biri restorasyon öncesi bina hakkında detaylı bilgiye ulaşılmasını ve hasar nedenlerini azaltacak ya da tamamen ortadan kaldıracak en uygun restorasyon tekniklerinin uygulanmasını sağlar.

1900' lu yıllardan beri pek çok ülkede tarihi binaların yıllık ve beş yıllık süre ile incelenerek tespit edilen hasarlara göre uygun bakım ve onarımları gerçekleştirilir (Günay,1986;Ahunbay,1996). Böylece daha fazla maliyet ve müdahaleye gerek kalmadan tarihi yapılar koruma altına alınır. Bu nedenle anıtların korunmasında öncelikli olarak bakım ve onarım yolları tercih edilmektedir.

Burra Kartası’ (1999) na göre bir eserin dokusuna ve yapısına sürekli olarak uygulanan koruyucu tutuma bakım denir. Tarihi yapıların uzun süreli korunması ve sürdürülebilir olabilmelerini sağlayan en önemli etken bakımdır. Belirli aralıklar ile yapılan sürekli bakım, eserde görülen hasar ve bozulmalara karşı hızlı bir müdahale ile hem bozulma oranının boyutunu küçültecek hem de hasarı en aza indirecektir. Böylece sürekli bir bakım ile tarihi yapıların özgünlüğü korunarak uzun süre varlıkları devam ettirilecektir.

O halde “bakım”, bir alan ya da yapının, devamlı kontrol altında olarak, meydana gelebilecek hasar ve bozulmalara zamanında müdahale edilmesini, tarihi, kültürel yapısının ve mimari dokusunun bu yöntemle yaşatılmasını sağlayan koruyucu bir yaklaşımdır.

Onarım ise restorasyonun temelidir. Koruma kavramlarından en önemlisi olan onarım yapının özgünlük değerini devam ettirebilmesinde büyük bir role sahiptir. Onarım olgusu restorasyon tekniklerinden sağlamlaştırma, bütünleme, güçlendirme ve yenileme yöntemlerini içermektedir.

Burden'ın tanımına göre onarım, hasar sonucu bir yapının sağlam hale getirilmesi için gerekli malzemeler, sistem ve araç-gereçlerle sağlanan yenileme işlemidir (Eyüpçiller ve Zakar, 2015).

Kısaca onarım, yapının görmüş olduğu hasarı ve bozulma durumunu gidermek için yapılan müdahalelerin tümüdür. Böylece onarımda, yapının bozulmuş bir sistemini veya bileşenini korumak için restorasyon tekniklerinden sağlamlaştırma, yenileme, güçlendirme ve bütünleme gibi birçok teknik tek başına veya aynı anda kullanılmaktadır.

1.3 Tarihi Yapıların Bakımı ve Onarım Teknikleri

Tarihi yapıların onarımları için genel olarak yedi aşamadan oluşmaktadır. Bunlar:

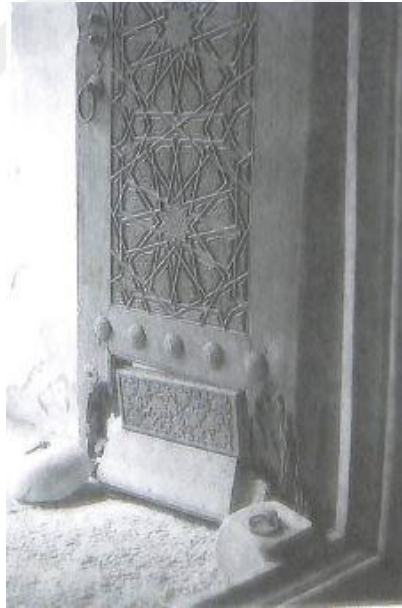
1. Sağlamlaştırma ve güçlendirme (Reinforcement),
2. Bütünleme (Reintegrasyon),
3. Temizleme (Refinement),
4. Taşıma (Relocation),
5. Çağdaş ek,
6. Yeniden yapım (Rekonstrüksiyon),
7. Yeniden işlevlendirme (Renovasyon) teknikleridir.

Tarihi yapıların restorasyonunda çoğu zaman yukarıdaki tekniklerden birkaçı birden kullanılır. “Örneğin yeniden kullanılması kararlaştırılan bir Osmanlı kervansarayının gelişigüzel eklerden arındırılması, tehlikeli durumda olan taşıyıcılarının sağlamlaştırılması, bir bölümü yıkılmış olan tonozların yeniden yapılması ve içinin çağdaş kullanıma uygun olarak donanımı gerekli olabilir” (Ahunbay, 1996).

Mimari restorasyonun temel amacı, olabildiğince en az müdahale ile anıtın tarihi, kültürel ve estetik değerlerini koruma altına almaktır. Bu temel amaç dikkate alındığında, restorasyon teknikleri içerisinde yapılan müdahalenin derecesi sağlamlaştırma-güçlendirmeden yeniden yapıma doğru artış gösterir.

Sağlamlaştırma ve Güçlendirme (Reinforcement)

Sağlamlaştırma, zarar görmüş olan sistem veya bir birleşeni ilk tasarlandığı duruma getirmek için gerçekleştirilen, yapının özgünlüğünü korumayı amaçlayan bir onarım biçimidir. Bozulma ile yapıdaki taşıyıcılık gücünü kaybetmiş olan sistem sağlamlaştırma sonucunda eski taşıyıcılık gücüne ve ilk yapı bütünlüğüne ulaşır. Örneğin, çatlakları olan tuğla duvarın yapımında kullanılan özgün harç ve tuğla ile çatlak kısımların onarılması sağlamlaştırma uygulamasına bir örnektir.

Görsel 13. Taşkınlar Sonucu, Edirne - II. Bayazıd Camii'nin Cephedeki Pencere Kapaklarındaki Serenlerin Alt Uçları Çürümüştür (Ahunbay, 1996).

Tarihi kargir (taş veya tuğladan yapılmış olan) ve ahşap yapılar üzerinde, uzman mühendis ve mimarlar, restore edilecek yapıyı inceleyerek hasar tespitinde bulunarak deprem gibi afetlere veya yatay yüklere karşı zayıf buldukları elemanların (duvar, kemer, ayak, temel ve sütun gibi) sağlamlaştırılması için anıtın genel özgünlük değerini

bozmayacak öneriler geliştirirler. Yapının özgünlüğü ve genel görünümünü korumak için anıtın içinde görünmeyen, gizli sağlamlaştırma müdahaleleri yapılır (Ahunbay, 1996).

Aşağıdaki Sivas Divriği Camii örneğinde görüldüğü gibi zaman içerisinde sıkışan dolgu ve düşeyden ayrılmaların başlaması ile uzmanlar tarafından tehlikeli görülen tarihi yapı koruma altına alınarak kesit genişletme tekniği ile sağlamlaştırma yapılmıştır (Görsel 14. ve 15.)

Görsel 14. Sivas - Divriği Ulu Camii'nin Batıdan Görünümü (Ahunbay, 1996).

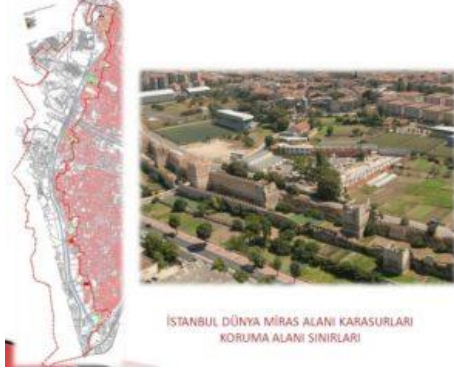

Görsel 15. Sivas - Divriği Ulu Camii İç Mekânı (Ahunbay, 1996).

(Açıklama: Soldaki Sütun Özgün Durumunu Korumaktadır, Sağdaki ise Mantolama ile Sağlamlaştırılmıştır.)

İlk yapımındaki işlevini yitiren, tekrar kullanılması mümkün olmayan tarihi yapılara bütünleme işlemi yapılması gereksizdir. Arkeolojik değer taşıyan söz konusu binaların sağlamlaştırma ile koruma altına alınması daha uygun bir teknik olacaktır (Ahunbay, 1996, s.96). Örneğin mimari özelliğinin yanında dünya tarihi açısından büyük öneme sahip olan

İstanbul Kara surları ilk yapımındaki şehri koruma işlevini yitirdiği için bütünleme yerine sağlamlaştırma ile arkeolojik eser koruma altına alınmıştır (Görsel 16. ve 17.).

Görsel 16. İstanbul Karasurları Koruma Alanı Sınırları. Erişim: 29.04.2021, <https://sites.ibb.gov.tr/ebrucorman/istanbul-kara-surlari-koruma-alani/>.

Görsel 17. İstanbul Karasurları. Erişim: 29.04.2021, <http://www.istanbulmiraskomitesi.org/fotograf.html>.

Güçlendirmenin sağlamlaştırmadan farklı yanı bozulmuş olan sistemin özgün taşıyıcı gücünü artırmak için özgün malzemelerin yanında ek birleşen veya malzemeler kullanılarak onarımın gerçekleştirilmesidir. Örneğin, tekrar çatlak olan tuğla duvar örneğini ele alırsak, ilk kullanılan özgün harç ve tuğla ile sağlanan sağlamlaştırmaya ek olarak metal bir kenet ile yani duvarın ilk tasarımında kullanılmamış olan bir detay ile yapılan onarım bir güçlendirme tekniğidir.

Bütünleme (Reintegrasyon)

Yapının fonksiyonel, estetik ya da statik olarak ilk tasarımını sürdürebilmesi için hasar gören veya bir kısmı yok olmuş yapı ve elemanlarının orijinal malzemesine uygun malzeme kullanımı ile tamamlanmasına bütünleme denir.

Venedik Tüzüğü (1966) 'nın 12. Maddesine göre bütünleme esnasında eklenen yeni kısım ile yapının ilk özgün kısmı birbirinden ayırt edilebilir olmalıdır. Eski özgün malzemeden farklı bir malzeme ile bütünleme uygulanması gerçekleştirilen uygulamaya tarihi belge özelliği kazandırmaktadır (Kuban,2000).

1983'te bir yangın sonucunda kubbesinin yarısı yanan ancak ilk yapımındaki işlevi devam eden tarihi İstanbul - Beylerbeyi Camii'nin yeniden kullanıma açılması için bütünleme

tekniği ile kubbe tekrar onarılmıştır. Temelde kubbe ele alınarak ve konstrüksiyon da büyük ölçüde yenilenmiştir. Camii'nin özgün halinde kubbede bulunan yazılar tekrardan uygulanmış ancak kubbenin bezeme örüntüsü değiştirilmiştir (Görsel 18. ve 19.).

Görsel 18. 13 Mart 1983, Tarihi İstanbul - Beylerbeyi Camii Kubbesi Yangını. Erişim: 29.04.2021, <https://www.tarihtebugun.org/tarihte-bugun/13/mart/1983/tarihi-beylerbeyi-camii-kubbesi-yangini>

Görsel 19. 29 Mayıs 1983'te Restorasyonu Yapılarak Tekrar İbadete Açılan Tarihi İstanbul, Beylerbeyi Camii. Erişim: 29.04.2021, <http://anitsal.com/proje/18/%E2%80%A2%C4%B0stanbul%20-%20Beylerbeyi%20Camii%20R%C3%B6le-C3%B6ve-Restit%C3%BCsyon-Restorasyon%20Projeleri>.

Temizleme (Refinement)

Tarihi anıtların ve kentsel koruma alanlarının kültürel, tarihi ve estetik değere sahip olmayan bezeme, cephe vb. gibi eklerden arındırılmasına temizlenme denilmektedir.

Tarih içerisinde değişen sanat akımları ile birlikte anıtlara birçok ekler ve bezemeler yapılmıştır. Bu tür ekler üslup birliğine ulaşma kaygısı ile kaldırılamaz. Ancak hiçbir işlevi, estetiği, dönemin kültürel ve sanatsal özelliğini yansıtmayan, zorlama ekler sanat değeri taşımadığı için kaldırılmalıdır. Bu da ancak tarihi eserin temizlenmesi ile mümkündür.

“Venedik Tüzüğü’nün 11.maddesinde temizleme ile ilgili olarak “Anıta nakledilmiş farklı dönemlerin geçerli katkıları saygı görmelidir; zira onarımın amacı üslup birliği değildir. Bir anıt üst üste çeşitli dönemlerin izlerini taşıyorsa, en alttaki durumu açığa çıkarmak ancak bazı özel durumlarda –yok edilen malzemenin önemi azsa, açığa çıkarılan malzeme büyük tarihi, arkeolojik ya da estetik değer taşıyorsa ve korunma durumu böyle bir davranışı gerekli gösterecek kadar iyi ise haklı çıkarılabilir. İlgili unsurların öneminin değerlendirilmesi ile ilgili yargı ve neyin yok edileceği üzerinde karar vermek, sadece bu işi üzerine almış kimseye bırakılamaz” denilmektedir” (ICOMOS,1966;Ahunbay,1996).

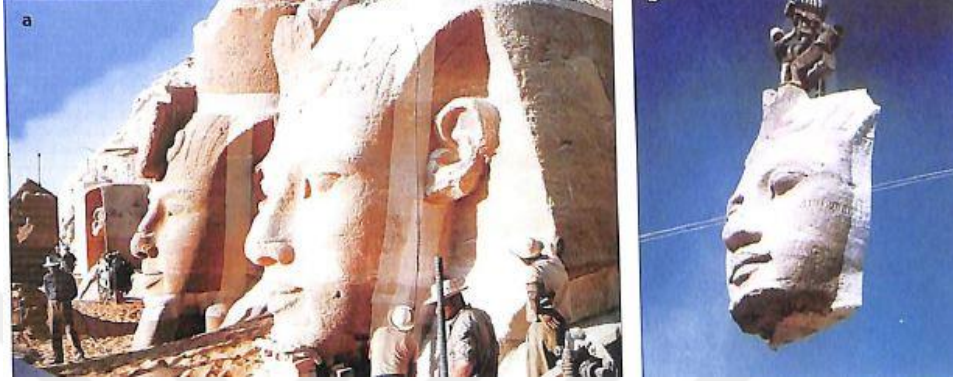
Taşıma (Relocation)

Yol, baraj yapımı, doğal afetler ve jeolojik yapıdan dolayı, bulunduğu çevrede korunması zorlaşan bir anıt veya yerleşme, özgün konumundan önceden belirlenen bir alana taşınarak koruma altına alınır.

Taşıma uygulaması anıtın boyutu, yapım tekniği ve malzemesine göre birçok yöntem ile gerçekleştirilmektedir. Bu yöntemlerin en basiti -ahşap yapılarda uygulaması elverişli olan- tarihi eserin bütün elemanlarının numara verilerek sökülmesi ve sonra o numara yardımı ile kurulmasıdır (Ahunbay, 1996, s.104).

Orbaşlı (2008)’ya göre anıtları taşıma uygulaması da bir nevi yeniden yapımdır. Bu nedenle yapının çevresi ile eşleştirilen tarihi var oluş değerini kaybetmemek için mimari eser tehdit altında olmadığı müddetçe taşıma uygulanması önerilen bir koruma yöntemi değildir. Örneğin; Mısır - Aswan Barajı’nın yapımından dolayı Abu Simber Tapınağı başka bir yere taşınmıştır. Ancak tapınağın yapı malzemeleri yeni çevre koşullarına uyum sağlayamadığı için tapınakta istenmeyen etkiler ortaya çıkmış ve planlanan koruma sağlanamamıştır.

Venedik Tüzüğü (1966)’nın 7. Maddesine göre; “Bir anıt tanıklık ettiği tarihin ve içinde bulunduğu ortamın ayrılmaz bir parçasıdır. Anıtın tümünün, ya da bir parçasının başka yere taşınmasına –anıtın korunması bunu gerektirdiği, ya da çok önemli ulusal, ya da uluslararası çıkarların bulunduğu durumlar dışında- izin verilmemelidir”.

Görsel 20 . ve 21. Mısır - Aswan Barajı’nda Gerçekleştirilen Taşıma İşlemi (Eyüpgiller ve Zakar, 2015).

Çağdaş Ek

Çağdaş yaşamın içinde yeniden kullanım ile yer alan tarihi yapılar üstlendiği işlev dolayısıyla elverişli yeni mekânlara ihtiyaç duymaktadır. Örneğin tarihi bir binanın eski kullanımından çok farklı bir işlev olarak müzeye dönüştürülmesine karar verilmiştir. Binada müze işlevi için gerekli mekânlar dışında çağdaş müzecilik anlayışının getirdiği güvenlik, ziyaretçilere sunulacak hediyelik satış, yeme-içme, tuvalet ve atölye alanları gibi mekânlara ihtiyaç duyulmaktadır. Var olan anıta bu işlevler için yeterli ve uygun mekân olmadığından mümkün olduğunca tarihi yapının ve çevresinin görünümünü en az etkileyen ve çevresiyle uyumlu ek bir yapının tasarlanması ile başarılı çağdaş ekler yapılmaktadır.

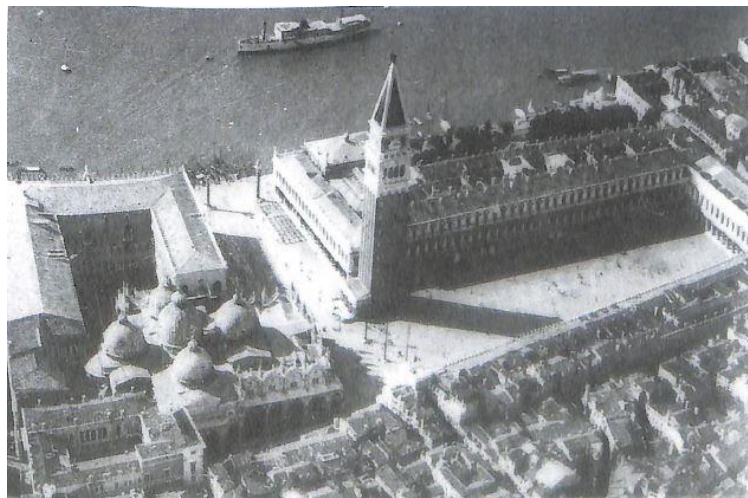
Venedik Tüzüğü’nün 13. Maddesine göre çağdaş ek yapımına ancak şu koşulda izin verilmektedir; “Eklemelere ancak yapının ilgi çekici bölümlerine, geleneksel konumuna, kompozisyonuna, dengesine ve çevresiyle olan bağlantısına zarar gelmediği durumlarda izin verilebilir” (ICOMOS,1966; Ahunbay,1996).

Yeniden Yapım (Rekonstrüksiyon)

Onarım ile yeniden yapım restorasyon tekniklerinin iki uç sınırlandırmasıdır. Onarım bir anıtın özgünlüğünü devam ettirebilmesi için yapılan ufak dokunuşlar iken yeniden yapım bir öncekinin kopyasını yapmaktır. Zaman içinde tümüyle yitirilmiş olan ya da yangın, deprem, savaş gibi doğal afetler sonrasında çok ağır hasar görmüş tarihi yapının kısmen veya tamamen yeniden inşasına rekonstrüksiyon (yeniden yapım) denir.

Burden, yeniden yapımı anıtı özgün malzeme, biçim ve detayları incelenilerek, yitirilmiş olanı tekrar yapmak olarak tanımlıyor. Kanada Etik Yasası (2000) ise yapının tarihi, kültürel, bilimsel, arkeolojik vb. birçok kanıtı dayanarak özgün malzeme ile olmasa bile ilk haline ait kanıtları görebileceğimiz ve yeniden oluşturulan yapı ile daha anlaşılır bir kültürel varlığın ortaya konmasının amaçlandığını vurgulamıştır (Eyüpgiller ve Zakar, 2015).

Ahunbay (1966)'a göre tarihi bir yapının kopyası, onu mekân ve kütle olarak sadece canlandırabilir, anıtın tarihi ve kültürel değerini tam anlamıyla geleceğe taşıyamaz. Bu nedenle mimari korumada rekonstrüksiyon tekniği, toplumsal tarih ve kültür açısından şehrin simgesi olan ve gelecekte dönemi ve yapım tekniği gibi özellikleri ile tarihi bir kaynak olacak yapılar dışında uygulanması kabul edilen uygun bir mimari koruma tekniği değildir. Örneğin zaman içinde malzemenin bozulması ile çöken Venedik şehrinin simgelerinden olan San Marco Çan Kulesi'nin, kent ve meydanın genel görünümü ve yapının bir sonraki dönemlere taşıyacağı mimari değer göz önünde bulundurulması ile yeniden yapımı gerçekleştirilmiştir (Görsel 22.).

Görsel 22. Venedik- San Marco Meydanı ve Çevresinin Genel Görünümü (Ahunbay,1996).

Çağdaş Koruma Yöntemi: Yeniden İşlevlendirme (Renovasyon)

Yenileme, yeniden kullanım, yeniden işlevlendirme bu kavramların hepsi aynıdır. Yeniden işlevlendirme bir tarihi yapının sürdürülebilirliğini sağlayan ve sürekli olarak onarımının yapılmasına imkân tanıyan çağdaş koruma tekniğidir. Anıtların her çağda yapı özgünlükleri ve bütünlükleri korunarak, tasarımlarına uygun yeni işlevler yüklenerek yeniden kullanımı sağlanmıştır. Yeniden işlevlendirmede yapının özgün tasarımını korumak için en önemli, temel kural anıta uygun bir fonksiyon bulmaktır. Uygun fonksiyon tarihi yapının kültürel, tarihi ve mimari tüm özellikleri göz önünde bulundurularak seçilmelidir. Örneğin Osmanlı döneminde ilk işlevi kahve ve iplik ticaret merkezi olan daha sonra ise sebze hali olarak kullanılan Ankara Sulu Han (Hasan Paşa Hanı) günümüzde yapının mimari niteliği (zücaciye, billuriye, nalburiye gibi) özgün kullanıma aykırı kullanımlar ile giderek tahrip edilmektedir.

Görsel 23. Ankara- Sulu Han'ın Yıkılmadan Önceki Hali. Vakıflar Genel Müdürlüğü, Osmanlı'da Ankara Büyükşehir Belediyesi, Erişim: 29.04.2021, <https://atlastozu.com/2010/09/20/ankara-sulu-han-ulus/>.

Görsel 24. Ankara- Sulu Han'ın Restore Edilmiş Hali. Abdülkerim Erdoğan, Osmanlı'da Ankara, Ankara Büyükşehir Belediyesi, Erişim: 29.04.2021, <https://atlastozu.com/2010/09/20/ankara-sulu-han-ulus/>

Venedik Tüzüğü'ne göre (Madde 5) “Anıtların korunması her zaman onları herhangi bir yararlı toplumsal amaç için kullanmakla kolaylaştırılabilir. Bunun için bu çeşit bir kullanım arzu edilir, fakat bu nedenle yapının planı ya da süslemeleri değiştirilmemelidir. Ancak bu sınırlar içinde yeni işlevin gerektirdiği değişiklikler tasarlanabilir ve buna izin verilebilir” sözleri ile yeniden işlevlendirme tekniğinin temel hatları belirtilmiştir.

Anıtın mimari niteliği, özgün kullanımına uygun bir işlev yüklenerek yeniden işlevlendirilen olumlu bir örnek olarak İstanbul-Cafer Ağa Medresesi incelenebilir. Ahunbay (1996)'ya göre, günümüzde Cafer Ağa Medresesi hem üretimin hem de ticaretin yapıldığı uygulamalı el sanatları merkezi olarak sanatsal, turistik ve ticari bir fonksiyon ile kullanım amacına uygun olarak yeniden işlevlendirilmiştir. Aynı zamanda “yapıda avlu revak ilişkisi ve dershanenin bütünlüğü” korunarak özgün mimari tasarım sürdürülmüştür (Ahunbay,1996,s.98).

Görsel 25. İstanbul - Cafer Ağa Medresesi Avlusundan Genel Görünüm. Erişim 20.12.2019, <https://gordumduydumbiliyorum.wordpress.com/2013/02/07/sultanahmet-caferaga-medresesi/>

Günümüzde en çok kervansaray, tekke, hamam ve manastır gibi zamanın istek ve ihtiyaçları doğrultusunda ilk işlevlerini kaybeden tarihi yapılar kullanım amacına elverişli bir fonksiyon ile yenilenerek farklı amaçlar ile tekrar kullanıma kazandırılmaktadır. Restorasyonda yeniden işlevlendirilmesi mümkün olmayan, büyük problemlere yol açacak tarihi yapılar ise müzeye dönüştürülerek koruma altına alınmaktadır.

Görsel 26. Amasya - Hazeranlar Konağı'nın Onarım Öncesi Durumu (Ahunbay, 1996).

Hazeranlar Konağı gibi yeniden işlevlendirilmesi zorlamalar getirecek olan büyük öneme sahip tarihi evler, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından müze olarak yeniden hayata kazandırılmıştır.

2. BÖLÜM: KAPSAYICI TASARIM

21. yüzyıla kadar yapılan tasarımlar teknoloji odaklı olmuş insan ve doğa göz ardı edilmiştir. Gelişen üst düzey teknolojide tasarımlar doğadan ve insandan uzak oldukları için hem çevreye hem de insana zarar vermiştir.

21.yüzyılda ise tasarımın odak noktası doğa ve insan olmuş ve dönüşüm evresine geçilmiştir. Mevcut tasarımlar “insan her şeyin ölçüsüdür” yaklaşımı ile doğayla insanın dost olduğu kurgular ile tasarlanmaya başlanmıştır.

Günümüzde birçok tasarım her şeyin ölçüsü olan “insan” ın ortalama standartlardaki ölçüleri dikkate alınarak yapılmaktadır. Ancak Dünya’da ortalama bir insan kapasitesinden farklı; çocuk, yaşlı, engelli, hamile ya da yaşamının belirli döneminde kısıtlı yetkinlik gösterebilen birçok insan vardır. Buradaki “insan” kavramı ortalama standartlardaki insan mıdır yoksa “her yaş ve yetkinlikteki insan” mıdır?

Toplumda her bireyin yeme, içme, eğitim-öğretim, sağlık, tüm kamu kurumlarından yararlanma, müze ve sinema gibi tüm sosyal etkinliklere katılma hakkı vardır. Hareket, işitme ve görme yetileri farklılık gösteren engelli bireylerin ve yaşamının muhakkak herhangi bir evresinde yetkinlikleri kısıtlanan ortalama standartlara sahip insanların (çocuk, hamile, yaşlı, hasta gibi) her biri günlük hayatlarını kendi yetkinliklerinde devam ettirmektedir. ‘Herkes kendi fiziksel yetenek ve kısıtlamaları içinde istisnadır. Engelli insanların işlevlerini imkânlar içinde yürütmelerinin yanı sıra, yapısal çevre tasarımcılarının bütün bu sınırlamaları ortadan kaldırmayı üstlenmeleri esastır. Bunu başarmak için tasarım sürecindeki insanların çeşitliliği artırılmalıdır’’ (Koca ve Yılmaz, 2017).

Sağlıklı, engelli, çocuk, yaşlı, hamile, geçici engelli insan çeşitliliğinde olan yani herkesin tek başına, bağımsız olarak kullanabileceği mekânlar tasarlamak temel amaçtır. Bu nedenle Kapsayıcı Tasarım başlığı altında sırasıyla engelli tanımına, sosyal dışlanmaya, kapsayıcı tasarım tanımı ve kavramlarına son olarak da evrensel tasarım ilkelerine değinilecektir.

2.1 Engelli Tanımı

Engellilik kavramı, yıllardır birçok bilim dalı tarafından ele alınarak çeşitli araştırmalara konu olmuştur. Bundan dolayı birçok tanımlamaya sahip bir kavramdır.

2378 Sayılı Engelliler Kanunu'na göre, doğuştan veya sonradan hastalık, kaza veya yaşlılık, hamilelik, geçici sakatlık gibi yaşamın belirli dönemlerinde günlük yaşamı devam ettirecek zihinsel, bedensel, ruhsal ve sosyal etkinlikleri kısıtlı derecede yerine getiren, bu nedenle de iyileştirme, koruma, rehberlik ve psikolojik danışmanlık hizmeti alan bireylerin bulunduğu duruma “engellilik” denilmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü (World Health of Organization)'nın ICIDH (International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps) raporuna göre 1980 yılında ilk kez engellilik kavramı bozukluk (impairment), yetersizlik (disability) ve özürlülük (handicap) olmak üzere üç farklı sınıfta tanımlanmıştır.

1. Bozukluk (Impairment): “sağlık bakımından psikolojik, fizyolojik, anatomik (fiziksel) yapı ve işlevlerdeki eksiklik ve anormallik”

2. Yetersizlik (Disability): “bir bozukluk sonucu, normal tarzda veya normal kabul edilen sınırlar içinde bir etkinliği gerçekleştirme becerisinde kısıtlılık veya yetersizlik”

3. Özürlülük (Handicap): “bir bozukluk veya özür nedeni ile yaşa, cinsiyete, sosyal ve kültürel faktörlere bağlı olarak kişiden beklenen rollerin kısıtlanması veya yerine getirilememesidir” (Koca ve Yılmaz, 2017).

Dünya Sağlık Teşkilatı istatistiklerine göre, dünya nüfusunun yaklaşık dörtte biri doğuştan veya sonradan oluşan hastalık veya kazalardan dolayı hayatlarının belirli bir döneminde engelli sayılmaktadır. Giderek artan bu sayı ile birlikte Türkiye’de kamu kurumları, konutlar, iç ve dış mekânlar ve çevredeki mimari engellerin kaldırılarak engelli bireylerin de bu mekânlarda rahatça, güvenilir ve bağımsız olarak hareket edebilmeleri amaçlanmıştır. Bu standartları geliştiren birçok kurum “engellilik” kavramına yeniden farklı tanımlar getirmiştir.

Türk Standartları Enstitüsü’ne göre engellilik: “Vücut işlevlerinin yerine getirilmesinde fiziki kısıtlılık veya kayıptır”.

Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu’na göre ise şöyle tanımlanmıştır: “Bedensel, zihinsel, duygusal ve sosyal özelliklerinde belirli bir oranda işlev kaybına neden olan organ yokluğu veya bozukluğu sonucunda normal yaşamın gereğine uyamayacak düzeyde özürlenmiş kişiye sakat, özürlenme durumunda sakatlık denmektedir”(Koca ve Yılmaz, 2017).

Engelli kavramı öncelikle insanların bazı organları, doğum hataları veya sonradan ortaya çıkan trafik ve iş kazaları ile hastalık nedenleri ile oluşan bireylerin işlevlerini yerine getirememesi durumu iken 2001 yılında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) engellilik için yeni bir tanım oluşturmuştur. Uluslararası İşlevsellik, Engellilik ve Sağlık Sınıflandırması (International Classification of Functioning, Disability and Health, ICF 2001) sisteminde, engellilik ilk kez yetenek ve performans arasındaki ilişkinin analizine odaklanılarak ele alınmıştır (WHO, 2001). Herkes yaşamı boyunca yaşlılık, hamilelik, geçici sakatlanmadan dolayı yaş, beceri kaybı gibi nedenler ile belli zamanlarda performans düşüklüğüne uğramaktadır. Buna bağlı olarak bireylerin yetenek ve performansları zamana ve insana bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bundan dolayı da çok veya az engelli olma durumuna bağlı olarak kişilerin işlevlerini yerine getirebilme durumu göz önüne alınmıştır. Bu durum neticesinde engelli bireylerin günlük yaşam esnasında yaptıkları yeme-içme, sağlık, belediye vb. tüm kamu kurum ve kuruluşlarından faydalanma, gezme ve müze, sinema, tiyatro vb. sosyal etkinliklere katılma eylemlerini yerine getirirken tam yetkinlikteki birey ile aynı hak ve özgürlüklere sahip olmaları gerekmektedir. Engelli bireylerin bu haklara sahip olması ve toplum tarafından “sosyal dışlanma” yaşamaması için evrensel tasarım kavramı ortaya çıkmıştır.

2.2 Sosyal Dışlanma

Son otuz yıldır dünyadaki tüm engelli teşkilatların ortak amacı, engelliliği bir insan hakları sorunu olarak yeniden konumlandırmaktır. Çünkü engelli bireyler iş, eğitim ve sağlık hizmetleri gibi temel hak ve imkânlardan bile çok kısıtlı bir şekilde yararlanmaktadır. Her gün işe, hastaneye veya okula gitmek için yola çıkan engelli birey sokaklarda, mimari yapılarda ve ulaşım ağı üzerinde bulunan tüm alanlarda erişim güçlüğü yaşamaktadır. Bu durumda kalan engelli kişiler hayatta birçok şeyden mahrum kalarak sosyal dışlanmaya maruz kalmaktadır.

INDS (Integrated National Disability Strategy)’ ye göre engelli insanların ve ailelerin sosyal dışlanma yaşamaları şu üç temel nedene bağlanmıştır:

- 1- Engellilere karşı dışlayıcı, ayrımcı ve zayıf yasal çerçeve
- 2- Bağımlı ve bakıma muhtaç olan engelli birey ve aileye karşı takınılan ekonomik, politik ve sosyal tutumlar

- 3- Engelli insanların kümülatif dezavantajlarından sorumlu olan işsizlik, yoksulluk ve sosyal ayrımcılık durumlarıdır (INDS,1997).

Engelli kişiler sosyal ayırım yaşayarak eğitim, kamu hizmetleri, iş istihdamı ve sosyal etkinliklerde birçok engel ile karşılaşır. Aynı zamanda engellilik ile maddi yetersizlik birbirini besler. Yoksul insanlar daha fazla bozulma veya sakatlık riskiyle karşı karşıyadır. Ek olarak, engelli bir çocuğun doğumu veya bir ailede sakatlığın ortaya çıkması, genellikle aile moraline ağır talepler getirir ve onu daha da yoksulluğa iter. Sosyal dışlanma yaşayan engelli kişi engelsiz bir bireye oranla eğitim, sağlık hizmetleri ve iş olanaklarından yoksun kalır ve giderek yoksulluğa düşer. Ters durumda da su, elektrik, sağlık hizmetleri, iş fırsatları, eğitim ve dinlenme tesislerinin eksik olduğu az gelişmiş alanlarda maddi yetersizlik ile yaşayan bireylerin engellilik riski artar.

Engellilerin hayatlarındaki sosyal değişimi fark ederek dışlanma yaşamalarına müsaade etmeden tüm haklarının eşit bir şekilde hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu eşitlik hayata geçirilirken hayatın her alanında herkese erişilebilirlik sağlanmalı ve engellilere de diğer bireylere verildiği gibi kapsamlı bir eğitim-öğretim imkânı verilmelidir. Çünkü sosyal dışlanmanın başında erişimsizlik ve eğitimsizlik gelmektedir.

Dünyadaki ülkeler engelli insanların haklarını geliştirmek için Engelliler Sözleşmesi'ni kabul ederek, Birleşmiş Milletler ile lobi (kulis) yapmaktadır. Yapılan lobi ve araştırmalar incelendiğinde, bireylerin sosyal dışlanma yaşamamaları için toplumdaki her şeyin engelli bireyleri de kapsayacak şekilde tekrar tasarlanmasına ve bu dönüşüm sürecine engellilerin de dâhil edilmesine karar verilmiştir (Watermeyer ve diğerleri, 2007).

2.3 Evrensel Tasarım ve İlkeleri

Evrensel tasarım (universal design), kapsayıcı tasarım (inclusive design), herkes için tasarım (design for all), engelsiz tasarım (barrier free design), erişilebilir tasarım (accessible design) kavramları temelinde aynı anlamı ifade etmelerine rağmen farklı meslekler, kültürler ve konuyla ilgili araştırma yapan gruplar arasında farklı şekilde ifade edilmiştir. Ancak bu kavramların tek amacı erişilebilirliği artırarak olabildiğince çok kişinin kullanabileceği herkes için erişilebilir tasarım yaklaşımları geliştirmektir.

1950’de, engelsiz tasarım (barrier-free design) kavramı ilk kez Amerika’da ortaya çıkmıştır. Vietnam savaşıdan yaralı dönen birçok Amerikalı için ABD Başkanı’nın Özürlüler İstihdam Komitesi ve Gaziler İdaresi birleşerek engelli askerler ve bu durumda olan diğer insanlara erişilebilir binalar yapmak için engelsiz binalar üzerine çalışmıştır. Yapılan çalışmalarda engelli insanlara sağlık hizmetleri sunmak kadar eğitim ve iş imkânları sağlamakta aynı derecede önemsenmiştir. 1961’de Amerikan Ulusal Standartlar Enstitüsü Fiziksel Engelliler Tarafından Kullanılabilir ve Erişilebilir Binalar’ ı “ANSI A117.1-Making Buildings Accessible to and Usable by the Physically Handicapped” yayınlayarak, giderek artan engelli bireylerin gündelik yaşama katılmaları için önemli bir adım atmış oldu (Persson ve diğerleri, 2014).

Kanada İnsan Hakları Komisyonu’na (Canadian Human Rights Commission) göre evrensel tasarım, yapıyı çevrenin işlevsel kabiliyete bakılmaksızın, en fazla sayıda birey için kullanılabilir hale getirilmesidir (Mulligan ve diğerleri, 2017). Evrensel tasarım, ürünlerin, mekânların ve hizmetlerin, hiçbir adaptasyon veya özelleştirme gerekmeden, her yaştan, yetenekten veya engelden insanların mümkün olan en geniş şekilde faydalanabileceği (kullanabileceği) biçimde tasarlanmasıdır. Evrensel tasarım, (universal design), herkes için tasarım (design for all), kapsayıcı tasarım (inclusive design) kavramları temellerinde aynı amacı; herkes için erişilebilirliği; barındıran kavramlardır.

Evrensel tasarım terimi 1980’li yılların ortalarında, ünlü mimar ve ürün tasarımcısı Ronald L. Mace tarafından oluşturulan bir kavramdır. Kavramın kökleri engelsiz tasarım (barrier free design) ve erişilebilir-ulaşılabilir tasarımdan (accessible design) gelmektedir. Bina girişlerinde tekerlek sandalyeli bireylerin bina girişine ulaşımını sağlayacağı bir rampanın olmaması veya görme engelli bireyler için yönlendirme zemin işaretlerinin bir noktadan sonra kesilip bireyin ulaşım rehberliğinin engellenmesi bunların hepsi ulaşılabilirlik sorunlarıdır. Yapısal çevrede oluşan her türlü ulaşım engeli ulaşılabilirlik kavramına girerken “erişilebilirlik kavramı daha geniş kapsamlıdır. Fiziksel çevreye ek olarak, bilgiye, ekonomik etkinliklere, kültür, din ve dil hizmetlerine erişilebilirliği de kapsamaktadır” (Koca ve Yılmaz, 2017).

Bir kişi için engelsiz olabilecek bir mekân veya ürün bir başkası için engel oluşturabilir. Sadece bariyerleri, engelleri kaldırmak yeterli değildir, tasarımcı sorunu daha geniş bir açıdan ele alarak çözmelidir. Bu görüş öncülüğünde herkes için tasarım anlayışı ile her yaş

ve yetkinlikteki bireylerin kullanımının sağlanabileceği, uluslararası ölçekte tasarım ilkeleri oluşturulmuştur.

2.3.1 Eşitlikçi Kullanım (Dengeli Tasarım)

Farklı özellik ve yapabilirliğe sahip her bir bireye hitap eden ve damgalama ya da ayırım yapmadan herkese eşit kullanım hakkı sunan tasarım.

Görsel 27. ve 28. Kamusal Alanlarda Herkes İçin Eşit Kullanım Sağlayan Detay Tasarım. Erişim: 03.04.2021, <http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/The-7-Principles/7-Principals-.pdf>.

Tüm bireyler için aynı kullanım araçları sağlanmalı ve mahremiyet, güvenlik ve emniyet şartları tüm kullanıcılar için eşit olmalıdır. Bu ilkede özellikle mekân ve çevre tasarımında kullanılabilirlik ve erişilebilirlik dikkatle ele alınmalıdır.

Eşitlikçi tasarıma iyi bir örnek olan Görsel 27 ve 28' deki tekerlekli sandalyeli ve bebek arabalı bir birey diğer kullanıcılar ile eşit şekilde ve aynı şartlarda metroya erişebilmektedir (Arat ve Sayar, 2017).

2.3.2 Kullanımda Esneklik

Kişilere tercih ve yetenekleri konusunda geniş ve uygun seçenekler sunan tasarım.

Görsel 29. Hem Sağ Hem de Sol El Kullanımına Esneklik Sağlayan Makas Tasarımı. (NCSU, 2004)

Kullanım yöntemlerinde seçenekler sunulmalı, sağ ve sol el kullanımları için uygun olmalıdır.

Görsel 30. Yüksekliği Ayarlanabilir Bilgisayar Masası Tasarımı. Erişim: 03.04.2021, <http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/The-7-Principles/7-Principals-.pdf>.

Görsel 30’da verilen örnekte, bilgisayar masası yüksekliği farklı yaş ve yetkinlikte bireylerin kullanımı için kolaylıkla ayarlanabilmektedir.

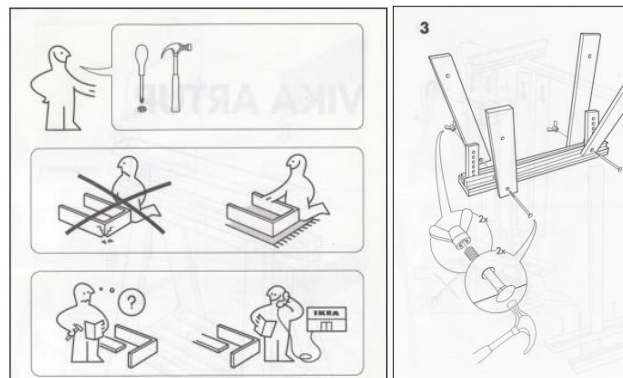
2.3.3 Basit ve Sezgisel Tasarım

Kullanıcıların yeteneklerine, dil becerilerine, tecrübelerine ve mevcut yoğunlaşma düzeyine bağlı olmadan kolay anlaşılabilir, basitçe, sezgileriyle anlayabilmelerine uygun tasarım.

Görsel 31. Basit ve Sezgisel Tasarım. (Design DB)

Gereksiz ve çok parçalı tasarımlardan kaçınmalı, kullanıcı beklenti ve sezgilerine uygun olmalı ve gerekli uyarıların belirtilmesi gerekmektedir. Engelli bireyler için iç mekân kurgu ve tasarımın kolaylıkla algılanabilir ve güvenli bir şekilde kullanılabilir olması gerekmektedir. Bundan dolayı basit ve sezgisel tasarım engelliler için mekân tasarımında çok önemlidir.

Görsel 32. Mobilya Kurulumunu Basit Bir Şekilde Anlatan Mobilya Kurulum Kitapçığı. Erişim: 03.04.2021, <http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/The-7-Principles/7-Principals-.pdf>.

Mobilya kurulum kitapçıkları ve akıllı telefonlar kullanıcılardan üst düzeyde bilgi ve beceri beklemeden, öncesi ve sonrası hakkında kullanıcıya detaylı bilgilendirme sağlayan her yaş ve fiziksel özellikteki bireyin kolaylıkla kullanımına yönelik basit ve sezgisel tasarım ürünleridir.

2.3.4 Algılanabilir Bilgi

Kullanıcıya ürün ve çevre-mekân kullanımıyla ilgili gerekli bilgiyi çevre şartlarından ve kullanıcının algılama yeteneklerinden etkilenmeyecek şekilde ulaştıran tasarım.

Görsel 33. Konuşan İşaret Sistemi. (NCSU, 2004)

(Tasarımcısı: Smith-Kettlewell, Talking Signs Inc., San Francisco, CA.)

Önemli olan bilgi kullanıcının rahat algılayabilmesi için resimsel, yazılı, dokulu vb. çeşitli sunum teknikleri ile sunulmalı, duyuşal yeteneğe sahip insanların kavramasına kolaylık sağlamalı ve çevresi ile gerekli bilgi arasında zıtlık oluşturularak daha algılanabilir kılınmalıdır.

Tasarımını Smith-Kettlewell'in yaptığı, "konuşan işaret sistemi" bireyin yabancı olduğu mekânda, ses düzeyini ahize yardımıyla ayarlayabilen ve ihtiyacı olan mekânsal bilgiyi edinmesini sağlayan bir bilgi alma sistemidir.

2.3.5 Hatalar İçin Tolerans

Hatalı ve beklenmeyen hareketlerin olabirliğinden dolayı tehlikeli ve zarar verecek sonuçları düşünerek bunları belli uyarılar ile önleyerek, kullanıcıların güvenliğini sağlayan tasarım.

Görsel 34. Japonya, Nanakuma İstasyonu'nda Metro Kapı Önlerini Vurgulayan Işık Tasarımı. Erişim: 03.04.2021, <http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/The-7-Principles/7-Principals-.pdf>.

Japonya, Nanakuma İstasyonu'nda simetrik halde karşılıklı olan trenler için kapı önlerindeki zemini aydınlatan ışıklar tasarlanmıştır. Böylelikle insanların belirli sürelerde açılıp kapanan yeraltı treni kapılarına karşı farkında olmaları sağlanarak doğabilecek kazalar için önlem alınmıştır.

2.3.6 Düşük Fiziksel Çaba

Kişinin minimum güçle, hızlı, efektif olarak, konforlu bir şekilde, sürekli ve devam eden işler gerektirmeden kullanımını sağlayan tasarım. Tasarımda kullanıcı vücudunu doğal olmayan pozisyonlarda bulundurmamak zorunda kalmamalıdır.

Görsel 35. Düşük Fiziksel Çaba ile Herkesin Kolaylıkla Erişim Sağlayabileceği Bankamatik Tasarımı.
Erişim: 03.04.2021, <http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/The-7-Principles/7-Principals-.pdf>.

Görsel 35’de bankamatik kioskunun aşağı kısmı boşluk bırakılarak tekerlekli sandalyeli bireylerin de diğer kullanıcılar gibi rahatlıkla ve eşit imkanda erişim sağlamalarına ve düşük fiziksel çaba ile kullanımda bulunmalarına imkan verilmiştir.

2.3.7 Yaklaşım ve Kullanım İçin Uygun Boyut ve Mekân

Her türlü kullanıcının vücut boyutu, duruş şekli ve hareketlilik özelliklerine uyum gösterecek ilerleme, erişim, yönelme ve kullanım için gerekli olan boyut ve alanı sağlayan tasarım.

Görsel 36. Yaklaşım ve Kullanım İçin Uygun Boyut ve Mekân (NCSU, 2004).

Tasarım her yetkinlikteki kullanıcının hareket aralığı çeşitliliğini karşılamalıdır. Oturan veya ayakta duran kişiye engelsiz, temiz ve akıcı bir görüş sağlamalı ve tüm mekanlara, ihtiyaçlara kolay bir şekilde ulaşımına olanak tanınmalıdır.

Örnek: 180 derecede açılır menteşe. Tasarım: Accessible Environments.

Bu tür menteşe kapıların tamamen açılma özelliğinden dolayı tekerlekli sandalyeli bireylerin ya da büyük mobilyaların geçişi için ekstra bir alan oluşmaktadır.

“Herkes için tasarım (design for all)”, ihtiyaçları günden güne farklılaşan, görme, duyma, tepkime gibi özellikleri zamana bağlı değişmekte olan bireylerin yapabilirliklerini daha geniş bir yelpazede kullanabilmeleri için yararlı olan ürün, servis ve sistemleri yaratmaktır (Bilge, 2005). Bu tasarım anlayışı ile hem ürün hem de mekân kullanımında insanlara rahatlık, kolaylık ve güvenilirlik sağlanmaktadır.

Herkes için tasarım (evrensel tasarım) ve ulaşılabilir tasarım kavramları temelde aynı amaca hizmet etmektedir. Ama “evrensel tasarım” kavramı, taşıdığı sosyal eşitlik ögesi ve performans temelli olmasıyla “ulaşılabilirlik” kavramından ayrılmaktadır (Knecht, 2004). Evrensel tasarım yaklaşımında, ulaşılabilirlik kavramı, tasarımın tümüne entegre edilmiştir. Tasarım sürecinde gerekli yetkinliği gösteremeyen bireylerin damgalanmaması için “ulaşılabilir mekân” kavramı evrensel tasarımın içinde çok dikkatle ve özenle düşünülerek planlanması ve tasarım sürecinde en çok dikkat edilmesi gereken konulardan biridir.

Ulaşılabilirlik, erişilebilirlik kavramı “herkesin bağımsız olarak istediği her yere ulaşabilmesi ve burayı kullanabilmesi” olarak tanımlanabilir. Tanımda geçen “herkes” ifadesi önemlidir. Çünkü her birey aynı özelliklere ve yetkinliklere sahip değildir.

Kentte hareket etmek; eğitim almak, bir meslek ve iş sahibi olmak, sağlık gereksinimlerini karşılamak, sinema, tiyatro ve müze gezileri gibi kültürel etkinliklere, alışveriş ve spor alanlarına ulaşmak, toplu taşıma hizmetlerinden faydalanmak, sokaklarda, parklarda dolaşmak, yani toplum için sunulmuş hizmetlerden ve etkinliklerden yararlanıp, sosyal yaşama tümüyle katılmak isteyen kişilerin hareketlilik becerileri farklı düzeydedir. Bu etkinliklerde bulunurken bazı özel düzenlemelere ve ek donanımlara ihtiyaç duyanlar “hareket kısıtlılığı bulunan kişiler” olarak tanımlanmaktadır (Gültekin ve diğerleri, 2001).

Hareket kısıtlılığı bulunanların büyük bir bölümünü özürllüler oluşturmaktadır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu’nda (SHÇEK) verilen özürllü tanımında “doğuştan

veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel, ruhsal, duygusal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeni ile normal yaşamın gereklerine uymama durumunda olup; korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyacı olan kişi” ifadesi yer almaktadır. İmar mevzuatında tanımlama yapılırken “bağımsız hareket edebilmesi için yapılarda ve açık alanlarda özel fiziki düzenlemelere gereksinim duyan” ifadesi eklenmiştir. Bu tanımlama ile mekânlarda özürllülerle ilgili ne tür hizmetlerin sağlanması gerektiği, konunun psikolojik, sosyolojik ve sosyal hizmetleri ilgilendiren boyutlarının bulunduğu ve hareketlilik için bazı özel düzenlemelerin zorunluluğundan bahsedilmektedir (Gültekin ve diğerleri, 2001).

Bina girişine konulmuş basamak dışında binaya erişimin olmaması, yaya güzergâhındaki çukur, kaldırırma kadar taşırılmış olan merdiven, açıkta bırakılmış tesisat vb. bireyleri kısıtlandırır, ihmalkâr tasarımlar toplumda her yaş ve yetkinlikteki bireylerin o binaya erişememesini veya yolda yürüyememesine neden oluyor. Bu ulaşamaz, erişimi kısıtlı mekânlar, bireyleri, engelli olmasa bile kendini mekânda engelli hissetmesine ve topluma katılamama, yaşam faaliyetlerinden, toplumsal ve kültürel etkinliklerden yoksun kalmalarına neden oluyor. Bu yoksunlukların giderilmesi için ulaşılabilir mekân tasarım anlayışının tüm mekân ve çevrelere aktarılması büyük önem arz etmektedir.

Ulaşılabilir (erişilebilir) mekân kavramında temel amaç tasarlanan mekân ve ürünlerin her yaşta ve yetkinlikte bireyler için bağımsız olarak ulaşılabilmesi ve rahat, güvenli bir şekilde mekânı kullanabiliyor olmasıdır. Kullanıcı ihtiyaç ve istekleri iyi belirlenmeli ve toplumda bir “farkındalık bilinci” oluşturularak tasarım yapılmalıdır. Bunun yanı sıra bu tasarım anlayışının özellikle tasarımcılar tarafından farkına varılması sağlanmalı, toplumu oluşturan farklı kullanıcı gruplarına dikkat çekmeli ve tasarımdan kaynaklanan eksik veya hatalardan dolayı yaşamları kısıtlanan bireyler için çözümler üretilmelidir (Evcil, 2014). Tüm bu çözümler sonucunda, engelli bireylere, normal yetkinlikteki bireyler ile bir arada, aynı sosyal ve kültürel şartlar içinde sürdürülebilir yaşam standartları sağlanması hedeflenmektedir.

3. BÖLÜM: YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMİŞ TARİHİ YAPILARDA KAPSAYICI TASARIM YAKLAŞIMI

Eski işlevini kaybeden tarihi yapı ve çevreler günümüzün ihtiyaçlarını karşılamamaktadır. Tarihi yapıların varlığını devam ettirmesi ve daha çok sayıda insanın kullanımına sunulması için yapılar kültürel ve mimari özellikleri koruma altına alınarak yeniden işlevlendirilmiştir. Yeniden işlevlendirilen tarihi yapılardaki bu temel yaklaşım kapsayıcı tasarım kavramında da görülmektedir. Evrensel kapsayıcı tasarım yaklaşımının ana amacı tasarım ve kullanımda olabildiğince çok sayıda bireye ulaşmaktır. Çok sayıda bireye ulaşmak için her yaş ve yetkinlikteki bireyin güvenli bir şekilde bilgi ve hizmete ulaşımını (erişimini) sağlayacağı ulaşılabilir mekânlar oluşturulması hedeflenmiştir. Restorasyonda her birey için elverişli yaşam standartları oluşturularak yapının çok sayıda birey tarafından kullanımı sağlanması ve yapılan restorasyonun günümüzün ihtiyaçlarına cevap vermesi için tarihi yapıların kapsayıcı tasarım yaklaşımı ile yeniden işlevlendirilmesi kaçınılmaz olmuştur. Her birey için uygun yaşam standartlarını sağlamak, ancak yapılan restorasyonda tüm bilgi ve hizmetlerin ulaşılabilirliğini sağlamak ile gerçekleştirilebilir. Bu nedenle çalışmamda restorasyon mevzuatları ve ulaşılabilirlik tasarım kriterleri birlikte değerlendirilerek yeniden işlevlendirmede çağdaş yaklaşımlar geliştirilmesi hedeflenmiştir.

3.1 Restorasyon ve Ulaşılabilirlik

Toplumların geçmiş yaşamlarını yansıtan kentsel mirasların ve tarihi yapıların koruma altına alınması kültürel ihtiyaçların başında yer almaktadır. Bu kültürel arzu toplum kültürünün gelişimi ile eşdeğer biçimde ilerler (Kuban, 2000).

Restorasyon; kültürel ve tarihi değere sahip yapı, sit, doğal alan veya nesnelerin özgün özelliklerini koruyarak varlığını devam ettirmesi için yapılan müdahalelerin bütünüdür (Kuban, 2000).

Ülkemizde Anayasa'nın 63.maddesindeki. *“Devlet, tarih, kültür ve tabiat varlıklarının ve değerlerinin korunmasını sağlar, bu amaçla destekleyici ve teşvik edici tedbirler alır...”* (T.C.Anayasası,1982) kanunu ile kültür ve tabiat varlıkları devlet tarafından koruma altına alınmıştır. Buna ek olarak devlet, “Belediyeler Kanunu”ndaki 5393 nolu *“kent gelişimine uygun olarak eskiyen kent kısımlarını yeniden inşa ve restore etmek ve kentin*

tarihi ve kültürel dokusunu korumak amacıyla kentsel dönüşüm ve gelişim projeleri uygulamak” (Belediyeler Kanunu,2005) hükmü ile de “genelden özele” koruma yaklaşımıyla yerel idareleri görevlendirerek her yapının çevresi ve kentin bütünlüğü ile düşünülerek korunmasını sağlamayı amaçlamıştır (Ünver, Yamaçlı, Tokman,2014).

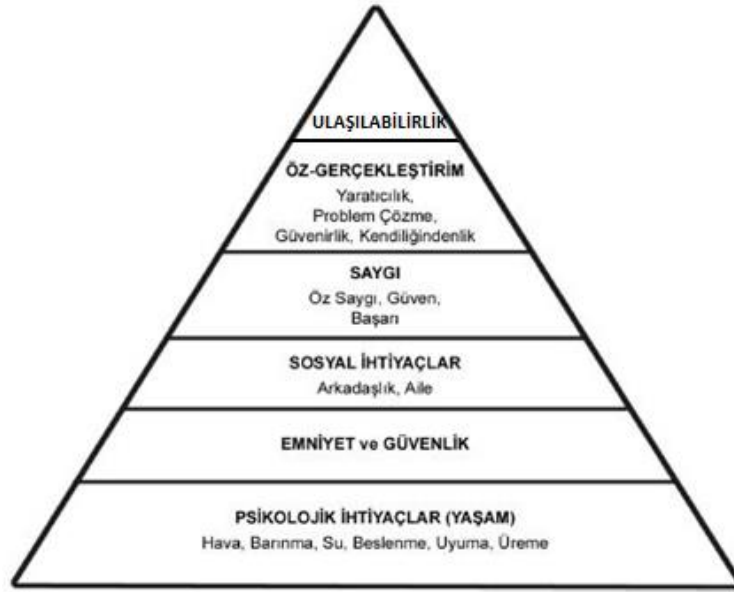
Döneminin sosyal yaşamını yansıtan tarihi yapıların günlük yaşam ile bütünleştirilerek sürdürülebilir bir şekilde koruma altına alınması için koruma-kullanma kavramı kadar ulaşılabilirlik, kullanılabilirlik, erişilebilirlik, eşitlik gibi kapsayıcı tasarım standartlarını da sağlaması gerekmektedir (Tutal ve Topçu,2018). Böylece, kapsayıcı tasarım kriterlerinin göz önünde bulundurularak restore edildiği bir tarihi yapıda koruma işlevinin yanı sıra, anıt ve çevresinin gündelik yaşama dahil edildiği sürdürülebilir bir restorasyon uygulanmış olacaktır.

Özellikle günlük yaşamında sosyal alan ve sınırları kısıtlı olan bireyler -engelliler, yaşlılar, hamileler ve çocuklar- için kapsayıcı tasarım yaklaşımı ile herkesin eşit şekilde erişebileceği, kullanabileceği ve ulaşabileceği bir “koruma-kullanma dengesi” ile planlanan restorasyonun sağlanması, insanlığın temel haklarındanıdır.

Koruma-kullanma dengesi, kentsel mirasa giren tarihi alan, çevre ve her türlü kültür ve tabiat varlığının kullanımında yapılacak her türlü müdahalede (restorasyon, turizm planlaması vb.) tarihi eserin özgün niteliğinin kaybedilmeden korunmasını esas ve birincil şart olarak kabul eden kavramdır.

“Ulaşılabilirlik, evrensel tasarım felsefesi bağlamında son derece geniş bir alana hitap etmektedir” (Ünver ve Yamaçlı, 2014). “Maslow’un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidi” ne (Görsel 37’ye) göre ulaşılabilirlik kavramı en üst basamaklarda yer almaktadır. İnsanoğlu yeme, içme, barınma gibi temel ihtiyaçları olan ilk basamağı tamamlamadan bir yukarıdaki basamağa erişemez. Piramidin en üstlerinde yer alan ulaşılabilirlik kavramı evrensellik başlığının altında ele alınabilecek çağdaş ve eşitlikçi bir terimdir.

Ulaşılabilirlik, her birey için yapıları çevrelerin ve “ulaşım sistemlerinin” erişim ve kullanımlarının açık olması gerekliliğini öne süren evrensel ve hümanist bir yaklaşımdır (ÖZİDA, 2008).

Görsel 37. Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi Piramidinde Ulaşılabilirlik. (Ünver ve Yamaç, 2014)

Erişilebilirlik ise her bireyin çevresinde gördüğü tüm iç ve dış mekanlara, bilgi, hizmet ve ürünlere güvenli, bağımsız (kimseden yardım almadan), eşit ve kolay bir şekilde erişebilmesidir (Tutal ve Topçu, 2018).

Çağdaş restorasyonda en çok kullanılan yeniden işlevlendirme tekniği, anıtın eski işlevinden bağımsız, özgünlüğü korunarak, günümüzün ihtiyaç ve isteklerine cevap verecek yeni bir işleve uygun hale getirilmesi olarak kullanılmaktadır. Yeniden işlevlendirilen tarihi eserlerde gerekli durumlarda, yapının daha fazla alana ihtiyacından dolayı yapıya çağdaş bir ek yapılır, bazen de, daha önceden yapıya eklenmiş olan bir ek, özgünlüğüne uygun bulunmadığı için temizlenerek tarihi koruma sağlanır. Restorasyonda ilk hedef koruma-kullanma dengesini sağlamaktır (Tutal ve Topçu, 2018). Mimar, restore aşamasında ancak bunu sağladıktan sonra estetik yaklaşımlar sunabilir. Hâlbuki her ikisi de birbirini bütünleyen, destekleyen parçalardır. Bu durumun göz ardı edilmesi, her yaş ve yetkinlikteki bireyin ulaşabileceği ve eşit bir şekilde kullanabileceği kapsayıcı bir insan grubu yerine ortalama standartlarda -kısıtlılığı olmayan- bireylere hizmet edecek ve toplumda hem sosyal hem de kültürel eşitsizliklere neden olacak pek çok restorasyon uygulamalarının yapılmasına neden olmuştur. Böylece ortaya ülkemizdeki gibi kapsayıcı tasarım yaklaşımı ile restore edilmemiş, tüm bireyler için eşit kullanılabilirlik, ulaşılabilirlik ve erişilebilirlik sağlamayan, günümüzün ihtiyaçlarına cevap vermeyen, sürdürülebilirlikten uzak, atıl tarihi yapılar ortaya çıkmıştır.

Ülkemizde, ortalama insan ihtiyaçları düşünülerek oluşturulmuş bir tasarım yaklaşımı vardır. Tarihi yapılarda uygulanan müdahaleler de bu standartlara sahip bir mevzuatla sınırlandırılmıştır. Sadece ortalama insan standartlarına sahip bir mevzuatla sınırlandırılan mimari düzende tasarımın kapsayıcı olması çok zordur.

Ülkelerin kültürel varlıklarını evrensel hale getirme girişimleri ülkelerin toplumsal ve sosyal gelişimleri ile paralel şekilde ilerlemektedir. Dünyada endüstriyel üründen iç mekâna, üretilen tüm tasarımlarda kapsayıcı tasarım (inclusive design), herkes için tasarım (design for all), evrensel tasarım (universal design), daha fazla kişi için tasarım (design for more), ortalama olmayanlar için tasarım (design for the no-so-average) gibi terimler tartışılmaktadır (Tutal ve Topçu, 2018). Ülkemizde ise, temel ihtiyaçlara yönelik kapsayıcı tasarım uygulamalarında bile yetersiz ve tam anlamıyla uygun olmayan çalışmalar halen bulunmaktadır. Türkiye’de kapsayıcı tasarımın her alanda gerekli ve öncelikli görülmemesinden dolayı tarihi çevrelerin ve yapıların ulaşılabilirliğini herkes için mümkün hale getirmek “bir başka ifadeyle tasarımı kapsayıcı kılmak” zor ancak imkânsız değildir. Çünkü son zamanlarda ülkemizde bazı tarihi ve turizm bölgelerinde özellikle kapsayıcı tasarımın ele alındığı restorasyon çalışmaları yapılmaya başlanmıştır. Ülkemizdeki kapsayıcı tasarım yaklaşımı ile ele alınan restorasyon çalışma örneklerine bakıldığında, Dünyadaki örneklerle kıyasla çok az sayıda çalışma yapıldığını ve engel türleri bazında bazı tarihi yapı ve çevrelerde kısıtlı bir şekilde ele alındığını görmekteyiz (Görsel 38. ve 39.). Ünver’e (2016) göre ulaşılabilirliğin “tarihi kentsel alanın kimliği ve yarışabilirliği” ne çok büyük katkısı vardır. Bir kentteki tarihi yapılara, engelli bireylerin kolayca, güvenle ve kısıtlılığı olmayan bireyler ile eşit şekilde ulaşılabilirliğin sağlanması kente ve yapıya olan potansiyel kullanıcı profilini artırmakta ve böylelikle bölgenin turizm, ekonomik, sosyal, kültürel ve tarihi değeri daha da önem kazanarak diğer emsal bölgelere göre tarihi alanın yarışabilirlik ve sürdürülebilirlik potansiyeli ivme kazanmaktadır.

Ülkemizde Tarihi Odunpazarı Bölgesi’nde ulaşılabilirlik yaklaşımı ele alınarak bir restorasyon uygulanmıştır. Buna bağlı olarak Eskişehir, Odunpazarı’nda turistik, ekonomik, sosyal ve kültürel faaliyetler artarak “tarihi kentin kimliği ve yarışabilirliği” ulusal ve uluslararası alanda örnek gösterilmiştir (Görsel 38. ve 39.).

Görsel 38. ve 39. Sağlıklaştırma Çalışmaları Sonrasında Kurşunlu Cami Sokak (Ünver, 2016).

O. Tural ve M. Topçu (2018)’ya göre yeniden işlevlendirilecek yani restorasyonu yapılacak olan tarihi yapı ve çevrelerde şunlar dikkate alınmalıdır:

1. Sadece ortalama insan ihtiyaçlarına göre yapının özgünlüğünü korumak öncelikli düzenlenmiş restorasyon mevzuatı ve her gün uluslararası standartlarda gelişim göstererek yenilenen ulaşılabilirlik kriterlerinden tasarıma kadar her iki yaklaşımda bütüncül olarak irdelenerek geniş bir bakış açısı ile ‘kapsayıcı restorasyon’ için “değer yaratacak müdahaleler” oluşturulmalıdır.
2. Uygulanacak müdahaleler her yaş ve yetkinlikteki kullanıcıların ihtiyaçlarını dikkate alarak, sağlam, kullanışlı ve evrensel çözümler ile yapının özgünlüğü korunarak sağlanmalıdır.
3. Koruma-kullanma dengesi ile tasarım amaçlı yaklaşımlar birbirini tamamlayan bir süreç olarak düşünülmeli ve bu yönde öncelikle tarihi çevre ve yapılardaki her türlü bilgi ve hizmete ulaşılabilirlik sağlanması amaçlanmalıdır.

Restorasyonda kapsayıcı tasarım yaklaşımı, yapının özgünlüğünü korumak esası gözetilerek, koruma-kullanma dengesi ve ulaşılabilirlik kriterlerinin kullanışlı, tutarlı ve birbirini destekler bir şekilde bütüncül olarak irdelenmesiyle oluşturulan çağdaş restore tekniklerinin, uygulanması ile mümkündür. Bu yaklaşımı sürdürülebilir hale getirmek için restorasyon ve ulaşılabilirlik kavramlarının yerel ve ulusal anlamda mimari akreditasyonu sağlanmalıdır.

3.2 Akreditasyon

Gelişen teknoloji ile akreditasyon kavramı günlük yaşamımızdaki sosyal, bilimsel, ekonomik, mimari vb. birçok alanda uygulanmaya başlamış ve zamanla her disiplinde bu terim incelenerek en çok araştırılan konulardan biri haline gelmiştir.

Teknoloji ile elde edilen verilerin insanların ihtiyaçlarına cevap vermesi ve ortak bir görüş olarak ulusal veya uluslararası alanda kabul edilebilmesi için bu verilerin gelişimi-süreci ölçülebilir ve karşılaştırılabilir olmalıdır. Belirli standartlar ile oluşturulan kabul görme durumu uluslararası alanda akreditasyon uygulamalarını artırmıştır (Anonim, 1997).

Akreditasyon, bir programın, uygulamanın, düzenlemenin veya kurumun önceden belirlenmiş, ölçülebilir, karşılaştırılabilir standart ve prensiplere göre değerlendirilmesi ile kabul-onay niteliğinde alınan bir mühürdür (Coffey, 2004).

Greene ve Workman (1999)'e göre akreditasyonun iki temel görevi vardır:

1. Kalite geliştirme rehberliğinde bulunmak,
2. Kalitenin takipçiliğini, denetimini yapmak.

KALİTE GELİŞTİRME REHBERLİĞİ	KALİTE TAKİPÇİLİĞİ
1-Kurumların veya uygulamaların asgari standartlarını belirler.	1-Kurumların ve uygulamaların standartlara uygunluk sağlayıp sağlamadığını denetler.
2-Belirlediği standartlar ile gelişimlerini sağlar.	2-Sağladığı uygunluk ve uygunsuzluk durumlarını gerekli ve ilgili yerlere iletir.

Tablo 4. Akreditasyonun İki Temel Görevi: Kalite Geliştirme Rehberliği ve Kalite Takipçiliği (Greene ve Workman, 1999).

Tablodan da anlaşılacağı üzere akreditasyon, kalitede sürdürülebilirliği sağlayan çok önemli bir ihtiyaçtır.

1980 ve 1990'lı yıllar arasında uluslararası alanda hızla değer kazanan “akreditasyon” teriminin dünyadaki önemi ve yeri Hamm (1997)’a göre aşağıdaki nedenlere bağlanmaktadır.

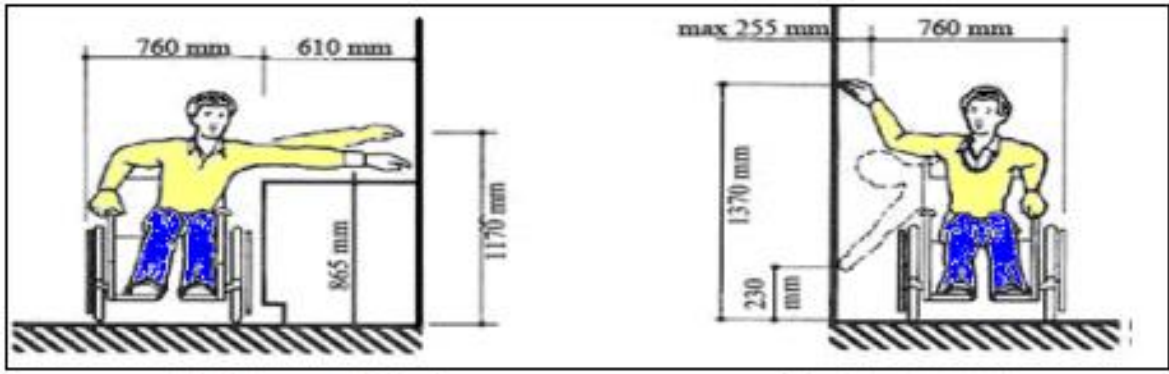
- Rekabet halinde olan kurum ve programların “hızlı değişimi” ile sık sık değerlendirilmeye ihtiyaç duyulması,
- Kurum ve kuruluşların “güvenilirlik denetlenmesi” için en iyi yolu bulma çabası,
- Liberal sistemin “kendi kendini düzenleyicilik” adına tutumları,
- Kalitede kazan, halk ve kurum için kazan; “kazan-kazan” anlayışı,
- Bilgi devrimi ile oluşan “çağın kapitalizm sistemi”,
- Uluslararası alandaki ticaret ile ölçütlerin globalleşmesi.

Akreditasyon dıştan içe değil içten dışa yansiyarak gelişir. Yani uluslararası yeterlilik için önce ulusal akreditasyon sağlanması gerekmektedir (Anonim, 1997).

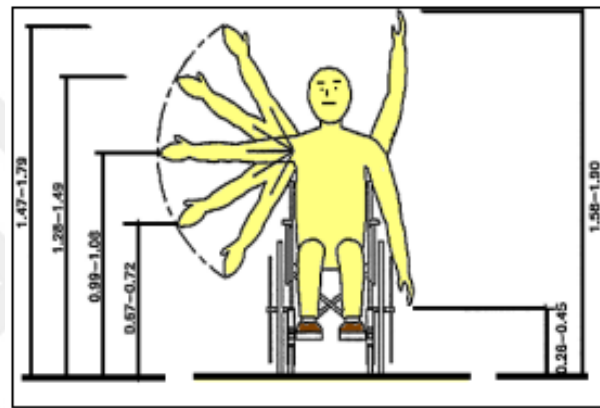
Herkes için, engelsiz bir restorasyon tasarımı bütün engelli türleri ve kısıtlılığı olan bireyler (bedensel, görme, işitme, konuşma ve zihinsel engelliler, çocuklar, hamileler ve yaşlılar) için ergonomik ve ulaşılabilir bir tasarım sağlamanın ilk şartı antropometrik tasarım kriterleri oluşturmaktır.

Mimaride “her şeyin ölçüsü insandır”.Tasarımın üç temel noktası, fonksiyon (işlev), estetik ve statiktir. Bir tasarımda ilk şart olan fonksiyonu sağlamak için “insan ölçüsü” kavramı üzerinde önemle durulmalıdır. İnsan ölçüsü kullanılmadan yapılan bir mekan tasarımı işlevden söz edilemez. Bina ve mekanlar, kullanıcı profili olan insanların gerekli işlev doğrultusunda antropometrik ölçüleri ile boyutlandırılması sonucu tasarlanır.

Yapılacak olan restorasyonda engelli ve kısıtlı bireylerin de diğer bireyler gibi tarihi yapıya, bilgiye ve hizmetlere ulaşımını sağlamak ve mekansal ihtiyaçlarına cevap verebilmek için gerekli antropometrik ölçüler ve standartlar bilinmelidir (Görsel 40. ve 41.).

Görsel 40. Bedensel Engellilerin Yana Uzanma Mesafeleri (TS 9111).

Görsel 41. Bedensel Engellilerin Dikey Uzanma Mesafeleri (TS 9111).

Tasarımı evrensel kılmak için dünyada ve ülkemizde birçok ulaşılabilirlik norm ve standartlar oluşturulmuştur (Tablo 5.) (Ünver,Yamaçlı ve Tokman, 2014).

Restorasyon uygulamalarında da ulaşılabilirliği sağlamak için ulusal alanda kalite değerlendirme standartları geliştirilmeli ve ortak bir mimari akreditasyon modeli oluşturulmalıdır (Ünver, Yamaçlı ve Tokman,2014).

Evrende pek çok alanda olduğu gibi kapsayıcı tasarım yaklaşımı ışığında tarihi yapılardaki ulaşılabilirlik ve bunun için gerekli olan akreditasyon çalışmaları da en fazla Amerika’da sürdürülmektedir (Ünver,Yamaçlı ve Tokman,2014).

ADA (1990), Americans With Disabilities Act- Engelli Amerikalılar Kanunu ile Amerika’da engelli olan tüm insanların kısıtlılığı bulunmayan insanlar ile eşit düzeyde sosyal, kültürel ve günlük yaşama katılabilmesi, çevredeki bilgi ve hizmetlere ulaşılabilirliği ve kanun öncesi yaşadıkları zorluk ve ayrımcılıkların ortadan kaldırılması sağlanmıştır.

Mimari ve Ulaşım Engelleri Uyum Kurulu'nun (Architectural and Transportation Barriers Compliance Board) kurulması ile ulaşılabilirlik ölçütleri geliştirilerek ADA Ulaşılabilirlik Rehberi (ADAAG- ADA, Accessibility Guidelines for Buildings and Facilities) yürürlüğe konmuştur. Bu rehbere göre eskiden beri varolan ve yeni yapılan tüm yapılarda engelli bireyler için ulaşılabilirlik standartlarının sağlanması zorunlu hale getirilmiştir. Bu standartlar sağlanırken eski yapıların ulaşım yolları belirlenerek yapılacak olan düzenlemelerde, özellikle de taşınmaz kültür varlığı olan tarihi yapıların, özgün malzeme ve mimari biçimi korunarak erişilebilir kılınması temel gaye olmuştur.

Uluslararası Ulaşılabilirlik Rehberleri ve Standartları	
1. America - ADA, Accessibility Guidelines for Buildings and Facilities (ADAAG)	9. United Nations - National Park Service Accessibility & Preservation Resource Guide
2. France- Norme SN 521 500 Avec Guide Contruction Adaptee Aux Personnes Handicapees	10. Avrupa - ECA, European Concept for Accessibility-2003 Technical Assistant Manual
3. England - Building Regulations-2000 (Revised 2004) England and Wales Access to and Use of Buildings Approved Document	11. Non-governmental-international, ISO/DIS 21542-2009 Building construction-Accessibility and usability of the built environment ISO/TC 59/SC 16
4. America - ANSI A117.1-2003 Accessible and Usable Buildings and Facilities	12. France -SN 521 500 Avec Guide Contruction Adaptee Aux Personnes Handicapees
5. Australia - City of Hamilton-2006 Barrier-Free Design Guidelines	13. Amerika - Mimari ve Ulaşım Engelleri Uyum Kurulu Ulaşılabilirlik Standartları
6. Non-governmental-international, TTS EN 81-70, TS ISO 9386-2, TS EN ISO 10535, TS ISO 10542-1, TS ISO 10542-2, tst 9111	14. United Nations- Accessibility for the Disabled A Design Manuel for a Barrier Free Environment
7. Germany - DIN 18025 Normen für Behinderte	15. Amerika - Bedensel Engellileri Güçlendirme Vakfı Yayını ANSI A 117.1-1980
8. Germany - DIN 32984 Bodenindikatoren im öffentlichen Raum	16. Canada- City of Toronto Accessibility Design Guidelines-2004

Tablo 5. Uluslararası Ulaşılabilirlik Rehberleri ve Standartları (Ünver, Yamaçlı ve Tokman, 2014)

Bunun yanı sıra Amerika’da National Park Service (NPS) – Ulusal Park Hizmetleri, taşınmaz kültür varlıklarını koruma konusunda sorumlu kurum olarak 1992 yılında Accessibility & Preservation Resource Guide-Ulaşılabilirlik ve Koruma Kaynak Rehberi’ni çıkartarak bu gelişime önemli bir katkıda bulunmuştur (Ünver,Yamaçlı ve Tokman, 2014).

Ulusal Park Hizmetlerinin (1992) Koruma Kaynak Rehberinde geçen ‘‘Making Historic Properties Accessible’’ (Tarihi Yapıların Erişilebilirliği) bölümü incelendiğinde kısaca sırasıyla şu 4 temel yaklaşım önerilmiştir:

Tarihi yapının bütünlüğünü ve karakterini koruyarak ulaşılabilir bir tasarım sağlamak için;

- 1- Mülkün gayrimenkul değeri ve tarihi, bulunduğu konum, inşa edildiği dönemin mimari karakteri, yapının varsa eklemeleri, hangi dönemde eklemelerin yapıldığı ve eklemelerin özgün yapıya mimari ve kültürel olarak uygunluğu incelenmelidir.
- 2- Yerel ve ulusal erişilebilirlik üzerine tüm kaynaklar incelenmelidir.
- 3- Tarihi yapının özgün ilk halindeki özellikleri; dış cepheler, inşaa malzemeleri, renk, doku, düşey ve yatay sirkülasyonda bulunan merdiven, korkuluk, kapı ve kapı çevreleri, boyut, ağırlık, iç koridorlar, mekân içi dolaşımda kısıtlamalar, asansör, tuvalet gibi tasarım kalemleri tek tek ele alınmalıdır.
- 4- En sonda koruma kapsamında yapının ulaşılabilirlik imkânları değerlendirilmelidir (Jester ve Park, 1992).

Ulaşılabilirlik ve Koruma Kaynak Rehberin’de bu başlıklar tek tek detaylı incelenmiş ve rampa, küpeşte gibi bazı yapı elemanlarına ulaşılabilir çözümler getirilmiştir. Bu mimari çözümler tarihi yapılarda ulaşılabilirliğin temel alt yapısını oluşturmuştur.

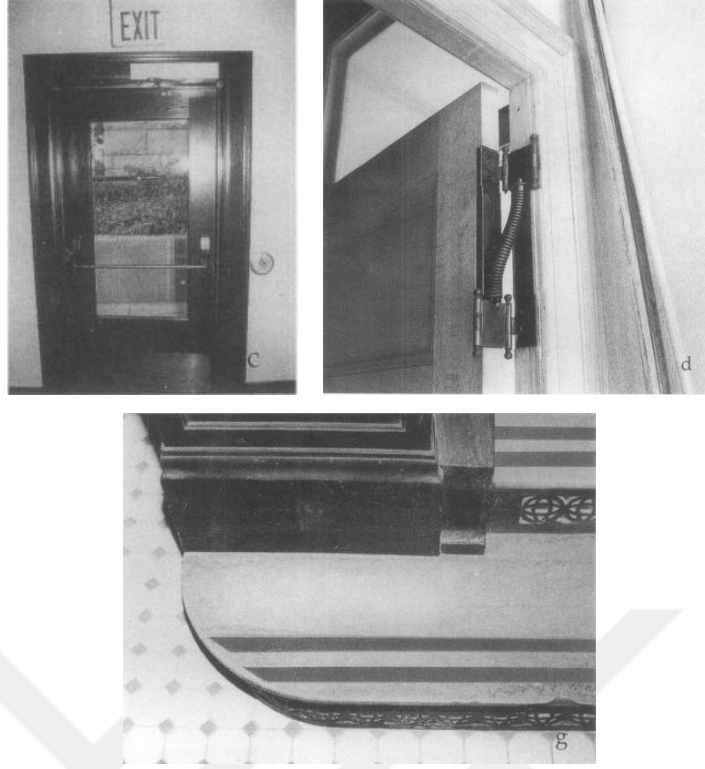

Görsel 42. Ulusal Park Hizmetleri'nin "Derby Evi"(Salem, Massachusetts) nin Ana Girişine Sunduğu Ulaşılabilir Çözüm Önerileri (Jester ve Park,1992).

Özellikle kamusal tarihi yapılara ana girişleri için rampa, asansör sandalye sistemi, tekerlekli sandalyeli bireyler için manevra alanları ve park yerleri, oval basamak kesimleri, peyzaj ve çevre düzenlemeleri önerilmiştir.

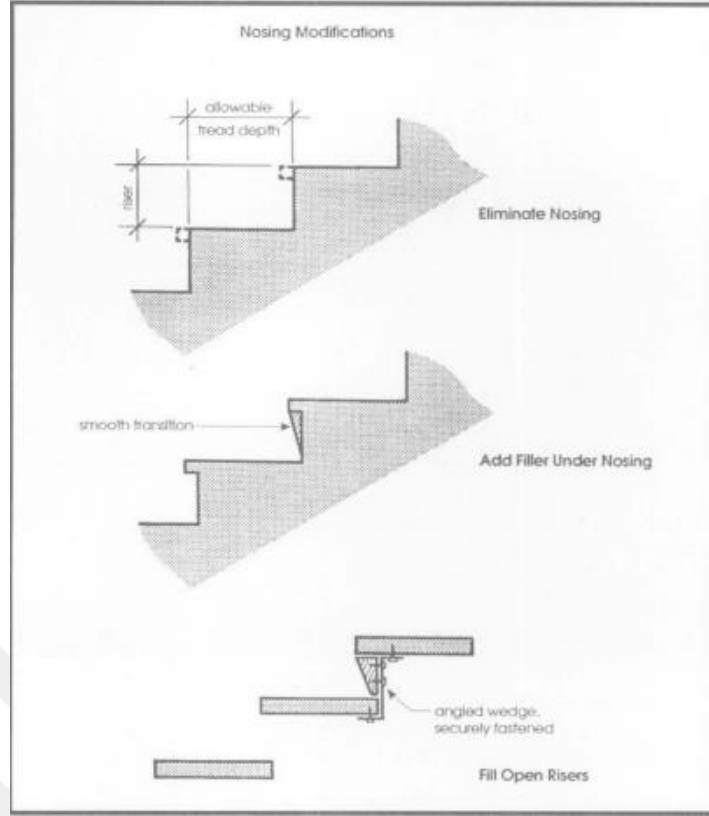
İç Mekanda da;

- Rafların yeniden konumlandırılması, erişimi,
- Masa, vitrin, mobilya gibi iç mekan donatılarının yeniden düzenlenmesi,
- Telefon gibi iletişim cihazlarının yeniden uygun boyutta konumlandırılması,
- Alarm ışıklarının ve acil çıkışların belirlenmesi ve düzenlenmesi,
- Erişilebilir kapı donanımları ve boyutları
- Tuvalet bölmelerine tutunma çubuklarının yerleştirilmesi
- Islak hacimde manevra alanı yaratmak için tuvalet alanlarının yeniden düzenlenmesi,
- Engelliler için daha yüksek bir klozet ve kağıt havluluğu tasarımı

Görsel 43. Ulusal Park Hizmetleri'nin Tarihi Yapılar İçin Sunduğu Bazı Ulaşılabilir Tasarım Çözümlerinden Örnekler (Jester ve Park, 1992).

Tarihi yapılarda merdiveni tamamen değiştirmek her zaman tercih edilen bir karar değildir. Öncelik var olanı güçlendirerek özgün hali ile günümüze kazandırmaktır. Bu nedenle Ulusal Park Hizmetleri'nin yönergesinde, merdiven rıhtlarında kullanıcıların ayaklarının merdivene takılmasını önleyici parçalar tasarlanarak mekânda kullanıcının güvenliğinin artırılması sağlanmıştır.

Görsel 44. Ulusal Park Hizmetleri'nin Tarihi Yapılarda Merdivene Getirdiği Ulaşılabilir Çözüm Örneklerinden Biri (Jester ve Park, 1992).

Almanya'da ise DIN ve VDI standartları ile “Engelsiz Bir Yaşam; Genel Şartlar ve Planlama Kriterleri” (VDI 6008 Blatt 1: Barrierefreie Lebensräume; Allgemeine Anforderungen und Planungsgrundlagen) ve “Engelsiz Bir Yaşam” başlığı altında yapılarda tasarım ve mühendislik olanakları oluşturularak tarihi binalarda ulaşılabilirliğe yönelik uygulamalar getirilmiştir (Ünver, Yamaçlı ve Tokman, 2014).

Türkiye’de ise ulaşılabilirlik adına mevcut olan norm ve standartlarından bazıları şunlardır:

1. “TS 9111 : Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları”
2. “TS 12576: Şehir İçi Yollar- Özürlü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önemlerin Tasarım Kuralları”
3. “ TS 12460: Şehir İçi Yollar- Raylı Taşıma Sistemleri Bölüm 5: Özürlü ve Yaşlılar İçin Tesislerde Tasarım Kuralları”

Tablo 6. Türkiye’deki Ulaşılabilirlik Norm ve Standartlarından Bazıları (Ünver, Yamaçlı ve Tokman, 2014).

Tarihi Yapıların Korunmasına Yönelik Ulusal ve Uluslararası Tüzükler, İlke Kararları ve Rehber Dökümanlar	
1. America - (SHPO) State Historic Preservation Offices, Regulations, Special Publications and Publications of the National Register of Historic Places (https://www.nps.gov/subjects/nationalregister/guidance.htm).	8. UNESCO,(1976), " <i>Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler Bildirisi</i> "
2. Carta del Restauro (1931)	9. Venedik Tüzüğü (1964)
3. Yunanistan - Kültür Bakanlığı,Akropol Anıtlarını Koruma Komitesi (1985), The Acropolis at Athens,Conservation, Restoration and Research	10. Türkiye - Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 28.02.1995 gün ve 378 sayılı ilke kararı
4. Amsterdam Bildirgesi (1975)	11. Ahunbay,Z.(1999), <i>Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon</i>
5. The Venice Charter: International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (1964)	12. ICOMOS, 2005 Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas Adopted Xi'an, China by the 15th General Assembly of ICOMOS on 21 October 2005
6. Türkiye -Tarihi Evleri Koruma Derneği, <i>Türk Evi ve Biz</i> ,İstanbul 1993	13. ICOMOS,The Australia / Burra Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance (1999)
7. Kültür Bakanlığı K.T.V.K. Genel Müdürlüğü, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Mevzuatı,Ankara,1990	14. Nairobi,(1976), <i>Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler</i>

Tablo 7. Tarihi Yapıların Korunmasına Yönelik Ulusal ve Uluslararası Tüzükler, İlke Kararları ve Rehber Dökümanlar (Üstüncan, 2022).

State Historic Preservation Offices (SHPO) - Eyalet Tarihi Koruma Ofisleri'nin yürütücülüğü ile tarihi yapılarda en az zararla (etkiyle), en üst seviyede ulaşılabilirlik ölçütleri sağlanmaktadır. Kültürel varlığın tarihi yapısını etkileyecek bir restorasyon uygulaması önerildiğinde ADAAG'ın 4.1.7. bölümüne göre gerekli müdahale yapılmasına izin verilmektedir (Tablo 7.).

Tarihi yapılardaki ulaşılabilirlik konusuna dair Dünya'daki ve Türkiye'deki uygulamalar ve gelişmeler incelenmiş ve şu anda bulundukları mevcut durum göz önüne alınarak "Türkiye'de taşınmaz kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerine ilişkin mevcut sistemde

herhangi bir düzenleme olmamasından dolayı gerek projelendirme, gerek ruhsatlandırma, gerek uygulama ve gerekse de kullanımlarının akredite olmadığı ve konuya ilişkin bir yapılandırmaya ihtiyaç olduğu belirlenmiştir’’ (Ünver ve Yamaçlı, 2016).

Bu ihtiyaç doğrultusunda tez çalışmam, ulaşılabilir bir restorasyon önerisi getireceğim örnek tarihi yapı ile, Türkiye'de “taşınmaz kültür varlıklarında ulaşılabilirlik” kapsamında norm ve standartlar oluşturulmasında yönlendirici bir kaynak olacaktır. Oluşturulacak norm ve standartların uluslararası alanda yarışabilir olması için bu konuda yerel mimari akreditasyon sağlanması gerekmektedir. Çalışma konum olan tarihi yapıya getireceğim ulaşılabilir çözümler benzer konuda çalışmak isteyenlere, uluslararası alanda emsalleri ile yarışabilir bir mimari akreditasyon modeli çalışmaları için teşvik edici olacaktır.

Ünver ve Yamaçlı’ya (2016) göre “taşınmaz kültür varlıklarında ulaşılabilirlik” kavramının kanunen sağlanamaması, ilgili devlet kurumlarındaki işleyiş ve çalışma sistemlerindeki şu eksikliklere bağlanmıştır (Tablo 8.).

Türkiye’de Taşınmaz Kültür Varlıklarında
Ulaşılabilirliğin Sağlanamamasının Nedenleri
1. Problem henüz tanımlı değildir.
2. Hiçbir yasal düzenlemede kültür varlıklarının ulaşılabilirliğine yönelik belirleyici ve/veya yönlendirici hüküm bulunmamaktadır.
3. Konu hakkında yetkili devlet kurumu konusunda belirsizlik mevcuttur.
4. Kordinasyon gereken şartlar ve bu şartların oluştuğuna dair karar verme mekanizması konusunda bir hüküm bulunmamaktadır.
5. Birden fazla devlet kurumunun kordine edilmesi söz konusu olan durumlarda, gerek kordinasyon sistemi ve gerekse de kordinasyon sorumlusu kurum konusunda herhangi bir çalışma bulunmamaktadır.
6. İlgili yasa,yönetmelik,norm ve standartlara dayanılarak projelendirme ve benzeri işleri yürütme yetkilisi teknik insanlar hakkında herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.
7. Yapılı çevre konusunda ruhsatlandırma yetkilisi devlet kurumlarının, kültür varlıklarının ulaşılabilirliklerine yönelik nasıl bir süreç takip edeceklerine dair herhangi bir hüküm bulunmamaktadır.
8. Dolayısıyla mevzuata aykırılıkta izlenecek süreç hakkında rehberlik edecek bir kaynak bulunmamaktadır.

9. Teknik bağlamda yetkilendirmenin, nasıl bir eğitim süreciyle gerçekleştirileceğine dair bir çalışma bulunmamaktadır.
10. Konu ile ilgili teorik ve pratik bilgi edinilecek danışman (özel ya da tüzel kişilik) bulunmamaktadır.

Tablo 8. Türkiye’de Taşınmaz Kültür Varlıklarında Ulaşılabilirliğin Sağlanamamasının Nedenleri (Ünver ve Yamaçlı, 2016).

Bu eksikliklerin giderilmesi için Tablo 9’da önem derecelerine göre sıralanan dört bakanlığın iş birliği içerisinde çalışması gerekmektedir.

ÖNEMİ	ÇALIŞMA BAĞLAMI	BAKANLIK
1	Kültür varlıkları açısından	Kültür ve Turizm Bakanlığı
GÖREVİ	Kültür varlıklarının ulaşılabilirliğine ait ulusal politikalar üretmeli ve her aşamada akreditasyon ve işbirliğini sağlamalıdır.	
2	Ulaşılabilirlik açısından	Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
GÖREVİ	Kültür varlıklarının ulaşılabilirliğine ait ulusal politikalar üretmeli ve her aşamada akreditasyon ve işbirliğini sağlamalıdır.	
3	Yapılı çevre açısından	Çevre ve Şehircilik Bakanlığı
GÖREVİ	Her türlü ruhsat,uygulama ve denetimden sorumlu olmalıdır.	
4	Norm ve standartlar açısından	Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı
GÖREVİ	Her türlü detaydaki belgelendirmeleri yapmalıdır.	

Tablo 9. Bakanlıkların Konuya Dahil Olma Önem Sıraları, Bağlamları ve Görevleri (Ünver ve Yamaçlı, 2016).

Sonuç olarak, ülkemizde tarihi yapılarda ulaşılabilirliği sağlamak için, birbirinden farklı ve zıt olan iki disiplinin (restorasyon ve ulaşılabilirlik) gerekli mimari akreditasyonu sağlanarak öncelikle ‘‘Tarihi Yapılarda Ulaşılabilirlik Mevzuatı’’ oluşturulmalıdır. Oluşturulacak mevzuat, çalışmamın devamında Dünya’dan inceleyeceğimiz örneklerdeki gibi mimari düzenlemeler, teknik ekipman ve hizmet alımı olarak geniş bir bakış açısı ile değerlendirilerek hazırlanmalıdır. Çalışmamın sonucunda getirdiğim ulaşılabilir restorasyon tasarım modelindeki gibi ;

Özellikle

- 1- Yapı girişi,
- 2- Bina içi dolaşım
- 3- Merdiven
- 4- Asansör
- 5- Islak hacimler : tuvalet ve mutfak alanları
- 6- Diğer tasarım bileşenleri ; akustik, ışık, yönlendirme ve iç mekan mobilyaları vb.

Mimari elemanlar tek tek ele alınarak hem tarihi özgünlüğü koruyacak hem de her tarihi yapıya ve çevreye uyartılabilecek bir mevzuat oluşturulmalıdır. Bu bağlamda mevzuatın oluşturulmasında tez çalışmam aydınlatıcı bir kaynak olacaktır.

4. BÖLÜM: DÜNYA'DA VE TÜRKİYE'DE KAPSAYICI TASARIM YAKLAŞIMI UYGULANMIŞ TARİHİ ÇEVRE VE YAPI ÖRNEKLERİ

Kimliksiz ve plansız gelişen şehirlerde oluşan çarpık kent yapıları, kentin kimliğini sürdürmeye çalışan tarihi çevre ve yapıları olumsuz etkileyerek karmaşık bir kent silüeti ortaya çıkarmıştır. Tarihi mirasın sürdürülebilirliğini sağlamak için, zamanla işlevini yitiren tarihi yapılara günümüz ihtiyaçlarına cevap veren ve kullanıcı profili dikkate alınarak herkes tarafından kullanımı sağlanan bir koruma anlayışı getirilmeye başlanmıştır.

Tarihi çevre ve yapıları yapıldıkları yıllarda sadece sağlıklı bireyler dikkate alınarak tasarlanmıştır. Bundan dolayı tarihi yapıları çocuk, yaşlı vb. engeli bulunan vatandaşlar erişememektedir. Bu problem son yıllarda mimari açıdan ele alınmış, Dünya çapında turistik öneme sahip olan bazı tarihi çevre ve yapılarda herkes tarafından fiziksel erişimin sağlanacağı ve eşitlikçi kullanıma olanak sağlayan restorasyon müdahaleleri uygulanmıştır (Evcil, 2018).

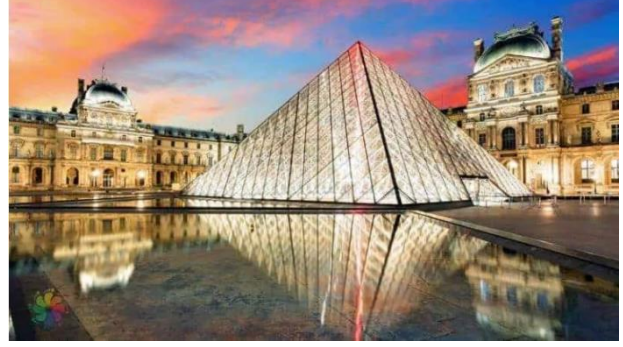
Aşağıda Dünya'dan ve Türkiye'den herkes için tasarım düşüncesiyle koruma altına alınan tarihi çevre ve yapıların künyeleri verilmiştir. Yapılan koruma müdahalelerinde genel olarak sınıflandırılan görme, işitme, bedensel ve zihinsel olmak üzere dört engel kategorisi dikkate alınmıştır. Çalışmamda incelenecek olan hamam yapısının 'Çağdaş Sanat Müzesi' olarak yeniden işlevlendirilmesinden dolayı verilen örnekler turistik açıdan önemli, herkesin gezmek isteyeceği ve günümüzde birçoğu müze işlevinde kullanılan tarihi alanlardan seçilmiştir. Dünya'dan ve Türkiye'den eşit örnekler gösterilmeye çalışılmıştır. Yani Dünya'da müze, sanat vb. işlev için kullanılan ve engelliler için kapsayıcı düzenlemeler getirilmiş tarihi yapı ve çevreler seçilirken Türkiye'de bu verilere denk tarihi çevre ve yapılar örnek olarak gösterilmiştir.

4.1 Dünya'dan Örnekler

4.1.1 Louvre Sanat Müzesi (Paris, Fransa)

Görsel 45. 1469, Louvre Müzesi. Erişim: 26.04.2021, https://antikadefter.files.wordpress.com/2013/01/1912-paris-louvre-muzesi-bahcesi-kartpostal_1755640_01.jpg.

Görsel 46. 2021, Louvre Müzesi Piramidi ve Görünümü. Erişim: 26.04.2021, <https://gezipgordum.com/louvre-muzesi/>.

-Yapım Yılı: 12 yy. sonu - saray
1793 yılı - müze

-Düzenlendiği Yıl: 1546, 1682, 1692, 1793

-Mimarı: Pierre Lescot, Claude Perrault
ve Louis Le Vau

-İlk İşlevi: Saray

-Konumu: Paris, Fransa

-Durumu: Birçok kez restore edilmiş

-Mimari Akım: Fransız mimari üslup

-Şu Anki İşlevi: Müze

-Malzeme: Cam, metal, taş

-Kapsayıcılık Durumu: Geniş

Dünya'nın en büyük sanat müzelerinden biri olan Louvre Müzesi 12.yy' ın sonlarından günümüze kadar birçok kez restore edilmiştir. 12. yy'ın sonlarında saray olarak kurulan tarihi yapı 1793'te müzeye çevrilmiştir. Fransa'nın kalbi Paris'te yer alan tarihi yapı 2017 yılında, 8.1 milyon ziyaretçi sayısı ile "Dünyanın en çok ziyaret edilen sanat müzesi" seçilmiştir (Louvre.fr).

Müze koleksiyonunda Orta Çağ'dan 1848 yılına kadar olan süreçteki batı ve doğu sanatlarına ilişkin, yaklaşık 555.000 sanat eseri bulunmaktadır (Louvre.fr). Bu devasa tarihi yapıda koleksiyondan sadece 35.000 parça sergilenebilmektedir.

Louvre Müzesinin resmi internet sitesinde herkes için erişilebilir müze planları, müze içerisindeki erişilebilirlik imkânları ve sağlanan hizmetler verilmiştir. Buna göre Louvre Sanat Müzesi'nde engelli bireyler ve refakatçileri ücretsiz ve beklemeden öncelikli giriş hakkı tanınarak müzeye giriş yapabilirler. Müzeye piramit yoluyla ulaşıldığında yürüyen merdiven veya "tüp" adlı asansör resepsiyona ulaşımı sağlamaktadır (Görsel 47.). Piramidin bir alt katında bulunan resepsiyondan müze haritaları, haftalık çalışma odaları rezervasyonu ve yetişkin ve çocuklar için çeşitli temalarda programlar hakkında bilgi alınabilir.

Görsel 47. Louvre Müzesi, Piramit Yoluyla Ulaşılan "Tüp" Adlı Asansör. Erişim: 26.04.2021, <https://www.louvre.fr/en/visit/accessibility/a-museum-accessible-to-all>.

Louvre Müzesi'nde engelli bireylerin müzeyi rahatça ve kolaylıkla ziyaret edebilmeleri için katlanır tabureler ve tekerlekli sandalyeler, yardımcı dinleme cihazları ve çeşitli destek ekipmanları sunulmaktadır.

Müze içerisinde, belirli bir tema üzerinde farklı eserler sunan Petite Galerisi, özellikle motor becerileri azalmış kişiler ve zihinsel engelli bireyler için optimum seviyede erişilebilir hale getirilmiştir.

Oditoryumda tekerlekli sandalyeli bireyler için yer ayrılmıştır ve elektrikli tekerlekli sandalyeli bireylerin çıkışı için birçok geçiş alanları bırakılmıştır. Müzede piramidin alt katında resepsiyonun yakınında her türde engelli bireyleri kapsayacak özel tasarlanmış tuvaletler bulunmaktadır.

İşitme engelli bireyler için ise, Nintendo 3DS XL sesli rehber sistemleri özel sergi alanları için uyarlanmıştır. Sergi salonlarına özel sesli kılavuzlar sunan sesli rehberler mevcuttur. Buna ek olarak işaret dili ile rehberli turlar gerçekleştirilmektedir.

Görsel 48. Louvre Müzesi, Sesli Kılavuz Turlar. Erişim: 26.04.2021, <https://gezilecekyerler-listesi.com/louvre-muzesi/>.

Louvre Müzesi'nde görme engelli bireyler için Petite Galerisi özel olarak tasarlanmıştır. Sergi alanı görme engelliler için zeminde rota takibi oluşturacak yer şeritleri ile kaplıdır. Engellilere sergi esnasında rehberlik yapacak braille alfabeli müze tanıtım broşürü sunulmaktadır. Bunun yanı sıra sesli açıklamaların bulunduğu dijital rehber tur imkanı sağlanmaktadır. Pavillon de Horloge'de müzenin tarihçesini ve mimarisini sesli anlatan cihazlar mevcuttur. Ayrıca görme engelli bireyler için İslam sanatlarına ait koleksiyonda replika ürünler yapılmıştır. Engelli bireyler eserlerin kopyasına dokunarak deneyimlenebilen bir sergi ziyareti gerçekleştirebilirler. Müze içerisinde görme engelli bireyler için rehber köpek sistemine imkan verilmektedir (Görsel 49).

Görsel 49. Louvre Müzesi, Görme Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik. Erişim: 26.04.2021, <https://www.louvre.fr/en/visit/accessibility/visitors-with-visual-impairments>.

Gelişim ve öğrenme engelli bireyler için kendi başlarına müze içerisinde ziyaret etmelerine imkan sağlayacak düzeyde doğal ve yapay aydınlatma tasarımı yapılmıştır. Ayrıca zihinsel

engelli bireyler için sergi esnasında oluşabilecek kalabalığa karşın, asansör, tuvalet ve oturma banklarının yakınlarında konumlanan geri çekilme odaları yapılmıştır.

4.1.2 Dresden Hijyen Müzesi (Dresden, Almanya)

Görsel 50. ve 51. Dresden Şehir Merkezinin Yakınlarındaki, 1930 Yılında Wilhelm Kreis Tarafından Yapılan Hijyen Müzesi'nin Ana Binası. Erişim: 20.04.2021, <https://www.dhmd.de/en/about-us/the-museum/history/>.

-Yapım Yılı: 1930

- Düzenlendiği Yıl: 2006

-Mimarı: Wilhelm Kreis

-Restorasyon Tasarımı: Peter Kulka

-Konumu: Dresden, Almanya

-Durumu: Restore edilmiş

-Mimari Akım: Bauhaus & Modernizm

-Eski İşlevi: Hijyen ve Tıbbi Propaganda
Enstitüsü (Sağlık Eğitimi Amaçlı)

-Malzeme: -

-Kapsayıcılık Durumu: Çok geniş

1930 da ünlü Mimar Wilhelm Kreis tarafından yapılan müze Bauhaus tasarım okulunun estetik değerlerini yansıtmaktadır. 1945'te Dresden'e yapılan hava saldırısı sonucunda bina ciddi şekilde hasar almış ve müzenin avlusu zarar görmüştür. Saldırı sonrası hızlı bir şekilde restorasyonu yapılan tarihi yapının fuayesi Stone Hall adıyla adlandırılan, şehrin savaş sonrası halka açık etkinliklerine hizmet veren bir mekâna dönüşmüştür (DHMD, 2021).

1950'li yıllarda binaya ek olarak Alexander Künzer'in tasarımı ile bir kongre salonu yapıldı. Daha sonra ise avluya öğretim materyallerinin üretimi için ek yapılar yapıldı. Tarihi yapı Demokrat Alman Cumhuriyeti yıllarında bakımsızlık nedeniyle giderek kötüleşti. 1998

yılına kadar sadece bir konferans salonu, seminer odaları ve ofisleri içeren güneydeki yardımcı bina yenilendi.

1999-2006 yılları arasında Mimar Peter Kulka ve Kulka and Partners ekibi tarafından Hijyen Müze binalarının kapsamlı restorasyonu ve modernizasyonu tamamlanmıştır. Böylelikle tarihi anıtlar arasında sınıflandırılan yapı etkileyici bir örnek olarak Dresden şehir manzarasına geri dönmüştür.

2006 yılında yapılan restorasyon ile engelli bireylerin müzeye erişebilirliği artmıştır. Tekerlekli sandalyeli bireylerin yapıya ulaşım sağlamaları için rampa tasarımı yapılmıştır (Görsel 52.).

Görsel 52. 2006 Yılında Restorasyonu Tamamlanan Dresden,Hijyen Müzesinin Ana ve Ek Binalarının Cephe Görünümü. Erişim: 20.04.2021, <https://www.dhmd.de/en/your-visit/>.

Almanya, Dresden Hijyen Müzesi'nde fiziksel engellilerin kullanabileceği ve görme engellilerin değnekleriyle hissedebilecekleri bir şeritle dolaşım sağlanmaktadır. Bu uygulama ziyaretçilere verilen sesli rehberle de desteklenmektedir. Bununla birlikte görme engellilerin eserleri dokunarak hissetmeleri için orijinal eserin yanına bir kopyası yapılarak sergilenmektedir. Buna ek olarak;

- Tekerlekli sandalyeli bireylerin eşit ve kolay bir şekilde gezebileceği sergi tasarımı,
- İşitme engelliler için üst düzey işitme cihazları eşliğinde, görsel-işitsel medyanın altyazılı hale çevrildiği özel turlar,
- Görme engelli bireyler için dokunsal müze kat planları ve yüksek kontrastlı malzeme kullanımı,

- Zemin katta tekerlekli sandalye kullananlar için özel olarak tasarlanmış lavabolar ve bir vestiyer mevcuttur,
- Engelli kişileri taşıyan araçların park yerleri doğrudan müzenin yanında ayrılmıştır ve
- Özel sergiler tekerlekli sandalye kullanıcıları için engelsizdir. Ayrıca duysal, öğrenme ve zihinsel engelli ziyaretçilerin sergileri keşfetmelerine ve anlamalarına yardımcı olmak için müze hazırladığı özel eğitim programlarıyla kişilerin erişebilirliğini desteklemektedir (DHMD, 2021).

Görsel 53. ve 54. Dresden,Hijyen Müzesinde Görme Engelli Bireyler İçin Replika Eserlerin Sergilenmesi, Sesli Rehber ve Köpek Rehber Sisteminin Uygulanması. Erişim: 20.04.2021, <https://www.dhmd.de/en/your-visit/accessibility/>

Görsel 55. ve 56. Dresden, Hijyen Müzesinde Herkes İçin Erişilebilir Sergi Tasarımı, Eserleri ve Müze Hizmeti. Erişim: 20.04.2021, <https://www.dhmd.de/en/your-visit/accessibility/>.

Görsel 57. ve 58. Dresden, Hijyen Müzesinde Herkes İçin Erişilebilir Sergi Tasarımı, Eserleri ve Müze Hizmeti. Erişim: 20.04.2021, <https://www.dhmd.de/en/your-visit/accessibility/>.

4.1.3 Metropolitan Sanat Müzesi (New York, Amerika)

Görsel 59. 1870, Metropolitan Sanat Müzesi'nin Görünümü. Erişim: 21.04.2021, <https://www.metmuseum.org/>.

Görsel 60. 2000' li Yıllar, Metropolitan Sanat Müzesi'nin Görünümü. Erişim: 21.04.2021, <https://www.pbs.org/wgbh/sisterwendy/museums/met.html>.

-Yapım Yılı: 1870

-Düzenlendiği Yıl: 1873, 1954, 1975

-Mimarları: Richard Morris Hunt, Kevin Roche, Jacob Wrey Mould, Richard Howland Hunt

-İşlevi: Sanat Müzesi

-Konumu: New York, Amerika

-Durumu: Birçok kez restore edilmiş

-Mimari Akım: 1.yy.Roması'ndan

-Gelecekteki İşlevi: Sanat Müzesi

Modern Amerikan tasarımına

kadar çeşitli mimari akımlar

-Malzeme: -

-Kapsayıcılık Durumu: Çok Geniş

Metropolitan Sanat Müzesi (The MET, The Metropolitan Museum of Art) 13 Nisan 1870'de güzel sanatların teşviki ve gelişimi için, iş adamları ve dönemin önde gelen sanatçı ve düşünürlerin desteği ile Amerikan devleti tarafından New York, Manhattan'da kurulmuştur. Müze devamlı büyüyen koleksiyonun sığmaması nedeni ile defalarca büyütülmüş ve günümüzdeki haline gelmiştir. Müzenin Dünyaca ünlü olan ana binası New York-Manhattan, Central Park'ın yanındaki tarihi yapıdır. Bu yapı dışında Manhattan'da iki farklı lokasyonda müzenin ek yapıları varlığını sürdürmektedir.

"Picasso'dan Degas'a kadar dünyanın en önemli sanatçılarının eserlerinin yer aldığı New York Metropolitan Müzesi, 5000 bin seneye yayılmış sanat koleksiyonu ile dünyanın en önemli müzelerinden biri olarak kabul ediliyor. Müze, yılda 7,3 milyon ziyaretçi ile dünyada en gezilen üç müze arasında bulunuyor" (Azer,2020).

Görsel 61. Metropolitan Sanat Müzesi Galerisi. Erişim: 23.04.2021, <https://www.istanbulsanatevi.com/dunya-muzeleri/metropolitan-muzesi-hakkinda-bilgi/>

Metropolitan Müzesi'nin resmi internet sitesinde, müzenin tüm ziyaretçiler için erişilebilir programlar ve hizmetler sunduğu yazılarak engelli bireyler için verilen çeşitli etkinlikler ve sağlanan mekânsal düzenlemelerden bahsedilmiştir (THEMET, 2021).

Metropolitan Sanat Müzesi'nde, görme engelli bireylerin rehber köpekler ile gezebilmelerine imkân sağlayacak sergi alanları oluşturulmuştur. Ayrıca müze, sergilenen eserlerin kopyalarını (replikalarını) ziyaretçilere sunarak görme engelli bireylere sanat eserlerini dokunarak deneyimleme imkânı vermektedir. Sergi alanlarında zemindeki malzeme farkı ile tarifli alanlar yaratılmış ve rota takibi oluşturularak dolaşım sağlanmıştır (Görsel 61.). Sesli rehber ve dokunma turlarının yanı sıra çocuk, genç ve yetişkin görme engellilerin de katılım sağlayabileceği sanat atölyeleri düzenlenmektedir (Görsel 62. ve 63.).

Görsel 62. ve 63. Metropolitan Sanat Müzesi'nde Görme Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik. Erişim: 21.04.2021, <https://www.metmuseum.org/learn/visitors-with-disabilities>.

1150 yıllık tarihi Amerikan müzesi, otizm spektrumlu ve gelişimsel, öğrenme yetersizliği çeken engelliler için atölye programları yürüterek her yaş ve yetkinlikteki bireylerin erişim sağlayabileceği bir müze anlayışını sürdürmektedir. Metropolitan Müzesi Dünya'da zihinsel engelli bireyler için müzeleri erişilebilir hale getirmek için adım atan ilk ve öncü müze kuruluşlarından biridir. Müze gelişimsel ve çeşitli öğrenme güçlüğü çeken engelli bireyleri ve otizm spektrumluları aile ve arkadaşları ile birlikte ağırlıyor. Her bir oturumunda farklı temalar sunan, dokunsal, görsel, işitsel ve duyuşsal anlamda çok yönlü sanat atölyeleri ile engelli bireylere sosyal alan yaratarak müze ziyaretlerini keyifli hale getiriyor (Görsel 64. ve 65.).

Tekerlek sandalyeli bireyler için de eserlere yaklaşım ve atölyelere katılım için mekânda uygun boyut ve kullanım sağlanmaktadır. Müze içerisinde merdiven ile ulaşılan her yere aynı zamanda asansör de yapılmıştır.

Görsel 64. ve 65. Metropolitan Sanat Müzesi'nde Zihinsel Engelli Bireyler İçin Erişilebilirlik. Erişim: 21.04.2021, <https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-with-developmental-and-learning-disabilities>.

New York, Central Park'ın yanında önemli bir konuma sahip olan Metropolitan Sanat Müzesi, devasa ve ihtişamlı yapısıyla, okul grupları gibi tüm engelli ziyaretçi gruplarına rehber eşliğinde erişilebilir müze ziyareti sunmaktadır. Bunun yanı sıra her yaşta ve yetkinlikte engelli grupların özel yetenek, ilgi ve ihtiyaçlarına uygun atölye imkânları sağlamaktadır. Bu programlara erişim için sadece resmi internet sitesinden ilgili program ve atölye seçimi ile ön rezerve oluşturulması yeterlidir. Bu yönüyle Metropolitan Müzesi binalarını, koleksiyonunu, programlarını ve her türlü hizmetlerini herkes için erişilebilir hale getirmeyi ziyaretçilerine taahhüt etmektedir (Görsel 66.).

Görsel 66. Metropolitan Sanat Müzesi'nde Engelli Ziyaretçi Grupları İçin Sağlanan Özel Hizmetler. Erişim: 21.04.2021, <https://www.metmuseum.org/visit/group-visits/disabilities>.

Yaşlılığın zamanla hafıza, düşünme ve sosyal beceri kaydına yol açması ile yetkinlik kaybına uğrayan demanslı kişiler ve onların bakım partnerleri için müze içinde özel olarak tasarlanmış galeriler bulunmaktadır. Buna ek olarak demanslı bireylere özel sosyal alan yaratan sınıf sanat atölyeleri düzenlenmektedir (Görsel 67. ve 68.).

Görsel 67. ve 68. Vitoria Yerleşimi Tarihi Merkezinin Erişilebilirliği Erişim: 21.04.2021, <https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-with-dementia-and-their-care-partners>.

Metropolitan Sanat Müzesi sağır ve işitme kaybı olan bireylere çeşitli teknolojik cihazlar ve özel imkânlar ile erişilebilir bir müze deneyimi yaşatmaktadır. Sergi esnasında gerçek zamanlı alt yazı içeren sistemler, müze bünyesinde yapılan çeşitli konferans, sempozyum ve galeri konuşmalarına erişim imkanı sağlayan yardımcı dinleme cihazları ve galerilerde belirli aralıklar ile konumlandırılmış kulaklık ve boyun halkaları sunmaktadır. Bunlara ilaveten, işitme engelli bireylere sergi ziyareti ve atölyeler esnasında işaret dili yoluyla rehberlik eden müze görevlileri hizmet vermektedir (Görsel 69. ve 70.).

Görsel 69. 1870, Metropolitan Sanat Müzesi'nin Görünümü. Erişim: 21.04.2021, <https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-who-are-deaf>.

Şekil 70. 1870, Metropolitan Sanat Müzesi'nin Görünümü. Erişim: 21.04.2021, <https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-with-hearing-loss>.

4.1.4 Vatikan Müzesi (Roma, İtalya)

Görsel 71. Vatikan Müzesi Çevresinin Genel Görünüşü. Erişim: 22.10.2020, www.engelsizseyyah.com.

Görsel 72. Vatikan Müzesi, Sistine Şapel Galerisi'ne Giriş İçin Kullanılan Platform Asansör. Erişim: 22.10.2020, www.engelsizseyyah.com.

-Yapım Yılı: 1506

- Düzenlendiği Yıl: -

-S.Şapel'in Mimarı: G.Dolci ve B.Pontelli

-İşlevi: Müze

-Konumu: Roma,İtalya

-Durumu: Restore edilmiş

-Mimari Akım: Rönesans

-Gelecekteki İşlevi: -

-Malzeme: Mermer

-Kapsayıcılık Durumu: Kısıtlı

Herkesin ziyaret edebileceği bir diğer tarihi bölge ise Roma kentindeki Vatikan Müzesidir. Müze'nin bahçesi ve galerileri herkes için erişilebilir hale getirilmiştir.

Vatikan Müzesinde bazı eserlerin birebir kopyaları yani replikaları sağlanarak görme engeli olan bireye müzeyi elleri ile dokunup rota oluşturarak takip edeceği kapsayıcı bir yaklaşım sunulmuştur. Yakın dönemde de Vatikan Bahçeleri'ni bedensel engelli bireylerin de ziyaret edebileceği düzenlemeler getirilmiştir (Evcil, 2018).

1477-1483 yılları arasında mimar Giovamino de Dolci ve Baccio Pontelli tarafından yapılan Vatikan Müzesi'nin Sistine Şapel Galerisi ise yapının çıkış güzergâhındaki merdivenlere konumlandırılan platform asansör sayesinde tekerlek sandalyeli bireyler tarafından rahat ve güvenli bir şekilde ziyaret edilebilir (Evcil, 2018).

Vatikan Müzesi'nde engelliler için özel tasarlanmış lavabo, tuvaletler ve asansörler bulunmaktadır. Ayrıca işitme engelli bireyler için İtalyanca işaret dilinde rehberli turlar düzenlenmektedir (Uysal,2013).

4.1.5 Victoria ve Albert Müzesi (Londra, İngiltere)

Görsel 73. Victoria ve Albert Müzesi 'nin Genel Görünüşü. Erişim: 26.04.2021, https://tr.wikipedia.org/wiki/Victoria_ve_Albert_M%C3%BCzesi

Görsel 74. Victoria ve Albert Müzesi 'nin İç Bahçesi. Erişim tarihi:26.04.2021, <https://www.tatilcity.net/things-to-do/victoria-albert-muzesi/>

-Yapım Yılı: 1852

-Düzenlendiği Yıl: ...,1909,2017

-Mimarı: -

-Eski İşlevi: Sanat ve Tasarım Müzesi

-Konumu: Londra, İngiltere

-Durumu: Restore edilmiş

-Mimari Akım:

-Yeni İşlevi: Sanat ve Tasarım Müzesi

-Malzeme: Kiremit, seramik, taş

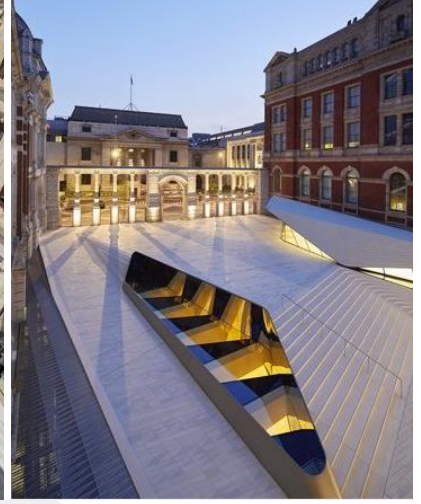
-Kapsayıcılık Durumu: Geniş

Victoria ve Albert Müzesi, 2,3 milyondan fazla nesneden oluşan ve 5.000 yıllık kalıcı bir koleksiyona ev sahipliği yapan dünyanın en büyük dekoratif sanat ve tasarım müzesidir. İngiltere'nin ulusal koleksiyonlarının çoğunu barındıran müzede "mimari, mobilya, moda, tekstil, fotoğraf, heykel, resim, mücevher, cam, seramik, kitap sanatları, Asya sanatı ve tasarımı gibi alanlarda" eserler bulunmaktadır (Kaya, 2020). Müze 1852'den bu yana 50.000 m²' lik büyüme yaşamıştır (VAM.AC.UK., 2021).

2017 yılının Haziran ayında AL_A 'nın "Victoria and Albert Exhibition Road Quarter" (Victoria ve Albert Sergi Yolunu) tamamlaması ile müze 1100 m²'lik yeni bir galeriye, erişilebilir kamusal alana sahip oldu (Görsel 75. ve 76).

Görsel 75. V&A Exhibition Road Quarter.
Erişim:26.04.2021,
<https://www.ala.uk.com/projects/va-exhibition-road/>

Görsel 76. Victoria Ve Albert Müzesi 'nin İç Bahçesi. Erişim:26.04.2021,
<https://www.ala.uk.com/projects/va-exhibition-road/>

Victoria ve Albert Müzesi'nin yeni bir avlu ve galeriye sahip olmasının yanı sıra mevcut olan Batı Binası'ndan galeriye bir merdiven tasarımı yapılarak eski ile yeni birleştirilmiştir. Avluya yapılan rampa ile müze girişi herkes için erişilebilir hale getirilmiştir. Sütun dizisindeki açıklıklar ile engelli bireyler tarihi yapıya kolayca erişim sağlamaktadır (Görsel 77.).

Görsel 77. V&A Exhibition Road Quarter' ın Herkes İçin Erişilebilir Giriş Kapısı. Erişim:26.04.2021,
<https://www.ala.uk.com/projects/va-exhibition-road/>

AL_A 'nın tasarladığı Blavatnik Sergi Salonu bir giriş alanı oluşturmakla birlikte diğer galerilere yönlendirerek sergi alanları arasında kesintisiz bağlantı sağlama özelliğini gösteren bir tasarım yapılmıştır. Böylece "ziyaretçilere müzeye dair sezgisel bir anlayış kazandıran bu salon, ziyaretçileri müze içinde daha fazla mekâna yönlendirerek koleksiyonların daha fazla parçasını keşfetmesini sağlıyor". Ayrıca yapılan sergi salonlarına ulaşım ağındaki çelik sütunlar engelli bireyler için mekânın daha görülebilir hale getirilmesi adına canlı turuncu rengine boyanmıştır (Aydın,2017).

Görsel 78. Victoria ve Albert Müzesi 'nin Genel Görünüşü. Erişim: 26.04.2021, https://tr.wikipedia.org/wiki/Victoria_ve_Albert_M%C3%BCzesi

Görsel 79. Victoria ve Albert Müzesi 'nin İç Bahçesi. Erişim tarihi:26.04.2021, <https://www.tatilcity.net/things-to-do/victoria-albert-muzesi/>

2017'de yapılan mimari düzenlemelerin yanı sıra müzenin ("Exhibition Road") ("Sergi Yolu") girişine ek olarak ("Cromwell Road") ("Cromwell Yolu") girişi de basamaksız ve herkes için erişilebilir haldedir. Bu girişin kapıları arasında tekerlekli sandalye erişimine uygun bir kapı bulunmaktadır. Sergi Yolu girişinde, rampanın alt kısmında otomatik açılan bir kapı bulunmaktadır. South Kensington yeraltı treni istasyonundan sağlanan tünel girişi ise tekerlekli sandalye erişimine uygun değildir.

Müzenin park yerinde engelli bireylerin araçlarını kolaylıkla park edebilmeleri için ayrılmış mavi rozetli özel park yerleri mevcuttur. Engelli ziyaretçiler müzeye gelmeden önce tarihi yapının çevresi ve sergi esnasında yardımcı olmaları için yardımcı rehber talebinde bulunabilmektedir.

Tarihi müzenin ana, büyük girişinde yaşlı ve bedensel engelli bireylerin kullanımı için tekerlekli sandalyeler mevcuttur, aynı zamanda danışma bankosu ve giriş alanı tekerlekli

sandalyeliler için uygun boyut ve kullanım alanı dikkate alınarak tasarlanmıştır. Müzede engelli bireyler için özel tasarlanmış 13 tuvalet bulunmaktadır (VAM.AC.UK., 2021).

İşitme güçlüğü çeken bireyler sergi turları esnasında kullanmak üzere müze girişinde danışmadan boyun halkaları temin edebilirler. Bunun yanı sıra tarihi yapı içinde seminer, tiyatro odaları ve belirli aralıklarda konumlanmış bilgi masalarından yardımcı ses geliştirme cihazları ve yardımı alabilmektedirler. Sağırılar için ise sergi salonlarında canlı alt yazı sistemi ile bilgilendirme panoları bulunmaktadır. Galerideki ve sergilerdeki tüm videolar, sesli materyaller alt yazılı hale getirilmiştir.

Görme engelli bireyler için ise sergi açıklama yazıları büyük baskı etiketler ve braille alfabesi ile dokunsal kılavuz sistemi ile sağlanmaktadır. Müze "Family Art Fun" adında görme engelli çocuklar ve ailelerinin kullanabileceği, Çin'den Hollanda'ya kadar çeşitli seramik eserlerin gösterildiği sergi turu için özel sesli çantalar üretmiştir.

Zihinsel engelli ve disleksili bireyler için tarihi yapı içinde belirli aralıklarla konumlanan bilgi masalarında metin okuma tarayıcıları mevcuttur. Bu el tipi tarayıcılar, müze içindeki galeri kılavuzunu veya nesne etiketlerini bireylere yüksek sesle aktarmak için kullanılabilir.

4.1.6 Britanya Müzesi (Londra, İngiltere)

Görsel 80. 1847, Britanya Müzesi'nin Giriş Cephe Perspektif Görünümü. Erişim: 26.04.2021, https://tr.wikipedia.org/wiki/British_Museum.

Görsel 81. Britanya Müzesi'nin Kuş Bakışı Arazî Görünümü. Erişim: 26.04.2021, https://tr.wikipedia.org/wiki/British_Museum.

-Yapım Yılı: 1753

- Düzenlendiği Yıl: 1883, 1847, 1857,
1973, 1993, 1997-2000

-Mimarı: Robert Smirke

-Eski İşlevi: Müze

(Büyük Avlu Mimarı: Norman Foster)

-Konumu: Londra, İngiltere

-Durumu: Restore edilmiş

-Mimari Akım: Antik Yunan- Panteon

-Yeni İşlevi: -

-Malzeme: Beton

-Kapsayıcılık Durumu: Geniş

1753'te Sir. Robert Smirke'nin yapmış olduğu Britanya Müzesi'nin koleksiyonu eskiçağ yapıtlarına, baskılara ve çizimlere, sikkeler ve madalyalara, etnografi gibi alanlarda eserlere ev sahipliği yapmaktadır (Vikipedi Özgür Ansiklopedi,2021).

Büyüyen koleksiyon ile daha büyük bir müze binasına ihtiyaç duyulmuştur. Böylelikle İngiliz Mimar Robert Smirke, eskiden Montagu House' un konumlandığı arazide günümüzdeki Tarihi Britanya Müzesi'ni inşa etmiştir (Uysal,2013).

Britanya Müzesi'nin mimari biçimi Antik Yunanlıların tapınağı "panteona" benzemektedir. Tarihi müzenin ana girişindeki üçgen alınlık, devasa sütunlar ve kütüphane salonundaki

kubbe ve kubbeden içeriye sızan doğal gün ışığı panteon mimarisinin temel unsurlarını yansıtmaktadır (Uysal,2013).

Müzeye güney giriş olan Great Russell Caddesi'nden ulaşıldığında, engelliler için basamakların hemen yanında tasarlanmış iki tane asansör bulunmaktadır. Ayrıca tarihi müze bünyesinde sadece engelli bireylerin kullanımı için ayrılmış özel, erişilebilir park yerleri mevcuttur.

Britanya Müzesi'nin resmi sitesinde, müzenin daha sessiz ve sakin olduğu gün ve saatler bildirilmiştir. Buna ek olarak, kalabalık ve sesli galerilerin isimleri ve onlara nispeten daha sessiz ve kalabalık olmayan oda ve galerilerin bilgileri siteden yayımlanmıştır. Duyusal harita imkânından ve bu imkânın her galeride değişiklikler göstereceğinden bahsedilmiştir (British Museum, 2021).

Engelli bireylerin ziyaret esnasında sorun yaşamamaları için müze genelindeki ışık ve sıcaklık değişimleri hakkında ziyaretçiler bilgilendirilir. Britanya Müzesi'nin galerilerinde bazı sergileri korumak için loş aydınlatma tercih edilirken, bazı sergi alanları da doğal ve parlak ışıklara sahiptir. Müze içerisindeki sıcaklık ise bazı galeri ve mekânlarda sergilenen eserlerin korunması açısından değişiklik göstermektedir.

Britanya Müzesi'nde tekerlekli sandalyeli bireyler için sergi esnasında kullanım için, ödünç manuel tekerlekli sandalye verilmektedir. Ayrıca müze içerisinde engelli bireylerin yardıma ihtiyaç duyması halinde rehber personel hizmeti verilmektedir. Müzedeki asansörlerin çoğu tekerlekli sandalye erişimine uygundur ve asansörler sesli anons sistemi ve braille tabelaları ile görme engelli bireyler için kullanılabilir hale getirilmiştir.

Zemin katta bulunan Büyük Avlu 'da (Great Court) herkes için erişilebilir tuvalet tasarımları kullanıma açıktır. Ayrıca engelli bireylerin ve diğer ziyaretçilerin müze ziyareti sırasında yorulduklarında veya geri çekilme ihtiyacı duyduklarında dinlenebilmeleri için tarihi yapı içerisinde seçilmiş galerilerde, kafe ve restoran gibi alanlarda özel oturma yerleri tasarlanmıştır.

Sesli cihazlar ile indüksiyon döngü sistemi (mikrofon vb. araçların etraftaki sesi yalıtarak sadece cihazdan gelen sesi duymasına yarayan sistem) sayesinde engelli bireylere sesli sergi turu sağlanmaktadır. Müzeye rehber köpekler kabul edilmektedir. Britanya Müzesi farklı galeriler ve sergi alanları için engelli bireylerin kullanımına özel ve ayrıntılı erişim kılavuzları oluşturmuştur.

Britanya Müzesi'nin engelli bireyler için diğer erişilebilir kaynakları ise şunlardır:

1. İngiliz işaret dili kılavuzları,
2. Sesli açıklayıcı rehber sergi kayıtları ve işaret dili ile tur (Görsel 82.),
3. Nesne işleme (Görsel 83.),
4. Dokunma turları (Görsel 84.),
5. Büyük baskılı turlar,
6. Duyusal aile destek sırt çantaları (çeşitli erişilebilirlik ekipmanı olan),
7. Engelliler için özel eğitim atölyeleri.

Görsel 82. İngiltere, Britanya Müzesi Hokusai Sergisinde Sağırılar İçin Özel İşaret Dili Rehberli Sergi Turu.
Erişim: 27.04.2021, <https://www.britishmuseum.org/visit/accessibility-museum>

Görsel 83. İngiltere, Britanya Müzesi'nde, Güney Afrika'ya Özgü Ahşap Sanat Eserini Nesne İşleme Yöntemi Deneyimleme İmkânı. Erişim: 27.04.2021, <https://www.britishmuseum.org/visit/accessibility-museum>

Görsel 84. İngiltere, Britanya Müzesi'nde Mısır Heykel Galerisinde Dokunma Sergi Turu. Erişim: 27.04.2021, <https://www.britishmuseum.org/visit/accessibility-museum>.

Dünyadan Örnek Yapıların Değerlendirmesi

Dünyadaki tarihi müze örneklerinin erişilebilirlik durumları incelendiğinde engel kategorileri için müzelerin erişilebilirlik tablosu oluşturularak (Tablo 8.) aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

1. Müzeler engelli bireyler için üç farklı yöntem ile erişilebilir kılınmıştır (Tablo 10.) :

a- Mimari düzenlemeler : asansör, platform asansör, rampa, özel mavi rozetli otopark alanları, herkes tarafından erişilebilir giriş kapıları, tekerlekli sandalyeye uygun boyut ve kullanım alanları, engelliler için lavabo ve tuvalet tasarımı, özel geri çekilme odaları, hissedilebilir zemin şeritleri, büyük puntolu ve braille aifabeli tasarımlar, kabartma haritalar, rehber köpek sistemine uygun alanlar, dokunsal sergiler, çeşitli duyuşal deneyimleme sergi alanları, mekan içerisinde rota takibi sağlama ve engelli bireyler için özel tasarlanmış galeriler vb.

b- Teknik ekipman desteği : İndüksiyon döngü sistemi cihazlar, sesli kayıtlar ile sergi turları, canlı altyazılar, ödünç tekerlekli sandalye, engelli çocuklar için erişilebilir paket çantalar, işitme güçlüğü olanlara özel kulak cihazı vb.

c- Hizmet sağlama : Engelli ve rehber kişiler için ücretsiz müze ziyareti, müzelerin resmi internet sitelerinde müze erişilebilirlik kılavuzları, müzeye gelmeden önce rezervasyon imkanı, işaret dili ile rehberli tur, engelliler için çeşitli sanat atölyeleri ve programlar, rehber köpek sistemi, tarihi yapı çevresinden itibaren rehber personel vb.

MÜZE İSMİ ve KONUSU	GÖRME ENGELLİLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK DURUMU	İŞİTME ENGELLİLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK DURUMU	BEDENSEL ENGELLİLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK DURUMU	ZİHİNSEL ENGELLİLER İÇİN ERİŞİLEBİLİRLİK DURUMU
1. LOUVRE SANAT MÜZESİ (PARİS,FRANSA)	✓	✓	✓	✓
2. DRESDEN HİJYEN MÜZESİ (DRESDEN,ALMANYA)	✓	✓	✓	✗
3. METROPOLİTAN SANAT MÜZESİ (NEWYORK,AMERİKA)	✓	✓	✓	✓
4. VATIKAN MÜZESİ (ROMA,İTALYA)	✓	✓	✓	✗
5. VICTORIA ve ALBERT MÜZESİ (LONDRA,İNGİLTERE)	✓	✓	✓	✓
6. BRİTANYA MÜZESİ (LONDRA,İNGİLTERE)	✓	✓	✓	✓

✓: ERİŞİLEBİLİR

✗: ERİŞİLEMEZ

Tablo 10. Dünya'da Turistik Açıdan Önemli ve En Çok Ziyaret Edilen Tarihi Müzelerin, Engel Kategorileri İçin Erişilebilirlik Durumu (Üstüncan, 2022).

2. Tarihi yapıların restorasyonu incelendiğinde kullanılan bu yöntemler arasında mimari düzenlemelerde en çok müze giriş ve çıkışları, katlar arası ve sergi salonlarına ulaşım ve tuvaletlerde düzenleme yapılmıştır. Bunlar dışında, incelenen müzelerin geneline bakıldığında, özel olarak iç mekanda yapının karakterini etkileyecek engelliler için erişilebilir bir mimari düzenleme getirilmemiştir. Bunun yerine engelli bireyler için özel teknik ekipman ve çeşitli hizmet sağlama yöntemi ile tarihi müzeler erişilebilir hale getirilmiştir.

3. Tüm bu düzenlemeler incelendiğinde, Dünya'daki tarihi müzelerin herkes tarafından erişilebilirliğini sağlamak için, iç mekanda özel olarak düşünülmesi gereken malzeme,renk,doku, aydınlatma, antropometrik ölçüler gibi birçok iç mimari tasarım girdisinin eksikliği saptanmıştır. Bu kapsayıcı iç mekan restorasyon düzenlemelerinin uygulanması ile yapılar mimari olarak herkes için daha erişilebilir hale getirilecektir.Bunun sağlanması sonucunda, teknik ekipman ve hizmet sağlamayla birlikte artan mali giderler ve personel sayısı kendiliğinden azalacaktır.

4. Dünya'da restore edilen tarihi müze örneklerine göre, görme, işitme, bedensel ve zihinsel engel kategorileri arasında, erişilebilirlik uygulamaları kapsamında en yetersiz düzenlemeler zihinsel engelli bireyler için yapılmıştır. Hatta yok denecek kadar azdır. İncelenen örnekler

arasında zihinsel engelli bireyler için sadece bir müzede geri çekilme odaları yapılmıştır. Onun dışında da çeşitli atölye programları dışında başka bir mimari uygulama yapılmamıştır. Zihinsel engelli bireyler için erişilebilir iç mekan tasarımları, yaklaşık olarak son 15 yıldır tartışılmaktadır. Çağdaş örnek projeler ise tam anlamıyla son 10 yıldır hayata geçirilmeye başlanmıştır. Yani bu konu hem ulusal hem de yerel anlamda mimaride geliştiremediğimiz konulardan biridir. Bu nedenle, zihinsel engelli bireyler için restorasyon projelerinde kapsayıcı düzenleme uygulamaları üzerine titizlikle ve daha fazla çalışılması gerekmektedir. Tez çalışmamda incelediğim örnekte bu anlamda detaylı iç mekan incelemeleri yapılarak zihinsel engelli bireyler için kapsayıcı restorasyon önerileri getirilmiştir.

5. İncelenen örnek müzelere bakıldığında engelli bireylerin iç mekanda temel gereksinimlerini karşılayacakları mimari düzenlemelerin bile restorasyondaki koruma kaygısı nedeniyle yapılmadığı gözlenmektedir. Mesela müzelerde görme engelli bireylerin bağımsız bir şekilde hareket edebilmeleri için, iç mekanda zeminde hissedilebilir yüzey şeritleri ile rota takibi sağlanmalıdır. Bu madde görme engelli bireylerin erişilebilirliği için temel gereksinimlerden biridir. Bu düzenleme, zeminde özgün olan tarihi malzemenin bozulmasına yol açacağı için incelenen müzelerde sağlanmamıştır. Ancak bu bir çözüm değildir. Hem tarihi yapının özgün malzemesini koruyacak hem de yapıyı herkes için erişilebilir hale getirecek bir restorasyon uygulaması muhakkak olmalıdır. Tez çalışmamda örnek olarak incelediğim Tarihi Bira Fabrikası Hamamı'na bu anlamda bir kapsayıcı öneri getirilmiştir.

4.2. Türkiye'den Örnekler

Türkiye'deki tarihi müzelerin erişilebilirliği incelendiğinde, İstanbul Büyükşehir Belediyesi ve İstanbul Kalkınma Ajansı (İSTKA) tarafından desteklenen "Erişilebilir Turizm ve Engelsiz İstanbul Projesi" kapsamında İstanbul'da yer alan, tarihi ve kültürel değeri yüksek ve en çok gezilen müzelerde (İstanbul Arkeoloji Müzesi, Topkapı Sarayı, Kariye Müzesi, Büyük Saray Mozaikleri Müzesi, Miniaturk, Ayasofya Müzesi, Panaroma 1453 ve Rahmi Koç Müzelerinde) tüm engelli gruplarına yönelik düzenlemeler yapıldığı görülmektedir (Engelsiz Gazete, 2013). Bu müzelerin yanı sıra Anadolu Medeniyetler Müzesi, Antalya Müzesi, Mevlana Müzesi, Antalya Noel Baba Müzesi, Hacıbektaş Müzesi ve Cumhuriyet Müzesi de Türkiye'de hem tarihi hem de turistik değere sahip olan, ziyaretçi sayısı yüksek

ve erişilebilir müzelerdendir. Aşağıdaki örnekler Türkiye'deki tarihi ve kültürel değere sahip, erişilebilir ve en çok ziyaret edilen müzeler arasından seçilmiştir. Ülkemizden incelediğim erişilebilir tarihi müzeler, Dünya'dan seçilen uluslararası örnekler ile olabildiğince eşit seçilmeye çalışılmıştır.

4.2.1 Anadolu Medeniyetler Müzesi (Ankara, Türkiye)

Görsel 85. Anadolu Medeniyetler Müzesi Giriş Kapısı. Erişim: 29.04.2021, <http://geziorumturkiye.blogspot.com/2011/04/anadolu-medeniyetleri-muzesi.html>

Görsel 86. Tarihi Anadolu Medeniyetler Müzesi'nin Üstten Görünümü. Erişim: 29.04.2021, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/anadolu-medeniyetler-muzes>

-Yapım Yılı: 1921

- Düzenlendiği Yıl: 1938-1968

-Mimarı: -

-Eski İşlevi: Bedesten ve Han

-Konumu: Ankara, Türkiye

-Durumu: Restore edilmiş

-Mimari Akım: Osmanlı Mimarisi

-Yeni İşlevi: Müze

-Malzeme: Taş yapı

-Kapsayıcılık Durumu: Kısıtlı

Türkiye'de kurulduğundan 2019 yılına kadar 371.126 kişinin ziyareti ile en fazla gezilen 10 müzeden biri de Anadolu Medeniyetler Müzesi olmuştur (Kalyoncuoğlu,2020). Ankara'daki ilk müze 1921 yılında kalede kurulmuştur. Genişleyen koleksiyon ile müze binasının büyütülmesi gerekmiştir. Bunun için Osmanlı Dönemi'nden kalan Mahmut Paşa Bedesteni ve Kurşunlu Han'ın 1943'te onarılması ile Ankara Kalesi'nde, şu anki konumunda bulunan, Anadolu Medeniyetler Müzesi açılmıştır. Yeni bir işlev tanımlanarak restorasyonu yapılan Tarihi Osmanlı yapılarının restorasyonu Yüksek Mimar İhsan Kıyıcı, Macit Kural ve Zühtü

Bey tarafından gerçekleştirilmiştir (TUTAP, 2021). Paleolitik Çağlardan günümüze kadarki süreçte Anadolu Arkeolojisinin ‘den çeşitli özgün eserlere sahip olan müze kronolojik olarak ayrılarak bölümler halinde sergilenmektedir (Anadolu Medeniyetler Müzesi Broşürü). Ayrıca sahip olduğu koleksiyonun özgünlüğü ve tarihi yapısı ile 1997’de Anadolu Medeniyetler Müzesi Avrupa’da yılın müzesi olarak seçilmiştir.

Ankara’nın At pazarı semtinde bulunan Tarihi Anadolu Medeniyetler Müzesi’nde, görme engelli bireyler için sikke, güneş kursları, çanak-çömlek ve takılar gibi bazı eserlerin maketleri ve kopyaları yapılarak görme engellilerin, eserleri dokunarak hissetmeleri ve deneyimlemeleri sağlanmıştır. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından braille alfabeli bir müze tanıtım broşürü hazırlanmıştır. Ayrıca görme engelli bireyler için sesli rehber ile müze tanıtım turları ve özel atölye çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Anadolu Medeniyetler Müzesi’nde tekerlekli sandalye kullanan bireylerin rahatlıkla müzeye ulaşım sağlayacağı bir ana giriş bulunmaktadır. Ayrıca bedensel engelli bireylere, talep ettikleri takdirde müze ziyareti esnasında kullanımları için tekerlekli sandalye verilmektedir.

Müze içerisinde engelli bireyler için özel tasarlanmış engelli tuvaletler bulunmaktadır; ancak engelli asansörü ve işaret dili ile tur imkânı sağlanmamıştır. Ayrıca "Çağlar boyu Ankara ve Klasik Devirler olarak iki bölümden oluşan alt salonda" engelli bireylerin güvenli bir şekilde kullanamayacağı tırabzansız ve platform asansörsüz merdivenler bulunmaktadır (Görsel 90.) (Anadolu Medeniyetler Müzesi Broşürü).

Görsel 87. Anadolu Medeniyetler Müzesi, Sesli Rehber Sisteminin Bulunduğuna Dair Bilgi Panosu. Erişim: 29.04.2021, www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr

Görsel 88. Anadolu Medeniyetler Müzesi, Dokunma Turları İçin Sergi Mekânı. Erişim: 29.04.2021, www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr

Görsel 89. Anadolu Medeniyetler Müzesi, Sergi Hakkında Dijital Bilgilendirme. Erişim: 29.04.2021, www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr

Görsel 90. Anadolu Medeniyetler Müzesi, Sergi Mekânındaki Korkuluksuz Merdivenler. Erişim: 29.04.2021, www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr

4.2.2 Topkapı Sarayı Müzesi (İstanbul, Türkiye)

Görsel 91. Topkapı Sarayı Müzesi Saltanat kapısı, Bâb-ı Hümayûn. Erişim: 29.04.2021, <https://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat/topkapi-sarayi-2018de-en-cok-ziyaret-edilen-muze-oldu-41090681>

Görsel 92. Topkapı Sarayı Müzesi'nin Üst Görünümü. Erişim: 29.04.2021, <https://blog.flypgs.com/topkapi-sarayi-muzesi-bir-cihan-imparatorlugunun-tarihi/>

-Yapım Yılı: 1460- 1478

-Düzenlendiği Yıl: ...,1924,...

-Mimarı: Alaüddin Davud Ağa

-Eski İşlevi: Saray (1478)

-Konumu: Fatih, İstanbul, Türkiye

-Durumu: Restore edilmiş

-Mimari Akım: Geleneksel

-Yeni İşlevi: Müze (1924)

Osmanlı Mimarisi

-Malzeme: Taş, ahşap, kurşun

-Kapsayıcılık Durumu: Kısıtlı

Dünya'nın en büyük saray müzelerinden biri olan Topkapı Sarayı Müzesi 28.144.670 ziyaretçi ile 2018 yılında Türkiye'de en çok ziyaret edilen müze seçilmiştir (Hürriyet Haber, 2018).

Topkapı Sarayı 400 yıl boyunca Osmanlı İmparatorluğu'nun idari merkezi olmuştur. Fatih Sultan Mehmet tarafından 1460 - 1478 yılları arasında yaptırılan saray, kuruluşunda 700.000 m² lik bir alan iken günümüzde 300.000 m² lik bir araziye sahiptir. 1985 yılında UNESCO Dünya Mirasları Listesine giren tarihi yapı, Dolmabahçe ve Yıldız Saraylarının yapılması ile boşaltılarak zaman zaman onarılmıştır (Fatih Belediyesi Ana Sayfa). 1924 yılında tekrar restorasyon uygulamaları yapılarak koruma altına alınan tarihi saray, Cumhuriyetin ilk müzesi olarak varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir.

"Mimari düzen olarak serbest bir uygulamanın görüldüğü sarayda, avlular etrafına sıralanmış Dış Saray, İç Saray ve Harem olmak üzere üç grupta toplanmaktadır" (Milli Saraylar). Sarayın hizmet binaları taş malzemesinden yapılmış, yüksek kubbeli ve tek katlı yapılardır. Sarayın konut yapıları ise ahşap, taş ve kurşun kubbe ile inşa edilmiş yapılardır (Milli Saraylar) (Görsel 93.).

Görsel 93. İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi Konut Yapısı Örneği. Erişim: 29.04.2021, <https://www.millisaraylar.gov.tr/saraylar/topkapi-sarayı?detay=mimari>.

Topkapı Sarayı Müzesi yaklaşık 300.000 arşiv belgesi, saray hazinesi, Çin ve Avrupa porselenleri, Osmanlı Padişah Portreleri, saray mutfak eşyaları, padişahın kıyafetleri, Osmanlı dönemi saray tekstili, savaş kıyafetleri, silahları ve kutsal emanetlerin bulunduğu devasa ve özgün bir koleksiyona sahiptir.

Türkiye'de koleksiyonu, mimarisi ve tarihi önemi ile öne çıkan Topkapı Sarayı Müzesi günümüzde kültürel anlamda büyük bir öneme sahiptir. Milli Saraylar İdare Başkanlığı tarafından koruma altına alınan yapı Türkiye'de ziyaret edilirliliği yüksek kültürel turistik yapılardandır. Bu nedenle tarihi yapının restorasyonu yapılırken, yapının herkes için erişilebilir olması için bazı düzenlemeler yapılmıştır.

Topkapı Sarayı Müzesi'nin herkes tarafından erişilebilirliğini sağlamak için müzenin ana giriş kapısında rampa ve turnike geçişlerinde engelli girişi bulunmaktadır. Engelli bireylerin kullanımı için özel tasarlanmış girişte bir tane tuvalet bulunmaktadır. Görme engelli bireylere kabartmalı tuşlar ile sesli rehberlik sistemi sayesinde rehberli sergi tur imkânı sağlanmaktadır. Talep edildiği takdirde bedensel engelli bireylere müze içinde kullanmaları için tekerlekli sandalye verilmektedir. Ayrıca tarihi yapının bahçesi büyük olduğu için özellikle tekerlekli sandalyeli bireyler bahçede rahatlıkla hareket edebilmektedir.

Müzede bazı sergi alanlarında iç mekânda erişimde sıkıntı oluşturacak bir durum yokken girişte bir basamak yükselti bulunduğu için herkes için erişilebilir değildir. Bazı odalarda da girişler düz ancak içerilerde merdiven bulunduğu için tekerlekli sandalyeli bireyler gibi engelli bireyler için erişilebilir mekânlar sunulmamaktadır (Uysal, 2013).

Topkapı Sarayı Müzesi'nin bahçesinde görme engelli bireyler için braille alfabeli bilgilendirici haritalar bulunmamaktadır. Ayrıca merdivenler tırabzan ile koruma altına alınmamıştır. Bunların yanı sıra müze işaret dili ve ürünlerin replikaları ile dokunma turları sağlamamaktadır. Türkiye'de en çok ziyaret edilen müzelerden biri olan Topkapı Sarayı Müzesi erişilebilirlik açısından kısıtlı ve az sayıda düzenlemeye sahiptir.

Görsel 94. İstanbul, Topkapı Sarayı Müzesi, Kubbealtı. Erişim: 29.04.2021,
<https://gezipgordum.com/topkapi-sarayi/>.

4.2.3 Antalya Müzesi (Antalya, Türkiye)

Görsel 95. Antalya Müzesi ve Çevresinin Görünümü. Erişim: 01.05.2021,
https://tr.wikipedia.org/wiki/Antalya_M%C3%BCzesi.

Görsel 96. Antalya Müzesi'nin Ön, Giriş Cephe Görünümü. Erişim: 01.05.2021,
<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/antalya-muzesi>.

-Yapım Yılı: 1922

-Mimarı: Seyyid Abdülhalim Efendi

-Konumu: Konyaaltı, Antalya, Türkiye

-Mimari Akım: -

-Malzeme: Betonarme

- Düzenlendiği Yıl: 1937 ve 1972

-İşlevi: Arkeoloji Müzesi

-Durumu: Restore edilmiş

-Gelecekteki İşlevi: -

-Kapsayıcılık Durumu: Kısıtlı

Lise öğretmeni Süleyman Fikri Erten,1922 yılında İtalyan arkeologların arkeolojik eserlerimizi toplamalarına karşı çıkararak, Kaleiçi Alaaddin Camii'nin kullanılmayan mescidini düzenlemiş ve Antalya Müzesinin temellerini burada oluşturmaya başlamıştır. İlk başlarda Alaaddin Camii'nde, 1937 yılından sonra Yivli Minare Külliyesi'nde yer alan müze, 1972 yılında Konyaaltı'ndaki şu anki binaya taşınmıştır (Antalya Müzesi, 2021).

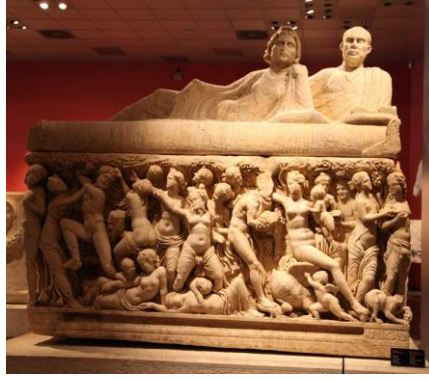
1988, "Avrupa Konseyi Özel Ödülü" nü alan Antalya Müzesi, Akdeniz'de Likya, Pamfilya, Kilikya ve Pisidiya gibi önemli arkeolojik bölgeler de dâhil olmak üzere Antalya ve çevre bölgelerin tarihi ve önemli eserlerini barındıran özgün bir koleksiyona sahiptir. Koleksiyonda doğa tarihi eserleri, tarih öncesi döneme ait kazılar, tanrıların ve imparatorların heykelleri, lahitler, seramik ve mozaik eserler, ölü kültü, sikkeleri ve etnografik eserler bulunmaktadır (Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2012).

Görsel 97. Dansöz Figürü, Müzenin Hediye Eşya Bölümünde Satışa Sunulan Kopyalarının Da Olduğu, Önemli Parçalardan Biri. Erişim: 01.05.2021, <http://www.antalya.gov.tr/antalya-muzesi>.

Antalya Müzesi'nde engelli bireyler için girişte rampa ve merdivenlerde tırabzan uygulaması bulunmaktadır. Ayrıca müzenin ek binasında engelli ziyaretçiler için engelli asansörü ve asansörün içinde acil durum telefonu vardır. Müzede görme engelli bireyler için sesli rehber sistemi bulunmaktadır. Bedensel engelli bireylerin ihtiyacı halinde ise görevli rehberlerden tekerlekli sandalye temin edilerek yardım alınabilir. Buna ek olarak Antalya Müzesi'nde engelli ziyaretçiler için özel tasarlanmış lavoba ve tuvalet bulunmaktadır.

Müze engelli bireyler için çok kısıtlı erişilebilir düzenlemelere sahiptir. Mesela, müze ve sergiler hakkında engelli ziyaretçilerin daha çok bilgiye ulaşması ve iç mekanın daha erişilebilir olması için braille müze rehberi, dokunma ve işaret dili turları yapılmalıdır.

Görsel 98. Diyonysiak Lahiti, Antalya Müzesi (Antalya Müzesi Müdürlüğü Arşivi)

4.2.4 İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi (İstanbul, Türkiye)

Görsel 99. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi'nin Genel Görünümü. Erişim: 01.05.2021, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/hakkimizda/binalarimizin-tarihcesi>.

Tarihi Lenger Hane Binası

-Yapım Yılı: 18. Yy. başlarında	- Düzenlendiği Yıl: 1991-1994
-Restorasyon Uzmanı: Dr. Bülent Bulgurlu	-Eski İşlevi: Lenger üretim atölyesi
-Konumu: Hasköy, İstanbul, Türkiye	-Durumu: Restore edilmiş
-Mimari Akım: Osmanlı Mimarisi	-Şu Anki İşlevi: Sanayi Müzesi
-Malzeme: Taş	-Kapsayıcılık Durumu: Kısıtlı

Rahmi M. Koç Müzeleri ülke ve dönemlerin endüstri ve mühendislik ile ilgili tüm obje ve belgelerini koruma altına alarak sergileme üzerine kurulmuş özel bir kurumdur. Müzelerin amacı, insanları endüstri ve mühendislik hakkında bilgilendirerek bu konularda meraklarını artırmaktır (Rahmi M. Koç Müzeleri). Müzelerin koleksiyonu, Ankara, İstanbul ve Cunda şehirlerinde olmak üzere 3 farklı şehir ve yapıda sergilenmektedir.

1991 yılında Tarihi Lenger hane Binası Rahmi M. Koç Müzecilik Vakfı tarafından satın alınarak restore edilmiş ve yeniden işlevlendirilmiştir ("Osmanlılarda gemiyi sabitlemek için denize atılan zincir ve ucundaki çapaya lenger, bunların yapıldığı yere ise lenger hane denilmiştir") (Rahmi M. Koç Müzeleri). 1994 yılında tamamlanan restorasyon çalışmaları sonucunda Tarihi Lenger hane Binası Rahmi M. Koç Müzesi'ne dönüştürülmüştür. Tarihi yapının müzeye dönüştürülmesi ile Haliç'in kuzeyindeki İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi 27.000 m² lik bir alana yayılarak; Mustafa V. Koç Binası /Tarihi Lenger hane Binası, Tarihi Hasköy Tersanesi ve Açık Hava Sergileme Alanı olmak üzere; 3 ana bölümden oluşmaktadır (Görsel 97.-99.) (Rahmi M. Koç Müzeleri).

Görsel 100. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, Mustafa V. Koç Binası / Tarihi Lenger Hane Binası. Erişim: 01.05.2021, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/hakkimizda/binalarimizin-tarihcesi>.

Görsel 101. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, Tarihi Hasköy Tersanesi. Erişim: 01.05.2021, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/hakkimizda/binalarimizin-tarihcesi>.

Görsel 102. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, Açık Hava Sergi Alanı. Erişim: 01.05.2021, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/hakkimizda/binalarimizin-tarihcesi>

İstanbul 'da bulunan Rahmi M. Koç Müzesi'nde engelli bireyler için erişilebilir bazı düzenlemeler yapılmıştır. Müzede görme engelli bireyler için bazı eserlerin replikaları (kopyaları) yapılmıştır. Böylelikle görme engelli ziyaretçiler dokunma turları ile bazı eserleri deneyimleme imkânına sahiptir.

Bunun yanı sıra, İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi'nde herkes için özel deneyimleme imkanı sunan denizaltı, demiryolu (nostaljik Haliç tren turu) ve karayolu ulaşım turları yapılmaktadır. Böylelikle engelli bireyler müze koleksiyonundaki bazı tarihi mühendislik ve endüstri ürünlerin seslerini duyarak ve bu tarihi taşıtlara binerek ziyaret edebilirler (Görsel 103. ve 104.).

Görsel 103. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, (1952) Fenerbahçe Vapurunda Nostaljik Haliç Turu. Erişim: 01.05.2021, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/aktiviteler-ve-denevimler/fenerbahce-vapuru>

Görsel 104. İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi, Hasköy-Sütlüce Demiryolu, Nostaljik Tren Turu. Erişim: 01.05.2021, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/aktiviteler-ve-denevimler/nostaljik-tren-turu>.

2013 yılında, İstanbul Rahmi M. Koç Müzesi'nde "Bedensel Engelli Bireylere Yönelik Fotoğrafçılık Eğitimi" ile engelli bireyler için müzede atölye çalışmalarının başlangıcı

yapılmıştır. Bu eğitim ile bedensel engelli bireyler önce fotoğrafçılık alanında teknik bir eğitim almıştır daha sonra ise İstanbul'da farklı mekânlarda uygulamalı atölyeler ile pratik yapmıştır. Uygulamalı eğitim projesinin "ilk dış mekân çekimleri Rahmi M. Koç Müzesi'nde gerçekleştirilmiştir" (Erbay,2017). Bunun gibi müze tarafından engellilere yönelik düzenlenen eğitim atölyeleri günümüzde de devam etmektedir.

"Ülkem İçin Engel Tanımıyorum" adlı bu projede engelli bireylerin sosyal hayata katılımı ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi hedeflenmiştir.

4.2.5 İstanbul Arkeoloji Müzesi (İstanbul, Türkiye)

Görsel 105. İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Ana Bina /Arkeoloji Müzesi. Erişim: 01.05.2021, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecekyer/istanbul-arkeoloji-muzeleri>

-Yapım Yılı: 1869

- Düzenlendiği Yıl: 1880, 1883,1891

-Mimarı: Alexander Vallaury

-İşlevi: Arkeoloji Müzesi

-Konumu: Fatih, İstanbul- Türkiye

-Durumu: Restore edilmiş

-Mimari Akım: Neo-Klasik

-Gelecekteki İşlevi: -

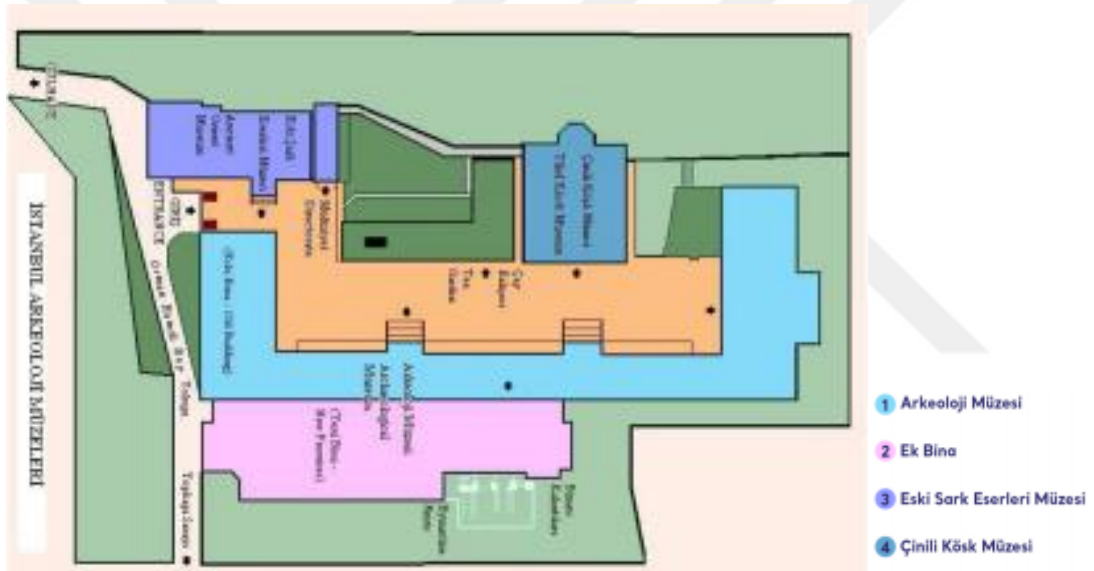
-Malzeme: Beton ve taş

-Kapsayıcılık Durumu: Kısıtlı

Türkiye'nin ilk müzesi olan İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin temelleri, 1869 yılında 'Müze-i Hümayun' adı altında atılmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı). Fatih Sultan Mehmet

Döneminden günümüze kadar toplanan eserler Aya İrini Kilisesi'ne sığmayınca Çinili Köşk müze haline getirilmiştir. Genişleyen koleksiyonun o müzeye de sığmaması ile günümüzdeki İstanbul Arkeoloji Müzesi binası, Alexander Vallaury tarafından Neo-Klasisizm mimari üslubu ile yapılmıştır İhtişamlı cephe tasarımı ile tapınak mimarisine benzeyen İstanbul Arkeoloji Müzesi'nin tarihi binası "Dünya'da müze binası olarak inşa edilen ender yapılardandır" (İstanbul Arkeoloji Müzeleri, 2021).

Günümüze kadar genişleyerek 1 milyonun üzerine çıkan müze koleksiyonu, Arkeoloji Müzesi, ek bina, Çinili Köşk Müzesi ve Eski Şark Eserleri Müzesi'nde sergilenmektedir. İstanbul Arkeoloji Müzeleri bu 4 bölümden oluşmaktadır (Görsel 106., 107. ve 108.).

Görsel 106. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Broşürü, Vaziyet Planı.

<https://muze.gov.tr/s3/MysFileLibrary/IstanbulArkeolojiMuzeleri-6b8cbd1f-4895-4156-bf7f-e02665e0cc9b.pdf>

Görsel 107. İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Eski Şark Eserleri Müzesi. Erişim:01.05.2021, https://tr.wikipedia.org/wiki/Istanbul_Arkeoloji_Muzeleri

Görsel 108. İstanbul Arkeoloji Müzeleri, Çinili Köşk Müzesi. Erişim:01.05.2021, https://tr.wikipedia.org/wiki/Istanbul_Arkeoloji_Muzeleri

İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nden, Arkeoloji Müzesi (ana bina) ve ek bina, engelli bireylerin erişilebilirliği için düzenlenmiştir. Ana bina olan Arkeoloji Müzesi'nin ana girişinde engelliler için rampa bulunmaktadır. Ek binada ise giriş herkes tarafından ulaşılabilir olması için düz (basamaksız) tasarlanmıştır.

İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde görme engelli bireyler için braille alfabeli müze broşürü ve sesli rehberlik sistemi bulunmaktadır (Uysal, 2013). Ayrıca bedensel engelli bireylerin ihtiyacı durumunda müze içinde rahat bir ziyaret için engellilere tekerlekli sandalye verilmektedir. Arkeoloji müzesi ve ek binada engelli bireyler için özel tasarlanmış lavabo ve tuvaletler bulunmaktadır. Engelli tuvaletleri özel olarak işaretler ile mekân içinde gösterilerek yönlendirme sağlanmıştır. Ana binada merdivenlerin tırabzanları yoktur ancak yeni yapılan ek binada merdivenler tırabzanlıdır. Ayrıca ek binada engelli bireylerin kullanımı için engelli asansörü bulunmaktadır.

Türkiye'den Örnek Yapıların Değerlendirmesi

Türkiye'de, herkes tarafından kullanımın sağlanacağı koruma müdahaleleri uygulanan örnek tarihi müzeler incelendiğinde, engel kategorileri için müzelerin erişilebilirlik tablosu oluşturularak (Tablo 11.) aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır.

MÜZE İSMİ ve KONUSU	GÖRME ENGELLİLER İÇİN ERIŞİLEBİLİRLİK DURUMU	İŞİTME ENGELLİLER İÇİN ERIŞİLEBİLİRLİK DURUMU	BEDENSEL ENGELLİLER İÇİN ERIŞİLEBİLİRLİK DURUMU	ZİHNSEL ENGELLİLER İÇİN ERIŞİLEBİLİRLİK DURUMU
1. ANADOLU MEDENİYETLER MÜZESİ (ANKARA,TÜRKİYE)	✓	✓	✓ *KISITLI	✗
2. TOPKAPI SARAYI MÜZESİ (İSTANBUL,TÜRKİYE)	✓ *KISITLI	✓ *KISITLI	✗	✗
3. ANTALYA MÜZESİ (ANTALYA,TÜRKİYE)	✓ *KISITLI	✗	✓	✗
4. İSTANBUL RAHİMİ M. KOÇ MÜZESİ (İSTANBUL,TÜRKİYE)	✓	✗	✓	✗
5. İSTANBUL ARKEOLOJİ MÜZESİ (İSTANBUL,TÜRKİYE)	✓	✗	✓	✗

✓: ERIŞİLEBİLİR

✗: ERIŞİLEMEZ

Tablo 11. Türkiye'de Turistik Açından Önemli ve En Çok Ziyaret Edilen Tarihi Müzelerin, Engel Kategorileri İçin Erişilebilirlik Durumu (Üstüncan, 2022).

1. Müzeler engelli bireyler için üç farklı yöntem ile erişilebilir kılınmıştır:

a- Mimari düzenlemeler : asansör, rampa, bazı müzelerde özel engelli otopark alanları, herkes tarafından erişilebilir giriş kapıları, engelliler için tuvalet tasarımı, büyük puntolu ve braille aifabeli tasarımlar, kabartma haritalar, bazı müzelerde dokunsal sergiler, bir müzede çeşitli duyuusal deneyimleme sergi alanları

b- Teknik ekipman desteği : Bazı müzelerde indüksiyon döngü sistemi cihazlar ile sergi turları, ödünç tekerlekli sandalye

c- Hizmet sağlama : Müzelerin resmi internet sitelerinde panoramik olarak dijital ortamda müze ziyareti, bazı müzelerde engelliler için eğitim programları, yardımcı rehber personel vb.

2. Tarihi yapılarda, erişilebilirlik kapsamında yapılan koruma müdahaleleri daha çok turistik açıdan yoğun ilgi gören ve kullanıcı profili geniş olan binalarda uygulanmıştır.

3. Bu yapılarda erişilebilirlik standartlarını sağlamak için mimari düzenleme, teknik ekipman ve hizmet sağlama yöntemleri kullanılmıştır. Ancak tarihi yapılara getirilen erişilebilirlik düzenlemelerinde, genel olarak asansör, rampa, engelli tuvaleti ve ulaşılabilir giriş kapısı sağlamaktan öteye geçilememiştir. Hatta bazı müzelerde ulaşılamayan sergi salonları, bireylere ziyaret esnasında engel teşkil edecek tırabzansız merdiven ve giriş yükseltileri bulunmaktadır.

4. İncelenen örneklerde mimari anlamda (yapısal olarak) erişilebilir iç mekân düzenlemeleri, özellikle bazı tarihi yapılarda, çok kısıtlıdır. Ayrıca bu açıklığı kapatmak ve tarihi yapıyı erişilebilir kılmak için de yapı bünyesindeki teknik ekipman ve hizmet sağlama yöntemleri Dünya'daki kadar donanımlı ve çeşitli değildir. Ancak bu yöntem de kesin bir çözüm yöntemi değildir. Türkiye’de tarihi yapılarda herkes tarafından erişilebilirliği sağlamak için yapısal olarak iç mekân restorasyonunda özgün ve işlevsel daha çok düzenleme yapılmalıdır.

5. Yapılan düzenlemeler tarihi yapıların özgünlüklerini bozmamış aksine tarihi eserlerin daha fazla birey tarafından ziyaret edilmesini sağlayarak turistik değerlerini artırmıştır.

Sonuç olarak, Dünya'dan ve Türkiye'den incelenen örneklere göre, tarihi çevre ve yapılarda herkes için yapılan kapsayıcı nitelikte düzenlemeler her alanda yapıların değerini artırmakta ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Bu nedenle tarihi çevre ve yapılarda kapsayıcı

yaklaşım düzenlemeleri tıpkı günümüz restorasyonunun temel konfor koşulları (elektrik, su, yangın çıkışı ve alarmı, kanalizasyon vb. eklemeler) kadar önemli ve gereklidir.

Bu örnekler Dünya'da ve Türkiye'de yapılan kapsayıcı restorasyon uygulamalarının hangi konumda ve boyutta ilerlediğini bize göstermektedir. Seçilen nitelikli örnekler, çalışmama ışık tutarak, restorasyon projelerinde kapsayıcı yaklaşımda eksik ve hatalı uygulamaları saptamama ve çalışmamda bunların üstünde, katma bir tasarım önerisi sunmama yardımcı olmuştur.

5. BÖLÜM: ÇALIŞMA ALANI

Çalışmamın konusu olan yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda kapsayıcı tasarım yaklaşımı Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamam yapı örneği ile birlikte incelenmiştir. Çalışmaya konu olan AOÇ. Bira Fabrikası Hamamı ve çevresi hakkında yazılı kaynaklara ulaşılmış ve yapının yerinde ziyareti; fotoğraflama, video kaydı ve rehber eşliğinde saha çalışması gerçekleştirilerek, mekânsal analiz verileri toplanmıştır.

5.1 Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı ve Çevresi

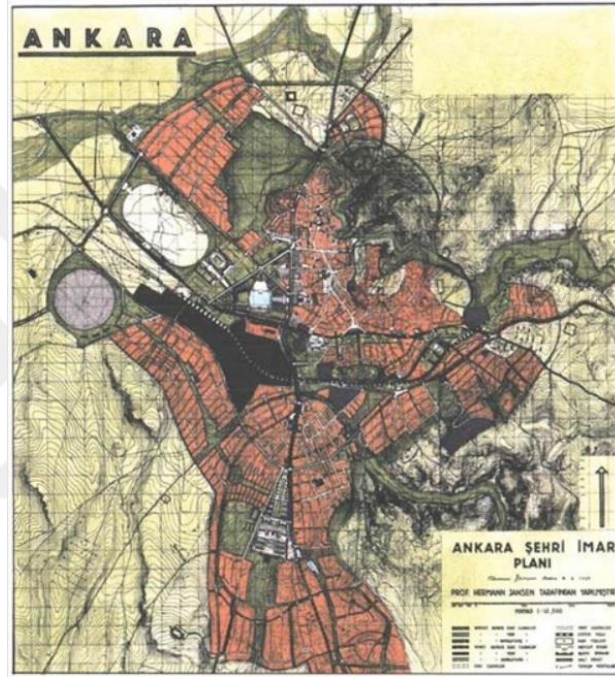
Atatürk Orman Çiftliği, 1925 yılında, Ankara'nın batısında Mustafa Kemal Atatürk tarafından parça parça satın alınan araziler üzerine kurulmuştur. Çiftlik kurulduğu yıllarda Türk tarımına öncülük eden, içerisinde farklı işlevde yapılar barındıran ve Türkiye'nin en büyük hayvanat bahçesine sahip açık alanlarından birisiydi. Çiftlik ve içindeki yapılar, oluşturulduğu dönemin çevre ve yapı özellikleri ile günümüz mimarisi için bir kaynak niteliğindedir. Bunun yanı sıra, Çiftlik ve tarihi yapılar dönemin tarımla ilgilenen köylü-çiftlik çalışanlarının aile yaşamlarına, Ankara ve Ankara'da yaşayan insanlara ait kültürel, sosyolojik ve ekonomik anlamda birçok bilgiye ışık tutmaktadır. 1937 yılında hazineye bağışlanan çiftlik, günümüzde ise Tarım ve Orman Bakanlığı'na bağlı tüzel kişilik olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.

Atatürk Orman Çiftliği kurulduğu yerin konumu da dâhil olmak üzere; tarım, endüstri, üretim gibi geçim faaliyetlerinin yanı sıra barınma ve eğlenme faaliyetlerine kadar kurgusu yapılmış olan bir alana inşa edilmiştir. Ayrıca, bulunduğu yerin kurak bir iklim olmasına rağmen yeşil, canlı ve dinamik yönüyle eğlenceli bir dinlenme alanı olarak kendini göstermektedir. Bu alan 1930'lu yıllarda İsviçreli mimar Ernst Egli tarafından tasarlanan, tamamı çiftliğin merkezinde bulunan önemli tarihi yapılardan oluşmaktadır. Bu yapılar başlıca; Marmara Köşkü(1930), İlkokul (1933), Bira Fabrikası (1937), Bira Fabrikası Hamamı (1937), Memur ve İşçi Konutları (1937) ve Lokanta(1937) 'dır (Keskinok, 2000).

5.1.1 Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı'nın Konumu ve Mimari Tarihi

1928 yılında Ankara'nın geliştirilmesi için düzenlenen yarışma sonucunda, Hermann Jansen tarafından hazırlanan 'Jansen planı' seçilir ve 1932 yılında yürürlüğe konur (Görsel 109.). Jansen

planı açık alanlarla şehir arasında yeşil sistem üzerine bir ilişki öneren önemli bir plandır. Ankara, bahçeli evlerle oluşan semtler ve açık alanlara ulaşım imkânı veren bir şehir olarak tasarlanmıştır. Dere yatakları, vadiler ve tepeler korunmuş, rekreasyon ve spor alanları da sistem içerisinde kurgulanmıştır. Ankara üzerindeki "yeşil kuşak sistemi" Jansen planıyla birlikte oluşturulmaya başlanmıştır. Atatürk Orman Çiftliği de Atatürk tarafından ortaya atılan ancak Herman Jansen'in 1936 yılındaki çiftlik planlamasıyla birlikte şehir planı içerisindeki yerini alan yeşil kuşağın bir parçasıdır (Özeri ve Başkurt, 2017).

Görsel 109. Jansen Planı. (Bayraktar, 2017)

Görsel 110. AOÇ Sınırları ve Jansen Planı. Erişim: 03.05.2021, <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/portfolio/ankaranin-planlama-donemlerinde-aoc/>

Görsel 111. Jansen Planına Göre AOÇ'nin Haritada Gösterimi. Erişim: 27.05.2022, <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/aoc-merkez-bolgesi/>.

Jansen planının yapıldığı dönemde Atatürk Orman Çiftliği, şehrin hemen yanında ulaşım hattının sağlandığı bir bölgede Ankara için rekreasyon alanı olarak hizmet vermektedir. Çiftlik, yeni oluşturulan şehir planıyla birlikte uyum içerisinde çalışmakta ve şehir merkezine müdahalede etmemektedir (Görsel 110.). Günümüzde ise Atatürk Orman Çiftliği şehrin büyümesinden dolayı merkezde kalmış durumdadır.

1954 yılında oluşturulan Yücel Uybadin planı ile Ankara'nın yeşil kuşak planlaması geri planda kalmıştır. (Görsel 111). 1970'lerde oluşan Ankara hava kirliliğine bir çözüm önerisi getirmek amacıyla çalışmalar başlatılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda 1990 yılında oluşturulan Ankara Nazım Planı'nda ise yeşil kuşak uygulaması üzerinde önemle durulmuştur. Plan sonucunda şehir içerisindeki vadilerde yerleşim engellenmiş ve vadiler boyunca bir hava koridoru oluşturulmuştur. Aynı zamanda bu vadiler birer rekreasyon alanı olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bu yeşil bant koridoru 1982 yılında Orman Bakanlığı tarafından benimsenmiş ve 3 hat belirlenmiştir:

1. Atatürk Orman Çiftliği, Eymir ve Mogan Gölleri, İmrahor ve Hüseyingazi, Çubuk Gölü, Bağlum, İvedik, Macunköy ve son olarak yine Atatürk Orman Çiftliği.
2. Bayındır Barajı Havzası, Nenek, Tatlar, Mahmudiye, Susuzköy, Sincan, Osmaniye, Elvan, Bağlıca ve son olarak Alaçatlı alanları.

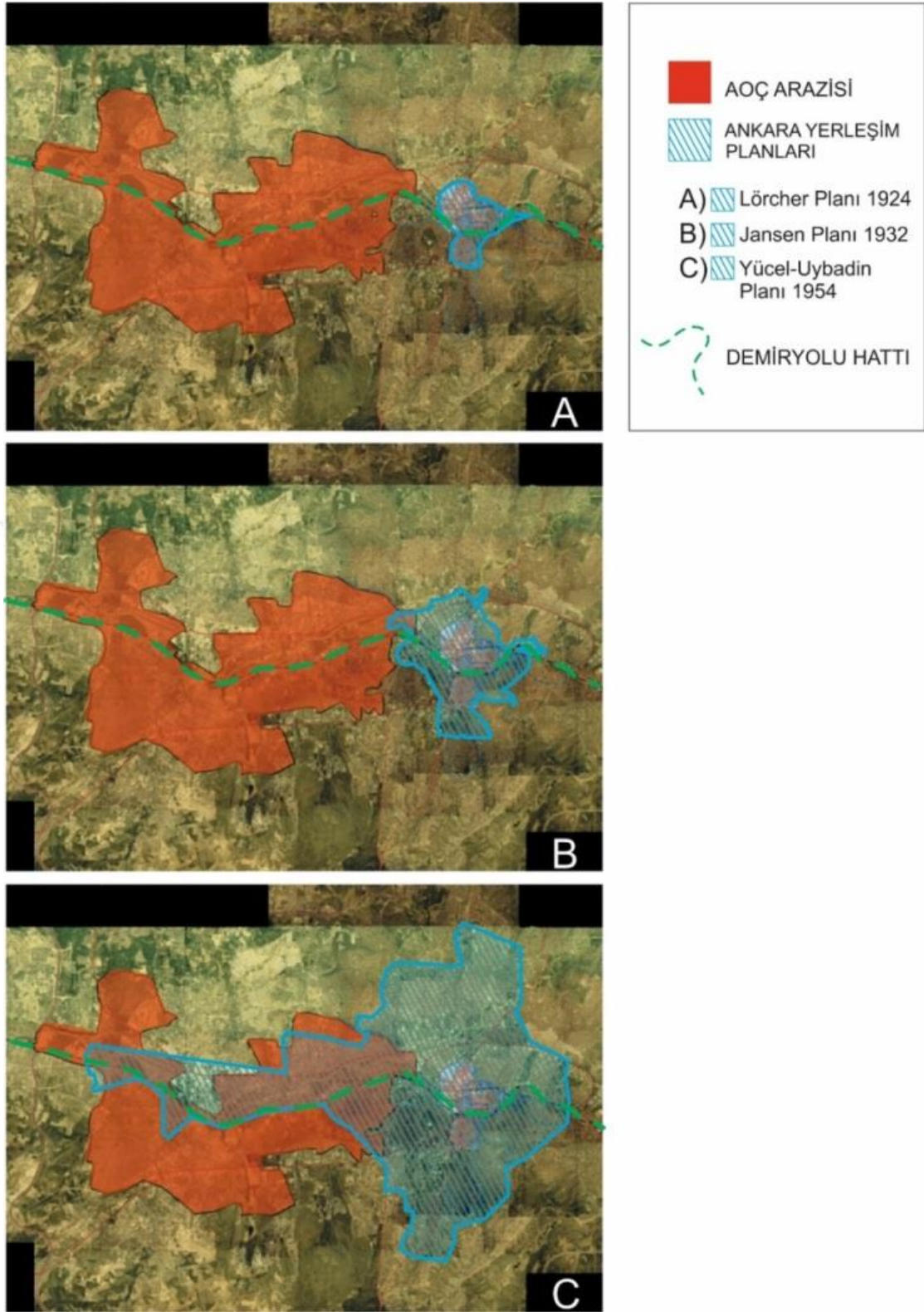
3. Elmadağ, Hasanoğlu, Kırıkkale, Kurtboğazi Barajı, Kızılcahamam'ın güney yamaçları ve Haymana.

Ankara nefes koridorunun kent içerisindeki önemli bir ayağı olan Atatürk Orman Çiftliği aynı zamanda çok önemli bir sosyal alana sahiptir.

Görsel 112. Yücel- Uybadin Planı. (Bayraktar, 2017).

Jansen ve Yücel-Uybadin Planları yakından incelendiğinde ve Atatürk Orman Çiftliği arazisinin durumuna bakıldığında, yerleşimin çiftlik arazisine doğru ilerlediği ve yeşil alanların giderek azaldığı görülmektedir. Görsel 113' e bakıldığında AOÇ arazisinin en geniş sınırları ile Lörcher, Jansen ve Yücel-Uybadin Planlarının durumları görülmektedir. Görsel 113' ün A görselinde Lörcher Planı ve AOÇ arazisi görülmektedir. AOÇ arazisi şehir içinde kalmayacak şekilde Ankara merkezin paralelinde konumlanmıştır. Merkezle bağlantısı, AOÇ arazisi ve Lörcher Planı'nı keserek devam eden demiryolu hattı ile sağlanmıştır. Görsel 113' ün B görselinde ise Jansen Planı ve AOÇ arazisi görülmektedir. Ankara'daki yerleşim genişlemiş, AOÇ arazisi ile aradaki mesafe kapanmış ancak yine de sınırlar geçilmemiştir. Görsel 106'nın C görselinde ise 1954 yılında yürürlüğe giren Yücel-Uybadin Planı ile AOÇ arazisi verilmiştir. Yerleşimin AOÇ arazisinin içine doğru genişlediği görülmektedir.

Görsel 113. AOÇ Arazisi Ve Ankara Yerleşim Planlarına Göre Değişimi. Erişim: 03.05.2021, <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/portfolio/ankaranin-planlama-donemlerinde-aoc/>

Bu noktadan sonra AOÇ arazisinde bölünmeler ve kiralama usulü ile bütünlüğün bozulması durumlarıyla karşı karşıya kalınmıştır. Bu bölünmeler arazideki yeşil alanları da etkilemiş ve

bütünlüğün bozulmasıyla birlikte küçük parçalar halinde kalan ormanlık arazilerin yapılaşmaya açılması da kolaylamıştır.

Jansen Planı'ndan (1932) sonra, yerli üretimi desteklemek için 1932 yılında Atatürk Orman Çiftliğinde Bira Fabrikası yapı çalışmalarına başlanmıştır. Viyana Bira Enstitüsü'nden alınan teknik yardımlar ile fabrikanın kuruluşu tamamlanmıştır. 1937 yılında ise mevcut olan fabrikanın yetersiz olduğu düşünülerek yeniden Bira Fabrikası ve fabrikaya ek olarak fabrika çalışanları için İşçi Konutları ve Bira Fabrikası Hamamı (Görsel 114.) yapım kararı alınmış ve aynı yıl bu üç yapı yapılmıştır.

Görsel 114. Bira Fabrikası Hamamı'nın konumu ve çevresindeki yapılar (Hacettepe Öğrencileri Ortak Yüksek Lisans Proje Çalışması, 2019).

1930'lu yıllarda yapılan üretim ve yaşam mekânları ile Atatürk Orman Çiftliği'nin merkezini oluşturan bölümde, ana ekseninin doğusunda yer alan Bira Fabrikası Hamamı, geleneksel yapı özelliği ile çiftlikte önemli bir konuma, tasarıma ve tarihi değere sahiptir (Görsel 114). Bira Fabrikası Hamamı'nın yapımında yerleşkenin temel kararlarından olan Bira Fabrikası'nda kullanılan teknik donanımdan faydalanılmıştır. Hamam, kalorifer sistemine, yeşil dinlenme ve eğlenme alanına sahiptir (Kaçar,2016).

Bira Fabrikası Hamamı'nda geleneksel öğeler modern üslup ile tasarlanmıştır. Ancak tarihi hamam işlevi gereği geleneksel bir yapıdır. Türk kültüründe, insanların toplu bir şekilde temizlenme geleneğini yansıtan “Türk Hamamı”, Roma İmparatorluğu dönemindeki

hamamlardan örnek alınarak geliştirilmiştir. Toplu bir şekilde yıkanmak; hem ekonomik hem de pratik olduğu için, bu hamamlar Türk kültürüne hızlı bir şekilde yerleşmiş ve gelenek haline gelmiştir.

Türk kültürüne girdiği andan itibaren önemli bir yeri olan geleneksel Türk hamamları, tarihteki farklı Türk toplumları tarafından dini, ticari ve sağlık yapıları ile birlikte düşünülerek tasarlanmıştır. Osmanlı Dönemi'ndeki hamamlar temel olarak; soğukluk, ılıkılık ve sıcaklık olmak üzere üç bölümden oluşmuştur.

Görsel 115. Bira Fabrikası Hamamı (Anonim,1939).

Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı, fabrika ve fabrikada çalışan işçiler için yapılmış olan konutlarla beraber tasarlanmıştır. Hamam, bira fabrikası çalışanlarına hizmet vermek için kurulmuştur.

Görsel 116. Bira Fabrikası Hamamı ve Konutlar, Genel Görünüm (Anonim,1939).

Günümüzde restorasyonu devam eden Bira Fabrikası Hamamı'nın,1960 yılında (hangi tarihten itibaren kullanıma kapatıldığı bilinmemekle beraber) işlevini yitirdiği ve atıl bir durumda olduğu ileri sürülmektedir. Atatürk Orman Çiftliği konutlarında memur olarak yaşayan ailelerle yapılan görüşmelere göre, işlevini yitiren hamam, 1960'larda yaşanan konut sıkıntısından dolayı bir memur aile tarafından yaşam alanı olarak kullanılmıştır (ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOÇ. Araştırmaları) (Görsel 117., 118. ve 119.).

Görsel 117. AOÇ. Bira Fabrikası Hamamı'nın Harap Olmuş Durumu (Kişisel arşiv, 2020).

Görsel 118. ve 119. Güçlendirilmesi Yapılan Bira Fabrikası Hamamının İç ve Dış Cephelerden Görünümü (Kişisel arşiv, 2020).

5.1.2 Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı'nın Mimari Özellikleri

Bira Fabrikası Hamamı, çiftliğin yönetim binalarına yakın, ana eksen üzerindeki caddeye doğrudan açılan geniş bir bahçe içerisinde yer almaktadır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen yapı, Osmanlı Türk Hamamı karakteristik şemasına uygun olarak; sırası ile soğukluk (soyunmalık), ılıklik (ara mekân) ve sıcaklık (yıkama alanı) olmak üzere art arda sıralanan bu üç bölümden oluşmaktadır. Soğukluk (soyunma) alanı, insanların yıkamak için hazırlık yaptığı ve toplanıp dinlendiği mekândır. Ilıklık, soğukluk ile sıcaklık arasında geçişi sağlayan ara mekândır. Hamamın tipolojisini belirleyen sıcaklık mekânı ise asıl işlevin gerçekleştiği yıkama alanıdır. Soğukluk ve sıcaklık alanları, yaklaşık olarak aynı büyüklükte, kare planlı alanlara sahiptir. Bu alanlar, kuzeyde kalan soğukluk daha basık ve çapı daha geniş olmak üzere, farklı büyüklükte iki kubbe ile örtülüdür. Soğukluk ve sıcaklık bölümlerinde “duvar örgülerinde taş, tuğla veya moloz taş, iç mekân kaplamalarında ise mermer” kullanılmıştır (Kul, 2012) (Görsel 120. ve 121.).

Görsel 120. ve 121. Bira Fabrikası Hamamı'nın Özgün Malzemeleri (Kul, 2012).

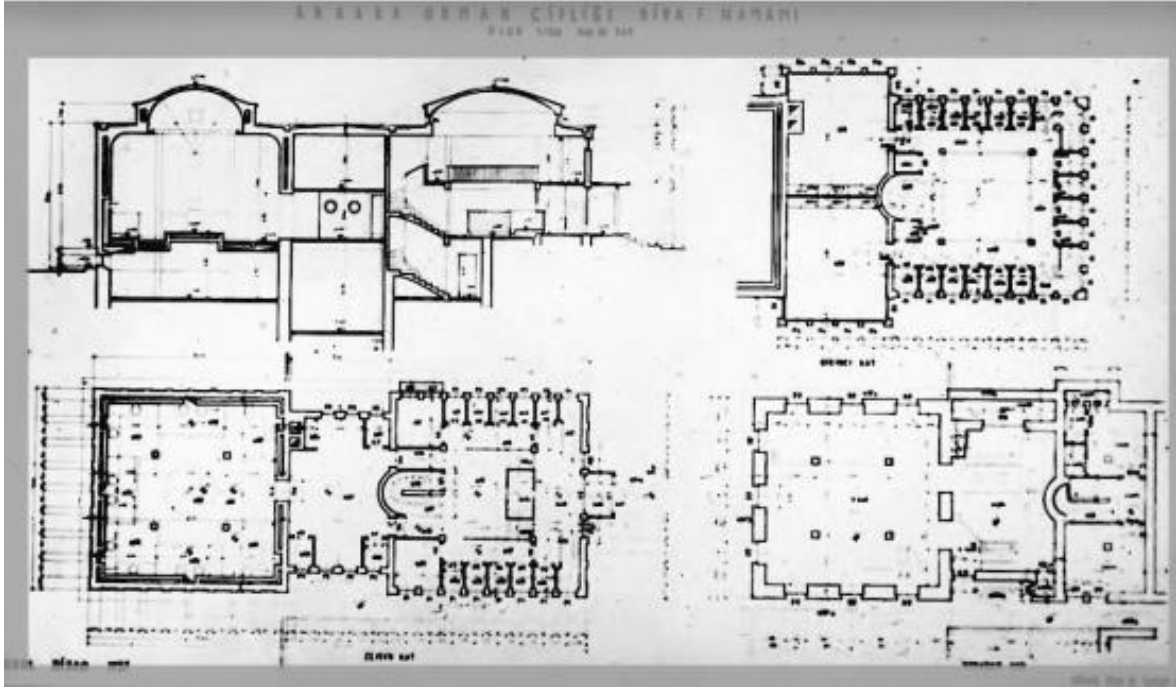
Ernst Egli, Bira Fabrikası Hamamı'nı tasarlarken, karakteristik olarak Osmanlı Dönemi'nin hamamlarına bağlı kalarak geleneksel mimari öğeler kullanmıştır ancak malzeme ve teknik tasarımı, hamamın yapım yılları olan 1930'lu yılların Uluslararası Mimarlık anlayışından etkilenmiştir (Gökarslan ve Çelebi Karakök, 2019) (Görsel 115.). Yani Egli Bira Fabrikası Hamamı'nda geleneksel öğeleri modern üslup kullanarak tasarlamıştır. Ayrıca su ve ısıtma sistemi tasarımı, geleneksel Osmanlı Hamamlarından farklı olarak teknolojinin imkânlarından yararlanmıştır.

YAPI MALZEMELERİ		Tuğla (21x10x5cm) + Harç		Beton
		İçi Boş Tuğla (19x19x8,5) + Harç		Taş
		Briket + Harç		Harç
BİTİŞ MALZEMELERİ		Alçı 1 + Yıkama		Tesviye Betonu
		Alçı 2		Terracota Zemin Kaplama
		Fayans		Geçiş Yolu
		Mermer		Yalıtım Malzemesi
DİĞER MALZEMELER		Kereste		Çakıl Agregalı Harç + Metal Altıgen Gazlı Bez
		Metal		Plastik

Görsel 122. Bira Fabrikası Hamamı Yapı Malzemeleri (Kul, 2012).

Bira Fabrikası Hamamı'nın üç özgün görsel belgesine ulaşılmıştır. Birincisi, Nisan 1937 tarihli yapının kat planlarıdır (Görsel 123.). İkincisi, hamamın doğu-batı eksenindeki kesit çizimidir. Son

olarak üçüncüsü ise, soyunmalık alanındaki ahşap dolapların çizimidir. Bu üç özgün görsel, “Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri (TTA) Anonim Şirketi Genel Müdürlüğü İnşaat ve Tesisler Daire Başkanlığı verilerinden elde edilmiştir. (Alpagut,2010). Bu özgün görseller dışında Büşra Kul tez çalışmasında yapının 2010 yılındaki halini, restitüsyon projesini, iki ve üç boyutlu çizimler ile göstermiştir (EK 1, 2 ve 3).

Görsel 123. Bira Fabrikası Hamamı’nın İlk Halinin Çizimleri 1937 (ETHZ 194: 378).

Kat planlarına göre tarihi yapıya ana giriş, binanın güneyindeki dört basamaklı merdiven ile ulaşılan kapıdan sağlanırken, tesisat sistemine ulaşım ise batı cephesindeki bodrum kapısından sağlanmaktadır. (Görsel 124. ve 125.)

Görsel 124. Hamam Ana Giriş Kapısı (Kişisel arşiv, 2020).

Görsel 125. Hamam Bodrum Kapısı (Kişisel arşiv, 2020).

Bira Fabrikası'nın bodrum katı, kazan dairesi olarak kullanılmaktadır. Buradan su ısıtma sistemi sağlanarak hamamın soğukluk ve ılıklik bölümü ısıtılmakta ve sıcak su ihtiyacı karşılanmaktadır.

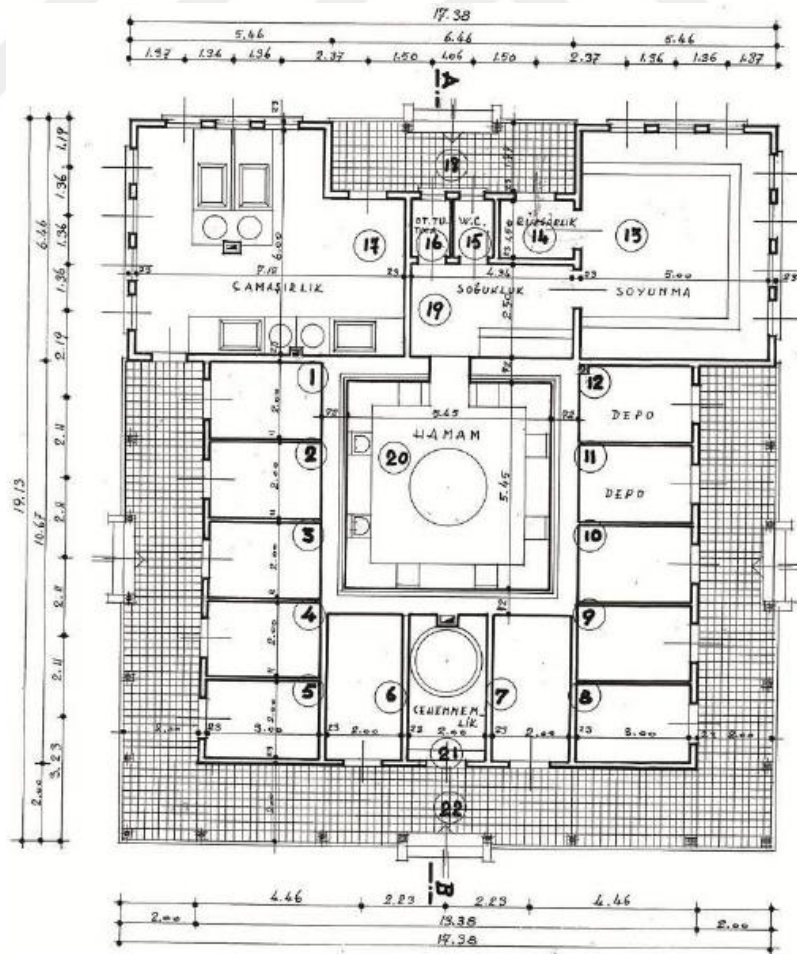
Görsel 126. ve 127. Bira Fabrikası Hamamı Bodrum Katı (Kişisel arşiv, 2020).

Görsel 128. ve 129. Bira Fabrikası Hamamı Bodrum Katı Su Tesisat Boruları (Kişisel arşiv, 2020).

Girişten hemen sonra başlayan kare planlı soyunmalık (soğukluk) mekânının tavanı, ortasındaki dört kolonun taşıdığı kubbe ile örtülerek mekân büyük bir galeri boşluğu ile kuşatılmıştır. “Mekân, kubbe kasnağındaki 16 pencereden ışık alır. Simetrik bir anlayışla biçimlenen mekânın doğu ve batısında 25cm yükseklikteki seki ve karşılıklı sekizer pencere, kuzeyinde simetri ekseninde galeri katına ve bodrum kata ulaşımı sağlayan dönel merdiven ile bunun iki yanında, ılıkığa geçişi sağlayan birer kapı bulunur. Ayrıca, güneyde üst kata çıkışı sağlayan simetrik yerleştirilmiş birer merdiven daha vardır”(Alpagut,2010).

Hamamın özgün planında bulunan çizimlere göre (Görsel 130.), hamamın iç mekânında doğu ve batıda eş büyüklükte karşılıklı olmak üzere beşer tane soyunma odası ve kuzeyindeki kapının her iki tarafında da kare şeklinde, diğer odalardan daha büyük oda bulunduğu görülmektedir. Hamamın içindeki mevcut izlerden anlaşıldığına göre bu odalar ahşap bölüntüler halinde yapılmıştır ve günümüze ulaşmamıştır. Odadaki pencereler ise sonradan kapatılmıştır (Görsel 126. ve 127.). Hamamın içindeki izler takip edildiğinde, zeminin önceden gri desenli mermer malzemesi ile kaplı olduğu ve mekânın kalorifer sistemi ile ısıtılmakta olduğu anlaşılmıştır (Kul, 2012).

Görsel 130. Bira Fabrikası Hamamı’nın İlk Halinin Çizimleri,1937
(Kul, 2012; TTA Arşivi).

Ilıklıktan hemen sonra gelen ve kuzeyinde kalan sıcaklık, Bira Fabrika Hamamı'nın en büyük bölümüdür. Mekân, ortasında bulunan dört kolonun taşıdığı kubbe ile örtülüdür. Sıcaklık alanı insanların yıkandığı mekân olduğundan burada mahremiyet duygusu oluşturulmuş ve işleve uygunluğundan bu bölümün dört duvarı da sağır bırakılmıştır (Görsel 133.).

Sıcaklık (yıkama) bölümü, ışığı, kubbe yüzeyinde oluşturulmuş olan 44 fil gözünden doğal aydınlatma ile almaktadır (Görsel 134.). “Zemini soyunmalık ve ılıkıktan biraz daha alt seviyede olan sıcaklık bölümündeki göbek taşının çevresi, 15 cm yükseklikteki seki ile dört yönden kuşatılmıştır. Ayrıca seki boyunca su yolu bulunmaktadır” (Alpagut,2010). Daire biçiminde olan göbek taşı mekânın tam ortasında bulunur. Sıcaklık, mekânın zemininden belirli ölçüde yüksek olan bu betonarme göbek taşı platformu, dört tarafından bodrum kattaki ısıtma sistemi ile bağlantı sağlanarak tasarlanmıştır (Görsel 133.).

Mekânın duvarlarındaki nişler yardımıyla üst seviyede, havalandırma ve buhar dolaşımı sağlanırken, duvarların alt seviyelerinde ise su sistemi ve eşit aralıklarla yerleştirilmiş kurnaların izleri görülmektedir.

Hamamın iç mekânı incelendiğinde, günümüze ulaşan kalıntılardan sıcaklık mekânının zemin kaplamasında soyunmalık bölümündeki gibi gri damarlı mermer kullanıldığı gözlenmiştir.

Görsel 133. Bira Fabrikası Hamamı Sıcaklık (Yıkama) Bölümü (Kişisel arşiv, 2020).

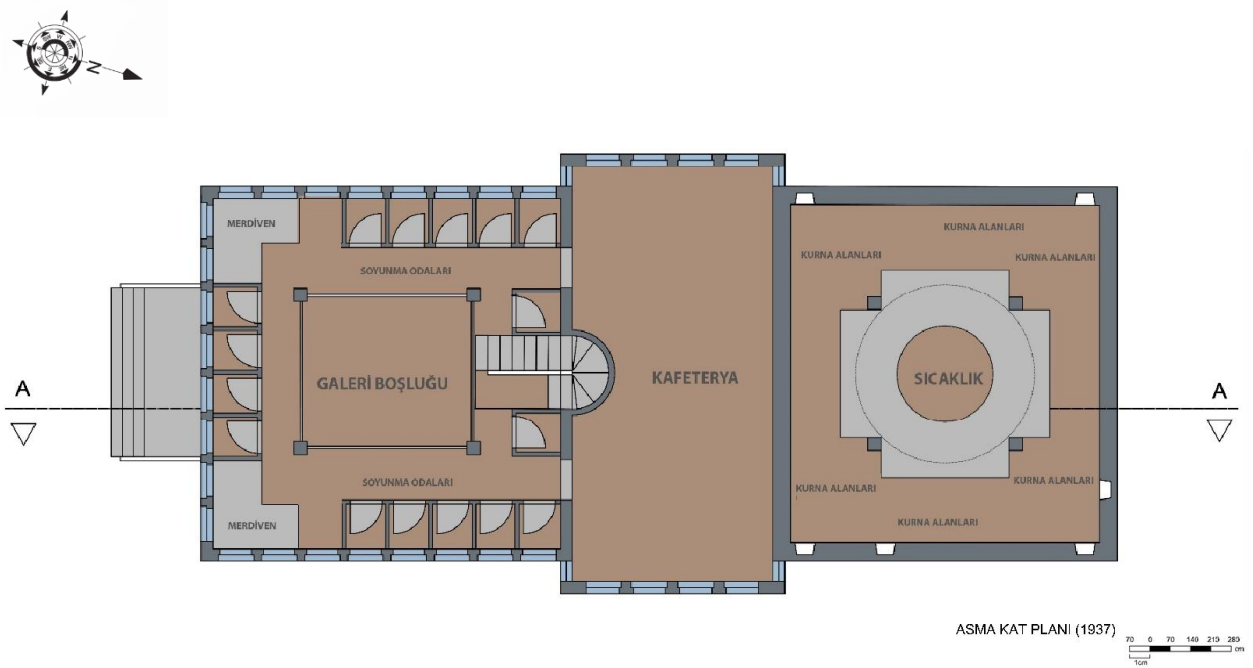
Görsel 134. Bira Fabrikası Hamamı Sıcaklık (Yıkama) Bölümünün 44 Fil Gözlü Kubbesi (Kişisel arşiv, 2020).

Soyunmalık kısmının zemine açılan galeri katı, zemin kattaki gibi eşit büyüklükte soyunma odalarını içerir. Demir korkuluklarla çevrelenen galeri katının doğu, batı ve güneyinde, yine üst seviyede olmak üzere sekizer pencere sıralanır. Galerinin kuzeyindeki iki kapıdan, ılıklığın üst katındaki kafeteryaya geçilir (Görsel 135). Geleneksel hamam kültüründe benzerine rastlamadığımız bu mekânın, önceleri soyunmalık bölümünde yapılan sohbet, yeme-içme ve istirahat işlevlerini üstlendiği anlaşılmaktadır.

Görsel 135. Bira Fabrikası Hamamı, Kafeterya Bölümü (Kişisel arşiv, 2020).

Özgün plana ve mekânın günümüzde taşıdığı izlere bakıldığında, tarihi Bira Fabrikası Hamamında giriş cephesinde doğu ve batıda konumlanan iki ahşap merdiven ile asma kata ulaşım sağlanmaktadır. Asma kat planının, doğu-batı aksında uzanan dikdörtgen biçimli mekânın ortasında kafeterya fonksiyona ilişkin bir kısım bulunduğu düşünülür. Hamamın diğer kısımlarından farklı ve bu mekânın işlevine paralel olarak, kafeterya alanı doğu ve batısındaki cephelerden dikey dikdörtgen pencereler ile iç mekâna fazlasıyla ışık almaktadır (Görsel 136.).

Görsel 136. Bira Fabrikası Hamamı'nın Özgün (1937) Asma Kat Planı Taslak Çizimi (Üstüncan, 2022).

Hamamın bodrum katı ise üç ana kısımdan oluşur, bu bölüm su ve ısıtma sistemlerini içerisinde bulundurulur.

Yapının cepheleri, Uluslararası Mimarlık üslubunun yalın anlatımını yansıtmakla birlikte, kullanılan kubbe örtüler Klasik Osmanlı Dönemi hamam mimarisini hatırlatır. Yapının güneye bakan kısa giriş cephesinde dört basamakla yükseltilmiş üç kapılı sade bir ana giriş düzenlemesi görülür. (Görsel 136.). Ortadaki kapı geniş bir saçak ile tanımlanmıştır. Saçağın üstünde cephenin ince saçak silmesine yakın sekiz küçük pencere, daha üst seviyede ise soğukluk bölümünün kubbe kasnağındaki yatay dikdörtgen pencereler görülür. Yapının kuzey cephesi ise arkasındaki sıcaklık bölümünün işlevine uygun olarak sağır bırakılmış, yüzeysel dikey girintilerle hareketlendirilmiştir (Alpagut, 2010). Yapının bir bölümü memur bir aile tarafından yaşam alanı olarak kullanıldığı dönemde (1960) hamamın ana girişi olan üç kapı ve soyunmalık bölümünün zemin kat

pencerelerinden bazıları tuğla örülerek kapatılmıştır (Görsel 131. ve 132.). Günümüzde yanlardaki kapılardan birisinin tuğlaları kısmen sökülerek yapıya giriş sağlanmıştır (Görsel 137.).

Görsel 137. Bira Fabrikası Hamamı, Güney Cephesi (Kişisel arşiv, 2020).

Yapının simetrik olarak konumlanmış uzun cepheleri birbirinin tekrarıdır. Yatay vurgulu bu cephelere hareket katan ana parça, ortada konumlanan cephe çıkmasıdır (Görsel 138. ve 139.). Bu çıkmlar yalın görünümlü iki cepheye de plastik etki yaratmış, yüzeyde bulunan düşey dikdörtgen pencereler bu etkiyi daha da vurgulayarak cephelerin sağır anlatımını ortadan kaldırmıştır. Cepheye hareket katan bir diğer öge ise, çıkmaların altındaki ılıkliğin yuvarlak şekilli pencereleridir.

Yapının doğu ve batı cephesinin soyunmalık bölümünde sıralanan küçük boyutlu dikdörtgen pencereleri, iki kat boyunca devam eden düşey dikdörtgen biçimli yüzeysel girintileri içine alarak cephenin yatay etkisini indirgemıştır. Çıkmanın diğer yanında ise sıcaklığın sağır duvarı boyunca yüzeysel düşey girintilerle devam eder (Görsel 140. ve 141.).

Görsel 138. ve 139. Bira Fabrikası Hamamı, Batı Cephesi (Kişisel arşiv, 2020).

Bütün cepheler, mimaride o dönem (1930'lar) yaygın olarak ve genellikle dekoratif amaçla kullanılan ve en az 1 yıl dinlendirilmiş beyaz kireç ve çimento kullanılarak yüzeye taraklama şeklinde yapılan edelputz sıva tekniği ile kaplanmış olup geniş olmayan bir saçak silme ile biter. Betonarme iskelet sistemine sahip olan yapı, dönemin malzeme-teknik kullanıma uygun olarak yapılmıştır. Hamamda, geleneksel hamam yapılarından farklı olarak, ocak sistemi yerine kaloriferle ısıtma sistemi kullanmıştır. Bodrum katındaki kalorifer sistemi ile ısıtılan yapının soyunmalık ve ılıklik bölümlerinde kalorifer peteklerinin yerleri bunu kanıtlar niteliktedir.

Sıcaklık bölümü ise geleneksel hamamların izinden giderek, zemininden ve duvarlarından geçen sıcak su boruları ile ısıtılmıştır. Mekânların zemin kaplamasında mermer ve seramik tercih edilmiştir.

Görsel 140. Bira Fabrikası Hamamı, Doğu Cephesi (Kişisel arşiv, 2021).

Görsel 141. Bira Fabrikası Hamamı, Doğu Cephesi (Kişisel arşiv, 2020).

Atatürk Orman Çiftliği Yerleşkesi, 1930'larda Cumhuriyet'le beraber benimsenen “dönüşüm” amacına hizmet edecek bir alan ve modernizm projesinin uygulama alanı olarak görülmüştür. Dönemin diğer fabrika yerleşkelerinde olanın aksine, sadece barınma ve üretime ek olarak; eğitim, sağlık, eğlenme ve dinlenme gibi çağdaş işlevleri olan mekânlar sunması, çalışanların kurumuna ve devletine olan bağlılıklarını artırmasına ve iş motivasyonlarını yükseltmesini sağlamıştır. Atatürk Orman Çiftliği, Cumhuriyet yıllarındaki bu dönüşümüyle kentin ve kentlinin alışık olmadığı yeşil alanlar, halka açık mekân önerileri ile örnek bir model olmuştur.

Dönüşümün kilometre taşlarından biri olan Bira Fabrikası Hamamı'nın bir başka özgün yanı, çağdaş temizlik anlayışını yansıtıyor oluşudur. Fabrikada bulunan yerleşke örneklerine bakıldığında, temizlik ihtiyacının “duş ve banyo binası”, “duş yeri” ya da hâlâ geleneksel olarak “hamam” denilen ayrı yapılarda çoğunlukla da diğer işlevlerle bir arada giderildiğini görüyoruz. Avrupa örneklerinde temizlik ihtiyacı fabrika içerisinde ‘duş yeri’ şeklinde çözümlenirken, Egli bunun tersine, Türk toplumunun geleneklerine uygun ayrı bir yapı tasarlanmış ve hayata geçirmiştir.

AOÇ. Bira Fabrikası Hamamı'nın tasarımında, soyunmalık, ılıklik ve sıcaklık mekânları, kubbe örtüleri, göbek taşı, seki, kurna gibi geleneksel Osmanlı mimari öğeleri kullanılmıştır. Bu geleneksel öğeler, hamamın yüzeysel hareketlerle yalın bırakılmış sıvalı cepheleri, betonarme iskeleti ve modern ısıtma sistemi ile Egli'nin modern üslubu ile yapı mimarisine yansımıştır.

Hamamın yakınında konumlandırılan ve yine Egli'nin tasarımı olan konutlar, kübik mimarisiyle ve Kuzey Avrupa kökenli dik eğimli çatılarıyla Egli'nin geleneksel mimariden tamamıyla uzaklaştığını göstermektedir. Egli'nin barınma mekânlarında modern yaşam tarzını mekân ilişkisinde yansıtmayı tercih ederken, yıkanma mekânı olan hamamda geleneksel öğeleri modern üslupla aktarmayı tercih etmesi dikkat çekmiştir. Egli, çiftlik için yaptığı planlama ve tasarımlarda, Türk tarihinin zengin geçmişine, değişimine ve elde ettiği başarılarına atıfta bulunmuştur.

Yaklaşık üç yıl önce atıl durumda olan hamamın yeniden işlevlendirilmesi amacı ile onarılması, restore edilip kullanıcıya sunulmasına karar verilmiştir. 2017 senesinde “Boyut Restorasyon” tarafından restorasyonu üstlenilen yapının çağdaş sanat müzesi ve sergi evine dönüşmesi planlanmaktadır. Yeniden işlevlendirilmesi konusunda farklı fikirlere de rastlamak mümkündür, fakat net olan bir şey var ise, o da hamam yapısının yeniden onarılıp işlev kazandırılması ve yıkılıp tarihe gömülmesinin önüne geçilmesi gerektiğidir.

Atatürk Orman Çiftliği; satılarak, devredilerek ya da kiralama yolları ile günümüzde Ankara'daki arazilerinin yaklaşık üçte ikisini yitirmiş durumdadır. Yerleşkede bulunan Marmara Köşkü 2016

senesinde yıkılmış, Bira Fabrikası özelleştirilmiş, çiftliğin varlığı bir bir yok olmaya, parçalanmaya yüz tutmuştur. Bahsedilen örnekler dışında, yerleşkenin Erken Cumhuriyet Dönemi mimarlık mirasının önemli örnekleri olan diğer yapıların da bütüncül bir yaklaşımla değerlendirilmesi ve kendi çağının izlerinin sürülebileceği mekânlar olarak yeniden işlev kazandırılması önerilmektedir.

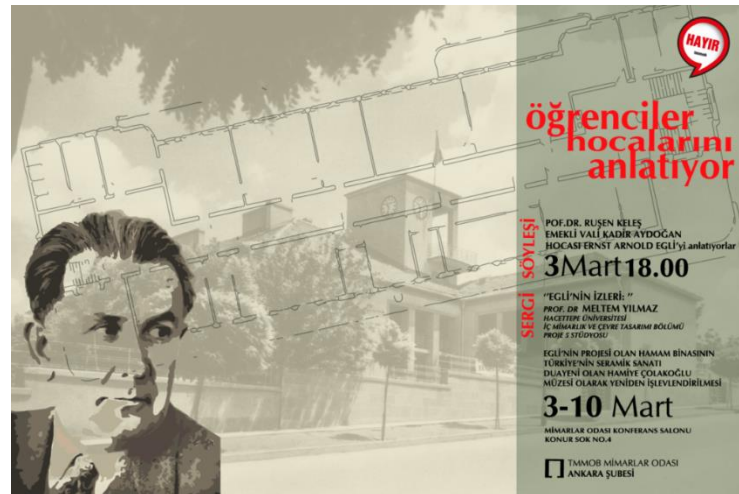

6. BÖLÜM: ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ BİRA FABRİKASI HAMAMI'NIN, AOÇ. HAMAM MÜZESİ OLARAK KAPSAYICI DÜZENLEMELER İLE YENİDEN İŞLEVLENDİRİLMESİ

Çalışmamda incelenen Bira Fabrikası Hamamı yapısı yeniden çağdaş sanat müzesi olarak işlevlendirilerek iç mimarlık restorasyon tasarım önerisi getirilmiştir. Yapıya tasarım önerisi getirirken, 2017 yılında Hacettepe İç Mimarlık Bölümü öğrencileri tarafından oluşturulan binanın plan ve kesit çizimleri altlık olarak kullanılmıştır.

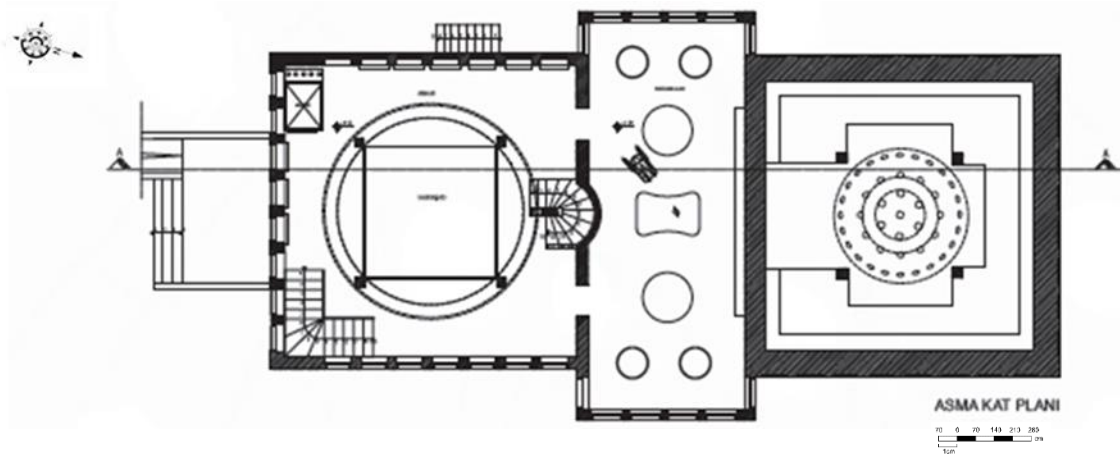
6.1 Hacettepe, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Öğrencilerinin, AOÇ Bira Fabrikası Hamam Yapısını Müze Olarak Yeniden İşlevlendirme Fikir Projeleri

2017 yılında, Hacettepe Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü 4. sınıf öğrencileri tarafından, proje 5 stüdyosunda Prof. Dr. Meltem Yılmaz yürütücülüğünde yapılan ders kapsamında, Atatürk Orman Çiftliği yerleşkesinde yer alan hamam yapısının seramik müzesi olarak yeniden işlevlendirme fikir projeleri tasarlanmıştır. Öğrenciler 2017 yılında Hamam Yapısının restitüsyon projesini çıkararak çizimlerde altlık olarak kullanmıştır. Dersin final jürisi sonrası, 3 Mart 2017'de TMMBO Mimarlar Odası Ankara Şubesinde öğrenci projelerinin sergisi yapılmıştır (Görsel 142.).

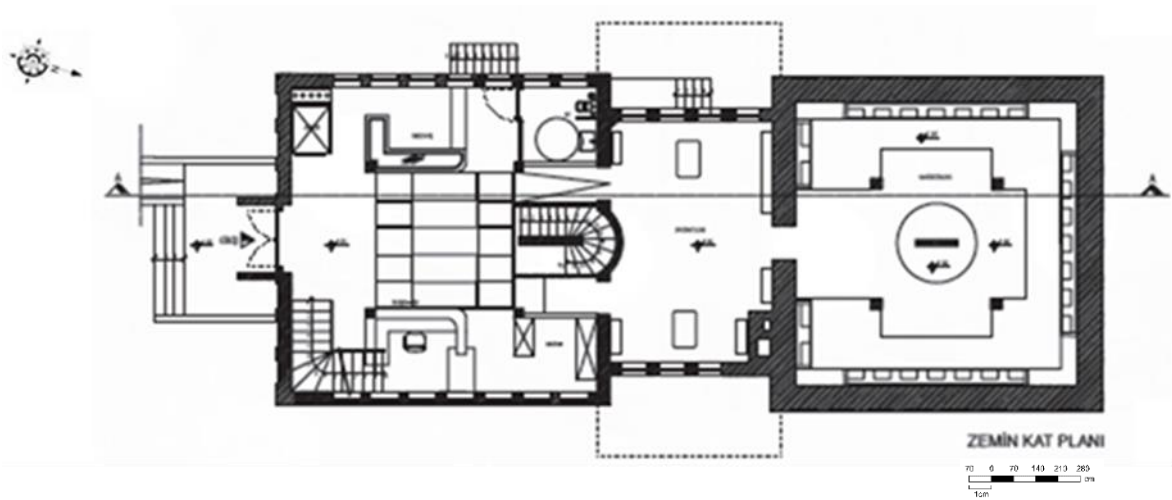

Görsel 142. Eğil'in Projesi Olan Hamam Binasının Türkiye'nin Seramik Sanatı Duayeni Olan Hamiye Çolakoğlu Müzesi Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi Sergi Afişi (Hacettepe Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Arşivi, 2017).

Sergide sunulan projelerden Türkan Hamitli'nin projesinin plan ve kesit çizimleri örnek olarak aşağıda verilmiştir (Görsel 143.,144.,145. ve 146.). Birçok tasarım arasından bu projenin seçilmesinin temel nedeni restorasyon tasarımına bağlı kalırken aynı zamanda tekerlekli sandalyeli bireyler için uygun yaklaşım ve kullanım boyutlarının iç mekan tasarımına uygulanmasıdır. Projenin kat planları ve kesitinde de görüldüğü üzere sergi alanları dairesel biçimde olup modüler olarak bir tekerlekli sandalyeli bireyin rahatlıkla gezebileceği biçim, boyut ve tasarım yaklaşımı ile kurgulanmıştır (Görsel 145.). Zemin katta engelli bireylerin rahatlıkla ulaşabileceği bir wc tasarımı yapılmıştır. Zemin kat planında (Görsel 144.) evrensel tasarım göz önünde bulundurularak, soğukluktan ılıklığa geçişte bir taraf basamaklı iken diğer taraf herkes için kullanım gözetilerek rampa ile çözümlenmiştir.

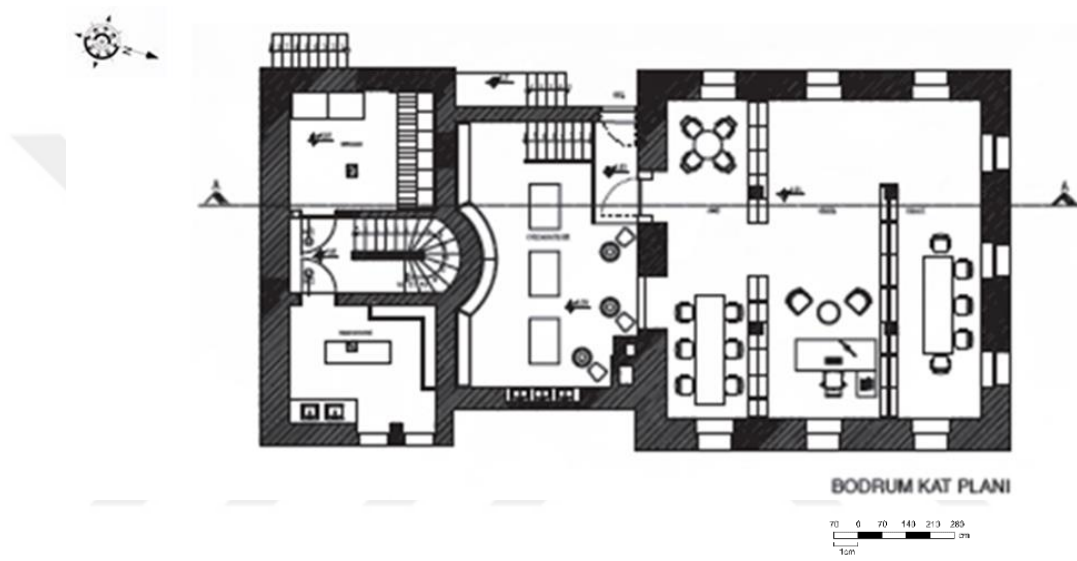

Görsel 143. Hamiye Çolakoğlu Müze Önerisi, Asma Kat Planı (Türkan Hamitli, 2017).

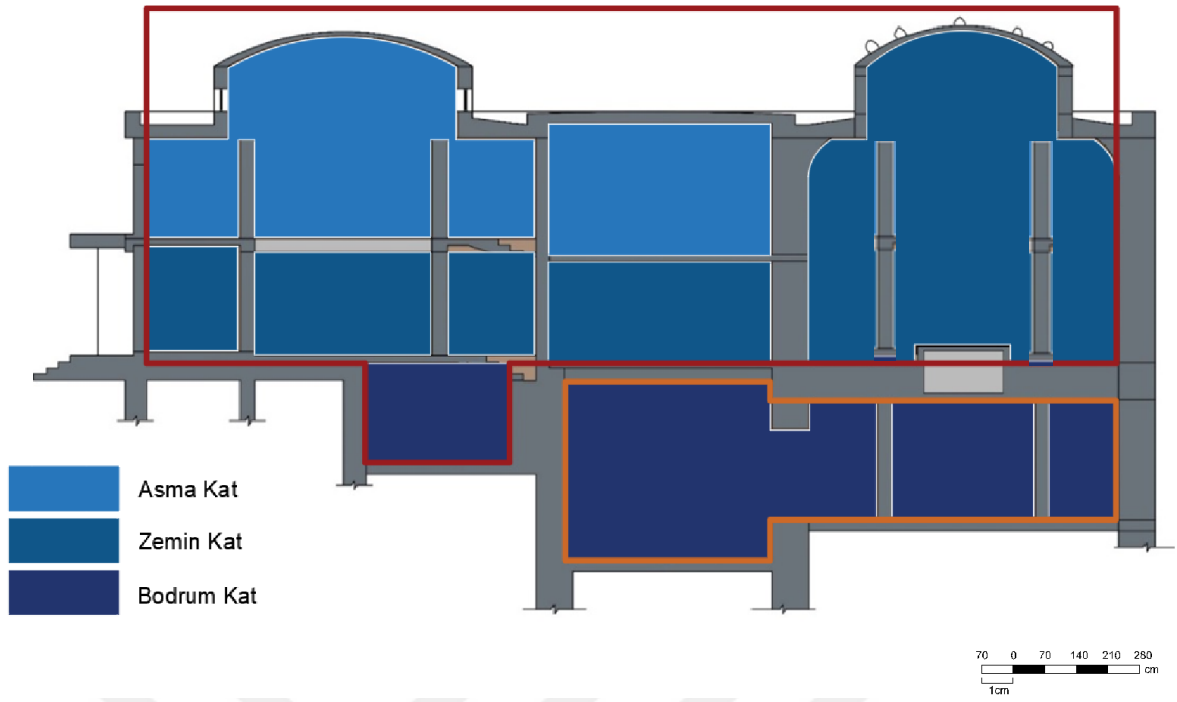
Görsel 144. Hamiye Çolakoğlu Müze Önerisi, Zemin Kat Planı (Türkan Hamitli, 2017).

Tasarımında parça-bütün ilişkisi üzerine vurgu yapan Türkan Hamitli, iç mekân tefrişinde mobilya ve sergi elemanları gibi donatıları engelli bireylerin ziyaretinde yönlendirici eleman olarak kullanmıştır. Bunun yanında yeniden işlevlendirme gereği değişen fonksiyonlara karşı mekânın ilk halini özgün malzeme ve strüktür ile devam ettirmiştir. Asansör gibi engelli bireylerin müze ziyaretinde gerekli olan bir yapısal elemanı eski halinde merdiven olarak konumlanan bir alanda çözümleyerek hem işlevsel hem de yapının özgün strüktürüne uygun çözümlerle bulunmuştur (Görsel 144.).

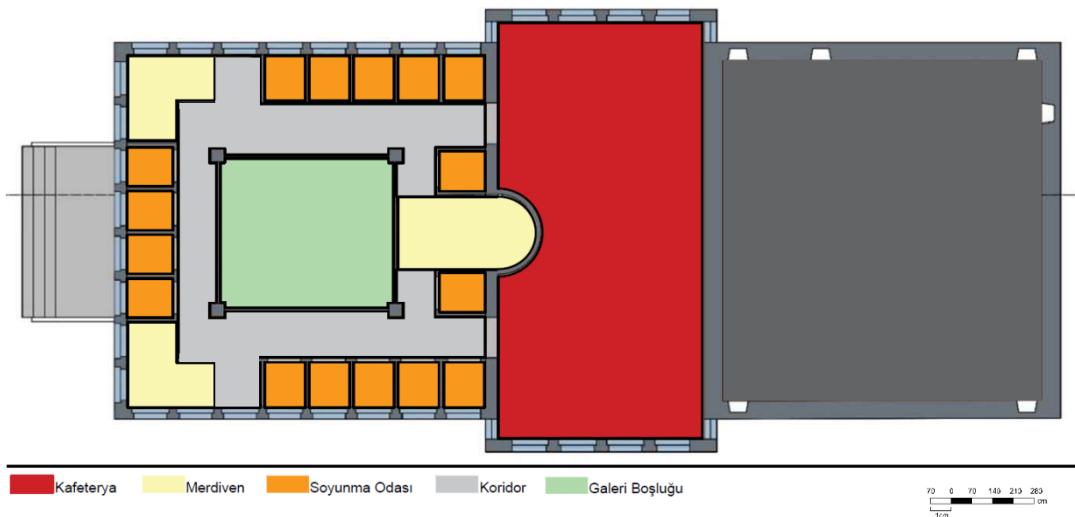
Görsel 145. Hamiye Çolakoğlu Müze Önerisi, Bodrum Kat Planı (Türkan Hamitli, 2017).

Örnek projede iç mekân organizasyonunda yapının zemin ve asma katında danışma, ürün satış yeri, vestiyer, wc ve sergi alanları gibi ziyaretçilerin kolaylıkla ulaşım sağlayacağı kamusal alanlar planlanmıştır. Ulaşımı özellikle engelli bireyler için zor olan bodrum katında ise yönetim, arge, depolama gibi sadece çalışanların erişim sağlaması gereken daha özel mekânsal alanların iç mekân organizasyonu yapılmıştır (Görsel 145. ve 146.)

Görsel 147. AOÇ. Hamamı Kesiti Üzerinden Katların Gösterimi (Üstüncan, 2022).

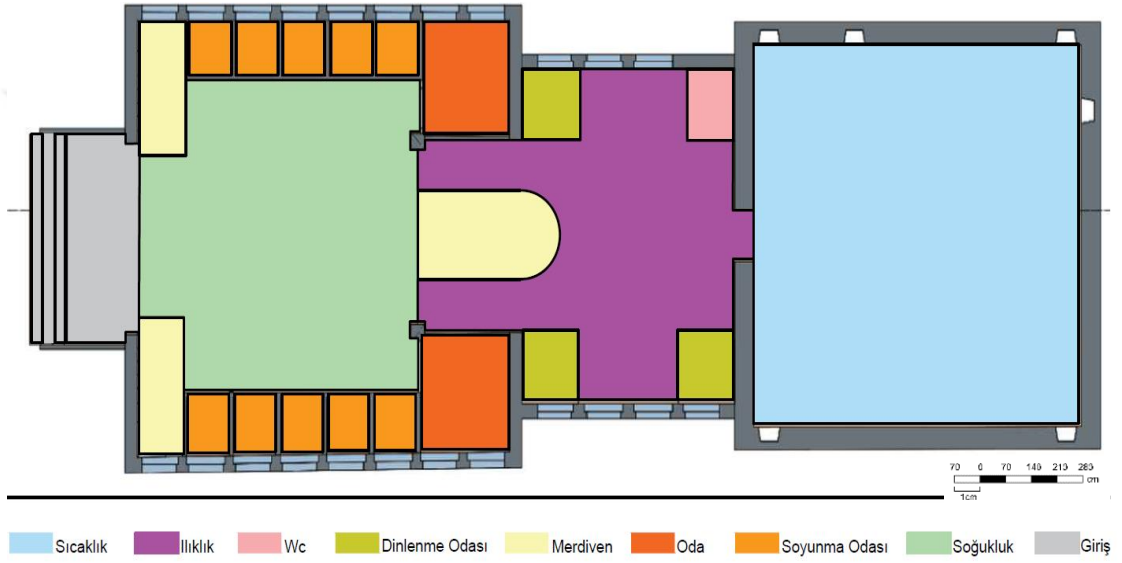
Asma kat planı incelendiğinde bu katta; kafeterya, soyunma odaları ve merdivenlerin yer aldığı görülmektedir. Görsel 148’de de mekânsal organizasyonun nasıl konumlandığı kat planı üzerinde, farklı renkler kullanılarak gösterilmiştir.

Görsel 148. AOÇ. Hamamı Özgün Hali (1937) Asma Kat Mekânsal Dağılımı (Üstüncan, 2022).

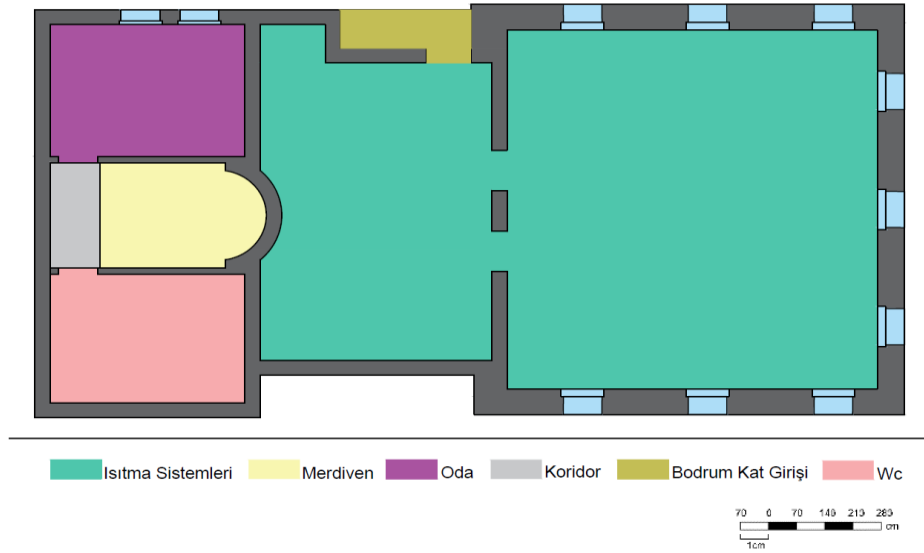
Zemin kat planı incelendiğinde bu katın; Sıcaklık, Ilıklık ve Soğukluk olarak üç bölüme ayrıldığı görülmüştür. Giriş kapısının yer aldığı soğukluk bölümünde; merdivenler, soyunma odaları ve iki adet de oda yer almaktadır.

Ilıklık bölümüne gelindiğinde üç adet dinlenme odası (Halvet Odası) ve bir adet ıslak alan (wc) olduğu görülmektedir. Sıcaklık bölümü ise Hamamın yıkanma yeri olarak kullanıldığı, ortasında göbek taşının konumlandırıldığı bir alandır. Görsel 149’da bu bölümler farklı renkte renklendirilmiş olarak gösterilmiştir.

Görsel 149. AOÇ. Hamamı Özgün Hali (1937) Zemin Kat Mekânsal Dağılımı (Üstüncan, 2022).

Bodrum kat planı incelendiğinde; zemin ve asma katlardan döner merdiven ile bağlantısı bulunan bodrum katında bir tuvalet (wc) ve bir oda mevcuttur. Binanın batısından ayrı girişe sahip olan bölümünde ise iki ayrı bölüm daha mevcuttur. Bunlar hamam suyunu ısıtmak için kullanılan bölümleridir (Görsel 150).

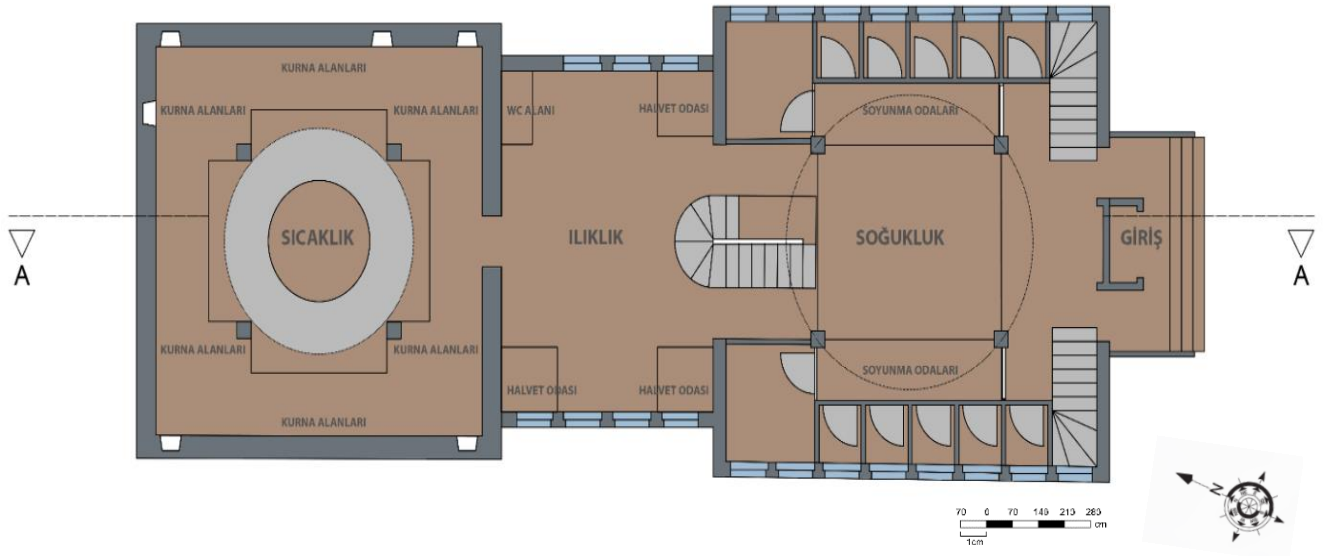

Görsel 150. AOÇ. Hamamı Özgün Hali (1937) Bodrum Kat Mekânsal Dağılımı (Üstüncan, 2022).

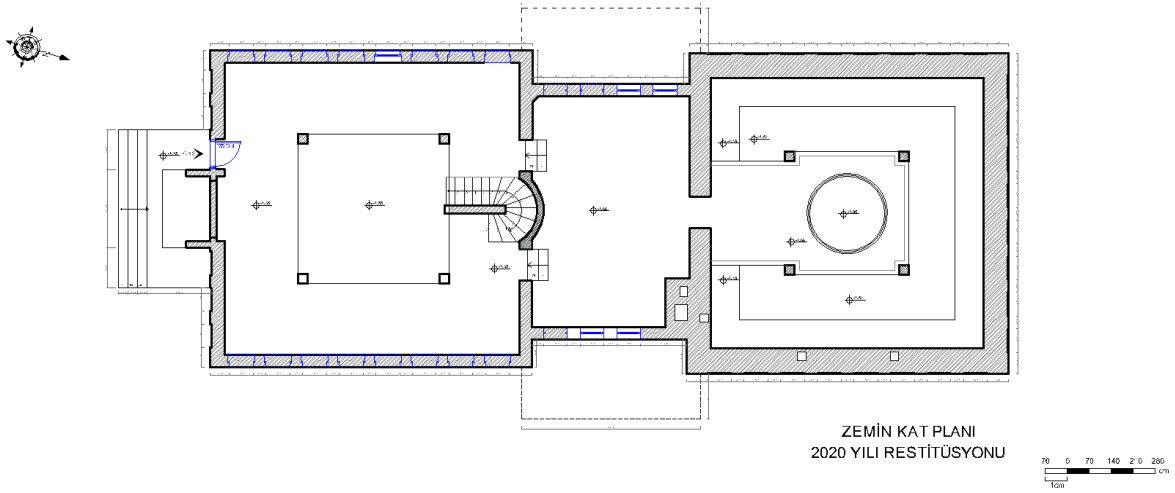
Bu çalışmada tasarım önerisi zemin, asma ve bodrum kat olmak üzere üç ayrı başlık altında anlatılmaktadır.

6.1.1 Zemin Kat İçin Kapsayıcı İç Mimarlık Restorasyon Tasarımı Önerisi

Bu bölümde AOÇ Bira Fabrikası Hamamı renovasyon tasarım proje önerisi, hamamın özgün bölüm isimleri kullanılarak anlatılmaktadır. Bu bağlamda zemin kat proje mekân tanımlarında; soğukluk, ılıklik ve sıcaklık terimleri kullanılmıştır. Hamamın özgün iç mekân organizasyonu görsel 151’de görülmektedir.

Görsel 151. Bira Fabrikası Hamamı Özgün (1937) Zemin Kat Planı Taslak Çizimi (Üstüncan, 2022).

Görsel 152. Bira Fabrikası Hamamı Zemin Kat Planı 2020 Yılı Restitüsyon Taslak Çizimi (Üstüncan, 2022).

Yeniden işlevlendirme ile müze olarak tasarlanan bu projede, öncelikle tarihi mekânın dokusunu korumak ve ziyaretçilerine müze işlevinin yanında, yapının özgün işlevini algılatmak ve hamam kültürünü yansıtmak hedeflenmiştir. Bu doğrultuda tasarım; en az müdahale ve özgün malzemelerin kullanıldığı bir anlayışla gerçekleştirilmiştir. Bu doğrultuda tarihi yapının tüm iç cephe duvarlarında dikkatle kazıma işlemi gerçekleştirilerek, yapı duvarlarında sonradan uygulanan sıvalı yüzeylerin üzeri kazınmış ve alttaki özgün malzemenin görünmesi sağlanarak duvarların onarım işlemleri gerçekleştirilmiştir.

Zemin katta; giriş, fuaye alanı, danışma, vestiyer, müze mağazası, tuvaletler ve sergi alanları tasarlanmıştır. Kapsayıcı tasarım anlayışıyla gerçekleştirilen bu yeniden işlevlendirme projesinde zemin kat iç mekan tasarımı; karşılama alanı, yatay ve düşey sirkülasyon (dolaşım), tuvaletler, yönlendirme, iç mekan mobilyaları, sergi alanları, akustik ve ışık başlıkları altında ayrı ayrı irdelenmiştir. Zemin kat tasarımı EK-4 te yer almaktadır.

1. Fuaye Alanı

Hamamlar; geleneksel yapıda, kendine has bir karaktere sahip mekânlardır. Müze tasarımında da bu karakteri yansıtan bir motif; gri, krem ve açık mavi tonlardaki renkler ile doğal mermer malzeme kullanılarak, soğukluk bölümünün zemininde tasarlanmıştır (Görsel 153.). Zemin döşemesinde yer alan bu motif, hem soğukluk bölümündeki kot farklarının düzenlemesi hem de müze ziyaretçilerine girişte hamam dokusunu yansıtmak için tasarlanmıştır. Ayrıca girişte, mekânın dokusunu yumuşatmak ve dekoratif anlamda doğal ve estetik bir görünüm sağlamak için spa merkezlerinde sıklıkla gördüğümüz bambu bitkisi kullanılmıştır.

Görsel 153. Bira Fabrikası Hamamı Fuaye Alanı, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

2. Yatay Sirkülasyon

a) Giriş

Müze girişleri hem dış mekândan iç mekâna girişin yapıldığı ilk yer olması, hem de içerideki mekânlar arası geçişi sağlaması sebebiyle çok önemli mekânlardan biridir ve müzenin giriş kapısı tüm ziyaretçiler için erişilebilir şekilde tasarlanmış olmalıdır. AOÇ Bira Fabrikası Hamamı tarihi bir yapı olması sebebiyle erişilebilir özelliklere sahip değildir. Hamamın mevcut ana giriş kapısı Görsel 154’te görülmektedir.

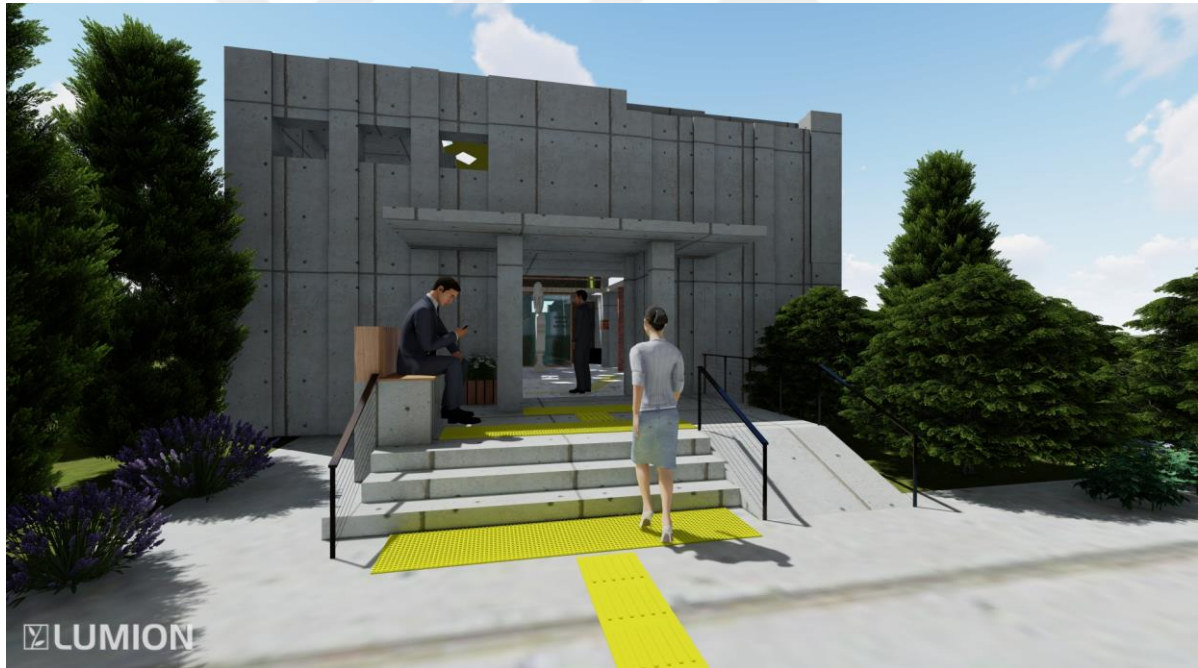

Görsel 154. Bira Fabrikası Hamamı Ana Giriş Kapısı, Güney Cephe (Kişisel arşiv, 2020).

AOÇ Bira fabrikası hamamının, kapsayıcı tasarım bağlamında çağdaş sanat müzesi olarak yeniden işlevlendirilme tasarım önerileri:

Bina girişi incelendiğinde, kapı ve merdivenin kapsayıcı tasarım yaklaşımına uygun olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda girişte:

1. Mevcut merdivene ek olarak eğimi en çok %5, temiz genişliği en az 91,5 cm, manevra yapabilmeleri için ise rampa başlangıç ve bitiş alanları en az 152,5x152,5 cm manevra alanına sahip; bebek arabası, yük taşıyanlar ve tekerlekli sandalye kullanan bireyler için yardım almadan, rahat kullanım imkânı sağlayabilecek rampa tasarlanmıştır.
2. Bina girişinde bulunan betonarme sundurma, iki duvar yardımıyla desteklenmektedir. Bu iki duvarın giriş holünde bulunması alanı daraltmaktadır. Bu sebeple, girişte manevra için yeterli alan olmadığı görülmüş ve giriş holü yaklaşık 150 cm kadar uzatılmıştır (Görsel 155.).

Görsel 155. Bira Fabrikası Hamamı Ana Giriş Kapısı, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

3. Giriş kapısı olarak kullanılan mevcut kapı ölçülerinin yetersiz olduğu görülmüş ve mevcut kapının bulunduğu açıklık bina ile uyumlu olacak şekilde kapatılmıştır. Yeni kapı ise merdivenin merkez aksına denk gelecek şekilde konumlandırılarak, sundurmayı taşıyan duvarların ortasında konumlandırılmış ve erişilebilir, standartlara uygun olarak çift kanatlı kapı tercih edilmiştir. Ayrıca kapının yeni konumu yapının özgün mimari projedeki yeri ile aynıdır. Yıllar içerisinde

hamam yapısının güney cephesinde bulunan özgün, ilk halindeki ana giriş kapısı örülerek kapatılmış ve yanına son hali olan küçük bir giriş kapısı açılmıştır (Görsel 154.)

4. Görme engeli ya da görme rahatsızlığı bulunan ziyaretçilerin müzeye kolay erişim sağlayabilmeleri için bina giriş kapısı, merdiven başı ve sonundan 30 cm ileride başlayacak şekilde 60 cm genişlikte hissedilebilir yüzey tasarlanmış ve rota takibi sağlayarak bina giriş kapısına doğru devam ettirilmiştir (Görsel 155.).

5. Merdiven ve rampanın her iki kenarına metal korkuluk tasarlanarak, tüm ziyaretçiler için güvenli ve kolay kullanım imkânı sunulmuştur.

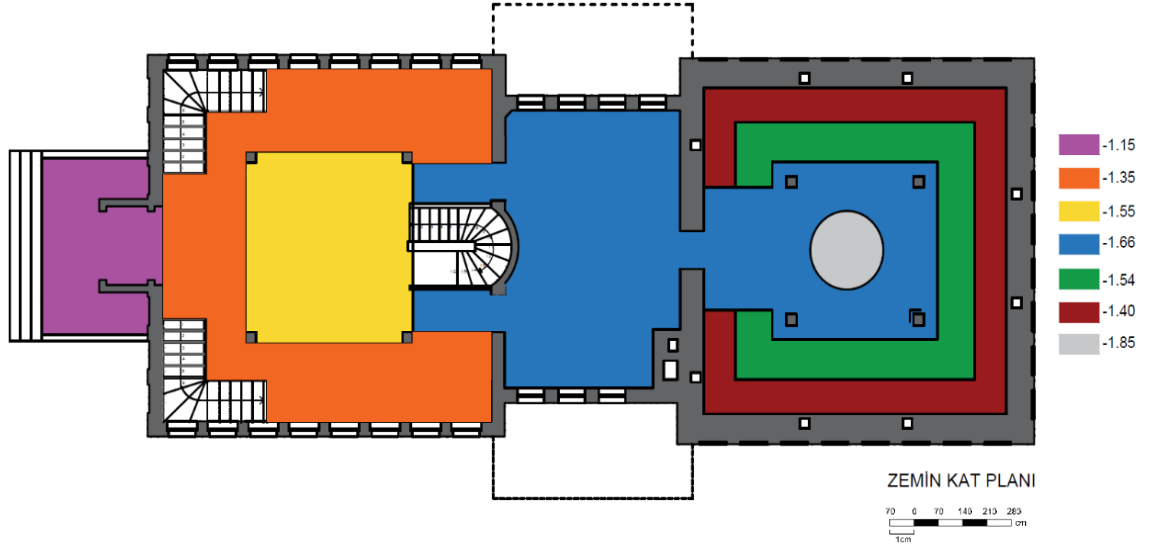
b) Mekânlar Arası Yatay Dolaşım

Bina içerisinde birçok kot farkı bulunmaktadır. Bu durum mekân içinde yer alan farklı işlevlerdeki kullanımlara kolay ulaşımı zorlaştıracak niteliktedir.

- Soğukluk olarak tabir edilen zemin kattaki ilk bölüm, sonradan açılan giriş kapısı kotundan (-1.15 m) 20 cm altta kalmaktadır. Ayrıca bu alanda kendi içerisinde iki farklı kota sahiptir. Kapı girişi -1.35 m kotta ve 225 cm mesafede bir alanı kaplarken, dört kolonun birleşimiyle oluşan galeri boşluğunun olduğu kare şeklindeki alan kotu ise bir basamak altta ve -1.55 m kottadır (Görsel 155).
- Soğukluktan ılıklik bölümüne geçişte ise merdiven hizasında 10 cm lik bir kot farkı daha bulunmaktadır. Ilıklık bölümünün kotu -1.66 m dir.
- Sıcaklık bölümünün giriş kotu ılıklik ile aynıdır. Burada sadece kurna alanı ve göbek taşının oluşturduğu kot farkları mevcuttur. Zemin kat kot farkları görsel 156'da gösterilmektedir.
-

Görsel 156. Yapıda Soğukluk Bölümündeki Galerinin Referans Alan Kot Farkı (Kişisel arşiv, 2020).

Görsel 157. Zemin Kat Özgün Hali (1937) Kot Farkları (Üstüncan, 2022).

Bina içi dolaşım incelendiğinde zemin katta giriş holü dâhil olmak üzere yedi ayrı kot farkı olduğu görülmektedir. Rahat dolaşıma engel olabilecek bu durumun kapsayıcı tasarım yaklaşımına uygun olmadığı görülmüştür. Bu bağlamda zemin kat yatay dolaşımında:

1. Bina içi kot farkları azaltılarak, yatay dolaşımı kolaylaştıracak düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda geçiş yollarındaki kot farkları en aza indirilecek şekilde dörde düşürülmüştür. Sonradan açılan mevcut kapı bina yapısından dolayı bir basamak yüksekte kalmaktadır. Tarihi yapının özgün projesinde yer alan ve zaman içerisinde örülerek kapatılan giriş kapısı açılarak, soğukluk bölümü kotu ile aynı olacak şekilde düzenlemiştir. Böylece giriş holü ve soğukluk bölümündeki yatay dolaşım sorunu çözümlenmiştir (Görsel 157.)

Görsel 158. Müze Giriş Alanı, Soğukluk Bölümü İç Mekan Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

2. Soğukluk bölümünden ılıklığa geçiş, eğimi %5'den az olacak şekilde rampa ile sağlanmıştır. Sıcaklık bölümünde bulunan kurna alanındaki -1.54m'lik kot sergi alanı olarak tanımlanmış ve mevcut hali ile bırakılmıştır. Kurna alanına geçiş ise rahat ulaşılabilirlik sağlaması açısından yine eğimi %5'den az olacak şekilde rampa ile sağlanmış ve erişilebilir bir kullanım imkânı oluşturulmuştur.

3. Zemin kattaki; soğukluk, ılıkılık ve sıcaklık mekânlarındaki yatay dolaşımın tekerlekli sandalye kullanıcıları için rahat kullanım ve manevra kabiliyeti sağlayacak şekilde geçiş mesafeleri en az koridorlarda 100 cm mekân içi sergi alanlarında da en az 120 cm olacak şekilde düzenlenmiştir.

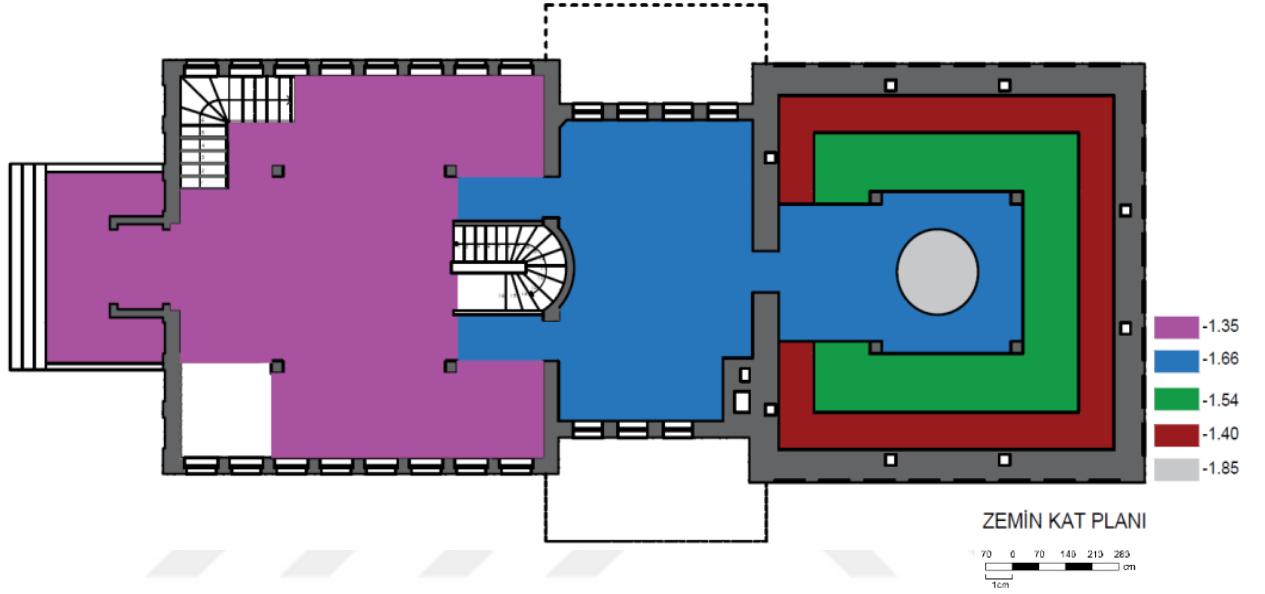
4. Bina içi dolaşımda görme rahatsızlığı ve engeli bulunan bireyler için bina giriş kapısından danışma bankosuna kadar kolay erişim sağlamaları için zemine sabitlenmiş dübel ile zemine sabitlenen çelik hissedilebilir yüzey uygulanmasından yararlanılmıştır (Görsel 157.). Sergi alanlarında ise bu durum ılıkılık bölümünde sergi panolarının altına konumlandırılmış kabartmalı yönlendirme ile gerçekleştirilmiştir. Soğukluktan ılıklığa geçişte, ara bölümde ise duvarda karaçam ahşabı ile yönlendirme sağlanmıştır. Ayrıca mekân içi dağılım da rota takibi yapılabilecek şekilde tasarlanmıştır (Görsel 159).

Görsel 159. Müze Sergi Alanı, Ilıklık Bölümü İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

5. Zemin kaplama malzemesi gri seramik ve beton olan yapıda çok fazla aşınma ve deformeler vardır. Görsel anlamda estetik bir görüntüye sahip olmadığı göz önünde bulundurularak daha algılanabilir, açık ve bakımlı bir mekân tasarlamak adına zeminde kaymaz beyaz renkli gri damarlı seramik kaplama kullanılmıştır.

Tasarım önerilerine göre düzenlenen zemin kat kot farkları Görsel 160’da yer almaktadır.

Görsel 160. Zemin Kat Kot Farkları Tasarım (Üstüncan, 2022).

3. Dikey Sirkülasyon

AOÇ Bira Fabrikası Hamamı özgün planları incelendiğinde, yapıda tasarlanan üç adet merdiven olduğu görülmektedir. Bunlardan ikisi soğukluk bölümünün doğu ve batı cephesinde birbirine simetrik olacak şekilde konumlandırılmıştır. Üçüncü merdiven ise giriş kapısının karşı hizasında konumlandırılmıştır.

Yapılan saha çalışmalarında bu seksen beş yıllık tarihi yapıda bulunan üç merdivenden ikisinin yıkıldığı, kapı hizasında bulunan üçüncü merdivenin ise hala kullanılabilir olduğu gözlemlenmiştir. Yeniden işlevlendirme ile müze restorasyon tasarımı gerçekleştirilen bu yapının, kapsayıcı tasarım doğrultusunda katlar arası düşey dolaşımı merdiven ve asansör ile sağlanması tasarlanmıştır. Bu doğrultuda:

a) Merdiven

1. Yıkılan merdivenlerden güney cephedeki, özgün planı korumak ve döner merdivenin herkesin kullanımı için elverişli olmaması nedeniyle tekrar tasarlanmıştır. Ancak yeniden işlevlendirme doğrultusunda doğu cephe tarafında bulunan merdiven iptal edilmiştir.
2. Yeni tasarlanan merdivende erişilebilirliği sağlama amaçlı sahanlık tasarlanmıştır.
3. Yeniden tasarlanacak olan merdivende; bina yapısının özgün malzemesine uygun olması, yapının kültürel varlığını vurgulaması, değer katması, kokusu ile herkes tarafından algılanabilir olması sebepleriyle doğal karaçam ahşap kaplama malzeme kullanılmıştır.
4. Merdivenin başında ve sonunda (basamak genişliği ölçüsü kadar ileriden başlayacak şekilde) en az 60 cm genişliğinde hissedilebilir uyarıcı yüzey kullanılmıştır (Görsel 161.).

Görsel 161. Yapıdaki Merdiven İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

5. Merdiven basamaklarının kolay algılanabilir olması ve kaymaları önleyebilmek için, basamak uçlarında 3-5 cm genişlikte renkli, kaymaz uyarıcı şerit tasarlanmıştır.
6. Merdiven rıhtı ve genişliği insan ergonomisine uygun olarak, rıht ve basamak ölçü formülü ($2 \times \text{rıht yüksekliği} + \text{basamak genişliği} = 60-64$) dikkate alınarak tasarlanmıştır.

7. Merdiven trabzanı, merdiven başı ve sonundan 30 cm ileride başlayarak tüm basamaklar boyunca devam edecek şekilde ve herkesin kullanımına imkân sağlayacak şekilde yerden yüksekliği 90 cm olarak tasarlanmıştır.

8. Mevcut üçüncü merdiven ise bütünlük sağlaması açısından karaçam ahşap malzeme ile kaplanarak yalnızca müze çalışanları tarafından kullanıma açık olacak şekilde tasarlanmıştır. Döner merdivenler kapsayıcı, erişilebilir tasarımlar için uygun kullanım sağlayamamaktadır (Görsel 162.). Bu yüzden zorunlu sebepler dışında ziyaretçilerin kullanımına kapatılmış (Görsel 163.) ve mekân içinde ziyaretçiler asansör ve güney cephede bulunan merdivene yönlendirilerek bilgilendirilmeleri sağlanmıştır.

Görsel 162. Yapıdaki Döner Merdiven ve Merdiveni Tarifleyen Yıkılan Duvar İzi (Kişisel arşiv, 2022).

Görsel 163. Yapıdaki Döner Merdivenin Müze Ziyaretçilerinin Kullanımına Kapatılması, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

9. Soğukluktan ılıklığa geçerken yapının neredeyse merkezinde konumlanan kavisli, döner merdivenin yıkılan yan duvarı yapının özgün halini korumak ve daha güvenli hale gelmesini sağlamak için duvarın özgün malzemesi (tuğla) ve inşa tekniği ile örülerek onarılmıştır. Ayrıca bu yapının eskiden hamam olduğunu mekâna yansıtmak için tuğla ile örülen duvarlara stabilize yosun bitkisi ile bir dekor oluşturulmuştur. (Görsel 164.).

Görsel 164. Döner Merdivenin Tuğla İle Örülen Yan Duvarı, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

b) Asansör

1. Doğu cephe tarafında bulunan merdiven iptal edilerek yerine; bebek arabalı, yaşlı ve bedensel engeli bulunan ziyaretçilerin asma kata kolay ulaşmasını sağlayacak şekilde bina girişinin sağında ve giriş kapısına yaklaşık 1,5 m mesafede asansör tasarlanmıştır (Görsel 164.).
2. Asansörün kapı boşluğu en az 91,5 cm ve kabinin ölçüsü tekerlekli sandalye kullanan bir bireyin geçişine ve park yapabilmesine imkân sağlayacak ölçüde tasarlanmıştır.
3. Kabin içerisine zeminden 85-90 cm yüksekte bulunan bir tutunma barı yapılmıştır. Ayrıca kabin içinde ve dışında bulunan düğmeler tekerlekli sandalye kullanan bireyler ve boyu standartların altında olan (cüce) bireylerin rahatça ulaşabileceği yükseklikte yerleştirilmiştir.

4. Görme ve işitme rahatsızlığı ya da engeli bulunan bireyler, yaşlılar ve diğer tüm bireyler için asansörün hareket ettiği yön sesli ve görsel uyarıcılar ile ziyaretçilere bilgilendirme sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

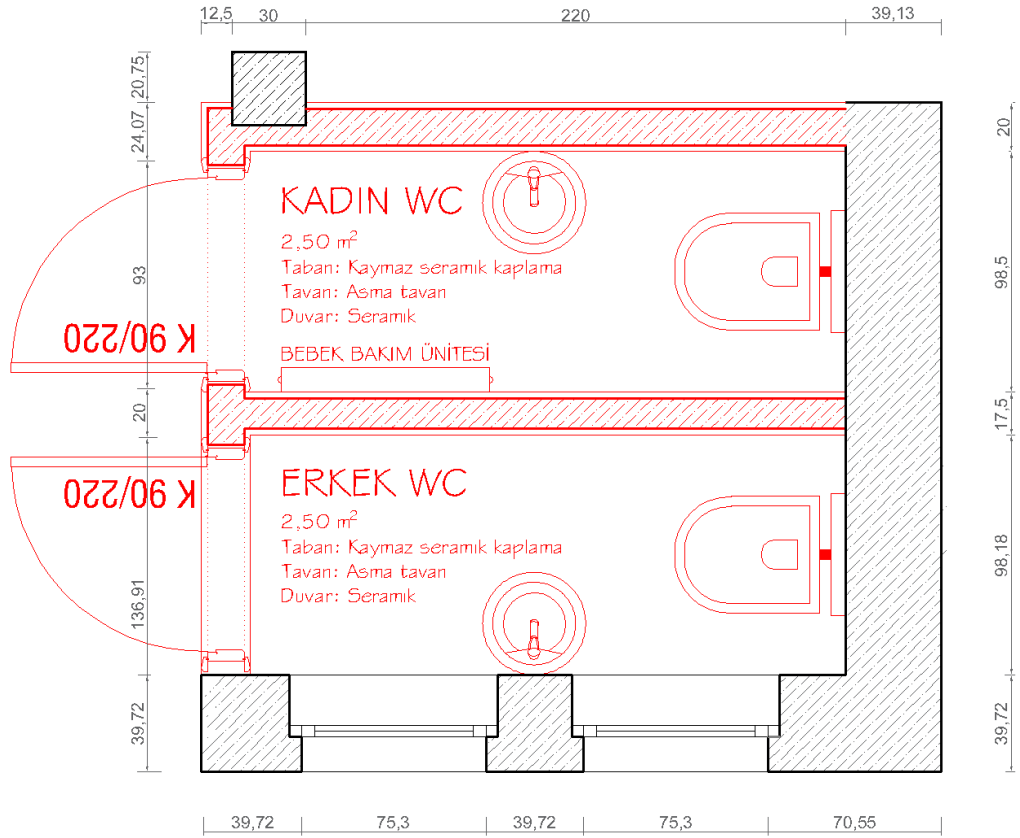
Görsel 165. Yapıdaki Asansör Tasarımı (Üstüncan, 2022).

4. Islak Hacim

Tuvaletler

1. Yeni yapılacak tuvaletler (bay, bayan ve engelli wc) soğukluk bölümünde, kolay ulaşılabilir şekilde konumlandırılmıştır.
2. Bay ve bayan olmak üzere en az iki adet engelli wc bulunması gerekirken, binada yeterli alan bulunmaması sebebiyle yalnızca bir adet engelli wc tasarlanabilmiştir (Görsel 166.)

4. Engelli tuvaletinin kapı açıklığı 110 cm ve kapısı da dışarıya açılacak şekilde tasarlanmıştır.
5. Engelli tuvaleti içerisinde acil durumlarda kullanılmak üzere acil durum çağrı butonu tasarlanmıştır.
6. Tüm ıslak hacimli alan duvarlarında kolayca temizlenebilen ve su sızdırmayan malzemeler kullanılırken, zemin döşemesinde beyaz damarlı siyah renk kaymaz seramik kaplama kullanılmıştır (Görsel 167.)
7. Bayan tuvaletinin içerisinde açılıp kapanabilen bebek bakım standı tasarlanmıştır (Görsel 168.).

KADIN- ERKEK WC PLANI

2020 YILI
2022 YILI

Görsel 168. Bay & Bayan İçin Özel Wc Tasarımı, Plan Çizimi (Üstüncan, 2022).

8. Bebek arabalı bireylerin rahat ulaşım ve kullanım sağlayabileceği şekilde bayan wc önünde manevra genişliği bırakılarak kapı yönü dışarıya açılacak şekilde tasarlanmıştır.

9. Tuvalette depolama amaçlı kullanılan dolap kapaklarında sürgü kapak tercih edilmiş ve böylelikle kapakların açık bırakılıp kazaya sebebiyet verme durumu ortadan kaldırılmıştır.

10. Lavabo altında bulunan sıcak su ve drenaj boruları için yeterli koruyucu önlemler alınmıştır.

11. Tuvalet kâğıtlığı, sabunluk gibi malzemeler duvara monte, yeri sabitlenmiş ve güvenli kullanıma uygun olarak hamam dokusuna uygun seçilmiş gri renkli malzemelerden tasarlanmıştır (Görsel 167.)

12. Alafranga tuvalet taşı ve duvara gömülü sifon ile engelli bireyler için daha güvenli bir kullanım sağlanmıştır. (Görsel 168.)

5. Yönlendirme

1. Kapsayıcı tasarım prensipleri kapsamında çağdaş sanat müzesi olarak yeniden işlevlendirilen AOÇ Bira fabrikası Hamamında fuaye alanı müze ziyaretçilerini karşılayan ilk bölüm olması sebebiyle özellikle bu alanda mekân içi yönlendirme ve bilgilendirmenin olabildiğince tüm bireyler için kolay, algılanabilir, anlaşılabilir ve açıklayıcı olmasına özen gösterilmiştir. Bu alan olabildiğince sade tasarlanmış ve tabelaların okunmasını ya da görülmesini engelleyici hiçbir unsura yer verilmemiştir (Görsel 169.).

Görsel Şekil 169. Müze Fuaye Alanı İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

2. Müze ana girişinde, merdiven, asansör gibi düşey sirkülasyonun sağlandığı noktaları, wc, danışma, müze mağazası ve sergi alanları gibi mekânsal düzeni gösteren yönlendirme ve bilgilendirme tabelaları tasarlanmıştır.

3. Müze içerisinde kullanılan her tabela, bilgilendirme panosu vb. gibi materyallerde yazılar, piktogramlar (semboller), kabartmalı hissedilebilir panolar ve Braille alfabesi kullanılmış olup, görüş açısına göre okunabilir ölçüde ve zıt renkte olmasına dikkat edilerek; harf yüksekliğinin en az 1,5 cm, piktogram yüksekliğinin de en az 15 cm olmasına dikkat edilmiştir. Ayrıca yazı ve Braille alfabesinin piktogram görselinin dışında olacak şekilde yerleştirilmiştir.

4. Her katta kat numarası ve katta yer alan işlevleri anlatan bilgiler yer almaktadır (Görsel 170.).

Görsel 170. Müze Fuaye Alanı, Braille Yazılı Yönlendirme Tabelaları, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

5. Sergi alanının giriş ve çıkışındaki duvarlarda konumlandırılan bilgilendirme panolarının zeminden yüksekliği 170 cm ve pano yazıları da 150 cm olacak şekilde tasarlanmıştır (Görsel 171.).

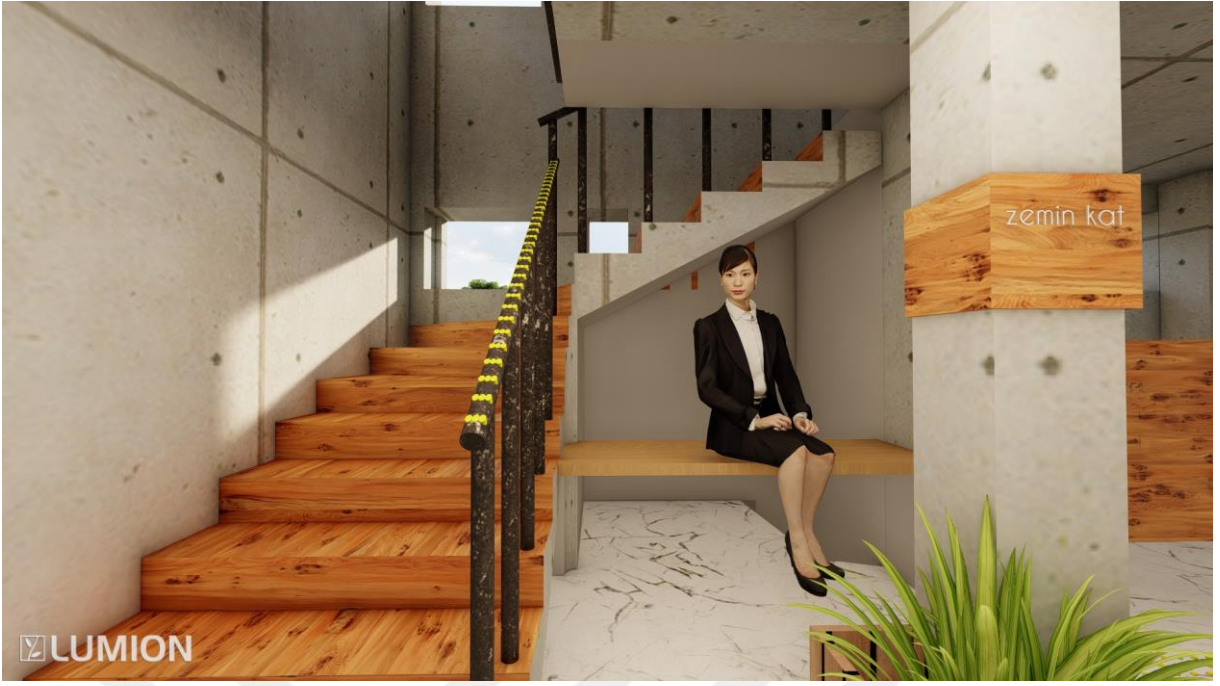
Görsel 171. Müze Sergi Giriş Alanı, Braille Yazılı Kat Planı, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

6. Tuvaletlerde kapı yanlarında yer alan bilgilendirme tabelaları kapı kolu tarafına, kapı pervazından 8 cm ileriye ve yerden 150 cm yüksekte konumlandırılmıştır. Ayrıca tabela yazıları en az 9,5 cm olacak şekilde tasarlanarak, sol alt tarafta dayalı şekilde Braille alfabesi ile yazılmış (Grade 2) bilgilendirme de mevcuttur. Tabela kenarında Braille yazısının olduğunu gösteren bir işaret bulunmaktadır.

7. Müzede işitme rahatsızlığı ve engeli bulunan bireyler için mekândaki arka plan seslerini ve çevresel gürültüyü yok ederek konuşmaların anlaşılır bir şekilde aktarılmasını sağlayan indüksiyon döngü sistemleri kullanılmıştır. Kullanılan mekânda sistemin olduğu uluslararası indüksiyon döngü işareti ile gösterilmiştir.

8. Görme engeli bulunan ya da az gören bireylerin yönlendirilebilmesi için kapı girişinden danışmaya kadar kesintisiz hissedilebilir yüzey kullanılmıştır. Ayrıca asansör kapı önü, merdiven ve rampa başlangıç, bitiş noktaları ile sahanlıklarında hissedilebilir yüzeyler kullanılmıştır.

9. Merdiven korkuluklarında Braille alfabesi ile yönlendirme yapılmıştır (Görsel 172.).

Görsel 172. Yapıdaki Braille Yazılı Merdiven Tırabzan, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

10. Acil durum alarmları işitilebilir, görülebilir, hissedilebilir ve diğer yardımcı tüm alarmları kapsar. Alarmlar müze gibi kamusal mekânlarda, yapıların ortak mekânlarında, giriş ve çıkışlarında, tuvalet ve düşey dolaşım alanlarında yer almalı ve bina mekanik ve elektrik sistemleri ile bütünleşik olmalıdır.

11. Müzede işitilebilir alarmlar az işiten bireylerin de duyabileceği şekilde en az 15 desibellik ya da 30 saniye boyunca 5 desibellik ses vermelidir. Alarm sinyallerinde ses seviyeleri 120 desibeli geçmemelidir.

12. Müzede görülebilir alarmlar 15 metrede bir ve zeminden 203 cm yükseklikte yerleştirilmiştir.

13. Müze sergi alanlarında sergilenen sanat eserlerinin yanında, eserleri tanıtan braille alfabesi ile yazılmış levhalar bulunmaktadır.

14. Müzede sergilenen eserler ile ilgili bilgilerin yer aldığı tabelalarda farklı dillerde anlatım da mevcuttur. Ayrıca tabelaların yanı sıra el kılavuzları, sesli ve görsel bilgilendirme cihazları da kullanılmıştır.

6. Danışma ve Müze Mağazası

1. İnsanlar mekâna ilk girdiklerinde genel olarak sağa yönelim sağlarlar bunun nedeni kendi sağını takip etme kuralından gelir. Bu nedenle girişte sağ tarafta kalan yapının doğu cephesine asansör ile ilişkilendirilen bir danışma bankosu tasarlanmıştır. Bankolar herkese hitap edecek seviyede iki ayrı yüksekliğe sahip olarak tasarlanmıştır (Görsel 173.).

Görsel 173. Müze Danışma Alanı, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

2. Müze kapısına girişten itibaren danışma bankosuna kadar devam eden, mekânın tasarımına ve işaretlere yüklemek istediğimiz işlevlere göre giriş zemin döşemesi üzerinde çelik hissedilebilir yüzey yapılmış yer çizgileri sayesinde rota takibi sağlanmıştır. Böylelikle engelli birey mekâna ilk girişte kolay bir şekilde danışma bankosuna ulaşarak gerekli bilgilendirmeyi edinir ve mekân içinde ve sergi esnasında ona dijital rehberlik yapacak teknolojik ürünleri alarak müze ziyaretine başlayabilmektedir.

3. Danışma bankosu ve satış bankosu gibi mekânsal donatıların tasarımında ise tekerlekli sandalyeli bireylerin “önden ve yandan yaklaşımda ulaşılabilirlik mesafeleri” göz önünde tutulmuştur. (Görsel 173.).

4. Malzeme seçimlerinde engelliler için güvenilir ve kolaylıkla algılanabilir renk, doku ve koku göz önünde bulundurulurken yapının özgün malzemeleri ile uyumlu, tarihi eserin niteliğini güçlendirecek seçimler yapılmıştır.

5. Zemin katta bulunan yapı girişinin batı cephesinde müze hatıraları satış bölümü standı tasarlanmıştır. Müzede tasarlanan tüm donatı elemanlarında sivri yüzeyler için 90 derecelik keskin açılar yerine yuvarlatılmış köşeler kullanılmış ve bordür kenar uygulamaları eklenmiştir.

7. Işık

1. Galeri boşluğu ve giriş mekânının aydınlatması doğu ve batı cephesinde bulunan göz hizasının üstünde kalan belirli aralıklar ile cephede tekrar eden dikdörtgen biçimdeki doğramalar ile sağlanmaktadır. Yapı zamanında müdahale görmüş ve özgün halindeki doğramaların bazıları tuğla örülerek kapatılmıştır (Görsel 174. ve 175.).

Görsel 174. ve 175. Yapıda Soğukluk Bölümündeki Doğu ve Batı Cephesinde Tuğla Örülerek Kapatılan Doğramalar (Kişisel arşiv, 2020).

Restorasyonda en önemli şeylerden biri olan; cephe bütünlüğünü bozan, özgün ve nitelsiz bu müdahale tekrar özgün halindeki şekilde doğramaların yapılması ile çözümlenmiştir.

2. Girişteki doğal aydınlatma mekâna ışık sağlarken özellikle görme engelli ve zihinsel engelli bireyler için hem yeterli hem de rahatsız edici olmayan etkili bir aydınlatma sağlamaktadır. Çünkü otizm spektrum bozukluğu olan bireyler mekân içinde endirekt ve ışık dimmeri ile ayarlanabilen bir aydınlatma tasarımına ihtiyaç duymaktadırlar (Gürdağ, 2019).

Görme yetersizliği çeken bir birey ise nesnelere direkt gelen göz kamaştırıcı aydınlık seviyesi yüksek bir ışıktan rahatsızlık duyar. Bu nedenle cephelerdeki uygun ölçülerdeki doğramaların boyutları ve içeriye sızan doğal gün ışığı giriş mekânı için etkili bir aydınlatma sağlamaktadır.

3. Sergi alanında bulunan her bir eser için ayrı aydınlatma elemanı kullanılarak eserin kolay algılanabilmesi sağlanmıştır.

4. Yapıdaki tüm mekânlardaki aydınlatma seviyeleri mekân içinde bulunan işlevleri ve bireyleri kolay görebilir seviyededir. Donatılar ve mekân içi aydınlatmada gizli led aydınlatma elemanları kullanılmıştır (Görsel 176.)

Görsel 176. Yapıda Sıcaklık Bölümündeki Kot Farkını ve Su Oluklarını Belirleyen Gizli Led Aydınlatma Tasarımı (Üstüncan, 2022).

5. Asma kattaki galeri boşluğuna bakan alanda da metal korkulukların arasında şeffaf cam malzeme kullanılarak hem gelen ışığın dolaylı yayılması hem de işitme engeli bulunan bireylerin kolay kullanımı için saydamlık sağlanmıştır (Görsel 177.).

Görsel 177. Asma Kat Galeri Boşluğu İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

8. Akustik

1. Giriş ile birinci katı dikeyde birbirine bağlayan galeri boşluğunun akustik tasarımı çok önemlidir. Galeri boşluğu bulunan alanlarda tavan yüksekliğinden dolayı daha fazla gürültü ve yankı meydana gelmektedir. Bu durum özellikle işitme ve zihinsel engelli (otizmli) bireyler için mekânsal sorun oluşturmaktadır. Bireylerin rahatsız olmaması için gürültü ve yankıyı aza indireyecek doğru akustik tasarımlar yapılmaya çalışılmıştır.

2. Doğru akustik tasarım için mekânın tam ortasına hem vurgu hem de denge sağlayacak bir heykel mekân yüksekliği temel alınarak tasarlanmıştır. Dört kolonun tam merkezinde konumlandırılan bu heykel tarihi eserin özgünlüğü korunarak uygun malzeme ve teknik ile akustik panel görevi görecektir şekilde tasarlanmıştır (Görsel 178.)

Görsel 178. Zemin Kat Orta Alan Heykel, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

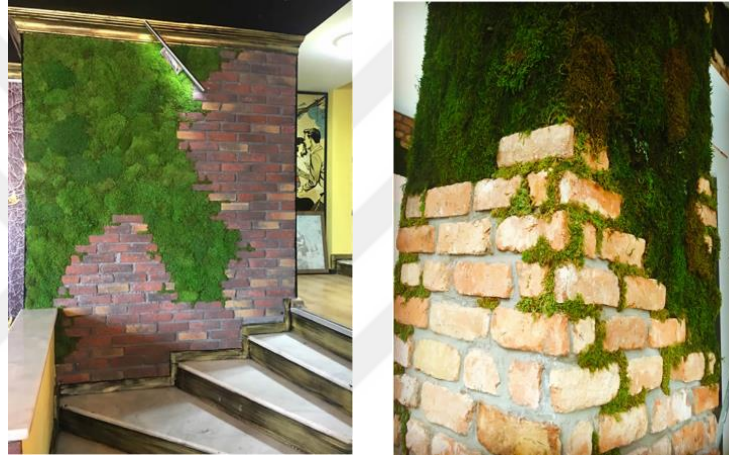
3. Zemin katta tasarlanan donatı ve nesnelerin boyutları ve malzemeleri ses emici nitelikte (ahşap ve kumaş gibi) ve yapı içerisinde sesin yankılanmasını azaltmaktadır.
4. Sergi alanlarında ise boyu yaklaşık 2 metreyi bulan ses yalıtım panelleri duvar çevresinde konumlandırılmış ve önünde sergilenecek eseri vurgulaması açısından siyah renk tercih edilmiştir (Görsel 179.)

Görsel 179. Müze Sergi Alanı, Siyah Ses Yalıtım Panelleri, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

5. Mekân içi gürültü kontrolü için ise indüksiyon döngü sistemi kullanılarak girişte donatı altında sergi alanlarında ise duvar üzerinde konumlandırılmıştır.

6. Bina içinde gerçekleşen hava doğuşlu sesin kontrolü ve sesin bir mekandan diğerine iletilmesini azaltmak için stabilize yosun bitkiler (Görsel 180.,181. ve 182) kullanılmıştır. İç mekânlarda kullanılan bitkiler doğal ve estetik bir görünüm sağlamasıyla ruhsal ya da zihinsel engeli bulunan bireylerin kendilerini müze içerisinde iyi hissetmelerine katkı sağlaması açısından da önemli bir detaydır. Ayrıca hamamların nemli, ıslak yapısına uygun olması ve fazla bakım gerektirmemesi de kullanım için bir diğer tercih sebebidir.

Görsel 180. ve 181. Stabilize Yosun Bitki Örnekleri. Erişim: 03.05.2021, <https://rainforest.com.tr/hakkimizda.html>

Görsel 182. Müze Sergi Alanı Girişi, Stabilize Yosun Bitki ve Tuğla Kullanımı (Üstüncan, 2022).

9. Sergi Alanları

Sergileme mekânlarında en önemli şey yönlendirmedir. Yapı elemanları; kolon, duvar, giriş ve çatı eğer iyi tasarlanırsa engelliler için engelleyici sınırlayıcılar değil yönlendirici sınırlayıcı elemanları olurlar. Bu nedenle restorasyonu yapılan Bira Fabrikası Hamamı yapısının kapsayıcı yaklaşım ile müzeye dönüştürülmesinde sergi mekânının plan şeması çok önemlidir. Hamam yapısının ılıklik bölümünden başlayarak sıcaklik bölümü ve asma katta galeri boşluğunu çevreleyen soyunmalık alanda devam eden sergi mekanlarında tarihi eserin özgün kurgusu içerisinde genel bir dolaşım sağlanmış, sirkülasyon üzerinde “açık mekânlar” oluşturulmuş ve sonra da bu mekanların birbirleriyle ilişkileri irdelenmiştir. Bunu yaparken de rehber işaretler sistemi ile engelli bireylere mekân içinde nasıl ve nereye hareket etmeleri gerektiği aktarılmıştır.

Sergi alanının girişi danışma bankosunun devamında yer alan döner merdiven yanındaki koridordan sağlanmaktadır (EK-4). Danışmadan bilet ve gerekli cihazların temininin ardından koridora yönlendirilen ziyaretçiler burada duvarın iki yanında bulunan Braille alfabesi görsel ve kabartma özelliğine sahip bilgilendirme panoları ile karşılaşmaktadır. Sergi ve mekân hakkında genel fikir sahibi olduktan sonra soğukluk ile sıcaklık arasında bir geçiş mekânı olan ılıklik bölümüne ulaşmaktadırlar. Sergi alanının başlangıcı olan bu mekânın duvarları özgün malzemesi olan tuğladır. Duvarda sadece akustik anlamda yalıtım sağlayacak ses yalıtım panelleri kullanılmış olup, bu panellerde yalnızca duvar çevresinde ve sergi stantlarının arkasında konumlandırılmıştır. Burada doğu ve batı cephe duvarlarında yönlendirici sınırlayıcı işlev gören metal, modüler sergi elemanları ile rota takibi sağlanmıştır. Sergi alanındaki dolaşım aralıkları, tekerlekli sandalye kullanıcısı, bebek arabalı vb. herkesin kullanımına uygun geçiş ve manevra imkânı sağlayacak şekilde tasarlanmıştır.

Merdiven kovanının arka cephe duvarında tuğla duvar yüzey üzerinde dekoratif desen oluşturularak, hem görsel hem de akustik anlamda ses yutucu dikey bahçe tasarımı gerçekleştirilmiş ve stabilize yosun bitki duvar tasarlanmıştır. Ayrıca doğa çağrışımı yapan bu yüzeylerin varlığı ile mekânda denge sağlanması ve ziyaretçilere psikolojik anlamda iyi hissettirmek amaçlanmıştır. Bu duvarın önünde ise dinlenme bankaları yer almaktadır. (Görsel 183.)

Görsel 183. Müze Sergi Alanı, Ilıklık Bölümü İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

Ilıklık bölümünün özgün malzeme kullanımı o dönem sıkça tercih edilen yapı elemanları zemininde seramik, duvarda ise tuğla olmuştur. Restorasyonunda ise bu alanda zemin döşeme olarak özgün malzemesi olan seramik rota takibi işlenerek kullanılmıştır. Duvarda tuğla malzemesi raspa işlemi yapılarak, onarılmış ve gerekli bakım yapılmıştır.

Ilıklık bölümünden sonra yapının kuzeyinde kalan, sıcaklık (yılanma) alanına geçilmektedir. Bu bölümde yılanma işlevi gereği kurna alanının yer aldığı bölümde iki ayrı kot farkı bulunmaktadır. Duvar çevresinde 90 cm genişlikteki, 14 cm'lik kot farkı eserlerin sergilenmesi için kullanılarak, özgün haliyle korunmuştur. Kurna alanının devamı olan 105 cm genişlik kolonlara kadar uzatılmıştır. Ayrıca zemindeki 12 cm'lik kot farkı da rampa ile çözümlenmiş ve herkes için kolay ulaşılabilir bir sergi alanı oluşturulmuştur. (Görsel 184. ve 185.)

Görsel 184. Müze Sergi Alanı, Sıcaklık Bölümü İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

Sıcaklık bölümünde önemli olan tarihi hamam özelliğini yansıtan üç alan (göbek taşı, kurna bölümleri, su olukları) nitelikli müdahalelerde bulunarak yeniden işlevlendirilmiştir. Sıcaklık bölümünün özgün zemin kaplaması mermerdir. Mekânın cephelerinde bulunan kurna alanları kolon bitimine kadar mermer döşenmiş olup, hem cephede tasarlanan sergi modüllerine ziyarette rota takibi sağlamakta hem de kurna alanlarını tarif etmektedir. Tarihi yapının yıpranmış yer döşemeleri temizlenerek göbek taşı ve çevresindeki kolonlara kadar devam eden su oluk çizgilerini de içine alan zemin kısmı ise beton ile kaplanmıştır. Mermer yüzey kaygan bir yapıya sahip olması sebebiyle dolaşım güzergâhında kayganlık önleyici kaymaz şeffaf solüsyon kullanılmıştır. Ayrıca sergi gezinti güzergâhı; beyaz mermer ile orta mekânda kullanılan beton gri renkleri ayırt edici olması sebebiyle farklı renkler tercih edilmiştir.

Sıcaklık bölümünün tam ortasında bulunan betonarme göbek taşı ise kubbe ile örtülü olan mekânı insan boyutuna indirmek ve doğru akustik tasarımı sağlamak için heykelimsi bir strüktür ile yükseltilmiş ve etrafına betondan oturma alanı tasarlanarak geri çekilme ve dinlenme alanı oluşturulmuştur. Soğukluk bölümünde zeminde kullanılan motif göbek taşında da kullanılarak, bina içinde bütünlük sağlanması amaçlanmıştır (EK-4). Tarihi eserde mekân içinde zaten yüksekte bulunan göbek taşı yapıya zarar vermeden eski işlevini tarifleyerek koruma sağlanmıştır.

Su olukları ise kolondan sonra betonarme devam eden zeminde kapatılmadan cam kaplama yapılmış ve ışıklandırma sistemi kurularak oluğun eski fonksiyonu korunmuş ve yeniden işlevlendirmeye kazandırılmıştır. İşlevi gereği cepheleri sağır bırakılan yıkanma alanında sergi alanı özel ve lokal yapay aydınlatma tasarımı ile desteklenmiştir. Mekânda buna ek olarak kubbe yüzeyinde oluşturulmuş olan 44 fil gözünden doğal aydınlatma sağlanmaktadır.

Mekânın ortasında bulunan kolonlar eski malzemesi olan mermer döşeme ile yeniden kaplanmış ve yönlendirici sınırlayıcı olması için görme engelli bireyler için duvarda rota takibi sağlayacak şekilde bazı mermer kalıplarına kabartma yapılmıştır. Ayrıca giriş bölümü hariç kolonlar arasında rota takibi sağlayan metal korkuluk kullanılmıştır. Bu durum aradaki kot farkından kaynaklanan oluşabilecek herhangi bir kazaya karşı önlem amaçlıdır. (Görsel 185.)

Görsel 185. Müze Sergi Alanı, Sıcaklık Bölümü İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

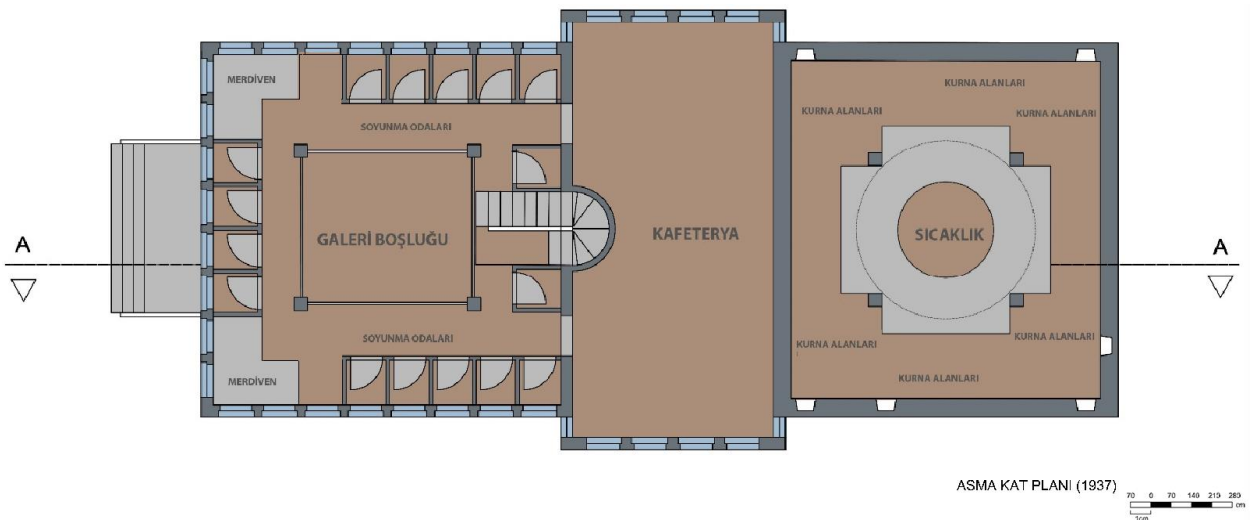
Kubbe ile örtülü olan sergi mekânında tavan yüksekliğinden dolayı oluşacak gürültü ve yankılanma özellikle işitme engelli ve zihinsel engelli bireyleri rahatsız etmektedir. Bu nedenle hem mekânı insan boyutuna yaklaştırmak hem de doğru bir akustik sağlamak için cephelerdeki sergileme strüktürleri insan boyutu ve kullanımına uygun ölçülerde yani mekânı insan boyutuna indirgeyecek ölçülerde ve gürültü ve yankılanmayı en aza indirgeyecek yalıtım malzemeleri ile tasarlanmıştır. Bu alanın duvarları da tuğladır ve ılık bölümünde olduğu gibi duvar çevresinde

siyah renkli ses yalıtım panelleri hem eserleri vurgulamak hem de akustik kontrolü sağlamak için kullanılmıştır.

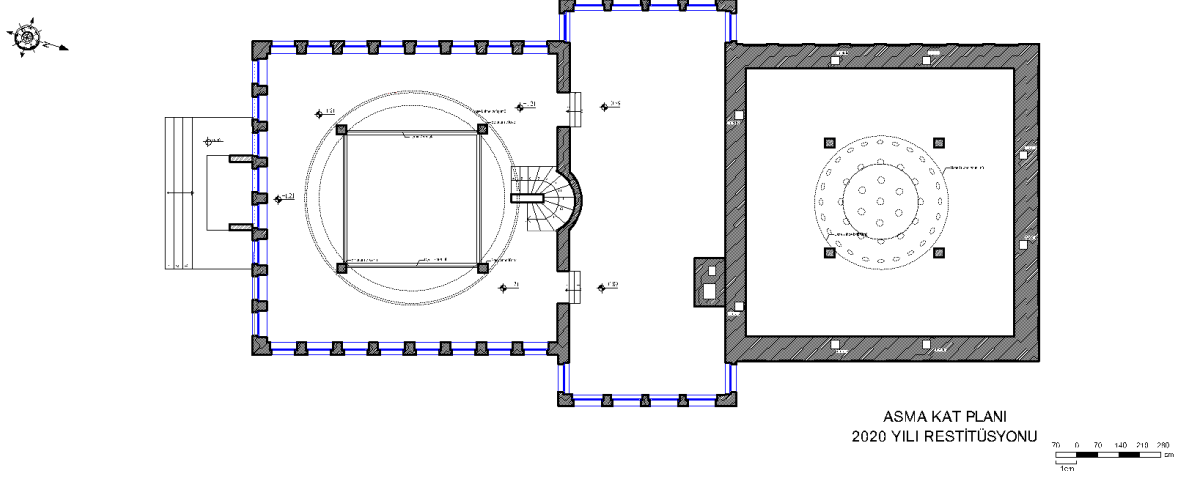
Sergi stantlarında, etkileşimli görsel-işitsel-sosyal tasarım kapsam ve amacı doğrultusunda, eserlerin üç boyutlu modellerine, sesli sergileme, dokunma ve koklama yolu gibi duyular ile görme engellilerin eserleri dokunarak hissetmeleri için orijinal eserin yanına bir kopyası olan replika ürünler yapılarak her engel türüne sahip ziyaretçiye deneyimleme yoluyla özel sergileme imkânları sunulmuştur. Ilıklık ve sıcaklık bölümlerinde de sergileme ve dinlenme alanları bulunmaktadır. Ayrıca tüm katlarda yapı tesisatında, elektrik prizleri su ve nemden etkilenmeyecek şekilde konumlandırılarak, kapaklı ve kilitli bir güvenlik ağı sağlanarak konumlandırılmıştır. Tarihi yapı özgün tasarımında gizlenen tesisat elemanlarında modern çözümler ve güncel uygun elemanlar ve teknikler uygulanmıştır.

6.1.2 Asma Kat İçin Kapsayıcı İç Mimarlık Restorasyon Tasarımı Önerisi

Bira Fabrikası Hamamının özgün işlevindeki asma katında soyunmalık alanının devamı ve kafeterya bölümü bulunmaktadır. Eskiden bu alana zemin katın girişinde bulunan doğu ve batı yönündeki merdivenlerden de erişilmekteyken, yapının günümüzdeki halinde ise bu alana yalnızca orta alanda konumlanan döner merdivenden erişim olduğu gözlemlenmiştir. Asma katın özgün kullanımı Görsel 186’da gösterilmektedir.

Görsel 186. Bira Fabrikası Hamamı Özgün (1937) Asma Kat Planı Taslak Çizimi (Üstüncan, 2022).

Görsel 187. Bira Fabrikası Hamamı Asma Kat Planı 2020 Yılı Restitüsyon Taslak Çizimi (Üstüncan, 2022).

Yeni düzende asma kata ulaşım binanın doğu cephesinden merdiven, batı cephesinden ise asansör ile sağlanmıştır. Özgün plandaki döner merdivenin herkes için uygun olmaması sebebiyle zorunlu durumlar dışında daha çok personelin kullanımına açık olacak şekilde yönlendirmelerle kullanım sağlanması amaçlanmıştır. Özgün planda merdivenler ve asma kat zemini betondur. Yeni düzenleme ile merdivene doğal karaçam ahşap kaplama ve asma kat sergi alanı zeminine ise beyaz üzeri gri damarlı kaymaz seramik kaplama döşenmiştir. Merdiven basamaklarında kaymaz şerit kullanılarak merdiven bitiminde hissedilebilir yüzey kullanılmıştır. Asma kata düşey sirkülasyonla ulaşım; direkt galeri boşluğunun olduğu, soğukluk mekânının üst katına olan alana açılmaktadır. Duvarlarda zamanla hasar gören yerler mekânın özgün (tuğla) malzemesi ile bakım onarımları yapılarak aynen kullanılmıştır. Kubbe ise kazıma (raspa) işlemlerinin ardından sıva işlemleri yapılarak özgünlüğü korunmuştur.

Görsel 188. Müze Asma Kat Galeri Boşluğu İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

Müze olarak yeniden işlevlendirilen yapıda asma kattaki galeri boşluğunu çevreleyen bu alan yaklaşık 2 metre genişlikte olup, zemin kattaki sergi alanının devamı olarak değerlendirilmiştir. Bu katta öncelikle ziyaretçiler sergi alanını gezmekte sonrasında ise kafeteryaya ulaşarak, dinlenme ve düzenlenen etkinliklere katılma imkânı bulabilmektedirler. Galeri boşluğunu çevreleyen sergileme alanında, mekânın algılana bilirliliğini arttırmak ve estetik değerini yükseltmek için engellilere yönelik grafik tasarım yapılmıştır. Görme engelli bireyler için müze sergisinde grafik tasarımlar hem görsel hem de Braille, kabartma alfabe ile oluşturulmuştur. Görme güçlüğü çeken bireyler için ise büyük puntolu yazılı materyaller, kırmızı, sarı ve turuncu gibi fark edilebilecek renkler, yeterli seviyede ve amaca yönelik doğrudan veya dolaylı, verimli aydınlatma ve zemin ile yazılar arasında zıtlık sağlanarak ahşap sergi modülleri tasarlanmıştır.

Yapının eski işlevinde zemin katın devamı niteliğinde olan soyunmalık kısmında bulunan eşit ölçülerde ahşap dolaplar yeniden işlevlendirmede doğu ve batı cephesinde karşılıklı eşit boyutlarda olmak üzere karaçam ağacından üretilmiş blok sergi üniteleri ile yapıda izini sürdürmektedir. Sergi üniteleri endirekt aydınlatma ile ışık dimmeri ile ayarlanabilir şekilde tasarlanmıştır.

Görsel 189. Müze Asma Kat Sergi Alanı İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

Asma katın girişindeki 4 tane kolonun ortasında bulunan alan galeri boşluğunu oluşturmaktadır. Görsel olarak yapının işlevini ziyaretçilere aktarmak için merkezi ve önemli bir mekândır. Fuayenin tam ortasında konumlanan boşlukta heykel strüktürü yaratan bir sergileme alanı oluşturulmuştur. Burada müzeye gelen bireylere engelliler için “farkındalık” yaratmak adına sanat ile uğraşan çeşitli engeldeki bireylerin çalışmaları sanatçıların yaşam hikâyeleri ile birlikte yer verilmektedir.

Ayrıca ziyaretçiler için galeri boşluğu, metal küpeşte araları saydamlık sağlayan şeffaf cam ile çevrelenerek özel güvenlik önlemleri alınmıştır. Galeri boşluğu özellikle yapıda katlar arasında seyir alanı oluşturduğu ve bağlayıcı özellik taşıdığı için malzeme, renk, doku, akustik ve aydınlatma gibi yapısal elemanları özenle tasarlanması gerektiği bilinciyle yaklaşmıştır.

Galeri boşluğu boyunca ahşap yönlendirici sınırlayıcılar ile mekân akışı sağlanarak herkesin tek başına rahat ve güvenilir bir şekilde gezebileceği sergi mekânı devam ettirilmiştir. Sergiler arasındaki üniteler, koridorlar, holler, kapı geçişleri tüm ziyaretçilerin özellikle görme engelli ve tekerlekli sandalyeli bireylerin bağımsız bir şekilde dolaşım sağlayacağı ölçülerde tasarlanmıştır. Ayrıca tekerlekli sandalyeli birey ile yanında yürüyen bireyin aynı anda mekânda dolaşım sağlamasına imkân verilmiştir.

Yeniden müze olarak işlevlendirilen hamam yapısında önceden kurgulanan hamam mekân tasarımı ve mekânların kendi aralarında işlevsel ve yapısal geçişleri zorunlu ve gerekli olarak tasarımı belirlemekte ve engelli müze kullanıcılarına yönelik kapsayıcı yaklaşım ile sunulmaktadır. Bundan dolayı; tarihi eserin korunması ve engelli bireylerin bu koruma yaklaşımı ile restore edilmiş yapıda rahat ve güvenilir bir şekilde gezebilmeleri için müze sergi alanları, kendi içinde doğrusal bir dolaşım hattı üzerinde sağlanmıştır.

Asma kattaki sergi alanında +1.21 olan zemin kafeterya ve etkinlik alanına geçildiğinde +0.89'a düşmektedir. Bu kot farkı yapının özgün halinde 2 basamak ile geçilirken restorasyon tasarımında engelli kullanıcıların da kolaylıkla ulaşım sağlaması için doğu cephe tarafındaki merdiven rampaya çevrilmiştir (EK-5).

Asma kattaki kafeterya kısmının doğu ve batı cephesinde zemin kattaki gibi göz hizasından yukarıda dikdörtgen doğramalar mevcuttur. Bu doğramalar tarihi yapının yataylığını kırarak dikeyde hareketlilik kazanmasına neden olmaktadır. Bu nedenle doğramalar sağlamlaştırılarak koruma altına alınmıştır. Ayrıca doğal aydınlatmaya büyük ölçüde katkı sağlamaktadırlar.

Görsel 190. Müze Kafeterya İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

Sohbet, yeme-içme, dinlenme ve sosyalleşme imkânı sağlayan kafeterya alanı engelli bireyler için farklı özellikleri barındıran bir alan olarak ele alınmalıdır. Çünkü dinlenme ve yeme-içme

fonksiyon olarak kişiler için daha özel alana girerken sosyalleşme ve sohbet için ortak alan yaratılmalıdır. Engelli bireylerin mekân içinde gerilim duymamaları ve geri çekilme duygularını en aza indirmek için özel alanları uyarıcı seviyesi düşük ve merkez çevresinde ortak alanları ise uyarıcı seviyesi biraz daha yüksek ve mekânın merkezinde tasarlanmalıdır (Gürdağ, 2019).

Kafeteryaya girince hemen karşı duvarda merkezde hizmet alım alanı sağlanmış ve ortak oturma, sohbet etme donatıları (bar) eklenmiştir. Böylelikle kullanıcılara mekân içinde U şeklinde tanımlı kolay dolaşım imkânı sağlanmıştır. Buradaki mobilya ve donatılar tarifli biçimde, uyarıcı malzeme olarak kafe hizmet alım standı parlak alüminyum kasa ve üzerinde görme yetersizliği çeken engelli bireylerin daha kolay fark edebileceği turuncu, sarı ve kırmızı renkte grafik anlatım ile tasarlanmıştır. Buna bağlı sabit oturma deski ise karaçam ahşabı ve siyah demir sandalyeler ile donatılmıştır. Mobilyalar mekân içerisinde güvenlik tehdidine karşı sabitlenmiştir. Kafeterya mekânının batı cephesinde ise bireylere daha özel, sakin alan yaratarak bireysel en fazla iki kişilik ve sabit yeme-içme alanları yaratılmıştır. Masaların biçimleri görme engelli engelli bireylerin daha rahat algılaması ve kullanımı için karedir. Oturma alanlarında tekerlekli sandalyeli bireyler için oturma alanlarında boşluklar bırakılmıştır. Renk olarak görme yetersizliği olan bireylerin kolaylıkla algılayabileceği, kırmızı ve sarı gibi tonlar tercih edilmiştir.

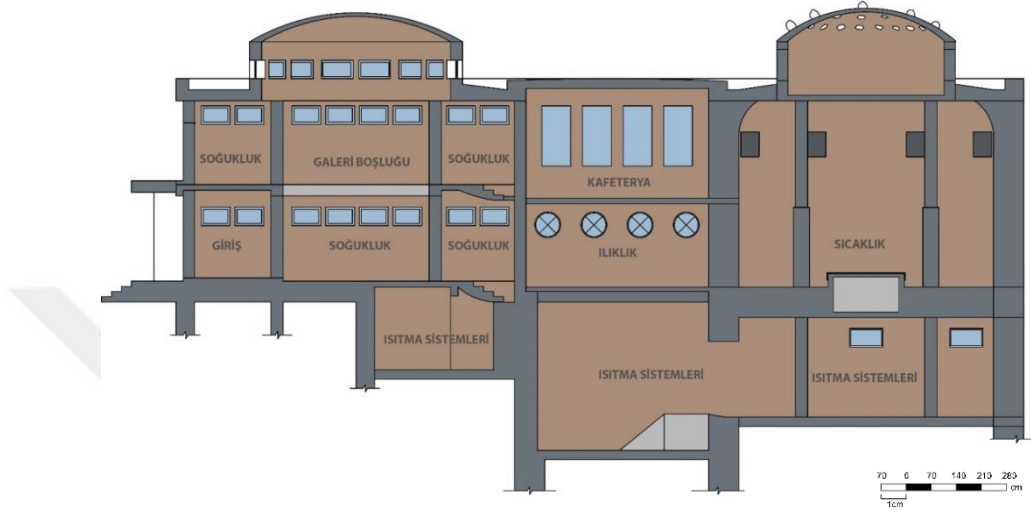
Kafenin doğu cephesinde ise etkinlik alanı için yuvarlak biçimde workshop masaları yapılmıştır. Burası yapılan etkinliğe göre değiştirilebilir bir mekândır. Ancak tasarlanan dairesel masa etrafında otizmli ve tekerlekli sandalyeli bireylere daha rahat ve güvenilir sosyalleşme imkânı sağlayacaktır.

Hamamın diğer mekânlarından farklı olarak burada mekânın işlevinden dolayı doğu ve batı cephelerine düşey açıklıkta büyük doğramalar yapılmıştır. Bu doğramalardan içeriye giren ışık mekânda bireylere direkt aydınlatma sağlayarak otizm spektrum rahatsızlığı olan bireyleri rahatsız edebilir etkidedir. Öte yandan etkinlik alanı olması dolayısıyla sunum yapılırken daha karanlık bir mekân olması gerekmektedir. Bu nedenle yapının cephe bütünlüğünü bozmadan cephe malzemelerine uygun tarihi değerini yüceltecek çelik profillerden ışık kırıcılar tasarlanmıştır.

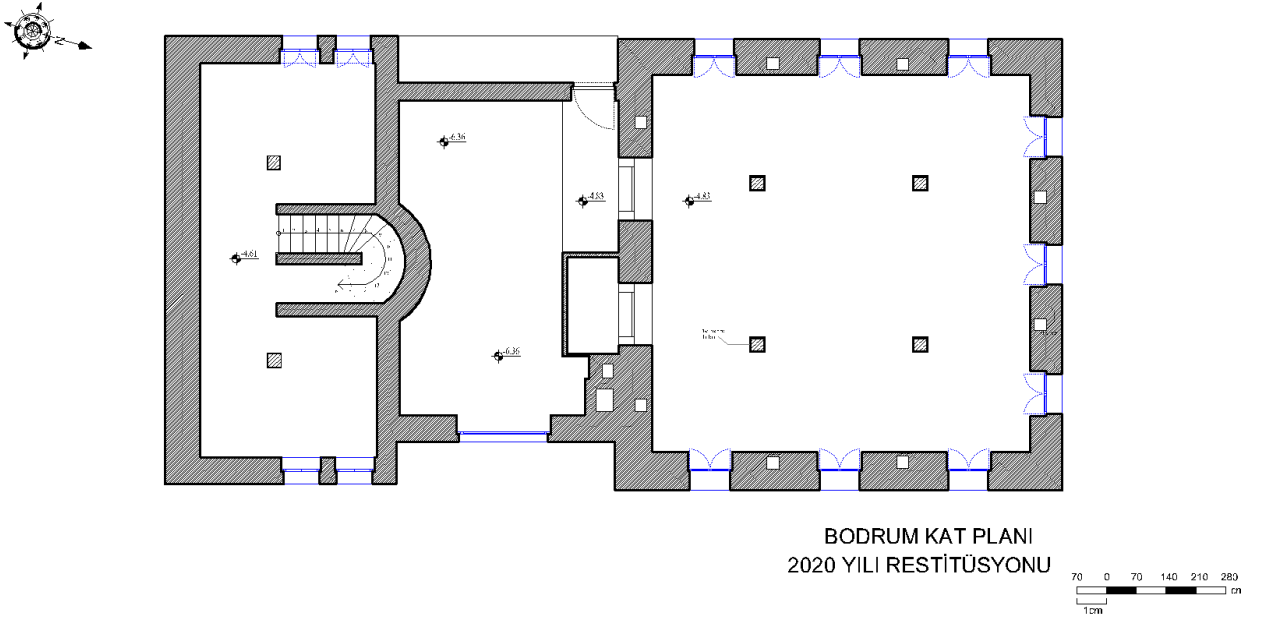
Tuğla ile örülü olan duvarlardan sadece döner merdivenin koruyucu olduğu sırt duvar tuğla bırakılarak diğer duvarlar beton kaplanmıştır. Böylelikle merdivene ve o cephedeki dijital sunum imkânına vurgu yapılmıştır. Zeminde ise kafeterya bölümünde hizmet alım alanı ve barı tarifleyen mekân ahşap zemin kaplama döşenmiş geri kalan alanlar beton zemin olarak bırakılarak mekân içindeki fonksiyon malzeme ile bireylere tanımlanmıştır. Asma kat restorasyon tasarım planı EK-5 'de görülmektedir.

6.1.3 Bodrum Kat İçin Kapsayıcı İç Mimarlık Restorasyon Tasarımı Önerisi

Bira Fabrikası hamamı özgün işlevinde üç kat olarak tasarlanmıştır. Bodrum katı ısıtma sistemlerinin olduğu bölümdür. Bu sistem soğukluk bölümünde radyatörle ısınma sistemini de desteklemektedir.

Görsel 191. Bira Fabrikası Hamamı Özgün (1937) A-A Kesiti Taslak Çizimi (Üstüncan, 2022).

Görsel 192. Bira Fabrikası Hamamı Bodrum Kat Planı 2020 Yılı Restitüsyon Taslak Çizimi (Üstüncan, 2022).

Yapının bodrum katı birbirinden ayrı iki mekândan oluşmakta ve bir oda ve ıslak hacim bulunan bölümüne iç mekândaki merkezde bulunan kavisli merdiven ile ısıtma sistemlerinin bulunduğu kısma ise dışarıdan yani güneybatı cephesinde bulunan merdivenlerden giriş yapılarak ulaşılmaktadır. Yapının özgününde bulunan merdiven günümüze ulaşmamıştır. Özgüne uygun merdiven tasarımı yapılırken engelli bireylerin bodrum kata ulaşımı için engelli lifti yapılmış ve zemin kata göre kot farkı alçakta olan bu alana iki merdiven ile kademelendirilerek ulaşım sağlanmıştır. Bodrum kapı önü -4.71 zemin kotu olan dış mekân ile giriş zemin kotu -4.83 olan iç mekân arasında rampa tasarımı yapılarak tekerlekli sandalyeli bireylerin de bodrum kata ulaşımına imkân verilmiştir (EK 6).

Özgün halinde ısıtma sistemlerinin olduğu bodrum katı ziyaretçilerin ulaşımında zorluk yaşayacağı bir mekândır. Bu nedenle giriş, satış, sergi ve kafeterya gibi mekânlar zemin ve asma katta çözümlenmiş, personel kullanımına açık olan ofis, atölye ve depolama alanları da bodrum katta yeniden işlevlendirilmiştir (Görsel 193.,194. ve 195.). Ancak bodrum kata da herkesin ulaşabilmesi için hem içeride depolama alanındaki merdivene hem de batı cephedeki girişe engelli lift sistemi ile ulaşılabilirlik sağlanmıştır.

Görsel 193. Müze Ofis Mekân Tasarımı, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

Görsel 194. Müze Depolama Alanı, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

Görsel 195. Müze Atölye Alanı, İç Mekân Restorasyon Tasarımı (Üstüncan, 2022).

Bodrum katı mekân organizasyonunda hamam iç mekânından ulaşım sağlanan alan ofis ve ıslak hacim olarak tasarlanırken dıştan, güneybatı cephesinden merdiven ile ulaşım sağlanan alanda ise teknik işlerin yapıldığı atölye ve depolama kısmı olarak tasarlanmıştır (EK-7).

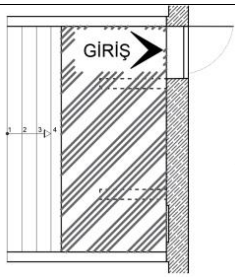
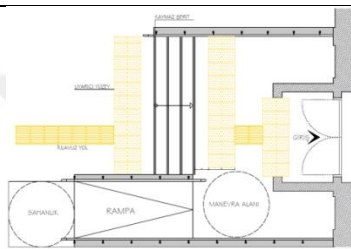
SONUÇ

Yeniden işlevlendirme yapılırken, yapının ilk, özgün halini korunacak şekilde, en az müdahale ile herkes için kapsayıcı bir tasarım gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda öncelikle giriş kapısı da dâhil iç mekân içerisinde zamanla yıkılan veya niteliksiz hale gelen yerler yeniden özgün malzeme ve inşa tekniği ile nitelik kazandırılmıştır. Bina içerisindeki tüm duvarlar özgün haline dönecek şekilde kazınmış (raspalanmış) ve temizliklerinin ardından tamamen yıkılan bölgeler tuğla malzeme kullanılarak onarımları gerçekleştirilmiştir. Ardından yapıya sonradan eklenen niteliksiz ekler kaldırılarak kapı, çerçeve vb. tüm alanlarda özgün niteliğin korunması sağlanmaya çalışılmıştır. Zeminde ise beton, seramik, mermer ve ahşap kullanılan yapıda sıcaklık bölümünde mermer ile beton ve kafede beton ile ahşap olmak üzere diğer tüm alanlarda seramik kaplama malzeme kullanılmıştır.

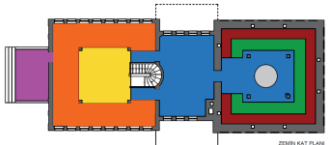
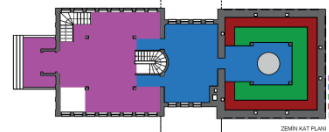
Kapsayıcı tasarım anlayışıyla herkes için ulaşılabilir, erişilebilir olacak biçimde tasarlanmaya çalışılan restorasyon tasarımı, geleneksel Türk hamamlarındaki mekân organizasyon anlayışı benimsenerek gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda ziyaretçiler hamamlarda olduğu gibi aşama aşama sergi alanına yönlendirilmektedir. Önerilen müze tasarımının mekân organizasyonuna bakıldığında; ana girişte danışma, satış, wc ve fuaye alanında ziyaretçileri bilgilendirdikten sonra asıl mekana sergi alanına götürmektedir. Asma katta devam eden sergi alanı ise kafeterya ve etkinlik alanı ile de dinlenme imkânı sunarak sonlanmaktadır. AOÇ Bira Fabrikası Hamam projesi planları (EK-4, EK-5 ve EK-7) ve kesiti (EK-6) incelendiğinde ziyaretçilerin temel mekânsal gereksinimlerini karşılama noktasında, yapının yalnızca zemin ve asma katının uygun olduğu görülerek yalnızca bu alanlar ziyaretçilerin erişimine açılmıştır. Bodrum kat ise müze işleyişi doğrultusunda personel kullanımına hizmet verecek şekilde kurgulanmıştır. Bu kapsamda yapının “Atatürk Orman Çiftliği Hamam Müzesi” olarak yeniden işlevlendirilmesinde gerekli yedi ana mekân; giriş, danışma, müze mağazası, tuvaletler, sergi alanları, kafeterya, ofis, depo ve atölye alanı oluşturulmuştur. İç mekânda ulaşılabilirliğin sağlanmasının temeli olan “dolaşım” ve bu yedi ana mekân tek tek incelenerek tasarlanmıştır. Mekan organizasyonu yapılırken ziyaretçilere mekan içerisinde daha rahat ulaşım, konfor ve güvenlik sağlamak için halka açık alanlar (müze girişi, fuaye ve danışma, satış, ıslak hacim, sergi, kafeterya) hem kendi aralarında hem de müze içerisinde, kamuya açık olmayan (yönetim, depo ve atölye) alanlar ise kendi aralarında mekânsal olarak planlanmıştır. Hazırlanan restorasyon tasarım önerisi ayrı başlıklar halinde sınıflandırılarak tablo 14’de özetlenmiştir.

Tablo 14: AOÇ Bira Fabrikası Hamamı İç Mimarlık Restorasyon Tasarımı Önerisi (Üstüncan, 2022).

A.GİRİŞ

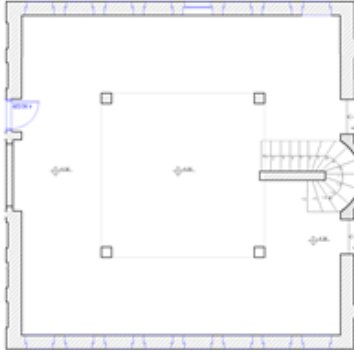
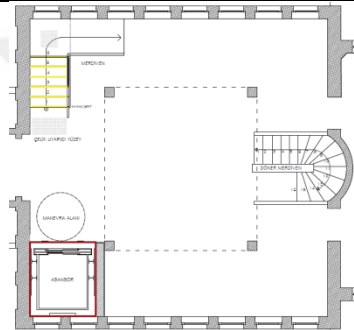
Mevcut Durum	İnceleme	Problem
	- Bina ana girişinde kapı ve merdiven incelendiğinde kapsayıcı tasarım yaklaşımına uygun olmadığı görülmüştür.	-Rampa yok -Merdiven korkuluğu yok -Kapının konumu uygun değil -Kapı açıklık ölçüsü küçük -Giriş holü dar -Bina girişinde hissedilebilir yüzeyler yok
Tasarım	Çözüm Önerisi	
	- Erişilebilir rampa - Rampa iki kenarı ve merdiven yanında korkuluk yerleştirilmesi - Merkezde konumlandırılmış yeni kapı tasarımı - Erişilebilir kapı açıklığı - Manevra imkânı sağlayan erişilebilir genişlikte giriş holü - Merdiven basamaklarında kaymaz uyarıcı şerit yüzeyinin varlığı - Bina girişinde hissedilebilir yüzeyli sürdürülebilir parke taşı	

B. BİNA İÇİ DOLAŞIM

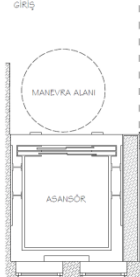
Mevcut Durum	İnceleme	Problem
	Bina içi dolaşım incelendiğinde zemin katta giriş holü dâhil olmak üzere yedi ayrı kot farkı olduğu görülmektedir. Rahat dolaşıma engel olabilecek bu durumun kapsayıcı tasarım yaklaşımına uygun olmadığı görülmüştür.	- Bina içi kot farklarının varlığı
Tasarım	Çözüm Önerisi	
	- Bina içi kot farklarının azaltılarak geçiş yollarındaki kot farklarının dörde düşürülmesi - Giriş holü ve soğukluk bölümündeki kot farklarının giderilmesi - Soğukluk, ılıklik ve sıcaklık bölümlerine geçişlerdeki kot farklarının rampa ile erişilebilir hale getirilmesi - Koridor ve sergi alanlarında tekerlekli sandalye kullanıcılarının rahat manevra yapabilecekleri kadar geçiş yolu mesafesinin düzenlenmesi -Bina içi dolaşımda görme rahatsızlığı ve engeli bulunan bireyler için gerekli mekânlarda zemine sabitlenen çelik hissedilebilir yüzey uygulanması	

YATAY SİRKÜLASYON

A. MERDİVEN

Mevcut Durum	İnceleme	Problem
	Bina içerisinde özgün halinde 2 si girişin hemen yanında doğu-batı cephesinde diğeri de yapının tam ortasında konumlanan üç adet merdiven yer almaktadır. Bunların üçü de soğukluk bölümündedir. 2020 mevcut durumda ise sadece döner merdiven bulunmaktadır. İkisi zemin ile asma kat bağlantısını sağlarken diğer döner merdiven ise asma, zemin ve bodrum katların bağlantısını sağlamaktadır. Merdiven yapıları incelendiğinde kapsayıcı tasarım yaklaşımına uygun olmadığı görülmüştür.	-Üç merdivenden ikisi zaman içinde yıkılmıştır. -Özgün halinde var olan 2 merdiven erişilebilir değildir. (Sahanlık yok) - Döner basamaklı merdivenler ise kullanım zorluğu sebebiyle erişilebilir değildir.
Tasarım	Çözüm Önerisi	
	- Yeni yapılacak merdiven yapısının erişilebilir, sahanlık vb. özellikleri olacak şekilde tasarlanması - Merdiven başlangıç, sahanlık ve bitişlerinde hissedilebilir uyarıcı yüzey varlığı - Merdiven basamak uçlarında kaymaz uyarıcı şerit varlığı - Merdiven yanına korkuluk ve küpeştenin merdiven başından 30 cm önce başlaması ve merdiven bitiminden 30 cm sonra devam etmesi -Özel durumu olan bireylerin erişilebilir merdiven ve asansöre yönlendirilmesi	

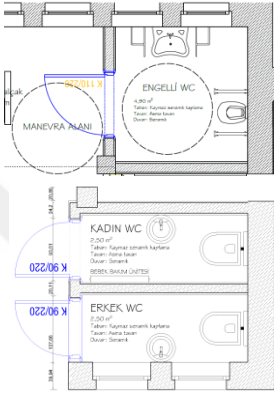
B. ASANSÖR

İnceleme	Problem
Bina içi düşey dolaşım incelendiğinde zemin kattaki soğukluk bölümünden diğer katlara tek bir merdiven yardımıyla geçişin olduğu görülmüştür. Bina tarihi bir yapı olması sebebiyle asansör yer almamaktadır. Bu durumun kapsayıcı tasarım yaklaşımına uygun olmadığı görülmüştür.	- Bina içi düşey dolaşımda asansör yoktur. - Merdiven genişlikleri platform tipi asansör kullanımı için uygun ölçülerde değildir.
Tasarım	Çözüm Önerisi
	- Bina içi düşey dolaşımda asansör tasarlanması - Tasarlanan asansörlerin erişilebilir olması (kapı genişliği, kabin içi ve sahanlık boyutlarının gerekli ölçüleri sağlaması) - Asansör kapısı önünde yeterli manevra alanının bırakılması - Asansör kapı kasasının algılana bilirliliğini arttırmak için bulunduğu duvar ile zıt renkte olması -Asansörün önündeki sahanlıktan kabine geçişte eşik, basamak gibi kot farkı olmaması

DÜŞEY SİRKÜLASYON

İSLAK HACİM

TUVALETLER

Mevcut Durum	İnceleme	Problem
	Zemin katta sadece bir adet tuvalet bulunmaktadır. O da ılıklik bölümünde konumlandırılmıştır. Zaman içerisinde tuvaletin duvarları yıkılmıştır. Kapsayıcı tasarım yaklaşımı doğrultusunda bir adet ıslak hacim yetersiz kalmaktadır.	-Bay ve bayan olmak üzere en az iki adet engelli wc bulunması gerekirken, ıslak hacim tasarlamak için binada yeterli alan bulunmamaktadır. -Alan yetersiz olduğu için ıslak hacimlerde minimum ölçüler kullanılmış ve bebek bakım odası ya da beden ölçüleri standartların altında bulunan bireyler için ayrı bir tuvalet tasarlanamamıştır.
Tasarım	Çözüm Önerisi	
	- Yeni yapılacak tuvaletlerin soğukluk bölümünde kolay ulaşılabilir şekilde konumlandırılması - Engelli tuvaletinin tasarlanması - Engelli tuvaletinin girişinde ve içerisinde manevra alanının oluşturulması - Engelli tuvaleti içerisinde acil durumlarda kullanılmak üzere acil durum alarm sisteminin bulunması -Tüm ıslak hacimli alanlarda kaymaz seramik zemin kaplamasının kullanılması - Kadın ve erkek olmak üzere iki ayrı ıslak hacmin ulaşılabilir şekilde soğukluk bölümünde konumlandırılması - Kadın tuvaletinin içerisinde bebek bakım standının konumlandırılması - Bebek arabalı bireylerin rahat ulaşım ve kullanım sağlayabileceği şekilde kadın wc önünde manevra genişliği ile kapı yönünün dışarıya açılması	

A. AKUSTİK

İnceleme	Problem	Çözüm Önerisi
-Bina içi akustiği incelendiğinde binanın hamam yapısından kaynaklı yankılanma olduğu görülmüştür.	-İşitme ve zihinsel engelli (otizmli) bireyler için mekânsal sorun oluşturmaktadır	- Sergi alanlarında ses yalıtım paneli kullanılması - Gürültü kontrolü için indüksiyon döngü sistemi kullanılması -Bina genelinde ses yutucu malzeme kullanımı

B. IŞIK

İnceleme	Problem	Çözüm Önerisi
-Bina bölümlerinin bazı bölümleri yeterli ışık almazken, bazı bölümleri de yoğun doğal aydınlanmaya maruzdur.	-Zihinsel engelli, otizmli bireyler için doğal ışık yoğunluğu rahatsız edici boyutta olabilmektedir	-Aydınlatması yetersiz alanlar yapısal çözümlerle doğal ışık dengelenerek, otizmli bireyler için endirekt ve ışık dimmeri ile ayarlanabilen aydınlatma tasarımı

C. YÖNLENDİRME

İnceleme	Problem	Çözüm Önerisi
- Bina içerisinde dekor ya da işlevsel olarak kullanılabilecek herhangi bir yönlendirme tabelası vb. detay bulunmamaktadır. -Yapıda çeşitli kot farkları vardır.	- Engelli bireylerin, yaşlı, hamile ve çocukların rahatlıkla dolaşımını engelleyen yapısal mekânsal durumların olması	-Mevcut kot farklarının eşitlenmesi, tehlikeli alanların saydam yüzeyler, renkli uyarılar, kabartmalı zeminler sesli uyarılar, tabelalar, bordür kenarlıkları ile desteklenmesi

D. İÇ MEKÂN MOBİLYALARI

İnceleme	Problem	Çözüm Önerisi
- Bina içerisinde kullanılabilecek herhangi bir mobilya bulunmamaktadır.	- Mevcut donatılar bulunmadığı ve tüm mobilyalar yeni tasarlanacağı için bu konuda problem yoktur.	- Tüm ziyaretçilerin kullanımına uygun olacak şekilde iç mekân donatıları herkes için erişilebilir şekilde tasarlanmıştır.

DİĞER TASARIM BİLEŞENLERİ

Sonuç olarak; AOC Bira Fabrikası Hamamı'nın, belirlenen kapsayıcı tasarım gereksinimleri doğrultusunda tasarlanması ile ziyaretçi ihtiyaçlarına büyük ölçüde karşılayabilen mekânların tasarlanabilir olduğu görülmüştür. Yeniden işlevlendirilerek kamu hizmetine açılan tarihi yapıların, kapsayıcı tasarım anlayışı doğrultusunda tasarlanması ile hem tarihi yapılar korunmuş ve sürdürülebilirliği sağlanmış olacak hem de bu mekânları ziyaret edecek olan her bireyin fiziksel yeterlilikleri doğrultusunda ihtiyaçlarına hizmet edebilecek, erişilebilir ve ulaşılabilir mekânlar tasarlanarak eşit, güvenli ve kaliteli yapılar gelecek nesillere kazandırılmış olacaktır.

Önerilen kapsayıcı müze iç mekan restorasyon tasarımı sonucunda şu sonuçlara varılmıştır;

1. Dört temel engel kategorisi kendi içinde hem birbirlerinden farklı ve özel hem de ortak iç mekân tasarım kriterlerine ihtiyaç duymaktadır (bkz. Tablo 2.).
2. Tüm kullanıcılar için iç mekânda uygun boyut ve kullanım sağlamak için ıslak hacim gibi antropometrik olarak özel ölçüler gerektiren mekânları birden fazla imkân sunarak uygulamak gerekmektedir.
3. Wc gibi özel mekânların aksine danışma, sergi ve kafeterya gibi ortak kullanılan kamusal mekânlar ise tüm kullanıcıların eşit şartlarda, bağımsız, rahat ve güvenli ulaşım sağlayabileceği şekilde tasarlanması gerekmektedir.
4. Engel kategorilerine göre iç mekân tasarımında farklılaşan malzeme, biçim, renk, doku, aydınlatma ve akustik gibi mimari elemanlarda öncelikle yapının özgünlüğünü koruma, mekân içinde bireyin güvenilirliğini sağlama ve tüm kullanıcılar için ulaşılabilirlik, bu üç temel kural sağlanmıştır. Daha sonra engel kategorilerinde farklı olan özellikler çeşitlendirilerek mekan içinde kullanıcıya sunulmuştur (örneğin sergi mekanında görme engelli bireyler için 3d dokunsal sergileme stantları ve tekerlekli sandalyeli bireylerin ulaşımı için uygun boyut ve ölçüler kullanımı, otizmli bireyler için cephede kullanılan ışık kırıcılar ve ışık dimmeri ile ayarlanabilir indirekt aydınlatma sağlanırken görme yetersizliği çeken bireyler için lokal yapay aydınlatma tasarımları vb.)
5. Restorasyonda yapının mümkünse ilk halindeki malzeme ve inşaat tekniği kullanılmalıdır. Yani yeni verilen fonksiyona göre yapı malzemesi kolaylıkla, çok gerekmedikçe değişmemelidir kuralı vardır. Ancak bu temel kural engelli bireylerin güvenliğini riske atacak veya ulaşılabilirliğine engel olacak ise yapının kültürel ve tarihi bütünlüğünü koruyan ve özgün malzeme ve inşaat tekniğine uygun mimari çözümler geliştirilmiştir.

6. Yeniden işlevlendirerek restorasyonu gerçekleştirilen yapıda yapının ilk işlevindeki soyunmalık, ılıkılık ve sıcaklık olarak devam eden mekânsal organizasyon yeni işleve uyarlanmış mekânlar arasında kurgu ona göre sağlanmış ve yapının özgün mekân organizasyonu bile koruma altına alınmıştır.

7. Yeniden işlevlendirmede merdiven yapılması gereken alana, özellikle bebek arabalı ve tekerlek sandalyeli engelli bireyler için katlar arası dolaşımda mutlak gerekli olan asansör tasarımı önerilerek hem tüm kullanıcıların ulaşılabilirliği hem de yine aynı mekânda katlar arası erişim sağlayan bir mimari elaman ile koruma gerçekleştirilmiştir.

8. Hamam yapısının restitüsyon projesine göre girişte batı cephesindeki merdivenin özgün malzemesi ahşaptır. Engelli bireyler için kokusu özellikle fark edilebilen karaçam ağaç ahşabı kullanılarak hem yapılan restorasyonda özgün malzemeye uygun bir seçim yapılmış hem de engelli bireyler için ayırt edici bir özel tasarım gerçekleştirilmiştir. Yani kesin ve katı kuralları olarak bildiğimiz restorasyon teknikleri herkes için ulaşılabilir kılmak için karakteristiğine uygun bir şekilde esnetilebilir.

9. Sıcaklık bölümünde kurnelerin yerini tarifleyen aynı zamanda engelli bireyler için malzeme farkı ile sergi rota takibini sağlayan mermer döşeme ve su oluklarının tüm ziyaretçilerin güvenliği için cam yüzey ile şeffaf, aydınlatma ile desteklenerek görünür bir şekilde tasarıma dâhil edilerek tehlike arz etmeyecek şekilde çözümlenmiştir. Tüm bu öneriler yapı iz bırakılarak koruma altına alındığı müddetçe restorasyon ve kapsayıcı tasarımın ortak noktada buluşabileceğini göstermektedir.

10. Asma kat planında sergi mekânından kafeterya ve etkinlik alanına geçişte özgün halinde var olan iki basamaklı merdiven bir cephede özellikle tekerlek sandalyeli ve bebek arabalı kullanıcılar için rampa tasarımı ile çözümlenmiştir. Bu öneri bize göstermektedir ki katı kuralları olan restorasyon ilkeleri kapsayıcı tasarım ile bütüncül uygulandığında yapıda özgün halin izlerini bırakarak veya örnekteki gibi ikili imkanlarda birini engelliler içinde ulaşılabilir kılarak çözümlenebilmektedir.

11. Genel olarak kapsayıcı yaklaşım ile yeniden işlevlendirilen tarihi yapılarda, yapının özgün malzeme, cephe ve inşa tekniği gibi karakteristik, ana kararlarını bozmadan, koruyarak ve kültürel karakterine uygun malzeme, renk, doku, aydınlatma ve akustik seçimler ile destekleyerek, eserin tarihi değerini yüceltecek ve kültürel değerini ön plana çıkartacak mimari çözümler getirerek herkes için ulaşılabilir restorasyon tasarımı yapılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmamın başlangıcında yapılan ulusal ve uluslararası literatür taramasına göre tez konusuna benzer çok az sayıda araştırma ve çalışma bulunmaktadır. Bunun yanında yapılan restorasyonlarda yapıların ilk işlevi kullanılmış olup yeniden bir işlev verilmeden, tarihi eserlerde (hissedilebilir yüzey şerit, merdivene koltuk platform ve yapının girişine ulaşım için asansör gibi) sınırlı ve kısıtlı kapsayıcı düzenlemeler getirilerek sunulmuştur.

Şimdiye kadar restorasyon esnasında engelliler için sunulan düzenlemelerde zihinsel engelli, otizm spektrum bozukluğu olan bireyler için hiçbir çalışma bulunmamaktadır.

Çalışmamın yeniden işlevlendirilme önerisi verilen tarihi eseri, tüm bireyler için ulaşılabilir kılarken malzeme, renk, doku, aydınlatma ve akustik gibi iç mimari elamanlarda engelli bireyleri de kapsayarak özel mimari çözümler sunması, bunu mekân mekân detaylı sınıflandırarak, öneri getirerek işlemesi ve zihinsel engelli bireyler için de restorasyonda düzenleme önerisi sunması ile ilk ve tektir.

Temenni; çalışmamın konusu olan 'yeniden işlevlendirmede kapsayıcı tasarım yaklaşımı' lisans ve yüksek eğitim derslerinde işlenmesi ve katı kurallara sahip olan iki alanın akreditasyonu sağlanarak ulusal ve uluslararası alanda özel tasarım kriterleri geliştirilerek uygulamaya geçilmesidir.

KAYNAKLAR

- Ahunbay, Z. (1996). Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon (7.bs.). İstanbul: YEM Yayınevi (Yapı Endüstri Merkezi Yayınları).
- Alpagut, L. (2010). Atatürk Orman Çiftliği'nde Ernst Egli'nin İzleri: Planlama, Bira Fabrikası, Konutlar ve "Geleneksel" Bir Hamam. *METU JFA*, 239-264.
- Alpagut, L. (2010). Atatürk Orman Çiftliği'nde Geleneksel Bir Yapı: Bira Fabrikası Hamamı, folklor/edebiyat, cilt:16, sayı:63, 2010/3.
- <https://www.ala.uk.com/projects/va-exhibition-road/>, Erişim:26.04.2021.
- www.anadolumedeniyetlerimuzesi.gov.tr, Erişim: 29.04.2021.
- Anadolu Medeniyetler Müze Broşürü. Erişim: 29.04.2021. <https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=AMM01&DistId=AMM>.
- Antalya Müzesi Ana Sayfa. Erişim: 30.04.2021, <http://www.antalya.gov.tr/antalya-muzesi>.
- Antalya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2012). "Antalya Müzesi" Düünden Bugüne Antalya II. Cilt, s.183, Antalya.
- https://antikadefter.files.wordpress.com/2013/01/1912-paris-louvre-muzesi-bahcesi-kartpostal_1755640_01.jpg, Erişim: 26.04.2021.
- Anonim, “Uluslararası Akreditasyon”, Ankara: Başbakanlık Basımevi,1997.
- http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/portfolio/ankaranin-planlama_donemlerinde-aoc/, Erişim: 03.05.2021.
- <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/aoc-merkez-bolgesi/>, Erişim: 27.05.2022.
- http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/portfolio/ankaranin-planlama_donemlerinde-aoc/, Erişim: 03.05.2021.
- Arat,Y.,Sayar,G.,(2017).,İmaj Yapı Tasarımında Evrensel Tasarım İlkelerinin Rolü; Konya Bilim Merkezi Örneği. Mühendislik Bilimleri ve Tasarım Dergisi, Özel Sayı: 22.Ulusal Ergonomi Kongresi, s.147-155.
- <https://web.archive.org/web/20110107182907/http://www.vam.ac.uk/futureplan/index.html>, Erişim: 25.04.2021.
- <https://atlastozu.com/2010/09/20/ankara-sulu-han-ulus/>, Erişim: 29.04.2021.

- Aydın, T.,(2017). Victoria and Albert Exhibition Road Quarter. Arkitera. Erişim: 26.04.2021. Ağ sitesi:<https://www.arkitera.com/proje/victoria-and-albert-exhibition-road-quarter/>.
- Azer, B. (2020). Metropolitan Müzesi Hakkında Bilinmesi Gerekenler. *OGGUSTO Sanat Eser ve Müze İncelemeleri*. Erişim: 23.04.2021. <https://www.oggusto.com/sanat/eser-ve-muze-incelemeleri/metropolitan-muzesi-hakkinda-bilinmesi-gerekenler>.
- Bilge, B. (2005). Görme Engelliler İçin Konut İç Mekânları ve Donatı Elemanlarının Tasarım ve Biçimleniş. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- <https://blog.flypgs.com/topkapi-sarayi-muzesi-bir-cihan-imparatorlugunun-tarihi/>, Erişim: 29.04.2021.
- <https://www.britishmuseum.org/visit/accessibility-museum>, Erişim: 27.04.2021.
- Coffey, K.R., (2004), “A Handbook to Guide Educational Institutions Through the Accreditation Process:the ABCs of Accreditation” Lewiston, N.Y.: E. Melen Pres.
- ÇEKÜD Vakfı. Erişim: 21 Mart 2019. Ağ Sitesi:<https://www.cekulvakfi.org.tr/proje/cekulun-kulturel-miras-anlayisi>.
- http://www.divrigiulucamii.com/tr/Sivas_Divrigi_Ulu_Camii_Genel_Bilgi_1.html, Erişim: 03.01.2020.
- DHMD Home Page. Erişim: 26.04.2021. <https://www.dhmd.de/en/about-us/the-museum/architecture/>.
- <https://www.dhmd.de/en/about-us/the-museum/history/>, Erişim: 20.04.2021.
- <https://www.dhmd.de/en/about-us/the-museum/architecture/>, Erişim: 26.04.2021.
- <https://www.dhmd.de/en/your-visit/>, Erişim: 20.04.2021.
- <https://www.dhmd.de/en/your-visit/accessibility/>, Erişim: 20.04.2021.
- Earl, J., (2003). Building Conservation Philosophy, Donhead Publishing. UK.
- www.engelsizseyyah.com, Erişim: 22.10.2020.
- ETH- Bibliothek, Zurich . Erişim Tarihi:25.05.2021. <http://www.library.ethz.ch/>.
- Erbay, N.Ö., (2017). "Müzeler ve Engelli Ziyaretçilere Yönelik Eğitim Projeleri", Milli Eğitim, Sayı: 214/Bahar, s. 349.
- Evcil, A.N., (2014) , Herkes İçin Tasarım, Evrensel Tasarım, Boğaziçi Yayınları.

Evcil, A.N. (2018). Tarihi Çevrelerde Herkes İçin Tasarım Uygulamaları Yapılabilir mi? Dünya'dan ve Türkiye'den Örnekler. *Dergi Sonra Durum*, 282, s. 73-75.

Eyüpgiller, K.K. Ve Zakar, L., (2015). Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri. İstanbul: YEM Yayıncılık.

Fatih Belediyesi Ana Sayfası. Erişim : 12.06.2021. <http://www.fatih.gov.tr/topkapi-sarayi-fatih-sultan-mehmed-tarafindan-1460-1478-tarihleri-arasinda-yaptirilmistir>.

<https://gezipgordum.com/louvre-muzesi/>, Erişim: 26.04.2021.

<https://gezilecekyerler-listesi.com/louvre-muzesi/>, Erişim: 26.04.2021.

<http://geziyorumturkiye.blogspot.com/2011/04/anadolu-medeniyetleri-muzesi.html>, Erişim: 29.04.2021.

<https://gezipgordum.com/topkapi-sarayi/>, Erişim: 29.04.2021.

<https://gordumduydumbiliyorum.wordpress.com/2013/02/07/sultanahmet-caferaga-medresesi/>, Erişim 20.12.2019.

Greene, A., Workman, B., (1999), "Using Work Based Learning and Accreditation to recognise Continuous Professional Development", San Francisco: KHK Ent. Co.

Güçlü, M. (1990). Kent İçindeki Tarihi Çevrelerin Korunması ve Geliştirilmesi II. Ankara Vakıf Apartmanı Örneği. Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Gürdağ, B., (2019). Pegem Akademi/ Otizmli Bireylere Yönelik Mekân Tasarımı. Editör: Prof. Dr. Meltem YILMAZ. *Otizm ve Eğitim, Sanat, Mekân*, s.215-242. Ankara: Pegem Akademi.

Hamitli, T., (2017). Egl'nin Projesi Olan Hamam Binasının Türkiye'nin Seramik Sanatı Duayeni Olan Hamiye Çolakoğlu Müzesi Olarak Yeniden İşlevlendirilmesi Sergisi, Hacettepe Üniversitesi İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü Arşivi, 2021.

Hamm, M.S., (1997), "The Fundamentals of Accreditation", Amer Society of Assn.

Hasol, D., (1976, 1979, 1988, 1990, 1993, 1998, 2002, 2005, 2008, 2010). Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü, YEM Yayın, İstanbul.

Hürriyet Haber, Topkapı Sarayı 2018'de En Çok Gezilen Müze Oldu. Erişim: 29.04.2021.

<https://www.hurriyet.com.tr/kitap-sanat/topkapi-sarayi-2018de-en-cok-ziyaret-edilen-muze-oldu-41090681>.

ICOMOS, Uluslararası Tarihi Yerler ve Anıtlar Konseyi Tüzüğü. (1965).

INDS. Integrated National Disability Strategy (South Africa) (1997), White Paper. Office of the President.

İnci, M.Taha., (2018). Kültür, Şehir ve Medeniyet. e-skop. Erişim: 15.03.2019. Ağ sitesi:<http://aylikdergisi.com/haber-kultur-sehir-ve-medeniyet---m-taha-inci-4112.html>.

<http://www.istanbulmiraskomitesi.org/fotograf.html>, Erişim: 29.04.2021.

<https://www.istanbulsanatevi.com/dunya-muzeleri/metropolitan-muzesi-hakkinda-bilgi/>, Erişim: 23.04.2021.

Jester, T.C. ve PARK, S.C. (1992). 32 Preservation Briefs Making Historic Properties Accessible. *U.S. Department of the Interior National Park Service, Cultural Resources*, U.S. s.1-14.

Jokilehto, J., (1999). A History of Architectura Conservation. Butterworth- Heinemann, Oxford, England; Boston.

Kaçar, A. D. (2016). *Kültür/me kan: Gazi Orman  iftliği*, Ankara. Ankara: Koç Üniversitesi, VEKAM Yayınları (Vehbi Koç Ankara Araştırmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi).

Kaya, K., (2020). Londra V&A Victoria ve Albert Müzesi. *Blog Yayın*. Erişim: 25.04.2021. <https://yoldaolmak.com/victoria-albert-muzesi.html>.

Keskinok,  . (2000). Atatürk Orman  iftliği: Kuruluğu, Sorunları ve Gelişme Seçenekleri İçin  neriler. *Mimarlık*(292), 43-46.

Knecht, B., (2004), “Accessibility Regulations and a Universal Design Philosophy Inspire the Design Process”, *Architectural Record*, sayı:2004/1, ss.145-150.

Kuban,D.,(2000). “Tarihi  evre Korumanın Mimarlık Boyutu: Kuram ve Uygulama”,Yem Yayın, İstanbul.

Kul, B. (2012). February, A Thesis Submitted To The Graduate School Of Natural And Applied Sciences Of Middle East Technical University, *Conservation Proposal Of An Early Republic Period Building: Atatürk Orman  iftliği Hamamı*.

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/ankara/gezilecekyer/anadolu-medeniyetler-muzes>, Erişim: 29.04.2021.

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/antalya/gezilecekyer/antalya-muzesi>, Erişim: 01.05.2021.

<https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/istanbul/gezilecekyer/istanbul-arkeoloji-muzeleri>, Erişim: 01.05.2021.

Kültür Varlıkları Resmi Sitesi. Erişim: 03.01.2020. <http://kulturarvarliklari.gov.tr/TR-44798/turkiye-geneli-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varligi.html>, Erişim: 03.01.2020.

Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi Sitesi. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürlüğü, Erişim: 01.05.2021. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44095/istanbul-arkeoloji-muzeleri-mudurlugu.html>.

LOUVRE Home Page. Erişim: 26.04.2021. <http://presse.louvre.fr/81-millions-de-visiteurs-au-louvre-en-2017/>.

<https://www.louvre.fr/en/visit/accessibility/a-museum-accessible-to-all>, Erişim: 26.04.2021.

<https://www.louvre.fr/en/visit/accessibility/visitors-with-visual-impairments>, Erişim: 26.04.2021.

Madran, E. 'Kültürel Varlıkların Korunması ve Onarılması' Vakıflar Dergisi, Gaye Mat., 1976. <https://www.metmuseum.org/>, Erişim: 21.04.2021.

<https://www.metmuseum.org/>, Erişim: 21.04.2021.

<https://www.metmuseum.org/learn/visitors-with-disabilities>, Erişim: 21.04.2021.

<https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-with-developmental-and-learning-disabilities>, Erişim: 21.04.2021.

<https://www.metmuseum.org/visit/group-visits/disabilities>, Erişim: 21.04.2021.

<https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-with-dementia-and-their-care-partners>, Erişim: 21.04.2021.

<https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-who-are-deaf>, Erişim: 21.04.2021.

<https://www.metmuseum.org/events/programs/access/visitors-with-hearing-loss>, Erişim: 21.04.2021.

<https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=IAR01&DistId=IAR>, Erişim: 01.05.2021.

<https://muze.gov.tr/s3/MysFileLibrary/IstanbulArkeolojiMuzeleri-6b8cbd1f-4895-4156-bf7f-e02665e0cc9b.pdf>, Erişim: 01.05.2021.

<https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=AMM01&DistId=AMM>, Erişim: 29.04.2021.

<https://muze.gov.tr/muze-detay?SectionId=AMM01&DistId=AMM>, Erişim: 29.04.2021.

Milli Saraylar, Erişim: 29.04.2021. <https://www.millisaraylar.gov.tr/saraylar/topkapi-sarayi?detay=mimari>.

Mulligan K., Calder A., Mulligan H. and Others (2018). Inclusive Design in Architectural Practice: Experiential learning of, disability in architectural education. *Disability and Health Journal* 11(11) 237-242.

Muñoz Viñas, S., (2005). *Contemporary Theory of Conservation*. Elsevier Butterworth-Heinemann, Oxford; Burlington, MA.

ÖZİDA (T.C. Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı), “Herkes İçin Ulaşılabilirli-ğin İyileştirilmesi-Örnek Uygulama Rehberi”, Ankara, 2008.

<https://www.pbs.org/wgbh/sisterwendy/museums/met.html>, Erişim: 21.04.2021.

Pendlebury, J.R. (2009). *Conservation in the Age of Consensus*. Routledge, London; New York.

Persson H., Ahman H., Yngling A.A., Gulliksen J. (2014). *Universal design, inclusive design, accessible design, design for all: different concepts---one goal? On the concept of accessibility -- - historical, methodological and philosophical aspects*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.

<http://presse.louvre.fr/81-millions-de-visiteurs-au-louvre-en-2017/>, Erişim: 26.04.2021.

Rado, Ş. (-). *Büyük Türk Sözlüğü*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.

Rahmi M. Koç Müzeleri Ana Sayfa. Erişim: 01.05.2021, <http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/hakkimizda/misyonumuz>.

<https://rainforest.com.tr/hakkimizda.html>, Erişim: 03.05.2021.

<http://www.restoraturk.com/index.php/restorasyon-nedir>, Erişim: 05.01.2020.

<http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/hakkimizda/binalarimizin-tarihcesi>, Erişim: 01.05.2021.

<http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/hakkimizda/misyonumuz>, Erişim: 01.05.2021.

<http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/hakkimizda/binalarimizin-tarihcesi>, Erişim: 01.05.2021.

<http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/aktiviteler-ve-deneyimler/fenerbahce-vapuru>, Erişim: 01.05.2021.

<http://www.rmkmuseum.org.tr/istanbul/aktiviteler-ve-deneyimler/nostaljik-tren-turu>, Erişim: 01.05.2021.

<https://sites.ibb.gov.tr/ebrucorman/istanbul-kara-surlari-koruma-alani/>, Erişim: 29.04.2021.

<https://www.tatilcity.net/things-to-do/victoria-albert-muzesi/>, Erişim tarihi: 26.04.2021.

<https://www.tarihtebugun.org/tarihte-bugun/13/mart/1983/tarihi-beylerbeyi-camii-kubbesi-yangini>, Erişim: 29.04.2021.

TBMM, “Belediyeler Kanunu”, 2005.

TBMM, “Türkiye Cumhuriyeti Anayasası”, 1982.

TC. Kültür ve Turizm Bakanlığı. Türkiye Geneli Korunması Gerekli Taşınmaz Kültür Varlığı İstatistiği. Erişim: 04 Nisan 2019. Ağ Sitesi: <http://kulturvarliklari.gov.tr/TR-44798/turkiye-geneli-korunmasi-gerekli-tasinmaz-kultur-varlig-.html>.

TDK Sözlükleri. Erişim: 30 Mart 2019. <https://sozluk.gov.tr/>.

THE MET Home Page. Erişim: 21.04.2021. <https://www.metmuseum.org/>.

Tutal, O. ve Topçu, M. (2018). Tarihi Çevrede Evrensel Tasarım İle Düşünmek, 3.Ulusal Engelleştirilenler Evrensel Tasarım İle Düşünmke Panel ve Çalıştayı, Konya, 3-4 Mayıs 2018.

TUTAP (Türkiye Tanıtma Platformu), (2021). Erişim: 29.04.2021, https://www.tutap.com.tr/detay_tanitim/anadolu-medeniyetleri-muzesi/309.

Töre, T. (2010). Sanal Gerçeklik ve Mimari Koruma (Anlatım ve Sunum Bağlamında Bir Değerlendirme). Yayımlanmış yüksek lisans tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

TS 9111, 1991, “Özürlü İnsanların İkamet Edeceği Binaların Düzenlenmesi Kuralları”.

ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOÇ Araştırmaları. Erişim Tarihi: 09.04.2021. <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/portfolio/ankaranin-planlama-donemlerinde-aoc/>

ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOÇ Araştırmaları. Erişim Tarihi:15.04.2021. <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/aoc-merkez-bolgesi/>.

ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOÇ Araştırmaları. Erişim Tarihi: 04.05.2021. <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/portfolio/aoc-sinirlarinin-degisimi/>.

ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOÇ Araştırmaları. Erişim Tarihi: 04.05.2021. <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/portfolio/aoc-1929-planı/>.

ODTÜ Mimarlık Fakültesi AOÇ Araştırmaları. Erişim Tarihi:25.05.2021. <http://aocarastirmalari.arch.metu.edu.tr/gorulecek-merkez-bolgesi/>.

Özeri, D. G. ve Başkurt, B. (2017). Kentsel Sürdürülebilirlik: Ankara Kent Planları Örnekleri Üzerinden Bir İnceleme. *Altınbaş Üniversitesi Mühendislik Sistemleri ve Mimarlık Dergisi*, 1(1), 75-88.

UNESCO, (1976). "Tarihi Alanların Korunması ve Çağdaş Rollerini Konusunda Tavsiyeler Bildirisi".

Uysal, M., (2013). Müze Tasarımında Ortaya Çıkan Kriterler. Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Ünver, H., Yamaçlı, R., Tokman, L.Y., (2014), “Mimari Tasarımda Restorasyon ve Ulaşılabilirlik:Akreditasyon İhtiyacı”, Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, sayı:2014/2, ss.295-306.

Ünver, H. ve YAMAÇLI, R. (2014). Ulaşılabilirlik Kültürü. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 21/1, s. 215-226.

Ünver, H. (2016). Ulaşılabilirliğin Tarihi Kentsel Alanın Kimliği ve Yarışa bilirlğine Etkisi. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4/1, s. 144-156.

Ünver, H. ve YAMAÇLI, R. (2016). Ulaşılabilirliğin Akreditasyon Sürecinde Değerlendirilmesi ve Taşınmaz Kültür Varlıkları. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 4/1, s. 113-126.

VAM.AC.UK Home Page. Erişim: 26.04.2021. :<https://www.vam.ac.uk/info/disability-access>.

Watermeyer, B., Swartz, L., Lorenzo, T., Schneider, M., Priestley, M., (2007). Disability and Social Change: A South African Agenda.

WHO (Dünya Sağlık Örgütü), 2001, İşlevsellik, Yetiyitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırılması (International Classification of Functioning Disability and Health, ICF), Çev.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Victoria_ve_Albert_M%C3%BCzesi, Erişim: 26.04.2021.

https://tr.wikipedia.org/wiki/British_Museum, Erişim: 26.04.2021.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Victoria_ve_Albert_M%C3%BCzesi, Erişim: 26.04.2021.

https://tr.wikipedia.org/wiki/Antalya_M%C3%BCzesi, Erişim: 01.05.2021.

https://tr.wikipedia.org/wiki/İstanbul_Arkeoloji_Müzeleri, Erişim:01.05.2021.

Yılmaz, M. ve Diğerleri (2019). Otizm ve Eğitim Sanat Mekân (Autism & Education, Art, Space).2.baskı Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Yılmaz, M., Koca D. (2017). Engelliler için Mekân Düzenlemelerinde Kapsayıcı Tasarım. Ankara: <http://universaldesign.ie/What-is-Universal-Design/The-7-Principles/7-Principals-.pdf>, Erişim:

03.04.2021.

ETİK BEYAN

Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Tez/Sanat Çalışması Raporu Yazım Yönergesi'ne uygun olarak hazırladığım bu Tez/Sanat Çalışması Raporunda,

- Tez/Sanat Çalışması Raporu içindeki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- görsel, işitsel ve yazılı bütün bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu,
- atıfta bulunduğum eserlerin bütününe kaynak olarak gösterdiğimi,
- kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı,
- bu Tez/Sanat Çalışması Raporunun herhangi bir bölümünü bu üniversitede veya başka bir üniversitede başka bir Tez/Sanat Çalışması Raporu çalışması olarak sunmadığımı

beyan ederim.

20 / 07 / 2021

Sinemcan ÜSTÜNCAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ

Güzel Sanatlar Enstitüsü

Tez Başlığı: Yeniden İşlevlendirilmiş Tarihi Yapılarda Kapsayıcı Tasarım Yaklaşımı: AOÇ Bira Fabrikası Hamamı Örneği

Yukarıda başlığı verilen tezin tamamı aşağıdaki filtreler kullanılarak Turnitin adlı intihal programı aracılığı ile Tez Danışmanım tarafından kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda aşağıdaki veriler elde edilmiştir:

Raporlama Tarihi	Sayfa Sayısı	Karakter Sayısı	Savunma Tarihi	Benzerlik Oranı (%)	Gönderim Numarası
19.07.2022	182	225276	20.06.2022	13	1872530166

Uygulanan filtreler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar dâhil
3. 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. (20.07.2022)

Sinemcan ÜSTÜNCAN

Öğrenci No.: N17238149

Anasanat/Anabilim Dalı: İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı
Program (işaretleyiniz):

Yüksek Lisans	Sanatta Yeterlik	Doktora	Bütünleşik Doktora
X			

DANIŞMAN ONAYI
UYGUNDUR.

Prof. Dr. Meltem YILMAZ

MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT

HACETTEPE UNIVERSITY

Institute of Fine Arts

Title : Inclusive Design Approach In Re-Functionalized Historical Buildings: Atatürk Forest Farm Brewery Hammam Building As a Sample

The whole thesis is checked by my supervisor, using Turnitin plagiarism detection software taking into consideration the below mentioned filtering options. According to the originality report, obtained data are as follows.

Date Submitted	Page Count	Character Count	Date of Thesis Defence	Similarity Index (%)	Submission ID
19.07.2022	182	225276	20.06.2022	13	1872530166

Filtering options applied are:

1. Bibliography excluded
2. Quotes included
3. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read the Hacettepe University Institute of Fine Arts Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations, I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge. I respectfully submit this for approval. (20.07.2022).

Sinemcan ÜSTÜNCAN

Student No.: N17238149

Department: Interior Architecture and Environmental Design

Program/Degree (please mark):

Master's	Proficiency in Art	PhD	Joint Phd
X			

SUPERVISOR APPROVAL

APPROVED

Prof. Dr. Meltem YILMAZ

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesi'ne verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversite'ye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikrî mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin/raporumun tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalara (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin/Sanat Çalışması Raporunun kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin/sanat çalışması raporumun tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde/sanat çalışması raporumda yer alan, telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversite'ye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan **Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*** kapsamında tezim/sanat çalışması raporum aşağıda belirtilen haricinde YÖK Ulusal Tez Merkezi/ H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

☐ Enstitü/ Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren...yıl ertelenmiştir. (1)

☐ Enstitü/ Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)

☐ Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

20/07/2022

Sinemcan ÜSTÜNCAN

*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge

- (1) Madde 6.1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.
- (2) Madde 6.2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.
- (3) Madde 7.1. Ulusal çıkarılan veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü teze ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

Tez Danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

